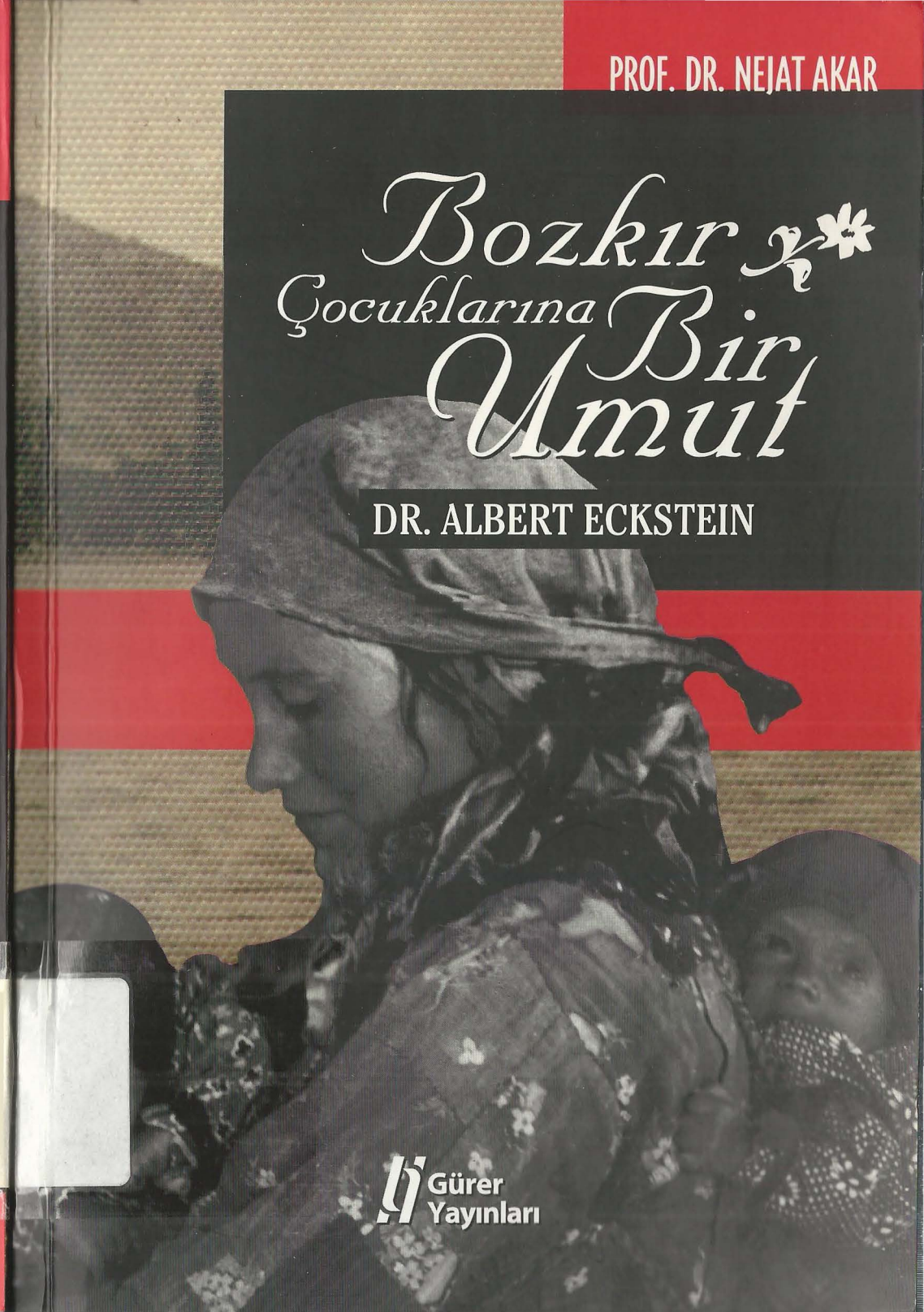
PROF. DR. NEJAT AKAR

Bozkır Çocuklarına Bir Umut

DR. ALBERT ECKSTEIN

Gürer Yayınları

PROF. DR. NEJAT AKAR

CUKLARINA BİR UMUT DR. ALBERT ECKSTEIN

Gürer Yayınları: 26

Araştırma - İnceleme : 2

Yayınevi Müdürü : Cevad Gürer
Yayın Koordinatörü : Turgut Gürer
Kapak Tasarım : Mehmet Cem Kızılkaya
Editör : Nemika Tuğcu
Düzelti : Deniz Teztel
Kapak Fotoğrafı : Albert Eckstein, Manisa, 1938. (Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün Prof. Dr. Nejat Akar'a özel izniyle verilen fotoğraftan yararlanılmıştır.)

Baskı - Cilt : Özkaracan Matbaacılık, Yalçın Koreş Caddesi Basın Sanayi Sitesi, No: 13, Yenibosna, İstanbul
Tel : (0212) 515 49 47 - 630 64 73

1. Baskı : Eylül 2008 (2000 adet)
ISBN : 978 -605 -5785 -02 - 4

© Yayınevinden ve yazardan yazılı izin almadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Gürer Yayıncılık ve Pazarlama Tic. Ltd. Şti. : Prof. Nurettin Mazhar Öktel Sokak, No: 3, Kat:1, 34381 Şişli, İstanbul.

Tel : + 90 212 224 16 33 - 35
Faks : + 90 212 224 92 26
e-posta : gureryayincilik@gureryayincilik.com
: www.gureryayinlari.com

Bozkır Çocuklarına Bir Umut

Dr. Albert Eckstein

Prof. Dr. Nejat Akar

Prof. Dr. Nejat Akar: 1952'de Ankara'da doğdu. Malatya Gazi İlkokulu'nu bitirdi. TED Ankara Koleji sonrası 1977 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı fakültenin Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı'nda uzmanlık eğitimini aldı (1982). 1989'da çocuk sağlığı ve hastalıkları doçenti, 1995'de profesörü oldu. Etimesgut Hava Hastanesi'nde ve Mustafakemalpaşa Devlet Hastanesi'nde zorunlu hizmetlerini yaptı. İtalya ve ABD'de moleküler genetik konusunda çalışmalarda bulundu. *Cumhuriyet*, *Toplum ve Hekim, Bilim ve Sanat, Özgür İnsan*'da sosyal pediatri ile ilgili yazıları yayınlandı. 1989 yılı TÜBİTAK Araştırma Teşvik Ödülü, 2000 yılı Ankara Üniversitesi Araştırma ödülü sahibi. 1987'den itibaren kurucusu olduğu Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim dalı, Pediatrik Moleküler Genetik Bilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalışıyor. 2004-2006 yıllarında Profesör Albert Eckstein'ın kurucu başkanlığını yaptığı Anabilim Dalı Başkanlığı'nı; 2001-2008 tarihleri arasında Ankara Üniversitesi Biyoteknoloji Enstitüsü kurucu müdürlüğünü yaptı. Uluslararası 200'ün üzerinde yayını var. 2001 yılından itibaren *Thrombosis Research* dergisi editörler kurulunda yer alıyor.

Ece Akar ile evli.

"Klinik Moleküler Patolojiye Giriş" isimli bir ders kitabıyla

"1939 Nev York Dünya Fuarında Türkiye";

"Yıldız, Iğdır'da Bir Kadın Cerrah- Op. Dr. Yıldız Yalçınlar";

"Prof.Dr. Bahtiyar Demirağ",

"Türk-Yunan İlişkilerinde Bir Gemi Dumlupınar";

"Türk Basınında Genom Projesi" isimli araştırma-derleme kitapları var.

Ayrıca Prof. Dr. Alp Can ile birlikte yayınladıkları

Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein ile Anadolu'da 15 Yıl ve *Anne-Çocuk Heykelleri* isimli iki fotoğraf albümü vardır.

Albert Eckstein

Eşim Ece Akar'a

İçindekiler

Albert Eckstein hakkında birkaç söz - Prof. Dr. A. Ülkü Azrak 11
1. Eckstein ile tanışma 17
2. Başlangıç 21
3. Ankara'ya doğru 25
4. Ankara 43
Ankara'da ilk günler 46
"Sen Noel Baba mısın?" 47
"Geçmişi unutacağız" 48
"Alaturka tarz yaşam" 48
"Maymun kuyruğu" 51
5. 1938 Anadolu 53
Yerköy'e doğru yola çıkış 55
1600 metrede bir hastane 58
Köyde hayat 64
1938, Anadolu izlenimleri 84
"Her köy kendi başına bir dünyadır" 88
6. Savaş Yılları 99
Trendeki çocuklar 101
Savaş yılları 105
"Allah is great" 110
"Domuz öldü" 114
7. Ankara Tıp Fakültesi günleri 115
Ankara Tıp Fakültesi'yle sözleşme 117
Batı Avrupa'dakini andıran köyler 134

İlköğrenim 136
8. Sonun başlangıcı 147
Alman fakültelerine gıda yardımı 152
9. Son 163
10. Ardından ne dediler? 181
11. Yaşam sürüyor 188
Son söz 191
Kitabın öyküsü 193
2. Eckstein dosyasını yeniden açıyorum 196
Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein'ın Türkiye çalışmaları 201
Albert Eckstein'ın objektifinden Anadolu fotoğrafları 205
Kaynaklar ve dipnotlar 213
Kaynakça 219

Prof. Dr. Albert Eckstein Hakkında Birkaç Söz

1933 yılı Almanya için kader yılı olmuştu. Çünkü 1933'te Adolf Hitler liderliğindeki Nasyonal Sosyalist Parti, parlamento üyelerinin seçiminde çoğunluğu elde ederek iktidarı ele geçirmişti. Bu parti Alman ırkçılığını bir ideolojik esas olarak benimsemiş, başta Yahudiler olmak üzere, Çingeneler ve Slavları Ari ırktan saymadığı için bunların önce toplumdan dışlanması, sonra daha ileri giderek soykırıma tabi tutulmasını amaç edinmişti.

Almanya'da ön planda soykırım politikasının hedefi durumuna gelen Yahudiler, sadece ticaret, sanayi ve bankacılık sektörlerinde güçlü olmakla kalmayıp bilim ve sanatta da çok önemli yerlere gelmişlerdi. Alman ırkının üstün olduğunu savunan bir dünya görüşünü benimsemiş bir siyasal partinin buna hoşgörü ile bakması beklenemezdi. Nitekim, Nasyonal Sosyalist Parti, kısa adıyla Nazi Partisi, iktidarı ele geçirir geçirmez antisemitizm (Yahudi karşıtlığı) politikasını yürürlüğe koydu ve toplumun kilit noktalarından Yahudileri uzaklaştırmakla kalmadı, bunları toplama kamplarına yerleştirdi ve büyük bir kısmını da gaz odalarında zehirleyerek öldürdü.

Alman üniversitelerinde akademik meslekte ilerleyerek yükselmiş olan Yahudi bilim adamları ise 7 Nisan 1933'te yürürlüğe girmiş olan "Memurluğu Islah Yasası" (memurluğu iyileştirme yasası) gereğince önce bu üniversitelerdeki görevlerinden uzaklaştırıldıkları gibi bunlardan bazıları toplama kamplarına da gönderildiler.

Lâkin, böyle bir muameleye tabi tutulanlar sadece Yahudi bilim adamları değildi. Aralarında solcu olanlar da aynı kaderi paylaştılar. Örneğin sosyal demokrat Ernst Reuter ile Gerhard Kessler ve komünist suçlamasına muhatap olan diş hekimliği uzmanı Alfred Kantorowicz de önce toplama kamplarına sevk edildiler. Buradan bir yolunu bulup kurtulunca da Almanya'yı terketme olanaklarını aradılar ve o sırada İsviçre'de kurulmuş olan "Yurtdışındaki Alman Bilim Adamları Yardımlaşma Derneği" tarafından hazırlanan bir göç planı çerçevesinde Türkiye'ye geldiler ve kendilerinden önce gelen Alman bilim adamları gibi, Atatürk'ün giriştiği 1933 Üniversite Reformunun çerçevesi içinde Istanbul ve Ankara'da görevlendirildiler.

Eski Alman Cumhurbaşkanı Prof.Dr. Roman Herzog, 1997'de Türkiye'de Alman Şarkiyat Enstitüsü'nün 10. kuruluş yıldönümü dolayısıyla yapılan "Türkiye'deki Sürgün Alman Bilim Adamları " başlıklı bir sempozyuma gönderdiği kutlama mesajında şöyle söylüyordu : "Biri talihli, biri ise son derece talihsiz iki olayın, yani Türkiye'de yüksek öğretimin modernize edilmesi ve 30'lu yılların Almanyası'nda benemsenmeyen öğretim üyelerinin üniversitelerden dışlanmalarının çakışması, Türkiye'de Alman bilim adamlarının çok çeşitli bilim dallarına katkıda bulunmalarını sağlamıştır. Bugün bunun bilimsel sığınmanın tek örneği ve uzmanlık ve fikir ortak yaşamı için bir başlangıç olduğunu düşünüyoruz" .

Şunun belirtilmesinde yarar görüyorum : Nazi Almanyası'nda yaşama ve mesleğini sürdürme olanağını bulamayan Alman bilim adamlarının Türkiye'ye gelmeleri Herzog'un işaret ettiğinden farklı olarak sırf bir sığınma değildi. Çünkü bu bilim adamlarından çoğunun İsviçre, İngiltere ve her şeyden önce ABD. gibi Batı'nın gelişmiş ülkelerine de giderek oralarda yerleşmeleri olanağı vardı. Üstelik bu ülkelerden İsviçre' de ana dillerini ve genelde bildikleri Fransızca dilini de kullanma şansları vardı. Bu bilim adamlarının hemen hepsinin ingilizceye egemen oldukları düşünülürse İngiltere ve ABD'de de dil güçlüğü çekmeyecekleri bir gerçekti. Nitekim

Kamu hukukçusu Gerhard Leibholz İngiltere'ye, ünlü Albert

Einstein da ABD'ye gitmişti. Bu bağlamda daha bir çok isim sayılabilir. Türkiye'ye gelenler bilimsel düzeyleri ve ünleri bakımından bunlardan aşağı değildiler. Örneğin Istanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin Roma hukuku hocası Andreas Schwarz , dünyanın en ünlü romanistiydi. İktisatçı Wilhelm Röpke'yi elde etmek için İsviçreliler çok çaba göstermişlerdir.

Pekiyi, bu bilim adamlarının Türkiye'yi seçmelerinin sığınma dışındaki amaçları neydi ? Bence bu olayda en önemli etken, Atatürk Türkiyesi'nin kalkınma ve bilimde ileri gitme çabasını içtenlikle benimsemiş bir ülke olmasıydı. Nitekim bu bilim adamları Türkiye'ye gelir gelmez yüklendikleri misyonu öyle bir coşkuyla benimsemişlerdi ki, bu coşku meslekdaşları olan Türk bilim adamlarını da derinden etkilemişti ve onlar da kolları sıvayarak Alman hocalar gibi Türk üniversitelerini batıdaki örneklerine yaklaştırmak için çok ciddi bir çaba içine girmişlerdi. Alman bilim adamlarının Atatürk Üniversite Reformu'na ne denli içtenlikle inandıkları ve takdir ettiklerini ortaya koyan ufak bir olayı burada aktarmanın ilginç olacağını düşünüyorum. 1933'te Almanya'yı terketmek zorunda kalan Prof. Dr. Richard Honig, Istanbul Hukuk Fakültesi'nde ABD'ne gittiği 1939 yılına kadar Hukuk Tarihi ve felsefesi dersleri vermişti. Honig , Atatürk reformlarından o denli etkilenmişti ki, yayımlanmasına önayak olduğu "Capitolium" adlı hukuk dergisinde 1934 Nisan'ında yazdığı şu küçük yazıda, bakın ne diyordu :

"Bu ülkenin hukuk tarihi iki kez, çok yüksek bir zekâ ve iradenin kudretli eliyle, yeni bir mecraya sokulmuştur : Bir kez imparator Justitianus'un 530-534 yıllarında ünlü Corpus Iuris Civile'sini (Roma'nın ilk medeni kanunu) ve bir kez de Büyük Türk Şefi Gazi Mustafa Kemal'in 1924-27 yıllarında Türkiye'nin yeni hukukunu yaratmasıyla. Justinianus , kanun yapma emri ile eski Roma Hukuku'nun geleneğini ortaya koymuş ve gelecek için de etkisini sağlamış olduğu gibi, Gazi Mustafa Kemal de yeni kanunların vaz'ına dair olan emirleriyle Türkiye'nin bugünkü hukuk kültürünü kurmuş ve yerleştirmiştir. Justinianus'un eseri nasıl yüzyıllar boyu yaşamını

sürdürdüyse, Gazi'nin eseri de milletinin hukuk bilincini ebedî olarak belirleyecektir."

Alman bilim adamları çok çeşitli bilim dallarında Türk üniversitelerine ders kitabı yazmak, üniversite kitaplıklarını kurmak ve genç Türk akademisyenlerini yetiştirtirmek suretiyle çok önemli katkılarda bulunmuşlardı. Özellikle hukuk ve tıp fakültesine olan katkılarının etkileri günümüze kadar devam etmiştir ve öyle zannediyorum ki ilerde de devam edecektir.

Türkiye'nin Tıp bilimine çok önemli katkılarda bulunmuş olan Alman bilim adamlarından biri de Prof. Dr. Albert Eckstein'dır. 1891'de Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Eckstein, 1925'de kendisi gibi Yahudi bir ailenin kızı olan Erna Schlossmann ile evlenmişti. Erna'nın ailesi daha sonra protestan dinine geçmişti. Albert Eckstein, evlendiğinde Düsseldorf''daki çocuk hastalıkları kliniğinin başhekimiydi. 1933'te profesör olarak görev yapmak üzere Tıp Akademisi'ne atandı. Aynı yıl kayınpederinin (Prof. Arthur Schlossmann) ölümü üzerine onun yerine çocuk hastalıkları kliniğinin direktörlüğünü üstlendi. Nazilerin 1933'te iktidara gelmesinden sonra Alman üniversitelerinde giriştikleri antisemit temizlik hereketinin ilk dalgası Eckstein'ı alıp götürmemişti. Bunun nedeni Eckstein'ın 1. Dünya Savaşı sırasında almış olduğu madalyaydı. Lâkin bu gözyumuş, bu hoşgörü 1935'e kadar sürebildi. Yahudi olması nedeniyle kendisinin Düsseldorf Tıp Akademisi ile ilişiği kesildi. Eckstein bunun üzerine ailesini alıp Türkiye'ye göç etti. Türkiye'de kendisine verilen ilk görev yeni kurulan Ankara Numune Hastanesi'nin çocuk kliniği şefliğiydi. Kendisi gibi bir çocuk hekimi olar karısı Erna'ya herhangi bir görev verilmemişti. Çünkü akademisyenler dışındaki yabancıların mesleklerini icra etmelerine izin verilmiyordu. Ama Erna Eckstein, kocasına bilimsel araştırmalarda yardım ettiği gibi, Anadolu'ya gittiği dönemlerde oradaki çocukların tedavisinde de yardımcı oluyordu. Bu arada Eckstein'ın kardeşi Hugo, 1938 yılının kasım ayındaki büyük temizlik hareketi çerçevesinde yakalanarak ABD'ye göç edinceye kadar kaldığı Muthausen toplama kampına götürülmüştü.

1941'de Litvanya'dan gelerek Türkiye üzerinden Filistin'e gitmeleri, olasılıkla Dr. Refik Saydam aracılığıyla sağlanan bir grup Yahudi çocuk , 1943 yılında Eckstein çiftini Filistin'e davet edince, aile Filistin'e giderek kısa bir süre orada kaldı. Eckstein, dostu Landberger ile birlikte Filistin'deki sığınmacı Yahudilere yardım teşkilâtının başkanı olarak gizlice para yardımı yapıyordu. Bu, gizli tutulmak zorundaydı, çünkü Türk Hükûmeti Filistin göçmenlerine (muhtemelen politik nedenlerle) yardımı yasaklamıştı.

1945'te Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi kurulunca Albert Eckstein bu fakültenin çocuk hastalıkları kliniği şefliğine getirildi. Eckstein ailesi, Albert'in 1949 yılı sonunda Hamburg Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden bir öneri alması üzerine Türkiye'den ayrıldı. Albert, Hamburg Üniversitesi'nde ancak 6 ay çalışabildi ve 1950 yılında yaşama veda etti. Ama Erna, 1956'da Hacettepe Tıp Fakültesi Çocuk Kliniği'nin geliştirilmesi ve modernleştirilmesi sürecine danışman olarak katkıda bulundu. Oğlu Herbert, aynı hastanede çocuk operatörü olarak çalıştı. Albert Eckstein'ın anısı bugün sadece, 40'lı yıllarda şefliğini yaptığı Ankara Üniversitesi Çocuk Kliniği'nde değil, çektiği Anadolu kadınları ve çocuklarının olağanüstü güzellikte fotoğraflarıyla Türkiye'nin fotoğraf sanatı dünyasında da önem taşımaktadır.

Albert Eckstein'ın Türk tıp bilimine katkıları da dahil, buraya kadar anlattıklarım şunu göstermektedir :

Bonn Üniversitesi'nden Prof. Dr. Stefan Wild'in de çok isabetle belirttiği gibi, meşru bir toplumsal çıkarla, insana yaraşırlığı kuşku götürmez bir tutumun birleşmesi, bu Alman göçmeni bilim adamlarına ciddi bir bilimsel katkıyı onurlu bir biçimde yerine getirme ve bir çok durumda da hayatta kalma olanağını vermiştir.

Şu da unutulmamalıdır ki Türk Hükûmeti'nin, büyük bir Alman bilimadamları grubuyla onların Türk meslekdaşları ve öğrenciler arasında unutulması mümkün olmayan bir sevgi ve saygının doğmasına vesile olan bu politikası, insanlığı birbirine katan korkunç bir politikayı yürütmekte olan Alman Nazi Devleti'nin tepkisini çekme

pahasına gerçekleştirilmiştir. O sırada Türkiye'de fink atan Alman ajanlarının gizli baskı ve eylemlerine rağmen bu bilim adamlarına rahat çalışma ortamı yaratılmaya çalışılmış ve bunda da başarı kazanılmıştır.

Prof. Dr. Wild'in vecize gibi bir sözünü tekrarlayarak konuyu kapatalım : "Alman bilim adamlarıyla Türk bilim adamları arasındaki bu dostluk ilişkisi, Abdülhamit ve İmparator II. Wilhelm'in dikeceği yüz anıtın başaramayacağı bir yakınlaşmaydı."

Prof. Dr. A. Ülkü AZRAK*

* **Prof. Dr. Ülkü Azrak:** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra aynı fakültetede doktorasını üstün başarı notuyla kazandı. 1958'de Ord. Prof. Sıddık Sami Onar'ın kürsüsünde İdare Hukuku asistanı olarak akademik mesleğe girdi. 1964'te doktor, 1970'te doçent unvanını elde etti. 1979'da Istanbul Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin kurucuları arasında bulundu ve 1981'de aynı fakültede profesör unvananı elde etti. 1995'ten 1998'e kadar SBF dekanlığını yaptı. 2001'de Cumhurbaşkanı tarafından YÖK üyeliğine atandı. Halen Maltepe Üniversitesi'nde idare hukuku dersleri veren Prof. Azrak, Mart 2008'de Alman Cumhurbaşkanı'nın 1. Sınıf Liyakat Nişanı'yla ödüllendirildi.

1

Eckstein ile tanışma

18 Temmuz 1995 Yalıkavak, Bodrum. Sıcak bir gün. Yalıkavak sahilinin hemen kenarında, sıcağın bana ulaşmasına engel olan bir okaliptüs ağacının gölgesindeyim. Denizin mavisine kendisini bırakanlar, tatilin başladığını duyumsatıyor. Kızım Başak, denizde yüzen saçak tüylü kahverengi bir köpeği resimlemeye çalışıyor. Yaz tatiline çıkarken yanıma aldığım kitaplardan ilki Ahmet Yurdakul'un *"Yorgun Çanlar"* romanı iki-üç yıldır eşim Ece'nin okumam için zorladığı bir roman. Bir türlü zaman bulamamıştım. Ama şimdi ırmak gibi akıyor. "Bencillik iliklerimize işlemişti. Yalnızlığımızı kendimiz hazırladık. Korkumuzu saklanarak yenmeye çalışıyorduk. Ne büyük saçmalık! Önce Profesör Henrich'i götürdüler, üstelik dersin ortasında. Geriye küçük bir not bile kalmadı. Gözlerimizin önünde olup bitenleri görmemek için ne oyunlar... Hayır, ne alçaklıklar icat ediyorduk... Aman öfkeni belli etme Helmut. Sakla, iyice sakla, kimseler görmesin, anlamasın. Daha saygılı görünmeye çalış. Peki sonra? Bir gün benim dersime de girdiler. Gencecik bir kız vardı: Adı Erika, sarışın, yeşil gözlü; tek suçu akademinin kantininde Darvin'den söz etmek. Üç kişiydiler. İkisi üniformalı, kollarında gamalı haç. Biri sivil: Fötr şapka; uzun siyah pardösü, yakaları kalkık. Konuştukça, ağzından yılan gibi kıvrılıp tükürükler saçan paslı diliyle dudaklarını yalıyor. 'Umarım sizin için mahsuru yoktur Bay Helmut' diyor, 'bu hanımla küçük bir işimiz var da!' Hiçbir şey söylemeden öylece kalıyorum kürsüde. Erika'nın yüzü tebeşir beyazı. Yeşil gözlerinde son umut çırpınışları, yüzüme bakıyor. Bir şeyler

soruyor, bir şeyler söylemek istiyor. Beni götürüyorlar hocam, kendi sınırlarından çık, beni kurtar, susma, bir şeyler söyle, bir şeyler yap... İki gamalı haçın arasında sınıfın kapısına kadar hâlâ bir şeyler umarak gidiyor. Tam çıkmak üzereyken dönüp son bir defa daha bakıyor yüzüme. Artık hiç bir şey beklemeyen korkunç bir bakış bu. Tutuşmuş yeşil gözlerinde yalnızca tiksinti var; öfkesi çaresizliğini bastırmış. Sessizce arkamı dönüyorum. Pencere camlarına mevsimin ilk yağmuru düşüyor."[1]

Bu bölümü Ece'ye yüksek sesle okuyorum. Öğretim üyesi olduğum için şu soruya karşılık arıyoruz birlikte.

"Eğer polis benim dersimden bir öğrenciyi götürmek isterse, benim tavrım ne olurdu?"

21 Temmuz 1995 Yalıkavak, Bodrum. Yeni bir gün. Akşam üzeri güneşin dağların hemen ardında kızıl bir renk bırakarak batışından sonra okumaya başladığım Demirtaş Ceyhun'un *"Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler"* isimli kitabının 245. sayfasına geliyorum. Tek bir cümle. "Ankara Tıp Fakültesi'nin ilk hocalarından Prof. Albert Eckstein;". [2] Ben bu insanın varlığını duymuştum. Ankara Tıp Fakültesi Çocuk (pediyatri) kürsüsü ilk kurulduğu zamanlarda, Ankara Numune Hastanesi'nde çalışan Alman hocaydı. Belleğimi zorluyorum. Hayır, başka bir şey bilmiyorum.

Bir yaşam, bir cümleden ibaret olamazdı. İçimde bu insanı tanımaya yönelik dayanılmaz bir istenç var. Ece'ye söz ediyorum. İstencimi körüklüyor.

9 Ağustos 1995 Ankara. Tatil dönüşü ilk işim Ankara Tıp Fakültesi'nin merkez kütüphanesine gitmek oluyor. Katalogdan fakültenin tarihine ait kitapları buluyorum. Prof. Dr. Bahtiyar Demirağ imzalı Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Kliniği'nin tarihiyle ilgili bir belge buluyorum.

> "Cebeci'deki Gülhane Askeri Tıp Akademisi ve Numune Hastanesi kliniklerinden ayrılan 500 yataktan oluşan ilk Ankara Tıp Fakültesi, 1945 yılında kurulurken, Çocuk Kliniği'ne Numune Hastanesi'nde 30 yatak ayrılmıştı. Çocuk Kliniği Direktörlüğünü 1945-1949 yılları arasında Prof. Dr. Eckstein yürütmüş, 1949-1950 ders yılında ise bu görevi ben üstlendim." [3]

Bu paragraf, istediğim bilgileri yeterince kapsamıyor. Araştırmaya devam etmeye karar veriyorum.

Geçmişe yönelik bir maceraya hazırım.

30 Ocak 1933 Adolf Hitler yönetimindeki Nasyonal Sosyalistler Almanya'da iktidara geldi. Weimar Cumhuriyeti'nin yıkılışı Yahudilerin izlenmesini ve göçü beraberinde getirdi. Türkiye Cumhureyiti'nin daveti üzerine yaz aylarında ilk Alman sığınmacılar Türkiye'ye geldi. Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip*, "Daveti kabul eden herkesin, ister özgür ister tutuklu olsun ya da toplama kampında bulunsun, Türkiye Cumhuriyeti'nin memuru kabul edilecek ve Türkiye'nin koruması altında olacak" diye garanti verdi.

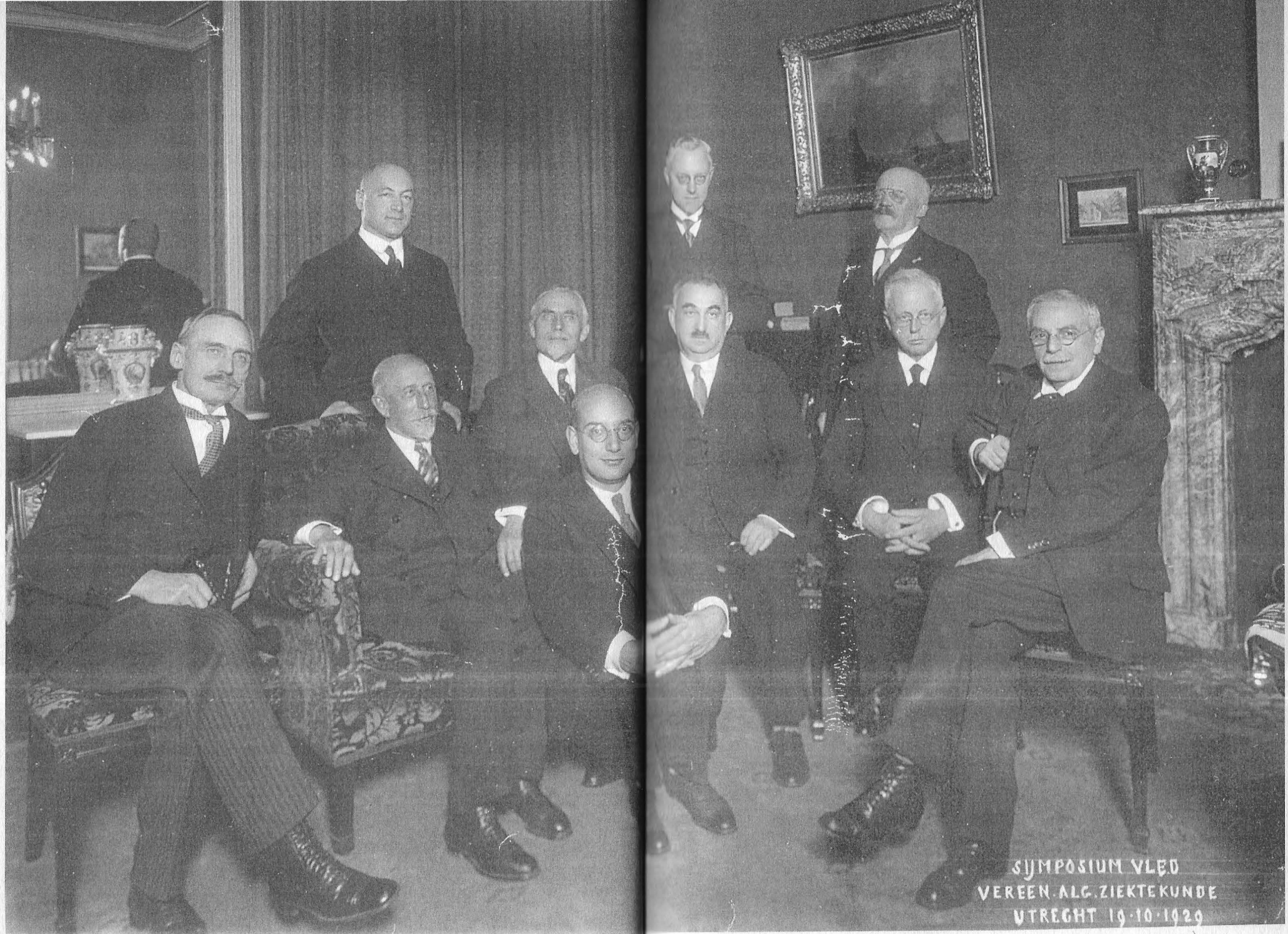
* Dr. Reşit Galip: D. 1893. Askeri Tıbbiye'de öğrenciyken Balkan ve 1. Dünya Savaşı'na gönüllü doktor olarak katıldı. 1925'de milletvekili, 1932 yılında da milli eğitim bakanı oldu. Bir yıl sonra bakanlık görevinden çekildi ve 1934'de öldü.

2

Başlangıç

15 Haziran 1935 Düsseldorf. Prof. Eckstein, her zamanki gibi erkenden kliniğe geldi. Beyaz gömleğini giyerken, masanın üzerindeki "Kişiye Özel- Prof. Albert Eckstein" yazılı zarf dikkatini çekti, zarfı eline aldı. Açtı.

"Reich adına,
Sizi, 12 Haziran 1935 tarihli emirlere göre, Haziran 1935 sonunda Prusya Devleti hizmetinden çıkartıyorum.
Adolph Hitler
Hermann Göring." (4)

19.10.1929 Utrect / Albert Eckstein ayakta soldaki
(Eckstein aile albümü)

1931 Buenos Aires / Albert Eckstein ayakta soldan üçüncü
(Eckstein aile albümü)

3

Ankara'ya doğru

Temmuz 1935, ayın son salı günü, Glaskow. [5]

- Buyrun, hoş geldiniz Dr. Eckstein. Ben Dr. Fleming[6]. Tanıştığımıza memnun oldum. Buyrun oturun. Bir şey içer misiniz? Kahve?

Eckstein koltuğa otururken, kafasını da evet anlamına salladı. Kendinden emin görünüşünün altında heyecanını saklamaya çalışıyordu. Elindeki dosyadan bir kaç kağıt çıkarıp Dr.Fleming'e uzattı. " Özgeçmişim"

Dr. Fleming kağıtları eline aldı. Göz gezdirirken arada kısa yanıtlarla kendi sorularını cevaplandırıyordu.

- Ulm'da doğmuşsunuz. 9 Şubat 1891.

- Bayan Erna Schlossman ile evlisiniz.

- 1914'de Freiburg'dan mezun olmuşsunuz. Savaş sonrası 1918'de aynı üniversitede Profesör Kries'in yanında Fizyoloji asistanlığına girmişsiniz. 1921'de meşhur Prof. Carl T. Noeggerath'ın[7] yanında çocuk asistanlığına başlamışsınız. 1923'de çocuk mütehassısı olmuşsunuz.

Freiburg'da yaptığınız ilk yayın "Süt çocuklarında uyuşturucu ilaçların teneffüs sistemine etkisi". 1923'de doçentlik tezi olarak "Farelerde doğal ve yapay ışığın büyümeye etkisi"ni araştıran bir çalışma yapmışsınız. 1925'de Düsseldorf Tıp Akademisi Pediatri doçentliğine, 1926'da profesörlüğe ve 1932'de de ordinaryüs profesörlüğe yükseltilmişsiniz. Oradaki şefiniz Ordinaryüs Profesör Arthur Schlossmann[8]. Yoksa eşiniz onun kızı mı? Müstehzi bir gülüşle

bu soruyu sormuştu.

Eckstein, bu soruyu sert bir biçimde "Evet" diye yanıtladı.

Fleming, sorunun yanıtını hiç duymamışçasına kağıtları okumaya devam etti. Hızla okuması, Eckstein'e konuşma fırsatı vermeyen tavrı, konuşmayı kısa sürede bitirmek düşüncesinde olduğu izlenimi veriyordu. Dr. Fleming soluk almadan, önündeki yazıyı sorgular biçimde okumaya devam etti:

- Düsseldorf't'ta ilk yıllarda prematüre çocukların fizyolojisi konusunda çalışmışsınız. Özellikle de "Çiçek aşısından sonra görülen ansefalit (beyin iltihabı)" üzerindeki çalışmalarınız sonucunda Almanya Sağlık Danışma Kurulu'na *(Reichsgesundheitrates)* seçilmişsiniz. 1929'da da Hollanda'da ortaya çıkan çiçek salgınını incelemeye gönderilmişsiniz. 1931'de Arjantin Tıp Cemiyeti'nin daveti ile Arjantin, Brezilya ve Uruguay'da konferanslar vermek üzere Güney Amerika'ya gitmişsiniz.

1932'de Schossmann'ın ölümü üzerine, onun yerine geçmişsiniz. Görevinize son verildiği için Almanya'dan ayrılmak istediğinizi biliyorum. İngiliz yardım organizasyonu "Akademik Yardım Örgütüne" akademik bir pozisyon için yaptığınız başvuruyu da bu nedenle değerlendirmeye aldık.

- Merak ediyorum. Neden Almanya'dan ayrılmak istiyorsunuz?

Eckstein, sıkıntıyla anlatmaya başladı:

- Nasyonalistlerin yönetimi devr almasından sonra, yasadışı uygulamalar ve keyfi idare Düsseldorf'da da kendisini göstermişti. 1931'de kliniğin kuruluşunun 25. yılında, benim Prof. Schlossman'ın yerine geçmem gerekliliği tartışılıyordu. O an Nasyonalist Schwartz'ın sarf ettiği sözler hâlâ, kulaklarımda patlıyor. 'Biz nasyonalistler, onun gibi soytarıların yaptıklarını değiştireceğiz.'

Hiçbir zaman çoğunlukta olmayan Nasyonalist bir öğrenci grubu, çalışmaları engelliyordu. Bunların içinden birisine hekimlik yetkisi vermeyince, 1933 yaz dönemi derslerimi boykot ettiler. Bu dönemi, bakanlığın bilgisi dahilinde 1933-34 yılında tekrarlamak zorunda kaldım. Aynı yıl sınav yapma yetkisi de elimden alındı. 26

Mart 1934'de Hitler karşıtı olarak ilan edildim. 1935 yılında, 161 öğrenciden 40'ı bitirme sınavlarına katılmadı. Öğrenciler ikinci kez boykot yapıyorlardı. Öğrenci dernekleri de klinikte olayları devam ettiriyor, Yahudi bir profesörün, Alman öğrencilere ders vermesini ihanet olarak algılıyorlardı. Kendilerini "Ari" olarak niteleyen öğrenciler, beni dinlemeyeceklerini ve benim düşüncelerimi öğrenmeyeceklerini söylüyor ve dünya görüşleri uymadığı gerekçesi ile görevden alınmamı istiyorlardı. Yerime Ari ırktan bir Almanın, Doç. Dr. Egon Unshelm'in gelmesini istiyorlardı. Rektör Manteufel'da Egon'a destek vermişti. Düsseldorf Belediye Başkanı ile Prof. Jansen, bana Haziran ayında kendi isteğimle emekli olmam halinde, toplu para alabileceğimi söylediler. 1 Temmuz 1935 günü de görevime son veren mektubu masamda bulmuştum.

Odada bir an sessizlik oldu. Dr. Fleming, kasvetli havayı dağıtma ihtiyacı duydu:

- Bilimsel yayınlarınızın listesini inceledim. Yayınlarınız çok sayıda ve çoğunluğu da araştırma. Özellikle 'Çocuklukta Ansefalit' yazınız ile 'Çocuk Hastanelerinin kuruluşları'yla ilgili yazılarınız dikkatimi çekti. Hangi konuda araştırma yapmak istiyorsunuz?

- Klinik ile fizyoloji ve patolojiyi birleştirerek pediatride sık gördüğümüz nörolojik hastalıklarda çalışmak isterim. Biliyorsunuz pediatri alanında çalışmaya başlamadan önce Freiburg Üniversitesi'nde Fizyoloji Bölümü'nde üç yıl süreyle görev yaptım.

- Size bu çalışmaları yapabilmeniz için gerekli olan olanakları karşılamamız mümkün olabilir. Ancak kontrat süreniz en fazla üç yıl olabilir. Ayrıca çocuk hekimliği denklik sınavına girmeniz uygun olmayacak. İngiliz meslektaşlarınızla rekabete girmenizi istemiyoruz.

- Üç yıl sonra bu koşullarda bir değişim söz konusu olabilir mi?

- Bu konuyu üç yıl sonra tartışalım isterseniz.

- Eğer yanlış anlamadıysam istediğim araştırmayı yapabileceğimi ama hekimlik yapamayacağımı söylüyorsunuz.

- Evet haklısınız. Aynen öyle.

Bir an duraksadı. Zaman kazanmalıydı.

- Bu konuyu düşünmeliyim. Eşim de çocuk doktoru biliyorsunuz. Onunla da konuştuktan sonra karar vereceğim. Size kararımı en kısa sürede bildireceğim.

- Haber bekleyeceğim. İyi günler Bay Eckstein.

- İyi günler Dr. Fleming.

Dr. Fleming, pencereden Dr. Eckstein'ın gidişini izledi. Masaya oturdu. Akademik Yardım Örgütü'ne Eckstein ile ilgili raporunu hazırlamaya başladı :

"Çok kısa bir süre içinde bireyin yeteneklerini değerlendirebilmek zor olmakla beraber izlenimim Prof Eckstein'ın yetenekli, kendisini işine veren ve birlikte çalışmanın kolay olacağı yönündedir. Çocukluktaki sinir hastalıkları konusunda klinik ve patolojik bir araştırma yapmak istemektedir. Onu bu konuda desteklemememiz için bir neden göremiyorum..." [6]

...

Temmuz 1935 Paris [5]. Tren, son buharlarını çıkarıp, yavaşlayarak istasyonda durdu. Eckstein, yavaş adımlarla merdivenlerden indi, istasyon kubbesindeki vitrayların yansıyan renklerini görmeden dışarı çıktı.

Sıra sıra dizilmiş sarı-yeşil boyalı, burunlu Renault otobüslere doğru yöneldi.

Sen Nehri'nin kıyısından doğru yürüyerek, köprüden geçti. Köprüdeki hafif rüzgar, havanın sıcaklığını da kafasındaki düşünceleri de alıp götürdü.

Amerika'lı Mr. Cohn [9] ile bir kafede buluşmak üzere sözleşmişlerdi. Cohn tam zamanında randevu yerine geldi.

- Merhaba, Profesör Eckstein,

- Merhaba, Mr. Cohn.

Pembe-mor geraniumlarla sarılı masadan, uzaktaki Eiffel Kulesi'nin siluetini görüyorlardı.

- Glaskow yolculuğunuz umarım iyi geçmiştir.

- Olumlu gelişmeler, temaslarım oldu.

- Sevindim. Hemen söze girmek istiyorum. Temsilcisi olduğum Rockefeller Vakfı adına, size Amerika'da kesin bir pozisyon bulabileceğinizi söylemekle görevlendirildim. Ancak böyle bir pozisyon için daha detaylı görüşme, Amerika'ya varışınızdan sonra mümkün olabilecek. Önümüzdeki günlerde, istediğiniz tarihe uygun ilk gemide size ve ailenize yerlerinizi ayırtacağım.

- Yani gemimizin rotasını Amerika'ya ama bir belirsizliğe doğru yöneltmem gerekiyor.

- ...

- Kararınızı verirken 1930'larda yaşadığımız ekonomik krizin sizi tedirgin etmesini istemem. Sizin gibi bir doktor için Amerika sınırsız yeni olanaklar ülkesidir. Umarım sizi Amerika'da çalışıyorken görebiliriz.

- Bu konuyu düşünmem gerekiyor. Bana bu kararım için bir süre vermenizi istiyorum. Bir kaç gün içinde sizi bilgilendireceğim.

Garson, kahvelerini getirdiğinde Cohn sözü politikaya getirdi.

- Almanlar, silahlanma yarışını hızlandırıyorlar. Amaç Polonya'yı ortadan kaldırıp, Doğu Prusya ile birleşmek olabilir mi ?

- Herhangi bir şey söylemem mümkün değil. Ama neresinden bakarsanız bakın, tüm ülkeler arasında bir silahlanma yarışı var.

- Ne ilginç bir durum Prof. Eckstein. Hiç anlayamıyorum. Dünya Savaşı'nda Almanya için savaşmışsınız. Bugün ise Almanya'dan ayrılmanız için sizi zorluyorlar.

- Evet Mr. Cohn, dahası da var. Pek söz etmem ama savaşta 1. Sınıf Alman Şeref Haçı Madalyası ile onurlandırılmıştım[10].

- Şimdi daha çok meraklandım. Sizi rahatsız etmeyecekse, madalyayı nasıl aldığınızı anlatırsanız sevinirim.

Eckstein gözlerini Sen Nehri'nin sakin sularına dikti. Usuldan anlatmaya koyuldu:

- On yedi yıl önceydi.

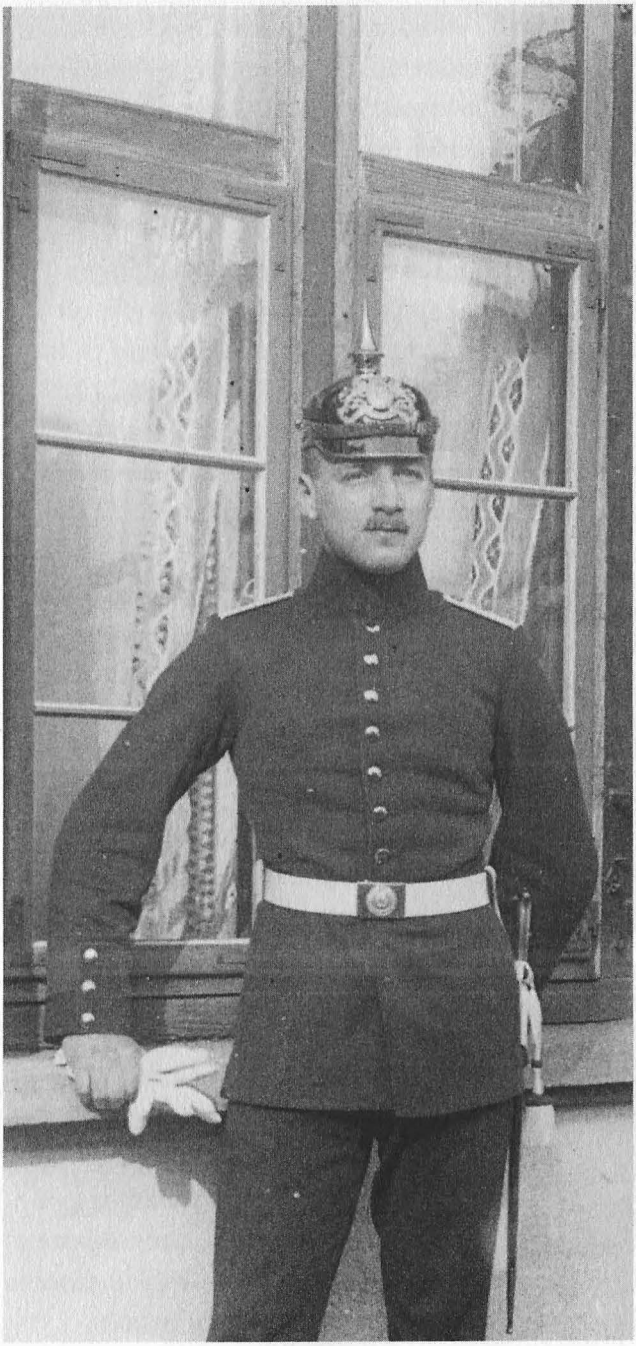
Birden yılların nasıl geçip gittiğine şaştı. Anlatıp anlatmama arasında kararsız kalmıştı. Kahvesinden bir yudum içti. Sigarasından da bir nefes çekti.

- Fransa cephesindeydik. O zaman çok genç, yeni mezun bir doktordum. Cephe yakınlarında bir hastanede görevliydim. Hastane derken, kiliseden bozma bir hastaneydi. Savaşın sonuna geldiğimizi hissediyorduk. Son günlerde hastaneye gelen yaralıların sayısındaki artış dikkatimizi çekiyordu. Cephede işler hiç de iyi gitmiyordu. Bunu bir hafta sonra resmen anladık. Birliklerimiz geri çekiliyordu. Hastaneyi boşaltmamız emredildi. Bulduğumuz her arabaya, yaralıları yükledik. Alt alta, üst üste. Ama yola çıkamayacak durumda olanlar da vardı. Onları bırakamazdık. Ben gönüllü olarak kalacağımı belirttim. Ağır yaralılarla kalacaktım. Kaldım da. İki gün sonra Fransızlar geldi. Ayakta kalan-ortada dolaşan bir hemşire, bir cerrah ve bir de ben vardık. Bizi esir aldılar. Esir dediysem, hastanede çalışmaya devam ettik. Bana ve diğerlerine çok iyi davrandıklarını söyleyebilirim. Esaret 3 ay kadar sürdü. Bazı askerlerimizi kaybettik ama yaşatabildiklerimiz de oldu. Sonra savaş bitti. Ben de Almanya'ya döndüm. Hastalarımız için esir düşmeyi göze aldığımız için, şeref madalyası ile ödüllendirildik.

Konuşmasını bitirdiğinde, uzun bir sessizlik oldu. Akşam trenine yetişebilmek için Dr. Eckstein ayağa kalktı.

- Bana yaptığınız teklifi düşünmem gerekiyor. Kararım için bir süre vermenizi istiyorum. Bir kaç gün içinde sizi bilgilendireceğim. Şimdilik hoşçakalın. Good-bye Mr. Cohn.

- Aufwiedersehen Mr. Eckstein.

Albert Eckstein (tarihsiz) / (Eckstein aile albümü)

Temmuz 1935 Berlin [5]. Akademik Yardım Örgütü Sekreteri Walter Adams [11] bir mektubunda Prof. Eckstein için şunları yazıyor:

"Dr.Eckstein'ı Glaskow dönüşünde gördüm. Glaskow'da kendisine önerilen araştırma teklifi üzerinde önemle duruyordu. Ancak sözleşmenin üç yıllık olmasının bir handikap olduğunu, emniyet açısından üç yıl sonra ile bugünler arasında bir farklılığın olmadığını söylüyordu. Her ne kadar Glaskow'da araştırma yapmak istese, araştırma için çok uygun ortam olsa bile; ailesi açısından da kalıcı bir çalışma yeri bulmak istiyordu." [5]

30 Temmuz 1935 Berlin, Sabah 09:30

- Telefon eden kimdi? Diye sordu Erna.
- Berlin Yabancılar Bürosu'ndan beni aramışlar.
- ...

Erna Eckstein (1930'lar)
(Eckstein aile albümü)

- Türkiye, Ankara'da kurulmasına çalışılan Tıp Fakültesine öğretim üyesi arıyormuş. Akademik Yardım Örgütü'nden benim de ismimi almışlar. Bugün öğleden sonra önerdikleri anlaşma koşullarını içeren bir yazı göndereceklermiş.

-İstanbul'dan İlse'yi arayalım mı? Biliyorsun, İlse hemşire olarak uzun yıllar Ankara'da bir hastanede çalışmıştı. Şimdi de İstanbul'da bir kadın-doğum kliniğinde çalışıyor. Bize bilgi verebilir.

"İyi olur" dedi Eckstein. Kalbinin bir başka umuda doğru çarptığını hissetti.

Öğle sonrası

Elçilikten gönderilen anlaşma metnini Erna ile birlikte okumaya başladılar.

1 Ağustos 1935 Berlin. Berlin Elçisi Hamdi Arpağ ile Ord. Prof. Albert Eckstein arasında mukavele imzalanır. [12]

"1. Prof. Eckstein Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) tarafından Ankara Numune Hastanesi'nin Pediyatri (Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları) servisi direktörü tayin edilmiştir. Bütün faaliyetini klinik servisinin istilzam ettirdiği (gerektirdiği) tıbbi ve fenni icaplarla (gereklilikle) ihtisasına tevdi edilmiş olan laboratuar işlerine hasretmeli, servisine bağlanan hekim ve asistanların malumatını tekemmül ettirmeği (geliştirmeye) ve lüzumunda talebenin tedrisatına iştirak eylemeyi taahhüt eder (öğretimine katılmayı üstlenir). Vekalet tarafından ihtisası dolayısıyla kendisinden sorulan fenni meseleler hakkında mütalaasını bildirmeyi ve fen aleminde mer'i olan (Fen bilimlerinde geçerli olan) usule tevfikan (uygun olarak) yapacağı taharriyatı (araştırmaları) neşretmeyi taahhüt eder.

2. Bu anlaşmanın süresi 5 yıldır.

3. Bu anlaşmanın geçerliliği tarafların isteği ile 3-5 yıl için yeniden uzatılabilir.

4.Her türlü vergi ve rüsum çıktıktan sonra maaşı 750 Türk Lirasıdır.

5. Prof Eckstein, Türkiye'yi terk ettiğinde,

maaşından biriktirdiği tasarruf parasını, ait olduğu resmi dairenin izni alınmak koşuluyla, beraberinde götürebilir.

6. Yol masrafı olarak kendisine, eşine ve 10 yaşından büyük çocuklarına 250 Türk Lirası, 10 yaşından küçük çocuklarının her birine 125 Türk Lirası verilecektir.

7. Yılda altı hafta, maaşlı izin verilecektir. Arzu ettiği her yere gidebilir ama bu seyahatler için yol parası verilmez.

8. Devlet tarafından görevlendirilmesi halinde, seyahatlerin masrafları, yüksek devlet memurlarının tabi oldukları nizamlara göre verilir.

9. Sözleşme zorlayıcı nedenlerle, her iki tarafın rızası ile feshedilebilir (bozulabilir). Hastalık halinde ilk üç ay zarfında aylık tam olarak verilir. Ve üç yıl hizmetten sonra, bir yıla kadar yarım aylık maaş verilir. Prof. Eckstein, hizmete başlamadan önce, kendi sağlık şartlarını bildiren ve resmi bir hekim tarafından verilmiş olan bir sağlık raporunu ibraz etmeyi kabul eder. Vefatı halinde 1000 Türk Lirasıyla beraber, ayrıca altı aylık maaşa tekabül eden (karşılık) bir meblağ (para) dul zevcesine, bulunmadığı takdirde çocuklarına verilecektir.

10. Prof. Eckstein, Numune hastanesi haricinde, hekimlik görevini özel olarak icra edemeyeceği gibi muayenehane dahi açamaz. Türk tabipler tarafından konsültasyon (tanı koymak) için davet edildiği ve konsülte edilen vaka üzerinde mütalaasının (görüşünün)

bildirilmesi rica edildiği zaman, hareketi serbest tababet icrası şeklini tazammun (içeren) etmemek şartıyla müstesna (özel) olarak daveti kabul eder ve vaka üzerine mütalaasını bildirir.

11. Prof. Eckstein hastaneye yatırılan veya poliklinikte muayene edilen parasız ve paralı hastalara yaptığı tıbbi ve cerrahi ihtimam karşılığı olarak hiçbir bedel istemeye hakkı yoktur.

12. Bu anlaşma taraflar tarafından imza edildiği gün yürürlüğe girer. Maaşı, Ankara'da çalışmaya başladığından itibaren işlemeye başlar."

Eylül 1935 Ankara. İstanbul-Ankara gece ekspresi tam zamanında gara girdiğinde, Doğu'da böyle dakik olunamayacağını düşündü ve şaşırdı doktor Eckstein. Trenden inip de yıkılmakta olan istasyon binasını gördüğünde, Almanya'da küçük bir kasabanın derme çatma istasyonunda olduğu düşüncesi ilk heyecanının yatışmasını sağladı. Şehrin üzerinde yükselen kale, uzaklardan heybetli ve etkileyiciydi. Etrafını saran hamallara şaşkın bakarken, güleç bir yüzle karşılaştı.

- Profesör Eckstein?

- Evet.

- Hoş geldiniz. Sizi karşılamaya ben geldim. Araba istasyonun dışında. İnşaatın hemen yakınından doğru geçeceğiz.

Başıyla hamallara bir işaret yaptı. Tüm bavullar bir anda güçlü kuvvetli insanların omuzlarında yer aldı ve anında gözden kayboldular.

- Yolculuğunuzun iyi geçtiğini umarım. Ama gene de yorucu olduğunu tahmin ederim.

Siyah makam otomobilinin şoförü, kapıyı saygıyla açtı. Önce Eckstein bindi. Sonra doktor olduğunu söyleyen genç adam.

Eckstein'ın şaşkınlığı artıyordu. Biraz evvel Anadolu'nun ortasında çölden geçmişlerdi. Şimdi, araba iki taraflı ağaçlıklı yolda ilerliyordu. Bir yandan da kendisine bilgi veren genç doktoru dikkatlice dinliyordu.

- Solumuzda Stadyum inşası sürüyor. Önümüzdeki yıl bitirileceğinden söz ediliyor. Sağımız maalesef bataklık. Yazın anofelden geçilmez. Sıtmanın kaynağıdır.

Genç doktor şoföre Türkçe bir şeyler söyledi. Şoför olur anlamına kafasını salladı. Yokuşun başına geldiklerinde, doktor konuşmaya devam etti.

- Şu ilerde solda gördüğünüz meclis binası, karşısındaki ise Ankara Palas. Ankara'nın en iyi iki otelinden birisi.

Yokuşu zorlanarak çıkan araba sağa dönerken "Şu soldaki Kurtuluş Meclisi'nin toplandığı bina; uzakta gördüğünüz ise Ankara Kalesi. Karşıda ise Cumhuriyet anıtı. 1927'de Avusturyalı Heinrich Krippel[13] yapmış" dedi.

Şoför anıtı özellikle göstermek için yavaşlamıştı. O anıttan büyük bir haz aldığı yüzünün ifadesinden anlaşılıyordu.

Eckstein "Harika bir heykel!" dedi.

Genç doktor bu cümleyi Türkçe'ye çevirdiğinde, şoförün aynadan Eckstein'a sevgiyle ve gururla baktığını gördü.

- Burası Bankalar Caddesi. Kalacağınız otel şurada. Belvü Palas. Umarım tahtakuruları yoktur da, rahat edersiniz.

Araba otelin önüne yanaştı. Kapıdan fırlayan iki kişi arabanın bagajından eşyaları hızla boşaltıp, otele girdiler. Genç doktor :

- Sizi öğleden sonra alacağım. Saat 3'te bakan beyle randevumuz var. Sonra hastaneye gideriz.

Öğleden sonra, Ankara. Genç şoför arabanın kapısını büyük bir dikkatle kapattı.

"Bakanlık", dedi genç doktor.

Otomobil, önce parke yolun üzerinde sarsılarak ilerledi ve göz alabildiğine uzanan bataklığı sağına alarak, cetvelle çizilmiş gibi bir

caddeye çıktı. Asfaltlanan yolda tek tük arabalar geçiyordu. Kaldırımda yürüyen çok az sayıda insan vardı. Ağaçlıklı yolda ilerlerken, genç doktor sağda ve solda yanından geçtikleri binaları tanıtıyordu.

- Sağda sergievi, solda İsmet Paşa Kız Enstitüsü, tepede halkevi...

Tren yolunu geçtikten hemen sonra bakanlık binasını gördüler. Şoför bakanlığın önüne otomobili park etti.

...

- Sizi tanıştırmama müsaade edin. Dr. Refik Saydam*. Sağlık Bakanı.

- Profesör Dr. Albert Eckstein.

Dr. Saydam ve Prof. Eckstein el sıkıştılar. Bakanlık binası çok yeni olmasına karşın, bürokrasinin kasvetli havasını dostça uzatılan elin dağıttığını hissetti.

- Buyurun oturun Sayın Eckstein.

- Teşekkür ederim. Dilimizi mükemmel konuşuyorsunuz Bay Saydam.

- Uzmanlık eğitimimi Berlin Askeri Tıp Akademisi'nde 1910-1912 yılları arasında yapmıştım. Balkanlarda savaş çıkınca geri döndüm. Sonra da Büyük Savaş. O sırada bir süre Almanya'da kalmıştım. Aynı saflarda savaşmıştık değil mi?

- Evet, ama ben Fransa cephesindeydim.

- Ben her yerdeydim. Çanakkale, Sarıkamış, Galiçya...

Bir an durdu, sustu. Savaş anılarından konuşmak için buluşmamışlardı. Konuya bir an evvel girmeliydi.

- Kahve içer misiniz? Türk kahvesi? Şekeri nasıl olsun?

- Şekersiz.

- Sigara?

---

* Dr. Refik Saydam: D. 1881. Balkan ve 1. Dünya Savaşlarında doktor olarak görev yaptı. Atatürk'le birlikte Bandırma Vapuru ile Samsun'a gitti. 1920'de Milletvekili oldu. İlk Sağlık Bakanı olan ve uzun yıllar bakanlık yapan Saydam, 1939'da başbakan oldu. 1942 yılında ölümüne kadar bu görevini sürdürdü.

- Lütfen. Teşekkür ederim.

- Profesör Eckstein. Profesör Schwartz'ı [14] tanıdığınızı sanıyorum. Kendisiyle temmuz 1933'de yaptığımız ilk toplantıda, Ankara Numune Hastanesi ve Hıfzısıhha Enstitüsü için Alman profesörlere ihtiyacımız olduğunu söylemiştim. Cumhuriyetimizin kuruluş felsefesine uygun bir tıp okulu ile işe başlamak istiyoruz. Amacımız yakın bir gelecekte Ankara'da bir tıp fakültesinin kuruluşunu gerçekleştirmek. Ancak, bu konu, henüz düşünce aşamasında...

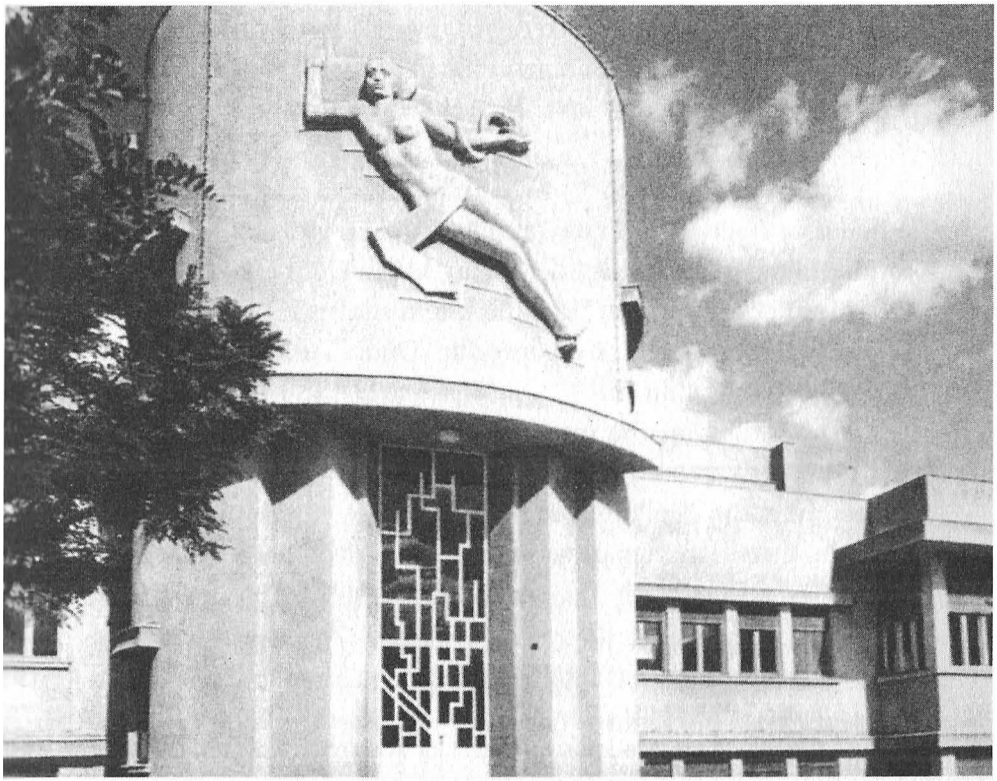
Eckstein, ne istediğini bilen, kararlı bir bürokratla karşı karşıya olduğunu anlamıştı. Aklına gelen soruyu çekincesiz sordu:

- Cumhuriyetin kuruluş felsefesi mi? Bilgisizliğimi hoş görün. Türkiye'ye gelişim o kadar hızlı oldu ki, bazı bilgilerimi tamamlama şansım ve daha doğrusu zamanım olmadı.

Dr. Saydam derin bir soluk aldı.

- Gazi hazretlerinin deyişi ile 'Türk vatandaşının sağlığı ve sağlamlılığı, her zaman üzerinde durulacak ulusal sorunumuzdur. Çünkü Cumhuriyet, güçlü ve yüksek düzeyli koruyucular ister.'

Tabip, hastalıkların bertaraf edilmesinde oynadığı rolden çok, sağlıklı olanların bu durumlarını korumaları için çaba harcayacaktır [15]. Devletimizin en birinci görevi, halkın sağlığını korumaktır. İşte bu nedenle, siz ve sizin gibi hastalıkların önlenmesi konusunda çalışmış, deneyimli hocalarla işe başlamak istiyoruz. Sizin bu konularda çalışmalar yaptığınızı duymuştum. Örneğin Hollanda'da ki çiçek salgınını incelemek üzere Alman Hükümeti tarafından görevlendirilmişsiniz. Şunu da belirtmeliyim ki, sizi bana Profesör Schwartz, özellikle tavsiye ettiler. Sizin dışınızda bazı Alman hocalar da var. Kulak Burun Mütehassısı Max Meyer; Fizik Tedavi Mütehassısı August Laquer, Dahiliye Hastalıkları Mütehassısı Ernst Magnus Alsleben gibi. Şu anda Memleket Hastanesi'nde bir çocuk kliniği mevcut. Başında da şubat 1934'den beri, çok iyi bir hekim arkadaşımız, Dr. Haldun Tekinalp var. Kendisiyle birazdan tanışırsınız. İsminizi duyduğunda, sizinle çalışmaktan zevk duyacağını ifade etmişlerdir.

Ankara Hıfzısıhha Enstitüsü'nün girişi

Kapı hafifçe tıkladı, köpüklü kahveleri, terlemiş bardaktaki suyu sehpanın üzerine koyan hizmetli sessizce uzaklaştı.

Eckstein bu anı kollarmışçasına, hemen bir soru yöneltti.

- Resmi anlaşma metnini bir kenara bırakırsak, samimi olarak benden ne istediğinizi sorabilir miyim?

- Çok akıllısınız Herr Eckstein. Evet bazen resmi belgeler her şeyi yansıtmayabilir. Sizden, Türkiye'de çocuk sağlığı ve hastalıkları konusunda bir rapor hazırlamanızı istiyorum. Bu rapor da halen sorumlu olduğum bakanlığın çocuk sağlığı politikasını belirleyici olacaktır. Çünkü, inanıyoruz ki, ulusumuzun çocuklarının sağlıklı ve gürbüz olmaları, sağlıklı koşullarda yaşamalarının sağlanması devletin temel görevidir[14]. Ancak üzerinde önemle durduğum nokta, bu

raporu hazırlarken bana Alman düşünceleri ile gelmeyin. Alman düşüncesi ülkemiz için uygun olmayabilir. O nedenle tüm Anadolu'yu gezin, inceleyin ve ondan sonra bize öneride bulunun[10].

Dr. Eckstein:

- Sizinle konuştuktan sonra, teklifinizi kabul ettiğim için, eşimle ne kadar doğru bir karara vardığımızı daha iyi anlamış bulunuyorum. Elimden geleni yapacağımdan, lütfen emin olunuz.

"Bir küçük sorum var," dedi Eckstein sıkılarak.

- Eşim Erna'da çocuk doktorudur. Onun Türkiye'de çalışması da söz konusu olabilir mi?

Refik Saydam net bir cevap verdi:

- Tababet kanunumuza göre yabancı doktorların Türkiye'de çalışması mümkün değildir. Çocuk hekimlerine yurdumuzda ihtiyaç olsa bile, Erna Hanım'ın çalışması mümkün değildir.

-

...

15 Eylül 1935. Yahudileri dışlayan ve gamalı haçı resmi bayrak ilan eden Nuremberg Yasaları yürürlüğe girdi.

19 Eylül 1935. Hitler yaptığı konuşmada, Aryan ırk ile Yahudiler arasındaki ilişkilerin en aza indirilmesi gerektiğini vurguladı. Almanya'da yaşayan Yahudiler'in yurttaşlık hakları geri alındı. Hiç kimse Yahudilere mal satmak istemiyor. Yahudilerin mağazalarından da alışveriş yapılmıyor. Yahudiler artık devlet dairelerinde de çalışamayacaklar.

4 Ekim 1935 Ankara. Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein'ın göreve başlama yazısı, Dr. Zihni Ülgen tarafından imzalanıyor. Türkiye Cumhuriyeti Sicil no : 2514.[12]

T. C.
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEKÂLETİ
Ankara vilâyeti müdürlüğü
Umumi No.
Hususî No.

4/IO/935

Örnek

Vekâlet Yüksek Katına

Ankara Nümune hastanesi Çocuk mütehassıslığı - nı yapmak üzre Ankaraya gelen Prof. Eckstein'in 4/IO/935 tarihinden itibaren kendisine yapılan hususî mukavele şartları dahilinde işe başlattırılmasına müsaade buyurulmasını dilerim.

Mühür Resmi

Onay. 4.X.

R. Saydam

Aslı Gibidir.
Resmi Mühür
Dr. Zihni Ülgen

Aslı Gibidir.

Resmi işe başlama yazısı (4 Ekim 1935)

4

Ankara

Kasım 1935 Ankara, İlk Asistanı Dr. Selahattin Tekand Anlatıyor[16]

Tıp tahsilimi İstanbul'da yaptım. O günlerde cerrah olmayı, İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Nissen'in [17] yanına girmeyi düşünüyordum. Fakat bir de Ankara'yı göreyim dedim. Prof. Eckstein'ı klinikte yapayalnız buldum. Beni çok iyi karşıladı. Yanında kalmam için çok ısrar etti. Hatta bana "Altı ay yanımda kal, sonunda Nissen'de ısrar edersen, seni kendim götürür, Nissen'in yanına yerleştiririm" diye söz verdi.

Aralık 1935, Bayan Erna Eckstein Anlatıyor [10]

Elveda Almanya, Merhaba Türkiye

Wiesmühl'e giderken çocuklar ve ben, Schummi ile (Prof. Eckstein'ın aile içindeki takma ismi) Heilderberg'de buluştuk. Bu yolculuk sırasında, yaşamımızın kararını verdik. Dört hafta sonra, Wiesmühl dönüşü Würzburg'da durakladık. Kulak Burun Boğaz Profesörü Prof. Meyer'le görüştük. Eylül sonunda, Schummi Ankara'ya yalnız gitti. Yaşam koşullarını görmek istedi. Çocukların okul durumunu, olanaklarını araştırdı. Kısa süre içinde heyecan verici haberler bize ulaştı. Evler kötü değildi ama Almanya standartları ile karşılaştırmamak gerekiyordu. Ankara'daki bazı Alman göçmenlerinin çocuklarını okutan bir öğretmen vardı.

Schummi'nin Türkiye'de olduğu sıralarda, polis pasaportuma

el koydu. Üç gün sonra maliyenin vergi departmanından gelen müfettişler tüm belgeleri incelemeye aldı. Fakat bir tek yasadışı belge bulamadılar. Ancak kasımın ortalarına doğru Almanya'dan ayrılabilmemiz için gerekli izni alabildik. Almanya'da geçirdiğimiz haftalar bana çevremizdekilerden kimin cesur ve gerçek dost, kimin korkak olduğunu anlamamızı sağladı. Türkiye'ye seyahatimizden önce akrabalarımız Kathe'ye ve Sofie Hala'ya veda seyahatleri yaptık. Bu günlerde Hensel ailesi gibi, Salzman'lar gibi, kimin cesur ve kimin gerçek dost olduğu açığa çıkıyordu.

Kasımın sonunda, toplayıcılar geldiler. O yıllar Türkiye'ye, dış ülkelerden şarap sokulması yasaktı. Öğle üzeri eve döndüğümde, tüm eşyaların toplanmış olduğunu gördüm. Ankara'ya geldiğimizde, eşyalar açılıp, en iyi şaraplarımızın hiç hasara uğramadan taşındığını görünce, yaşadığım sevinci anlatamam. Toplayıcılar, bilmeden büyük bir iyilik yapmışlardı.

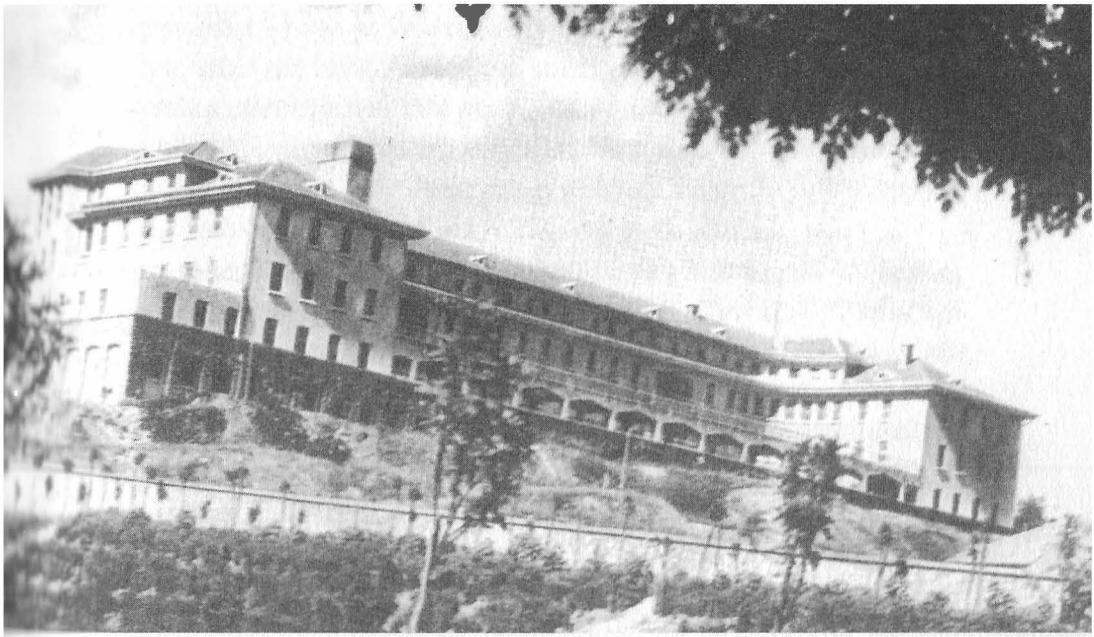
Tüm mal varlığımız için verilen miktar 10 Marktı. Daha fazlasını ülke dışına çıkartmamız yasaktı. Diğer paralarımıza da el konulmuştu. Schummi bir mektubunda, gerektiğinde trende kondüktörden borç para alabileceğimi yazmıştı.

Düsseldorf istasyonundan ayrılışımız çok hüzünlü olmuştu. Tekrar görüşemeyeceğimiz kaygısıyla bir çok arkadaşımız, Schummi'ye minnettar hastaları bizi yolcu etmeye gelmişti. Baba Eckstein'e Ulm'da elveda dedik.

Oma, bizi Münih'de bekliyordu. Bana ayrılış hediyesi olarak altın halkalardan yapılmış ağır, güzel bir altın bilezik verdi. "Türkiye gibi fakir bir ülkeye gidiyorsunuz, ola ki paraya ihtiyacınız olursa, her seferinde zincirin bir halkasını satabilirsiniz" dedi.

Yolculuk sırasında Klaus [18] boğaz ağrısı ve yüksek ateşle kompartımanda hasta yatarken, Herbert tüm treni dolaşarak zaman geçirdi, Peter de yan kompartımanda hoş ve güzel bir hanım kendisine kitap okuduğu için, neredeyse hiç yanımıza gelmedi.

İstanbul'da bizi Schummi ve yeğenim İlse Jansen karşıladı. Hamallar bize doğru koştular. İçinde tüm mücevharatımın da olduğu

Ankara Numune Hastanesi 1930'lar

çantam da dahil olmak üzere tüm bavullarımız gözden kayboldu. Birden çok telaşlandım. İlse beni yatıştırdı: "Merak etme. Hepsini bu akşam Haydarpaşa'da, kompartımanınızda ve eksiksiz olarak bulacaksın."

Tanınmış bir yazar olan arkadaşımız Herbert Eulenberg'in [19] arkadaşlarında öğle yemeğini yedik. Yemekten kısa bir süre sonra, ev sahibi camdan dışarı baktı. Bir yerlere telefon etti ve dedi ki: "Hemen gitmelisiniz, çünkü fırtına geliyor ve Boğaz'daki deniz trafiği yakında kesilecek." Hemen limana gittik. Aşırı kalabalık gemiye kendimizi attık. Öyle ki İstanbul'un muhteşem siluetini görme şansımız dahi olmadı.

Gemi beklenenin aksine Haydarpaşa yerine Kadıköy'e yanaştı. Schummi kucağında Klaus'la, patikadan doğru yürürken dev bir dalga onları tümüyle ıslattı. Bizim için yepyeni bir ulaşım aracı olan "araba", bizi Haydarpaşa'ya getirdi. Trenin yarısı boştu. Çünkü yol-

culların büyük bir kısmı, Boğaz'dan geçen son vapura yetişememişlerdi. Schummi, yemek vagonunda otururken (çocukları daha önce yedirmiştik) yolculuğumuz sırasında yan kompartımandaki hanımla oturan adamı çok dostça selamladı. Avusturya Büyükelçiliği ikinci ataşesi Woinowitch olduğunu öğrendim.

Yeğenim İlse'nin söylediği gibi, tüm bavullarımız kompartımandaydı. Hemşire olarak uzun yıllar Ankara'da bir hastanede çalışan İlse'ye Türkiye'ye gelirken hangi tip kıyafetler getirmem gerektiğini sormuştum. Akşam kıyafetleri ve de kayak kıyafetleri demişti. İlse " İnsan Türkiye'yi ilk görüşte ya sever, ya da nefret eder" derdi. Bizim için ilki geçerliydi.

Anadolu sabahına uyandığımızda hiçbir engelin olmadığı manzara, taş ve kayaların sayısız renklerle ışıldaması, dağların şekilleri, içimi titretti. Uzun aralarla tek tük ağaç görmeme karşın manzara hiçbir biçimde monoton değildi [10].

ANKARA'DA İLK GÜNLER [10]

Schummi'nin Ankara'daki arkadaşları, okul arkadaşlarım Bn. Weigert, Bn. Willbrand ve diğerleri. Bize çok candan davrandılar. Kendimi tekrar evimde gibi hissettim. Schummi'nin kiraladığı apartman katı henüz hazır olmadığından ve eşyamız da gelmediğinden; Schummi bize küçük ve oldukça ilkel bir apartman katı kiralamıştı. O zaman otelde kalmamız maddi açıdan mümkün değildi.

Eşyalarımız yanlışlıkla Bükreş'e gönderildiğinden ve ancak 24 Aralık'ta elimize geçti (Battaniyeler, gerekli olan eşyalar, yeni yıl hediyeleri). Ramazan'ın sonunda bayram olmasına rağmen, iyi kalpli bir gümrükçü, özel olarak gümrüğe gelip eşyalarımızı herhangi bir güçlük çıkarmadan almamızı sağlamıştı.

Gelişimizden birkaç saat sonra, küçük bir çocuk kapımızı çaldı ve dedi ki "Bunlar yeni çocuklar mı? Ben onlarla oynamak için geldim. Adım Etzi Reuter." [20]

"SEN NOEL BABA MISIN?"

Ertesi gün, tümüyle yabancı bir ülkede ilk zorluklar ortaya çıkmaya başladı. Schummi, erkenden hastaneye gitti. Klaus'un hâlâ ateşi vardı. Dışarı çıkamıyordum. Peter ve Herbert'i gerekli olanları almak üzere bakkala gönderdim. "İstediklerinize işaret edin ve sonra cüzdanı dükkan sahibine verin" dedim.

Türkçe konuşamıyordum. İşçiler Alman değildi. İçişleri Bakanlığı'ndan birisi çevirmen olarak görevlendirilmişti. Bir pazartesi günü, sıkıntı içinde elektrikçiyi beklerken, kibar çevirmenimiz geldi. Ona içinde bulunduğum durumu aktarınca, ilk sorusu "Umarım, ona tüm parayı peşin olarak vermemişsinizdir?" oldu. "Tabii ki ona haftalık olarak ödemiştim" dedim. "Öyleyse," dedi "Tekrar paraya ihtiyacı oluncaya kadar bekleyeceksiniz. O zamana kadar çalışmayacaktır."

Yeni evimizde ilk ziyaretçimiz sevimli, yaşlı Prof. Salomon Calvi'ydi [21]. Kendisi bir jeolog olup; özellikle deprem bölgeleri ile ilgileniyordu. Uzun beyaz bir sakalı vardı, Klaus ona uzun bir süre baktı ve "Sen Noel Baba mısın?" diye sordu.

Ayın 24'ünde eşyalar gelince, yeni yılı gerçek bir çam ağacının altında çok mutlu bir şekilde kutladık. Akşamüstü, ziyaretçilerimiz iç hastalıkları uzmanı Magnus (bir yıl sonra Ankara'da öldü) ve Magnus'un İsveçli güzel karısı ile Prof. Max Meyer ve iki kızı geldiler. Parti sırasında büyük bir gürültü duyduk. Tüm paltoları astığımız askı hepsini taşıyamamış ve duvarın bir kısmı ile yere düşmüştü.

Yeni yıl sonrası, çocukların okul sorunuyla ilgilenmemiz gerekiyordu. Bu basitçe çözümlendi. Bayan Kudret, aslen Alman olup bir Türk'le evlenmişti. Almanya'da matematik, fen bilgisi ve sonra dil eğitimi üzerine çalışmıştı. Hem iyi bir öğretmen, hem mükemmel bir oya işçisi ve bahçıvandı. Ayrıca, Schummi arkadaşları aracılığıyla bir de Macar kadın bulmuştu. Kadın, özellikle Klaus'u çok sevmişti ve onunla şakalaşıyordu. Bir gün arkasından yaklaşıp dokununca, Klaus elindeki tuğla ile ona vurdu ve kadının bir dişini kırdı. O andan itibaren, kadın Klaus'un bir "canavar" olduğunu söylemeye başladı.

"GEÇMİŞİ UNUTACAĞIZ"

Ankara'ya geldiğimizde bizim için tamamiyle yeni ve yabancı bir ülkede yaşamımızı sürdürmek için bir slogan oluşturmuştuk: "Geçmişi unutacağız ve yeni bir yaşama başlayacağız." Bunda tümüyle başarılı olduğumuzu söyleyebilirim. Düsseldorf'taki yaşamımızdan sonra, barınak yönünden ilkel koşullara alışmak zorundaydık. Kaloriferli ev Ankara'da çok azdı ve bizim ulaşmamıza imkan olmayan çok pahalı evlerde mevcuttu. Schummi'nin aylığı Türkiye standartlarına göre yüksekti ama bu gelirle Avrupa standartlarına ulaşmamız olası değildi. Oturma odasına yerleştirdiğimiz bir sobayla evi ısıtıyorduk; ikinci kış koridora küçük bir soba daha satın aldık. Banyoda elektrikli su ısıtıcısı vardı ama çok zaman su yoktu. Yazları, özellikle kısa sürerdi, üçümüz veya dördümüz arka arkaya aynı suyla banyo yapardık. Çubuk Barajı açılıncaya kadar, bütün su mutfakta kullanılırdı, pişirmede ve özellikle de içmede. Bu su hep kaynatılırdı. Büyük tenekelerde pınar suyu satın alınabilirdi ama Schummi bu suyun, musluk suyundan daha kirli olduğunu düşünürdü. Meyve ve salatalar potasyum permanganatla yıkanırdı. Süt kaynatılırdı. Çiftlik sütü (Atatürk Orman Çiftliği) sonraları piyasaya verilmeye başlandı. Öte yandan, hiç düşünmeden yoğurt yiyebilirdiniz, çünkü o zaman yoğurdun tüm bakterileri öldürdüğü görüşü vardı.

"ALATURKA TARZ YAŞAM"

Eğer birisi "A la Turca", Türk tarzı bir yaşam sürmek isterse, yaşam çok ucuzluyordu. Biz de kısa zamanda sosis ve domuz eti yokluğuna alıştık. Bozkırda yarı aç dolaşan sığırları görünce, bifteklerin neden sert olduğunu anlamak mümkündü. İnekler günde 2-3 litre süt verirlerdi ve yoğurt koyun sütünden yapılırdı. Koyun eti, piliç ve özellikle hindi inanılmayacak ölçüde ucuzdu. Yumurtalar da... Türklerin genellikle yemediği kaz ve tavşan etleri de. Hindiler sokaklarda büyük sürüler halinde gezdirilirdi. Hizmetlimiz Mehmet gider ve büyük gürültülerle birisini yakalar ve yağlı olup olmadığını

elleriyle yoklardı. Bu hindileri birkaç hafta süreyle yağlandırmaya çalışırdık ama bazen bu süreçte hindi ölüverirdi.

Sebzeler çok çeşitli ve kaliteliydi. Haftada iki kez pazardan hamalla taşınırdı. Patates diğerlerine oranla daha pahalıydı fakat pirinç ve bulgur belki on farklı kalitede, çok ucuza alınabilirdi. Ama her seferinde önce yıkanır, sonra da içindeki çok sayıda küçük taşlar ayıklanırdı. Benzer olarak mercimek ayıklamak da daha fazla zaman ve sabır isterdi. Yeni öğrendiğimiz sebzeler; patlıcan, yeşil fasulye, bezelye ve enginardı. O zaman, bunlar Avrupa'da en büyük tatlar olarak kabul edilirdi. Bir çok çeşit marul, domates ve tüm meyvalar komik denecek ölçüde ucuzdu. Üzüm, kayısı, portakal, dut, elma, armut, mevsime bağlı olarak, yere serilmiş örtülerde kurutulan kayısı ve tabii ki taze inciri bu listeye dahil etmeliyim. Zeytinyağı ile pişirmeyi öğrendik fakat kuyruk yağına bir türlü alışamadık. Beyaz peynire, her gün kiloyla gelen yoğurda; zaman içinde de "zeytine" alıştık. Türk gibi yemek yemek istemeyenler için, hayat çok pahalıydı. Onlara domuz, sosis, İstanbul'dan düzenli olarak geliyordu.

Hizmetlimiz Mehmet, askerlik görevini yeni bitirmiş bir köylüydü. Okuma ve yazmayı askerde öğrenmişti. Evliydi ve çok sayıda çocuğu vardı. Türklerin, askere çağırılmadan önce evlenmeleri eski bir gelenek. Çünkü eğer herhangi bir nedenle savaştan dönmeyecek olurlarsa; isimlerini taşıyacak en azından bir oğullarının olmasını, küçük topraklarını miras olarak sürdürmeleri ve kendileri için dua okumalarını isterlerdi.

Mehmet, daha önce hiç Avrupalı bir ev görmemişti. Hatta hiç yatakta uyumamıştı. Çünkü Türk insanı bir battaniye ile yer yatağında yatardı. İlkin, iletişimimiz çok zordu. Bizi sık sık terk etmekle tehdit ettikçe, ona ekstra bahşiş veriyordum. Daha sonraları, benim tek yardımcım olarak kalınca, çok iyi bir ahçı oldu ve beyaz önlüğü ile gurur duyar hale geldi.

Mehmet, dindar bir adamdı. Mutfakta sosis veya salam yersek; hiçbir şeye dokunmaz, bunları kesmekte kullandığımız bıçağı alır ve bahçede defalarca toprağa atarak temizlemeye çalışırdı. Cuma

günleri önce hamama sonra ibadete giderdi. Bir gün tifüs oldu. Korktuk ama birkaç hafta sonra tümüyle iyileşti.

Onu kaybetmemiz, tümüyle benim hatamdı. Onu eğitmek istedim. Çünkü her zaman, gelirini arkadaşlarına borç verir veya akşam üstleri gitmeye bayıldığı kahvelerde kumar oynayarak kaybederdi. Dört yıl boyunca, altı haftalık izinlerini köyünde hasatta geçirirdi. Ona her ay ücretini bir kutuya koyacağımı söyledim. Misafirlerimizden sigara ve kahve getirdiğinde yüklü bahşişler alırdı. Başlangıçta, şüpheci olmasına karşın, birkaç ay sonra kutuda ne kadar çok paranın biriktiğini görünce çok şaşırmıştı. İzne gitmeden önce, onunla alışverişe gittik. Aile üyelerine, çocuklarına hediye ve yiyecek aldık. Mehmet köyünde, şehir hayatı yaşamak istiyordu.

Altı hafta sonra, kardeşi artık Mehmet'in gelmeyeceğini; çünkü biriktirdiği parayla iki öküz aldığını; nakliye işi yaptığını ve artık zengin bir adam olduğunu söyledi. Birkaç yıl sonra, Mehmet bizi tekrar ziyarete geldi ve bizimle tekrar çalışmak istediğini söyledi. Öküzlerden birisi ölmüştü.

Ankara'da önce Çoruh sokakta bir apartman dairesinde kaldık. Oldukça ilkeldi. Türk usulü yaşıyorduk. Merkezi ısıtması yoktu. Fakat buna karşılık, şahane bir balkonu vardı ve ilk yıllarda tüm Ankara manzarasını görebilirdik. İlk yaz, balkona astığımız termometre patladı. Gölgede sıcaklık 50 dereceye ulaşmıştı. Almanya'dan başka bir termometre getirttim, bir ara 75 dereceyee kadar yükseldi. Ankara sıcağına dayanmıştı.

Evlerde tahtakuruları ile savaş büyük çaba gerektiriyordu. Her ay karyolaların bacaklarını söker ve tüm çatlakları petrol ile silerdim. Yaz sıcağına ya da kış soğuğuna diğerlerine oranla daha fazla dayanabiliyorduk.

Mart 1936 Ankara. Schummi, Ekonomi ve Tarım Bakanı olan Şakir Kesebir'in* evine çağrıldı. Şakir Bey'in yeğeni altı yaşındaki

* Şakir Kesebir: D. 1889. Mülkiye Mektebi'ni bitirdikten sonra çeşitli kentlerde kaymakamlık, valilik yaptı. 1920'de milletvekili seçildi, değişik tarihlerde Ekonomi ve Tarım Bakanlığı yapan Kesebir, 1966'da öldü.

Altan tifo olmuştu. Schummi, baygın çocuğu derhal hastaneye yatırmış ve Filistin'e yapacağı geziyi ertelemişti. Filistin'e, bizi dostlarımız Bamberger'ler davet etmişti. Schummi, Altan'a "maymun kuyruğu" adını takmıştı. Şakir Beyle olan yakın arkadaşlığımız nedeniyle, Schummi Türk "aristokrasisine" girmiş ve Atatürk'ün genç evlatlığına da çağrılır olmuştu. Böylece Atatürk'le de tanışmıştı.

"MAYMUN KUYRUĞU"

Bülent Alganer yazıyor. [22]

1936 yılı yazında annemiz, o tarihte 9 yaşında olan ikiz kardeşlerimle beraber İstanbul'dan Ankara'ya teyzemizi ziyaret gitmişti.

Ankara'da erkek kardeşim Altan birdenbire ateşlenince, o yıllarda küçük olan Ankara Çocuk Hastanesi'nde muayeneye götürülüyor ve Prof. Eckstein'a da personel haber veriyor, çok ağır bir tifo vakası olduğu teşhis edilip, o sırada koma halinde olan kardeşim Altan derhal hastanede alakonup, annemizin de refakatçi kalması isteniyor.

Prof. Eckstein, kardeşimle bizzat ilgilenmeye başlıyor, hastane personeli de annemizi teselli ederek kardeşimin en iyi ellerde olduğunu anlatıyor. Ancak, 2 gün sonra Prof. Eckstein'ın tatil için Ankara'dan ayrılacağını ve bilet dahi almış olduğunu annemiz öğrenince, hala komada olan kardeşimin başında ağlamaya başlıyor. Çünkü tedavinin Prof. Eckstein'ın gayretleri ile sonuç vereceğini anlamış bulunuyor. O sırada, yakın ve titiz ilgisini esirgemeyen Prof. Eckstein annemizin düştüğü büyük endişeyi anlıyor ve "Boşuna ağlamayın, ben biletlerimizi geri verdim bile, çocuğu bu durumda bırakamazdım" diyor. Kendisi de annemizin yanında gündüz mesaisinden ayırabildiği zaman kadar ve geceleri de kalarak kardeşimin başından ayrılmıyor. Hatta o kadar ki, komada olduğu için hiçbir gıda verilemeyen kardeşimin arada bir dudaklarını süt emer gibi oynattığını görerek, yazın nereden buldu ise portakal suyu sağlayıp serum taşıyan bir statiğe bağladığı bir şişeden lastik bir hortumla kardeşime veriyor. Bu uygulama ile portakal suyunun gittikçe azaldığını görünce

de annemiz "gördünüz mü bu çözüm ne güzel sonuç verdi" diyerek sevindiğini belli ediyor.

Prof. Eckstein'ın, hiçbir çocuktan esirgemediğini bildiğimiz bu ihtimam ve sıcak ilgi sayesinde kardeşim iyileşiyor ve Prof. Eckstein bu tedavideki başarının sevincini kardeşime Almanca'dan tercüme "maymunun kuyruğu" lakabını vermekle belli ediyor.

Dr. Selahattin Tekand Anlatıyor [23]

Hoca, Karaburun Eylen köyünden gelen büyük dalaklı bir hastada mükerrer kan muayenelerinde sıtma hastalığının etkenini bulamayınca yaptığımız dalak ponksiyonunda* "kala azar (leismania isimli parazite bağlı olarak gelişen bir hastalık)" hastalığını teşhis edince, Fransa'dan getirttiğimiz "glucantim" ile tedavi ettik.

Hoca, nörolojik vakalarla da çok ilgilenirdi. Hastanenin nöroloğu 'Şükrü Sarıbaş' ile sık sık buluşur, hastaları tartışırdı.

1937, Dr. Selahattin Tekand Anlatıyor [23].

Bir pazar öğle sonrasıydı. Hastanenin tek nöbetçisiydim. O zaman hem çocuk ihtisası yapardık, hem de gelen her türlü vakaya müdahale ederdik. Birden kapı açıldı. Laz hastabakıcımız telaşla "Gazi, Gazi" dedi. Fırladım. Giriş kapısında Atatürk'ü otururken buldum. Burnu kanıyordu. Eliyle burnuna bastırıyor, ama kanı durduramıyordu. Hemen kulak burun mütehassısı Max Meyer'i buldurttuk. Adam avdan yeni dönmüş. Geldi, müdahale etti.

* İğne ile dalağa girilerek, basınçla içinden dalağa ait materyalin çekilme işlemi)

5

Anadolu
1938

Prof. Dr. Albert Eckstein, Ankara Numune Hastanesi'nde çalışırken, O sırada sağlık bakanı olan Dr. Refik Saydam'ın önerisiyle Anadolu'da inceleme gezisi yapmak ve bu konuda rapor hazırlamak üzere görevlendirilir. İlk asistanı olan Dr. Selahattin Tekand'ın kendisine refakat etmesi istenir.

Prof. Eckstein ve eşi Erna Eckstein'ın Anadolu'da yaptıkları inceleme gezisi ile ilgili izlenimler, Eckstein'ın çektiği fotoğraflarla 1937 ve 1938 yıllarının yaşamı...

19 Temmuz 1937 Ankara [24]. Pediyatri (Çocuk) asistanı Dr. Selahattin refakatıyla Yozgat, Çorum, Samsun, Amasya, Sivas, Seyhan, İçel, Gaziantep, Niğde, Kayseri, Konya, Afyonkarahisar, Eskişehir merkez ve köylerinde çocuk hastalıkları ve vefiyatı (ölümü) hakkında bir tetkik seyahati yapması Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nden (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) bildirilmiştir.

Temmuz 1937. Dr. Selahattin Tekand yazıyor. [23] Dr. Eckstein Anadolu tetkik seyahatlerinde en ağır şartlara kolaylıkla uyar, köylü ile çabuk anlaşır, şakalaşır ikram edilen yemekleri yerdi. Dere tepe demez her yere giderdi. Afyon'a geldiğimizde, hemen fotoğraf makinesini kaptığı gibi Afyon tepesine çıktık. Çok sarp bir çıkıştı.

T. C.
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEKÂLETİ
Ankara Vilâyeti müdürlüğü
Umumi No. 3079
Husual No. 2/7
Ekl

19 / 7 / 193 7

Özü: Prof. Dr. Eckstein ve Dr. Salâhattin H.

Nümune Hastanesi Baştabipliğine

Hastaneniz Çocuk hastalıkları mütehassısı Prof. Dr. Ecksteïn Çocuk asistanı Dr. Salâhattin refakatile Yozğat, Çorum, Samsun, Amasya, Sivas, Seyhan, İçel, Gaziantep, Niğde, Kayseri, Konya, Afyonkarahisar, Eskişehir, merkez ve köylerinde çocuk hastalıkları ve vefiyatı hakkında bir tetkik seyyahatı yapması tensip kılındığı Sıhhat ve içtimaî muavenet vekâletinden bildirilmiştir.

İş'bu seyyahata başlamalarının ve harcırah ve zarurî masraflarına mukabil verilecek avansı almak üzere vekâlet muhasebe müdürlüğüne müracaat etmelerinin kendilerine tebliği ve işlerinden ayrıldığı tarihin bildirilmesini rica ederim.

Vali N.

Dr. Kâzım Arkaç

R.V. 2325

İdare Memurluğuna

19. 7. 32

20. 7. 932 seyahati

32

Hatta bir köy çocuğu inişte çok zorlandı, aşağıdan yardım gönderdik. Orada çok fotoğraf çekti.

...

Adana'ya geldiğimizde Hoca 40 derece ateşle hastalandı. Hastanede kanını boyayarak baktım. Malarya (Sıtma paraziti) negatif idi. O teşhisi zaten kendisi koymuştu: "*papatasis*" -üç gün humması- ve hakikaten üç günde ateş bitmişti. Derhal fotoğraf makinesini eline alarak, "Köylere gitmeye devam" dedi. Muhtarlar aracılığıyla getirtilen çocukları muayene ederek, durumlarını tespit ediyor ve sınıflandırıp istatistikler yapıyorduk. Bu Anadolu gezilerinde Hoca, geceleri özel diktirttiği önü fermuarla kapanan yüz kısmı tülbentten yapılmış bir torbaya girer, öyle uyurdu. Buna rağmen *papatasisi* aldı.

YERKÖY'E DOĞRU YOLA ÇIKIŞ

20 Temmuz 1937 10:05

Albert Eckstein Günlüğünden [25]

Tren, Ankara'ya doğru yol almaya başladı. İlk gördüklerimiz, yarılmış izlenimi veren tek tip, alçak dağlarla çevrili bozkırlar... İnsan yok, köy yok. Vagonda dört kişi, çok rahat bir yolculuk yaptık. (Dr. Selahattin, Ankara'da Magnus'un yanında asistanlık yapmış Amasya'da dahiliye uzmanı Dr. Fazlı). Pencereden serin bir rüzgar esiyordu. Yozgat'a varmadan hemen önce tren yolu dar bir girişi takiben tahılla bezeli, verimli bir ovaya açılıyor.

Küçük Yozgat'ta mola verdik. Herkes trenden inip, beraberinde getirdiği kil kapları istasyon çeşmesinden taze suyla doldurdu. Küçük Yozgat'tan bir kaç kilometre ötede yine güneşin yaktığı bozkırlar, dağlar tekrar yükseliyor. Suyun akış yönünü gösteren ağaçlarla kaplı yeşil bir vadi. Tren homurdanarak ilerliyor. Virajdan aşağı doğru iniyor. Bozkır karakteri gösteren bir ovaya açılıyor. Görüş mesafesinde hiç köy yok. Hiç insan yok. Hayvan sürüsü yok. Sadece trenden ürküp uçuşan bir kaç çift keklik.

İki arada sık ağaçlar var. Trenin pek çok kez durduğu istasyon,

kaptığı gibi Afyon tepesine çıktık. çok sarp bir çıkıştı, hatta bir köy çocuğa iniste çok zorlandı, aşağıdan yardım gönderdik. orada çok fotoğraf çekti, ve indik.

Adanaya geldiğimizde Hoca 40° ateşle hastalandı. hastahanede kanını boyayarak baktım. Malarya negatif idi. O teşhisi zaten kendisi koymuş tu: 'papatasis' - üç gün humması - idi. ve hakikaten üç günde ateş bilmişti. Derhal fotoğraf makinesini eline alarak 'köylere çitmeğe devam,' dedi. Muhtarlar vasıtasıyla getirtilen çocukları muayene ederek, durumlarını tespit ediyor, ve sınıflandırıp istatistikler yapıyorduk. (Bu neticelerden bir nüsha istediğimse de bir türlü eline geçmedi.) Bu Anadolu gezilerinde Hoca, geceleri, özel diktirdiği, önü fermuarla kapanan yüz kısmı tülbent olan bir torbaya girer öyle uyurdu. Fakat bunu rağmen papadasis'i aldı!

Dr. Selahattin Tekand'ın mektubu [23]

tek bir binadan oluşuyor. İstasyonların çoğu küçük; ama iyi bakımlı bahçeleri var. Her mola verişte şu sahne tekrarlanıyor: İnsanlar, temiz su alabilmek için su kaplarıyla çeşme önünde sıralanıyorlar. Tren, aprona yanaştıkça, satıcıların varlığı dikkati çekiyor. Trenden indiğimizden beri hava iyice ısındı. Öğlen Mina'nın hazırladığı tavuk panelerle ziyafet çektik.

Saat 2:30'da Kırıkkale'deyiz. Güzel yeni yapılar, askeri fabrika göze çarpıyor. Mola sırasında istasyonda kabinin ısısı gölgede 31 derece. Verimli ova gittikçe genişledi... Devasa tahıl tarlaları, arka planda yine dağlar. Zaman zaman yükseklikleri, görüşü daraltan dağlar. Zemin ve yerdeki taşlar mordu. Tarlalardan çoktan harman kalkmıştı ve istasyonda büyük tahıl öbekleri vardı. Arada sırada sığır ve koyun sürüleri göze çarpıyor.

Yerköy'den sonra arabayla 40 kilometre kadar yol aldık.

Planlandığı gibi saat tam beşte, dakikası dakikasına vardık.

Telgrafla daha önceden ayarlanan açık Ford, taksi şöförü ile bizi bekliyordu.

İstasyonda, önce kendimize bir kahve içme izni verdik. Bavulların yanına arabanın içine istif olduk. Yerköy, açık havada kurutulmuş kerpiçten yapıldığı belli, birkaç kulübeden ibaret.

Yozgat yolu yapım aşamasında. Yavaş ilerliyor; çünkü çalışanların hepsi sıtmalı. Eski yol, kötü değil. Yavaş yavaş yükseliyor sonra iyice sarplaşıyor. İki tarafında sık, olgun tahıl tarlaları var. Tarlaların kahverengisi, dağların kahverengisiyle karışıyor. Tek tük gördüğümüz köylerde kerpiç evleri arka planda eriyor ve gerçekdışıymış izlenimi yaratıyorlar. Vadinin zemininde boylu boyunca bir çay, çayın iki yanında bereketli zengin bir ağaç dizisi. Olasılıkla kavak ve söğüt. Arada sırada yeşil mısır tarlaları. Manzara tek düzeliğiyle neredeyse bunaltıcı büyüklükte. Araba yolculuğunda üç kez duraklamak zorunda kaldık. Birinde iki eşek durdu ve yolu açmak için eşekleri harekete geçirmek çok zor oldu. Diğerinde bir kaç leylek çıktı yolumuza. Zor kaçtılar. Sonuncusunda köprüyü keçi sürüsü tıkamıştı. Keçiler köprünün gölgesinde dinleniyordu.

1600 METREDE BİR HASTANE

4-5 saat sonra 1340 metre yüksekliğindeki gerçekten serin olan Yozgat'a vardık. Burada en sıcak gün gölgede 28 derecenin üzerine çıkmıyor. Kışın epey soğuk olmalı. Sık sık -35 derece oluyormuş. Büyük olasılıkla kar vardır. Bu şehircik köknar ağaçlarıyla kaplı 1600 metreye varan yüksekliklerin arasında kurulu. Arabayla tipik bir han olan otele varıyoruz. Arabanın durduğu geniş avlunun dört köşesi çepeçevre ahır. Üst katlarda yatak odaları var. Her biri, ortak verandaya açılıyor. Nispeten dolu görünüyor. Yolcular oyun oynayarak, sigara içerek, yemek yiyerek odalarında, verandada rahatlarına bakıyorlar. Dürüst olmak gerekirse, insan burada gecelemek için iki defa düşünmeli; fakat inşallah odamız bir saat içinde hazır olacak. Böylece, yükseklerde yer alan örnek hastaneyi ziyaret etmek parlak fikri aklımıza geldi. Hastane, Ankara'dakilerin stilinde; ama tabii ki daha küçük. Mutluluk veren bir sürprizle karşılaştık. Cerrahi klinikte çalışan Dr. Safar, kadın doğumcu Mükerrem ve radyolog Ahmet. İç hastalıkları uzmanı Ahmet, bizi ummadığımız kadar büyük bir sevgiyle, içtenlikle karşıladılar, misafirleri olmamızı istediler. Bu tekliflerini tekrarlatmadık. Handa, olaylı geçeceği belli olan bir gece yerine, tertemiz pırıl pırıl bir oda, yatak ve banyoyu seve seve kabul ettik.

Derinlemesine gözlemlediğimiz hastanede cerrahi, iç hastalıkları, kadın doğum ve röntgen için yaklaşık 50 yatak var. Tasarlanan bir enfeksiyon kliniği yok ama onun için dört yatak çoktan ayrılmış. Poliklinik yeterli büyüklükte. Müştemilat, aletler var ama, hiçbiri henüz hazır değil, fakat gayet güzel. Sterilizasyon malzemeleri en son tekniklere uygun. Ne yazık ki bütün makineler tam çalışmıyor. En modern temizlik yıkamanın olduğu mekan fazla iş görmüyor. Keza sterilizasyon ünitesi de. Bütçe gülünç bir şekilde yıllık 16 bin Liradan oluşuyor. Hastane Sağlık Bakanlığı'na değil, Yozgat valisine bağlı ve bu iyi adam bu tür bir kurumun giderleri konusunda doğru bir tahmin yapamıyor. Bu tutumlulukla bütçe dört aydan fazla yetmez. Toplam personel 11 kadın ve erkekten oluşuyor. İkisi hemşire.

Cerrahi vakaların tedavisi ve daha önemlisi tedavi sonrası takipte Allah'a büyük bir güven var. Bütün doktorlar hastanenin tam zamanlı başhekimi, buna dahiliye uzmanı dahil, laborant ve bir kişiden oluşan laboratuvar ekibi yıllarca yurt dışında çalışmışlar ve mükemmel eğitilmişler. Maaşları aylık 85 lira. Ek gelirleri yok. Özel muayeneleri yok. Çünkü polikliniğe varsıllar ve yoksullar geldiğinden özel muayene yapmıyorlar. Bölgede üç doktor daha var. Ama özel muayeneleri yok.

İlginç biçimde burada gonore (belsoğukluğu) ve akut cerrahi hastalıklar da yaygın. Daha düşük oranda kanser görülüyor. Akut yaralanmalar: iğne, makas gibi aletlerle; bunu ilkel bir yaşam biçimi olarak algılamak mümkün.

Fransa'da iki yıl tüberküloz uzmanlığı yapan iç hastalıkları uzmanı, bana bu bölgede akciğer ve menenjite oranla, daha sık kemik tüberkülozu görüldüğünü söyledi. Kendisi akciğer tüberküloz hastalıklarının, iklimin de etkisiyle hastayı çok hızla ölüme götürdüğünü ve bu şekilde hastalığın yayılmasının engellendiğine inanıyor. Kötü beslenme koşullarının etkili bir rol oynadığı kesin. Yerköy ve diğer çevre köylerdeki ağır vakaların aksine, bu yükseklikte sıtma yok. Keza tifo da çok ender görülüyor. [25]

Pazartesi
8
SONTEŞRİN
1937
13 sevval 1356
No. 3695
5 KURUŞ

Ulus basımevi
Cankırı Caddesi Ankara
TELEFON
Başmuharrir 1061
Yazı İş. Müdürü 1062
İdare 1063
Telgraf: Ulus - Ankara

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

HUGUH: dördüncüde tarihî savaş, beşincide dünkü ve yarınkın tefsirleri - dünyada: İstanbulda'ki mülâkat ve Mihriyin hindî münakalesi tafsilâtı, Ukrayna hamamında güreşilecek - yedincide: bizim köyü - muhtelife - cide hikaye, Trakya reportajları, dokuzuncuda: memleket haberleri.

Hükümetin programı kamutayda

- Süt çocuğu ölümünün azlığından dolayı memleketi tebrik ederim.- Dr. Ekcstein

- Lütfen başyazımızı okuyunuz -

Türk köyü Bizim sandığımız Halde midir?

Atatürk umumî milli kalkınmanın temeli ziraat olduğunu söylemiştir. Ziraat, köy demektir ve Türkiye nüfusunun yüzde 90 ı bu sanatla uğraşmaktadırlar.

Acaba köy bugün ne haldedir? Bizim bildiğimize göre iptidaidir, geridir, hastadır, cahildir!

Bir taraftan da istatistikler Türkiye nüfusunun artığını haber vermektedirler.

Sıhiye Bakanlığı mütehassısı Eckstein ve salâhiyetli pek makbul fen bakimlerinden doktor Sakihoddin esasları ile bir köycülük tetkiki yaptırmıştır. Mütehassıslar 3,000,000 nüfuslu geniş bir saha içinde, emin bir metod kullanarak hakikati öğrenmek istemişlerdir.

Herhalde bu tetkiçten istihsâlediği ne rapora bugün neşrediyoruz. Bütün türk vatandaşlarını yıldızlık aldıkları neticelerden

Hastalıklarla savaşın verdiği memnuniyetle neticelerle, köyde okuma yazma vaziyeti hakkındaki ihtiraslar üzerinde bilhassa dikkat uyandırmak isteriz.

Türk köyü, hâlâ, en büyük Türkiye istihsâlinin muvazzıfı: kültür, teknik ve sıhat şartları tamam olunca, onun nasıl bir kudret alacağını anlamak için, bugünkü vaziyetini öğrenmiz.

Falih Rıfkı ATAY

Köyde hayat

Sıhhat vekili Bay Dr. Refik Saydam'ın emri üzerine köylerin sıhhî şartlarını ve bilhassa çocukların sıhhî vaziyeti hakkında bâzet bir kanaat elde edebilmek üzere aralarında Dr. Sakihaddin Ceyhun ile birlikte orta Anadolu'da ilk şu süren bir tetkik seyahati yaptım. Maksadımız aynî zamanda bulduğumuz vasıtalarla, çocuk ölümü ve her bakımdan hayatta kaç çocuk olduğu hakkında bir fikir edinmekti ve bunu yaptık.

Bay vekilin temsilî emrine her yerde sıhhat idaresi teşkilâtının yardımlarını gördük. Bu suretle Yozgad, Çorum, Samsun, Amasya, Sivas, Kayseri, Niğde, Aksaa, Mersin, Gaziantep, Konya, Afyonkarahisar ve Eskişehir vilâyetlerini dolaştık. Bunların hepsi de - yalnız Niğde vilâyeti müstesnâ yüzde - nüfus mecmuu 3.171.972 olup nüfus kesafeti kilometre kare başına 11.6 dan 36.7 ye kadar değişmektedir. Yalnız bir takım kısmî münasebetler yapmakla iktifaya mecbur olduğumuz tabidir. Bu suretle nüfus mecmuu 52662 olan 60 köyü muayene ettik. Her defasında köylerî muayene noksatlı esaslara göre seçtiğimizi ve köylere, derecesi bahsi vermekteyiz, acı olarak görüldüğümüz tera anlayışlara meydan vermemek için bilhassa kaydetmeye mecburuz. Bu suretle nüfusu 100 den birkaç fazla olan küçük köylerle takriben 5000 kadar nüfusu olan büyük köyleri, fakir ve zengin köyleri, dağlardaki ve ovalardaki, münâkit ve şenlik yerlerdeki köyleri, Karadeniz ve Akdeniz sahillerindeki, yaylalardaki köyleri gözden geçirmek suretinde en değişik hayat şartleri hakkında bir fikir edindik. Her köyde köylü ile uzun uzadıya ve yakından temas ettik. İhtiyaçlarını sorduk, öğrendik: şikâyet ve dertlerini söyletmiş ve bu esnada her tarafta en büyük bir ihtimalin karşılaştık. Her

İbtidaî millet arttı ölçüsü kabûl buyurun 3-5 çocuktur: Türk köyü kadınları bu nisbeti çok aşmaktadırlar.

* * *

,60 köyün yalnız 10 tanesi tatmin edecek kadar temiz değildi!

köyde her evi her hanı içeri ve dıştan tetkik ettik. Hemen hemen her çocuk ve kadını muayene ettik yahud kendilerî ile konuştuk. Tahlil, etrek nüfusun ekserisi ile de temas ettik. Her yaştaki her hastayı muayene ve tedavi etmiş olduğumuz için köylerdeki her türlü hastalıklar hakkında ince tetkiklerde bulunduk. Bundan başka, zahire, ziraat, mayve ekimi, hayvan hayvanatın hâkımı, ilva ve iska yerleri hakkında malûmat edindik. Nihayet her vesile ile çocukların ölüm yazma ve istatistikî bilgilerini ve ölümnü bilgilerini tetkik ettik. Bu bilgilerini öğrendiğimizi, bunlar hakkında tarafsız bir fikir yürütmeye sa-

(Sona 7 inci sayfada)

GÜNDELİK

Savyet bayramı

Enternasyonal âlemde ilk defa sınıf Savyetler, ihtilâllerinin 20 inci yıldönümünü kutlamaktadırlar. 20 yıl, bir inkılâb için, istikrar demektiri dostlarının gösterdiği tebrik edecek.

Türkiye ve Savyetler dostluğu, devletlerimizin beslediğimiz, mevkî karşılıklı inanışına ve anlaşma üzerine kurulmuşsa, karşılıklı ihtiyaçlarının bütünlüğünü öyle değerini etmektedir.

Savyetlerle bizi birleştiren noktaların çoğunu politik değildirler: eyrı zamanda beynelmilel hayatı alâkalandıran birçok hususlarda birbirleriyle. Milî hâkimiyetlerin, ve cihan barış düzeninin temiliyorsa. Her iki inkılâb, bir bir hareketini başka milletlerin hürriyeti ve müstakil varlığı aleyhine tevcih etmemiştir ve tükün ve sulha müdafaa eden bütün hareketler, her iki inkılâbın menard bulmuştur.

20 inci yıldönümlerini kutlayan Savyet dostlarımız, bugün muvaffak olmuş oldukları her işte, evvelâ, itimadsızlık karşılamışlardı. Halbuki Savyet Rusya, 20 sene içinde, yirmisi ci asrın bütün medeniyet sahalarından biri olmuştur. Bundan, Müslüman ve en eski dostu olan Türkiye'nin hiç ve memleketlik duymamasının ültimali var mıdır?

Cihan sulhu, inkılâblarımızın iç ve dışlerliğinin, ve dostluğumuzun devamına ve kuvvetlenmesine muhtaçtır; içinde bulunduğumuz sazlık coğrafya bölgelerinin âsayişliğinin yükünden kavuştuğu huzur, cihan sulh davasının muvaffak olmasına yardım edecektir.

Dostlarımıza kayıtsızlarımız yüzünüzü yıldönümlerini kutlarız. Şu sezlerde 160 milyonluk muazzam bir halk yığının mesut eden bu bayram, vatandaşlarımızın yüreğinde hakikî bir sevinç akisi bulmuştur. İnkılâblarımız, bizzat, herşeyi ve insaniyeti ol. daha kadar, emlerin sezemdaki dostlık daha büyük insaniyet fikirlerinin ancak sulerine hizmet edebilir.

F. R. ATAY

Kamutay bugün toplanacak, ve Başbakan B. Celâl Bayar yeni kabinenin programını kabûlünda beyanatta bulunacaklar.

Yukarıdaki resim başbakanımız dünkü at yarışlarında 'illi Müdafaa' Bakanı General Kâzım Dirikiyle konuşurken göstermektedir .

Mebus seçimi yapıldı

Parti namzedleri ittifakla seçildi

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinden: Doğ olan Bayırın ve Kütahya ve Zonguldak sayluvlıklarının için 7.11.1937 pazar günü yapılan seçimde Cumhuriyet halk partisi namzetleri Sıhiye vekâleti müsteşarı Hüsamettin Kuralı, Bayırıkâlet Hesabı kalem müdürü Vedid Mağdeni, eski Erzurum sayluvı tarih coğrafya öğretmenlerinden Necatı Güneri ittifakla seçilmişlerdir.

Efgan meb'usan meclisi reisi dün Ankaraya geldi

Bir müddettem beri İstanbulda bulunan Afganistan mebusan meclisi reisi B. Abdülhâkad Han dün büyük alçi Sultan Ahmed Hanla birlikte şehrimize gelmiş ve istasyonda Afgan büyük elçiliği erkânile alâkadar taraftan karşılanmıştır.

B. Abdülhâkad Han dün şehri gezmişler ve el başlarında bulunmuşlardır. Yukarıdaki resim misafirimiz Başbakan B. Celâl Bayar'la birlikte köşkünde bulundukları sırada alınmıştır.

Mareşal Voroşilof kızıl meydanda bir mutuk söylerken

Sovyet ihtilâlinin 20 inci yıl dönümü

Sovyetler birliğinin her yerinde bayram yapılıyor

Dün akşam Ankarada da Sovyet büyük elçiliğinde kabul resmi yapıldı

Moskova, 7 (A.A.) — Bütün Sovyetler Birliği büyük şenliklerle Sovyet ihtilâlinin 20 inci yıldönümünü kutlamaktadırlar.

Stalin, cumartesi günü büyük tiyatroda, bütün hükümet erkânı ve parti ileri gelenleri hazır olduğu halde, birinci teşrin inkılâbının yirminci yıldönümünün kutlanması cılesinin riyaset etmiştir.

Molotof bir mutuk söylemiş ve ispanyol ve çin milletlerinin isimlerini alkışlamıştır.

(Sona 2 inci sayfada)

Komünizm aleyhindeki pakt

Paktı imzalıyan delegelerin sözleri

Roma, 7 (A.A.) — Stefani ajansı bildiriyor: Dün İtalya'nın 25 ikincikteşrin 1936 tarihli antikomünist pakın - alınan anlaşmanın işlerinkine dair protokolun imzasından sonra her iş devletin mümessilleri beyanatta bulunmuşlardır.

İtalya Hariciye Nazırı Kont Ciano esasında demiştir ki:

"— Bu ilgiler yakını ile İtalya, Almanya ve Japonya beliyeklığın pusatarına karşı cehhe alınış bulunuyorlar. Bütün modern memleketlerin sağlam ve kuvvetli ordularile beraberdir. Paktın gâyi hiçbir hedefi yoktur, hiçbir kimse aleyhine çevrilmiş değildir ve bu iş devlet ile müşterekten hareket etmek isteyen bütün devletlere açık bulunmaktadır. Bu pakt faaliyetinin her türlü tehlikeye karşı mücadelaya samimiyi bulunduğu sulh ve medeniyetin hâmisilerde realize bir alettir.

Alman delegesi fon Ribbentrop demiştir ki:

"Bu pakt tarihî ehemiyeti hâiz bir

(Sona 3 üncü sayfada)

Fikra

Pitoresk

— Nasıl ste de Karacaahmed'i mûdafaa ediyorsunuz.

— Karacaahmed'i, Kybl'i, çeşmeleri ve sebilleri... Ya ün numunelerinden artık Piyer Lotf'yi de sevmekte olduğunuzu söyleyebilirim.

— Nasıl? Piyer Lotf'yi mi?

— Evet! Şimdi ben Karacaahmed'e gönüllüyorsam, ve Piyer Lotf'a öte yönemli içinde değilim. Ben bir garbiyem ve osmanlı şarkısından başka Pitoresk ile ilişkim olmadığını. Ora, bellı de garbiller gibi tadında alan yaşaklarına devredeceğim.

"Dedeyin inkişyonlara yaptığı gibi, ben de, eğri yapısı olduğu gibi tahlîsin ve tasfiyen. Benim yani memurlarımın var. Piyer Lotf ve o yeşil edebiyata sahrel ettiğimle, ilerleyeceğim. Ahşap evlerinde yaşlarını eğlendirmek için şarkı bulmalı, taha bâyrdan geçmeğe, mongolya mümessilin konferansı ile sokaklarda dolaşmağa mahkûm olmadır.

"Şimdi ben de sanatkârım Bursaya gönderdiğim vakit, yeni yeni Bursanın inşa edecem, osmanlı ve şark Pitoresk yolunda ilerleyeceğim. Bursa evresini tavsiye edeceğim: çünkü bu pitoresk, bursalı tadından başka, memleketin müşterek varlık ve duyduğu hayranlı sebat. Gelecek nesle, bizim nesle olduğundan bâriç mümkünse, kazanç etmek odur. Atatürk yol, Türkiyenin şark pitoreski ve harbelerî nesebi ilerde bî, ülkü ülkülerine dönecektir.

"Tanzimat'tan sonra evlerimizden sokağa çıkmamız eşyayı, şimdi, nasıl bir bir toplayıp vitrinlerimize koyuyorsak, bocalar hocalar sahasını zamanında, ve şark kıvamının sevdiği mahkûmları olarak, inşaa ettiğimiz Pitoresk'i sırak mîkdarlar edebiliriz. Onlar dün 17 inci hâl başka ve basit ihtiras hatası ile bîz k ş r'e mudur. - Fikret

Dünkü at yarışları çok güzel oldu

At yarışlarını merakla takib edenler

(Yazın 5 inci sayfada)

ULUS GAZETESİ , 8 Sonteşrin 1937

Türk Köyü Bizim Sandığımız Halde midir?

Atatürk umumi milli kalkınmanın temelinin ziraat olduğunu söylemiştir. Ziraat, köy demektir ve Türkiye nüfusunun yüzde 90'ı bu sanatla uğraşmaktadır.

Bir taraftan da istatistikler Türkiye nüfusunun arttığını haber vermektedirler.

Sıhhiye Bakanlığı, mütehassis Eckstein ve asistanı pek muktedir genç hekimlerimizden doktor Salahaddin vasıtası ile bir köycülük tetkiki (inceleme) yaptırmıştır. Mütehassıslar 3 milyon nüfusluk geniş bir saha içinde, emin bir metot kullanarak hakikati öğrenmek istemişlerdir.

Herkesin kolayca anlayabileceği bu raporu bugün neşrediyoruz (yayınlıyoruz). Bütün Türk vatandaşlarını şiddetle alakalandıracağından hastalıklarla savaşın verdiği mesud neticelerle, köyde okuma yazma vaziyeti hakkındaki fikralar üzerinde bilhassa dikkat uyandırmak isteriz.

Türk köyü, hala, en büyük Türkiye istikbalinin mayasıdır: kültür, teknik ve sıhhat şartları tamam olunca, onun nasıl bir kudret alacağını anlamak için, bugünkü vaziyetini öğreniniz.

Falih Rıfkı Atay*

Süt Çocuğu ölümünün azlığından dolayı memleketi tebrik ederim.

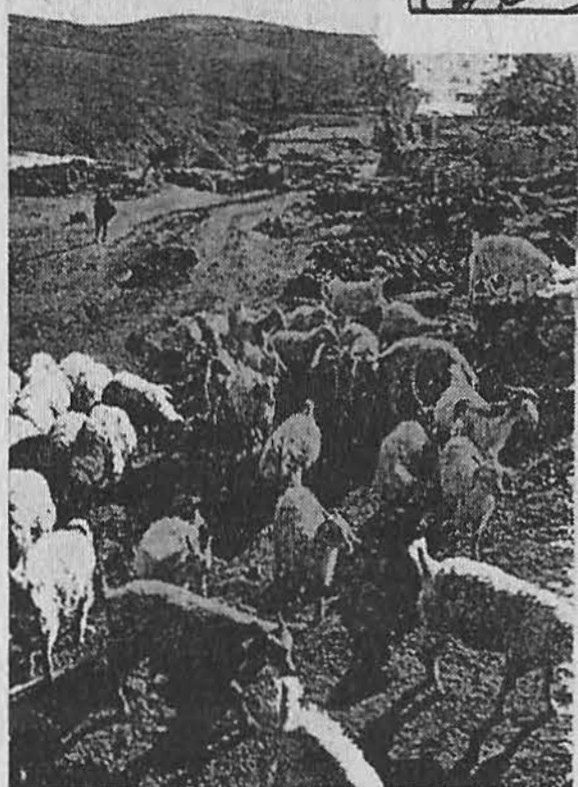
Dr. Eckstein

* Falih Rıfkı Atay: D. 1894. 1. Dünya Savaşı'na katıldı. Akşam gazetesinde Kurtuluş Savaşını destekleyen yazları nedeniyle yargılandı, 2. İnönü Savaşı'nın kazanılmasından sonra idamdan kurtularak Anadolu'ya geçti. Milletvekilliği yapan Atay, Ulus gazetesinde başyazarlık, Milliyet gazetesinde köşe yazarlığı yaptı. 1952 yılında da Dünya gazetesini kuran Atay, 1971 yılında öldü.

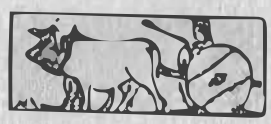
Hayvan vergisinin indirilmesi hayvancılığın tekrar hız almasına sebeb olmuştur.

Ankara pazarı civardaki köyler için çok esaslı bir kazanç kaynağıdır.

NE yer içer ?

Köyde kadın ve çocuk hayatı doğumlar nasıldır?

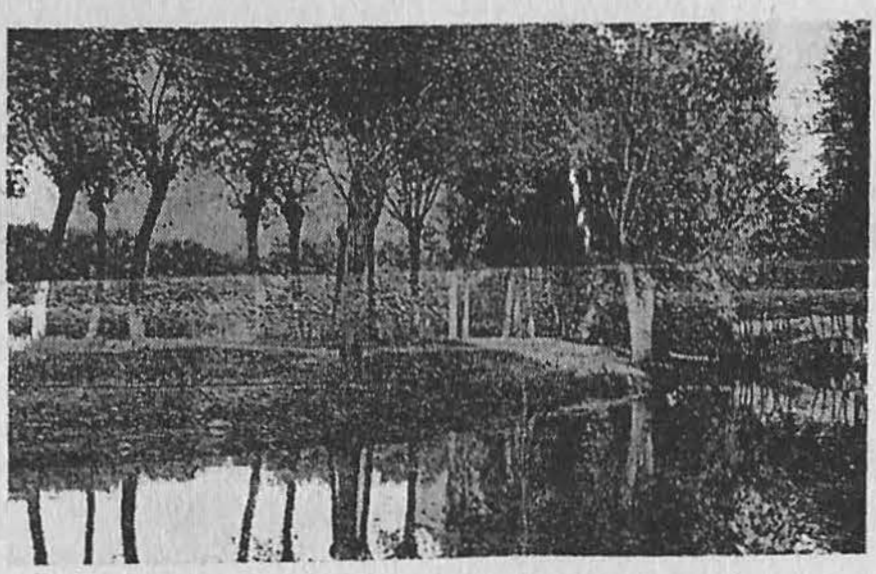

60 Köyde

Sıhat şartları, gıda, temizlik çocuk ölümleri, yaşama şartları, üzerinde yapılan tetkikler

Nerede su varsa köylü orada sebze ve yemiş yetiştirmektedir

(Başı 1 inci sayfada)

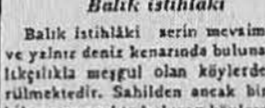
lâhiyettar olduğumuzu söyliyebileceğimizi zan ederiz. Hekime karşı itimad köylerde fevkalâde büyük olduğundan dolayı tetkiklerimiz esnasında hiç bir güçlükle karşılaşmadık. Bundan başka son nüfus tahririnden beri "İstatistik tetkikatı mefhumu" her tarafda yer edinmiş olup büyük bir alâka uyandırmaktadır. Bu sayede kadınların velûdluğu ve çocuk ölümü istatistiklerini toplayabilmemiz evelce tahmin ettiğimizden daha kolay oldu. Köylüler katiyen mahcup ve çekingen değillerdi. Gayet serbest konuşmakta, vazih cevablar vermekte idiler. Kadınların kısmı azamı yaşını yaşayan ve ölmüş bulunan çocuklarını iyice bilmektedir; ifade ettikleri cevabları gayet muntazam kontrollerden geçirdiğimiz halde bile - doğru çıkmıştır. Tetkikat esnasında oğlan ve kız çocuklarını ayrı ayrı sormak, daha iyisi çocukların isimlerini söyletmek muvafık bulundu. Her türlü şüpheden bir dereceye kadar uzak görünen vasıtaları kullanmış olduğumuz tabiîdir. İhtimal dahilindeki yanlışlıkları bir dereceye kadar azaltmak için kadınları yaşlarına göre altı grupa ayırdık: 15 - 24, 25 - 29, 30 - 34 V. s. yaşlarına aid gruplar yaptık. Bu suretle bize yaşlar bildirilirken yapılabilmiş olan küçük hatâlar istatistik neticelerine tesir etmemiş olur.

Elde edilen neticeler

Şimdi elde etmiş olduğumuz neticelere gelelim. Her vilâyette karşılaşmış olduğumuz vaziyet en önce iklim tesirleri yüzünden biribirinden farklıdır. Hayat seviyesi ziraat imkânlarına, bakari hayvanların vaziyetine ve besleniş şartlarına göre sazlı değişiklikler göstermektedir. Su meselesi en mühim rolü oynamaktadır. Kâfi mikdarda ve iyi suyu bulunan her yerde meyve ve sebze zeriyatına rast geliniyor; başka yerlerde bunlar yoktur. Köylünün beslenmesinin ana hatlarını şöylece çizebiliriz: Gıdanın esası bütün köylerde bulgurdur. Bundan başka çok ekmek yenmektedir. Bunun en çoğu ihtimar etmemiş (mayasız) ekmektir. Buna yufka deniliyor. Bundan başka ihtimar etmiş yufka ve başka cins ekmekler de vardır. Çavdar, arpa, mısır ekmekleri ile bu hububatın halitasından yapılan ekmekler vardır. Ekmeğin lezzeti iyidir, iyi hazm edilmektedir.. Pişirilmeden evel hububat iyice yıkanır. Ekmeğin hazırlanması fevkalâde temiz bir surette yapılmaktadır. Bazı yerlerde evd yapılan makarna (erişte) bol bol kullanılmaktadır. Şekerli gıdalar sırasında üzümden yapılan pekmez, pancar usaresi ve bal bulunmaktadır. Albümin ihtiyacı birinci derecede süt (koyun, inek, manda sütleri) ile kapatılmaktadır. Sütün cinsine göre evsafı değişen yoğurtlar vardır, en iyisi koyun yoğurtudur.

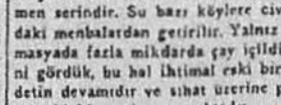
Yoğurtun yağını ayrıca ticarete sevk ettiklerinden bir çok yerlerde yoğurt yağsız olarak yenilmektedir. Peynirin bir kısmı yenilmekte mühim bir kısmı satılığa çıkarılmaktadır. Et sarfiyatı fevkalâde değişiklikler göstermektedir. Yozgad Çorum gibi fakir vilâyetlerde ayda bir iki defa, başka zengin köylerde her gün yenilmektedir. Bu gibi yerlerde kesilmek üzere başka köylerden hayvanlar satın alınmaktadır. Tavuk eti az sarfolunuyor. Kışın fazla keklik ve tavşan yendiğini tek tük bazı yerlerde işittik. Buna mukabil bol mikdarda yumurta yenilir. (ekseriyetle yağda pişirilmiş olacak.)

Balık istihlâki

Balık istihlâki serin mevsimlerde ve yalnız deniz kenarında bulunan balıkçılıkla meşgul olan köylerde görülmektedir. Sahilden ancak bir kaç kilometre uzakta bulunan köylerde bile artık balık yenmemektedir. Balık çok kıymetli bir gıda maddesi olduğundan ve Türkiye'de büyük bir balık bolluğu mevcud bulunduğundan bu hal teessüfe şayandır. Yağ ihtiyacı ekseriyetle koyun yağı ile kısmen de yoğurt ve peynir ile kapatılmaktadır. Yemekyağı yenmesi nadirdir. Nebati yağlar, bilhassa pamuk yağı kullanılmaktadır. Dolaşmış olduğumuz sahada zeytinyağı istihlâki azdır. Eskişehir vilâyetinde aspiryağı kullanılmaktadır. Bu ziraat vekâletinin teşviki üzerine iki sene evel şarktan getirilip ekilmiye başlanılan bir nebatın tohumlarından çıkarılmaktadır. Bu yağ ayçiçeği yağı ile yakın surette alâkadardır. Lezzeti iyidir. Lâkin bütün bu nebati yağlar hemen hemen vitaminsiz olduğundan dolayı kıymetleri düşüktür. Gezdiğimiz mıntakalarda pirinç az yenilmekte idi. Sebze ve meyve, evelce söylediğimiz gibi, muhtelif mıntakalarda muhtelif cinslerde ve muhtelif bolluktadır. Yerine göre kabak, ıspanak, fasulya, domates, havuç, pancar, patlıcan, çok yerlerde de patates mevcuddur. Patatesi bilhassa mühim bir gıda maddesi olmak üzere kabul etmekteyiz. Meyvelerden kaysı, elma, armut, vişne, şeftali ve bilhassa bir çok vilâyetlerde üzüm, hemen hemen her yerde kavun karpuz mevcuddur. Meyve yetişmiyen köylerde meyve, sebze gibi, satıcılardan alınmaktadır. Tabii fakir köylerde bu hal daha az görülmekte olup buralarda az çok meyve ve sebze azlığı vardır. Lâkin bu iki nevi maddei gıdaiye vitamin hamulaleri itibarı ile son derecede lüzumludur. Bundan dolayı köylerde şimdiye kadar susuzluktan dolayı yapılamamış olan meyve ve sebze zeriyatını tamim etmek en mühim vazifelerden biridir.

Meşrubat olarak esas itibarı ile yalnız sudan bahsolunabilir. Küçük istisnalardan geçilirse her köyde iyi cinsten su mevcuddur. Çeşmeler her yerde çok mazbut, su lezzetli, sıcağa rağmen serindir. Su bazı köylere civardaki menbalardan getirilir. Yalnız Amasyada fazla mikdarda çay içildiğini gördük, bu hal ihtimal eski bir âdetin devamıdır ve sıhat üzerine pek müsaid bir tesir yapmaktadır.

Beslenme vaziyeti

Beslenme vaziyeti her köyde iyidir. İyi beslenmemiş olduğu hissini veren hiç kimseye rast gelmedik. Çocukların beslenmesi de büyüklerininkine tekabül etmektedir. Süt çocukları hemen hemen bilâ istisna 1.5 yaşına kadar meme emmektedir. Birinci yaşın sonuna doğru munzam gıda alınmaktadır. Lüzumundan fazla uzun müddet yalnız meme ile beslenen ve bu itibarla pek iyi neşvünema bulmayan tek tük çocuklar da gördük. Bilhassa tegaddi teşevvüşü denilen hallere süt çocuklarında hiç tesadüf etmedik.

Süt çocuğunun bakılması çok defa büyük kardeşleri tarafından deruhte edilmektedir, ve fevkalâde bir derecededir. Hiç bir zaman ihmal edilmiş, fena bakılmış süt çocukları görmedik. Ciltleri, temizlikleri en fakir köylerde bile fevkalâdedir. Çocuklar açık hava ile çok temas ettiklerinden vücudları sağlamdır. Dişleri erken çıkıyor, çocuklar erken oturmak ve erken yürümek öğreniyorlar. Kendileri makûl çocuk bakımı noktai nazarından her yerde nümune olarak gösterilebilir.

Küçük çocukların vaziyeti de memnunluğa değer. Bu yaşlarda hareket kabiliyeti fazla olduğundan dolayı, dünyanın her tarafında olduğu gibi, temiz tutulmaları güçtür. Bu yaşların hususiyetleri göz önüne alındığı takdirde küçük çocukların temizliği de pek alâ iyidir.

Mekteb çocukları kendi yaşlarındaki şehir çocuklarına nisbetle vücudca daha iyi gelişmiştir. Erkenden ziraat işleri ile meşgul ediliyorlar. Elbiseleri ekseriyetle muntazamdı, hiç bir zaman fazla pis veya perişan değildi. Fakir kölerde bile vaziyet böyle idi. Mekteb bulunan yerlerde çocukların okuma, yazma ve hesab bilgileri ile umumî bilgileri gayet iyi idi. Çocuklar çevval, serbest olup vazih cevablar vermekte idiler. Manevi gıdaya olan açlık çok defa şayanı hayret derecede büyüktür. Bize çok defa kendilerine gazeteler, kitablar getirip getirmediğimizi sordular. Çocukların elinde mekteb kitablarından başka okunacak eser yoktur, bu itibarla sırf okumak zevki yüzünden tekrar tekrar mekteb kitablarını okumaktadırlar. Kâhiller çok defa muntazam surette gazete buluyorlar ise de (Köylü gazetesi) çocukların bunu okuyup anlaması güçtür. Diğer tarafdan okuyup yazmak bilenlerin bilhassa çocuklar olduğu unutulmamalıdır. Bu itibarla, muntazam fasılalarla çıkan ve çocukların ihtiyaçlarına uyan bir gazete temin etmeyi ve köylere kitab göndermeyi düşünmek lâzımdır. Bundan her halde iyi neticeler alınır! modern ruha uygun ve çok iyi idare edilen bir çok mektebler gördük. Amasyada Sarayözü'ndeki mekteb bilhassa zikredilmeye değer. Burada gayet güzel el işleri, çamurdan yapılmış plastikler çocuklar tarafından vücuda getirilmiştir.

Köylerin temizliği umulmadık derecede iyi idi. Dikkatle muayene edilen 60 köyde, evelce dediğimiz gibi, evlerin içini de gezdik, temizlik derecesi şöyle bulunmuştur:

7 köyde temizlik derecesi fevkalâde. Bunlara nümune köyü denilebilir. 25 köyde temizlik derecesi çok iyi. 18 köyde temizlik derecesi tatmin edecek derecede. 10 köyde temizlik derecesi tatmin etmiyecek derecede.

Çocukların sıhhi vaziyeti alelûmum gayet iyi idi. En mühim hastalıklar bugün bile malarya, trahom ve ishal hastalıklarıdır.

Mücadele mıntakalarında malaryanın dehşeti kalmamıştır. Malarya mücadelesi ve prophylaxie'si sahalarında sarfedilen muazzam gayretler çocuklar arasında taze malarya vakalarının gayet nadirleşmesi neticesini vermiştir.

Her köyde bir doğum ölüm kitabı olduğu için nüfus hareketini mükemmel surette tetkik etmek kabildir. Burada fikirlerimi hulâsa olarak söyleyerek vekâletin neşrettiği neticelere istinad edeceğim:

1934 senesinde kontrola tabi tutulmuş 1.094.433 nüfusta 42.751 doğum, % 9.6 süt çocuğu ölümü. 1935 senesinde kontrola tabi tutulmuş 1.208.561 nüfusta 53.353 doğum, % 12.5 süt çocuğu ölümü

Tesbit edilmiştir. Nadir bulunur derecede müsaid olan bu neticeler vekâletin vasi ve enerjik çalışması ve fevkalâde olan organisation'u sayesinde elde edilmiştir. Bu şekildeki bir sıhhileştirme hareketinin şümul ve manasını pek az kimseler tasavvur edebilir. Nümune sayılabileceği olan bu gibi muvaffakiyetlerden dolayı memleketi tebrik etmek lâzımdır. Malarya prophylaxie'sinin henüz başlamamış olduğu mıntakalarda çocuklar arasında da henüz sık olarak malaryaya tesadüf edilmesi tabiîdir. Lâkin buradalarda memurlar tarafından elden gelen her türlü yardımlar yapılmaktadır.

[Doktor Eckstein'in raporunun ikinci kısmı, köylerde hastalıklarla mücadelelere annelerin velûdluğu ve çocuk ölümlerine aiddir. Bunu da yarın ayrı olarak neşredeceğiz.]

Temizlik, sıhat şartları bakımından avrupalı mütehassısların bile takdirini kazanan köylerimizden biri

Nüfus artması köylüde mükemmel surette temin edilmiştir

Doktor Eckstein'in 60 köyde yaptığı tetkiklerden sonra verdiği rapor

[Doktor Eckstein, 60 türk köyünde sıtma istatistiği, iyileştirme maddeleri, içecek su, kadınların vaziyeti, çocuk ölümleri, hava tesirleri etrafında uzun bir tetkik yapmıştır. Doktorun bu tetkik sonunda hazırladığı raporun ilk kısmını dün neşretmiştik. Bugün de son kısımlarını neşrediyoruz.

Doktor Eckstein burada malarya ve kara sıtma mücadelesinden bahsetmekte ve sonra tetkiklerinin neticelerini yazmaktadır.]

Trahom mücadelesi ve ishal

Aynı hududsuz hayranlığı cenub vilâyetlerindeki *Trahom mücadelesine* karşı da his etmekteyiz. Binlerce çocuk ve büyük buralarda her gün muntazam tedavi görmektedir. Mücadeleden alınan neticeler, hastalığın tabiatı icabı olarak, ancak uzun zaman sonra herkesin görüne çarpabilecek bir mahiyettedir. Lâkin biz şahsen böyle muazzam bir teşkilât ve muvaffakiyetli bir mücadele görmedik.

Ishal hastalıkları da elân bugün küçük çocuklar ve süt çocukları arasında bazı kurbanlar almaktadır. Fakat bunların tedavisi de büyük terakkiler göstermiş, bunların yüzünden olan vefiyat şimdi görülecek derecede azalmıştır. Bu hastalıklara karşı olan mücadele gelecek senelerin esaslı vazifelerinden biridir. Bu mücadele için İzmir gelen ihtisarî çalışmalar Ankara müesseselerinde sıhhat vekilinin sevk ve idaresi altında bir kaç zamandanberi takib edilmektedir.

Başka hastalıklardan kızamık boğmaca v. s. gibi intanî hastalıkları da saymak lâzımdır. Çok defa uzun süren fasılalardan sonra baran pek şiddetli olmak üzere münferid köylerde zuhur etmektedirler. Son senelerde bu hastalıklar bazan çocuklar arasından birçok kurbanlar almış ise de kendilerine karşı açılan mücadele çok ilerletilmiş küçülmektedir. Bazı köylerin adeta tecrid edilmiş gibi olan vaziyetleri yukarıda bu gibi hastalıkların çıkışı haberi alelelsen hastalık geçtikten sonra aldadar memurlara gelebiliyor ve bu suretle tedbirler geç kalıyordu. Bir müddettenberi bu gibi hastalıkların süratle haber alınmasını temin eden tedbirler alınmıştır. Bu sayede hekim tarafından tedavi edilebilmeleri imkânı temin edilmiştir.

Cilt hastalıkları

Ender olarak cilt hastalıklarına rast geldiğimizi bilhassa zikretmek lâzımdır. Empetigo denilen hastalık çok nadirdi, hiç uyuz görmedik. Bu haller çocukların iyi bakıldığını ve çok temiz tutulduğunu isbat eden en büyük delilledirdir.

Elimizde tüberkülin tatbiki gibi mutlak ve katî bir ölçü olduğu için köylerde tüberkülozun ne dereceye kadar intişar etmiş bulunduğunu araştırmaya bilhasa kıymet verdik. 19 köy ve 6 vilâyetteki 1528 çocuk üzerinde tatbikat yaptık ve bu çocukların kısmı aramını kontrol edebildik. Çocukların ancak % 9.39 unun tüberküloz intanı almış olduğunu, fakat bunların kısmı aramının tekrar iyileşmiş olduğunu tesbit ettik. Bu tasnif ümründe bir defa hastalanmış fakat ondan sonra çoktanberi şifayap olmuş bulunan çocuklarda bile müsbet çıkar. Elde ettiğimiz neticelere benzeyen müsaid neticeler kısa bir zaman evel Dr. Hüsamettin Kural tarafından neşredilmişti. (*). Bizim neticelerimiz bunları teyid etmektedir. Tüberkülozun intişarı köylerde şehirdekine nisbetle daha azdır. (Meselâ İstanbulda olduğuna nisbetle). Şehirlerde "beyaz ölüm" henüz bir çok kurbanlar verdirmektedir.

Almanya'nın iktisadî vaziyeti müsaid olan mıntıkalarında 0 - 15 yaşları arasındaki çocuklarda % 30-40 nisbetinde görülmektedir. Demek oluyor ki Türk köylerindeki vaziyet çok daha müsaiddir.

Annelerin veladuluğu ve çocuk ölümleri

Son söz olarak tetkikatımızın en mühim mevzuuna yani annelerin ve doğduğu ve çocuk ölümü bahsine gelmiştir. Bu sahada 8080 kadın üzerinde istatistik tetkikatı yaptık. Bu mikdar ziyaret ettiğimiz bütün vilâyetlerdeki kadınların % 1.8 inin teşkil etmektedir. Fazla umumileştirmek istemeksizin beraber bu tetkikattan umumî istatistik telâkkilerine göre iyi bir vasatî netice elde etmek kabil olduğunu söyliyebilirim. 100 kadına göre hesab edilince şu neticeler elde edilir.

Yaş	Doğum'lar adedi	Ölen çocuklar	Kalan çocuklar
18-24	209.3	40.9	168.6
25-29	332.7	89.6	243.1
30-34	440.2	134.9	305.3
35-39	545.3	176.2	369.1
40-44	604.9	211.5	393.4
45-...	686.8	309.7	377.1

Bu neticeler şayanı hayret derecede müsaittir. Doğum adedi muntazam ve dik olarak yükselmekte 40 - 44 yaşlarının teşkil ettiği gruptaki kadınlarda vasatî 6.05 çocuk isabet etmektedir ki bu hal son senelerde köyde hafif bir doğum azalması mevcud olduğunu fakat bunun endişeye sebeb olamiyacağını gösterir.

Çocuk ölümleri

Şimdi çocuk ölümlerine gelelim. Malarya mücadele mıntıkaları müstesna olmak üzere süt çocuğu vefiyatını yahud ayrı ayrı yaş gruplarına aid çocuk vefiyatını hesab etmeye yarayacak doküman olmadığından süt çocuğu vefiyatını yahud başka yaş gruplarına aid vefiyatı tesbit kabil değildir. Her kadının vasatî kaç çocuğu olduğunû hesab etmek sureti ile çocuk vefiyatını bilvasıta hesab etmek kabildir. Tabiî, bu esnada her yaş grupundaki ölümler ayrı bir delâleti hâizdir. Meselâ 18 - 24 yaşındaki kadınların çocuk vefiyatı % 20 ise bu nisbet 40 - 44 yaşındakilerin grupunun gösterdiği % 30 nisbetinden daha yüksek sayılmalıdır. Çünkü evelce vasatî evlenme yaşı 14 olduğuna nazaran 40 - 44 yaşları grupundaki bir kadının "çocuğum" diye ifade ettiği ölüm vakaları baddi zatında kâhil yaşındaki şahıslara aid bulunmaktadır. Şu halde, 30 - 34 yaşındaki grupun öre tarafındaki gruplardaki çocuk vefiyatı bakiliatte bulunan rakamdan daha aşağıdır. Bu vaziyet hayattaki çocuklarla ölmüş olanların adedini gösteren 1 Nr. grafikde gayet vazih olarak görülmektedir: Ölen çocuklarla kalan çocukların birbirine nisbeti tarafımızdan tetkik edilen 13 vilâyetin her birinde birbirine fevkalâde benzemektedir. Bu hal bilhassa genç yaş gruplarında göze çarpmaktadır. Bu da vardığımız neticelerin doğruluğunu gösterir. Umumiyetle ölüm nisbeti çok defa zan edildiğinden kat kat azdır: Meselâ 18 - 24 yaşlarına aid olan ilk gruplarda - yalnız süt çocuklarına aid olan ölüm değil - umumî çocuk ölümü takriben % 25 kadardır. Hususî iklim şartları göz önüne alınırsa bu rakam katiyen fazla yüksek sayılamaz. Şu halde yalnız münferid vakaların bilinmesi yüzünden arasıra duyulan kelerdeki vefiyatın fevkalâde yüksek olduğu iddiası bizim elde ettiğimiz neticelere uymamaktadır. Bu iddia hiç değilse tarafımızdan tetkik edilen vilâyetler ve köyler hakkında varid değildir.

Altı aydan beri Ankarada polikliniktе tesbit etmekte olduğumuz istatistik ile bu vaziyet mukayese edilirse keyfiyetin doğruluğu bir kat daha meydana çıkar. Bu son istatistik 2811 kadın üzerine istinad etmektedir: Bunlardan 2196 tanesi basit tabaka 614 tanesi münevver tabaka denilen sınıfa dahildir. Kadın başına isabet eden vasatî rakamlar bu sayfada ayrı bir cedvel halinde gösterilmiştir.

Köyler ve Ankaradaki basit tabaka

Köylerdeki vaziyet ile Ankaradaki basit tabakanın vaziyeti arasındaki fark azdır.

Köylerdeki doğum adedi bir az daha yüksekdedir, çocuk ölümünün gösterdiği farklar azdır, hattâ köylerdeki büyük yaş tabakalarının teşkil ettikleri gruplarda şehirde olduğuna nisbetle bir az daha azdır; hiç kimse Ankaradaki çocuk vefiyatının fevkalâde yüksek olduğuna itiraz edemez; yapılan istatistik tetkiklerinden anlaşıldığına göre köyler için de vaziyet böyledir. 18 - 24 yaşlarına aid gruplar tetkik edilirse görülür ki köylerdeki çocuk vefiyatı şehirde, en mutena şerait altında bulunan "münevver tabaka" çocuklarının arasındaki ölümlerden ancak iki misli fazladır. Daha yaşlı gruplarda köylerdeki ölüm nisbeti ile şehirdeki ölüm nisbeti arasındaki farkın gittikçe büyümesinin en muhim sebebi "münevver tabaka" da doğum rakamının süratle düşmesidir.

Reynelmilel taammüle göre 3,4 adedi kadın başına isabet eden herhangi çocukların ölçüsü olmak üzere kullanılmaktadır. Bu rakam temin edilmiş ise nüfusun artması katiyetle beklenebilir. Köylerde daha 35 - 39 yaşındakilerin grup tarafından bile temin edilmiş bulunan 3 - 6 adedi bunu geçmektedir. Daha ilerdeki gruplar bunu 3.9 ile geçiyor. Hattâ "45 yaşından

İstep köyü kültür ve teknik bekliyor

Yaş	18-24			25-29			30-34			35-39			40-44			45—		
Çocuklar	Doğan	Ölen	Kalan	Doğan	Ölen	Kalan	Doğan	Ölen	Kalan	Doğan	Ölen	Kalan	Doğan	Ölen	Kalan	Doğan	Ölen	Kalan
Köyler	2.1	0.4	1.7	3.3	0.9	2.4	4.4	1.3	3.1	5.4	1.8	3.6	6.0	2.1	3.9	6.8	3.1	3.7
Ankara basit tabaka	1.7	0.3	1.4	2.8	0.8	2.0	4.1	1.3	2.8	4.6	1.9	2.7	5.5	2.5	3.0	6.9	3.2	3.7
Ankara münevver tabaka	1.5	0.2	1.3	2.1	0.3	1.8	2.4	0.3	2.1	2.9	0.6	2.3	3.3	0.8	2.5	3.5	1.0	2.5

[*] Société des Nations. C. H. Document No. C. H. 1210

KÖYDE HAYAT

Sıhhat Vekili (Sağlık Bakanı) Bay Dr. Refik Saydam'ın emri üzerine köylerin sıhhi şartlarını ve bilhassa çocukların sıhhi vaziyeti hakkında bizzat bir kanaat elde edebilmek üzere asistanım Dr. Salahaddin Cevdet ile birlikte Orta Anadolu'da iki ay süren bir tetkik seyahati yaptım. Maksadımız aynı zamanda kadınların veludluğu (doğurganlığı) , çocuk ölümü ve her kadının hayatta kaç çocuğu olduğu hakkında bir fikir edinmeyi tecrübe etmekti.

Bay vekilin tensibi (onayı) üzerine her yerde sıhhat idaresi teşkilatının yardımlarını gördük. Bu suretle Yozgat, Çorum, Samsun, Amasya, Sivas, Kayseri, Niğde, Adana, Mersin, Gaziantep, Konya, Afyonkarahisar ve Eskişehir vilayetlerini dolaştık. Bunların hepsinde -yalnız köyler dikkate alınmak şartı ile- nüfus mecmû (toplamı) 3.171.972 olup nüfus kesafeti (yoğunluğu) kilometre kare başına 11.6'dan 36.7'ye kadar değişmektedir. Yalnız bir takım kısmi muayeneler yapmakla iktifaya (yetinmeye) mecbur olduğumuz tabiidir. Bu suretle nüfus mecmû 52.662 olan 60 köyü muayene ettik. Her defasında köyleri muayyen noktai nazarlara göre seçtiğimizi ve köylere, önceden haber vermeksizin, ani olarak gittiğimizi ters anlayışlara meydan vermemek için bilhassa kaydetmeye mecburuz. Bu suretle nüfusu 100'den biraz fazla olan küçük köylerle takriben 5 bin kadar nüfusu olan büyük köyleri, fakir ve zengin köyleri, dağlardaki ve ovalardaki, mümbit (verimli) ve çorak yerlerdeki köyleri, Karadeniz ve Akdeniz sahillerindeki yaylalardaki köyleri gözden geçirmek sayesinde en değişik hayat şartları hakkında bir fikir edindik. Her köyde köylü ile uzun uzadıya ve yakından temas ettik. Itiyadlarını (adetlerini) sorduk, öğrendik. Şikayet ve dertlerini söylettik ve bu esnada her tarafta en büyük bir itimatla karşılaştık. Her köyde her evi, her hanı içten ve dıştan tetkik ettik. Hemen hemen her çocuk ve kadını muayene ettik yahut kendileriyle konuştuk. Tabii, erkek nüfusun ekserisi ile de temas ettik. Her yaştaki her hastayı muayene ve tedavi etmiş olduğumuz için köylerdeki her türlü hastalıklar hakkında ince tetkiklerde bulunduk. Bundan başka, zahire,

sebze, meyve ekimi, hayvanatın bakımı, icra vesika (belge) şeraiti (şartları) hakkında malumat edindik. Nihayet her vesile ile çocukların okuma yazma ve hesaptaki bilgilerini ve umumi bilgilerini tetkik ettik. Bu hususiyetlerini öğrendiğimizi, bunlar hakkında tarafsız bir fikir yürütmeye salahiyettar olduğumuzu söyleyebileceğimizi zan ederiz. Hekime karşı itimat köylerde fevkalade büyük olduğundan dolayı tetkiklerimiz esnasında hiçbir güçlükle karşılaşmadık. Bundan başka son nüfus tahririnden (sayımından) beri " İstatistik tetkikati mefhumu" her tarafta yer edinmiş olup büyük bir alaka uyandırmaktadır. Bu sayede kadınların veludluğu (doğurganlığı) ve çocuk ölümü istatistiklerini toplayabilmemiz evvelce tahmin ettiğimizden daha kolay oldu. Köylüler katiyen mahcup ve çekingen değillerdi. Gayet serbest konuşmakta, vazıh (açık) cevaplar vermekte idiler. Kadınların kısmi azamisi yaşını, yaşayan ve ölmüş bulunan çocuklarını iyice bilmektedir; ifade ettikleri rakamlar gayet muhtelif kontrollerden geçirdiğimiz halde bile doğru çıkmıştır. Tetkikat esnasında oğlan ve kız çocuklarını ayrı ayrı sormak, daha iyisi çocukların isimlerini söyletmek muvafık (uygun) bulundu. Her türlü şüpheden bir dereceye kadar uzak görünen vasıtaları kullanmış olduğumuz tabiidir. İhtimal dahilindeki yanlışlıkları bir dereceye kadar azaltmak için kadınları yaşlarına göre altı gruba ayırdık: 18-24, 25-29, 30-34 vs. yaşlarına ait gruplar yaptık. Bu suretle bize yaşlar bildirilirken yapılabilmiş olan küçük hatalar istatistik neticelerine tesir etmemiş olur.

Elde edilen neticeler

Şimdi elde etmiş olduğumuz neticelere gelelim. Her vilayette karşılaşmış olduğumuz vaziyet en önce iklim tesirleri yüzünden birbirinden farklıdır. Hayat seviyesi ziraat imkanlarına, hayvanların vaziyetine ve besleniş şartlarına göre bazı değişiklikler göstermektedir. Su meselesi en mühim rolü oynamaktadır. Kafi miktarda ve iyi suyu bulunan her yerde meyve ve sebze zeriyatina (ekimine) rast geliniyor; başka yerlerde bunlar yoktur. Köylünün beslenmesinin

ana hatlarını şöylece çizebiliriz: Gıdanın esası bütün köylerde bulgurdur. Bundan başka çok ekmek yenmektedir. Bunun en çoğu ihtimar etmemiş (mayasız) ekmektir. Buna yufka deniliyor. Bundan başka ihtimar etmiş yufka ve başka cins ekmekler de vardır. Çavdar, arpa, mısır ekmekleri ile bu hububatın halitasından (karışım) yapılan ekmekler vardır. Ekmeğin lezzeti iyidir, iyi hazım edilmektedir. Pişirilmeden evvel hububat iyice yıkanır. Ekmeğin hazırlanması fevkalade temiz bir surette yapılmaktadır. Bazı yerlerde evde yapılan makarna (erişte) bol bol kullanılmaktadır. Şekerli gıdalar sırasında üzümden yapılan pekmez, pancar usaresi ve bal bulunmaktadır. Albümin ihtiyacı birinci derecede süt (koyun, inek, manda sütleri) ile kapatılmaktadır. Sütün cinsine göre evsafı değişen yoğurtlar vardır, en iyisi koyun yoğurdudur.

Yoğurdun yağını ayrıca ticarete sevk ettiklerinden bir çok yerlerde yoğurt yağsız olarak yenilmektedir. Peynirin bir kısmı yenilmekte mühim bir kısmı satılığa çıkarılmaktadır. Et sarfiyatı fevkalade değişiklikler göstermektedir. Yozgat, Çorum gibi fakir vilayetlerde ayda bir iki defa, başka zengin köylerde her gün yenilmektedir. Bu gibi yerlerde kesilmek üzere başka köylerden hayvanlar satın alınmaktadır. Tavuk eti az sarf olunuyor. Kışın fazla keklik ve tavşan yendiğini tek tük bazı yerlerde işittik. Buna mukabil bol miktarda yumurta yenilir (ekseriyetle yağda pişirilmiş olarak).

Balık istihlaki (tüketimi)

Balık istihlaki (tüketimi) serin mevsimlerde ve yalnız deniz kenarında bulunan balıkçılıkla meşgul olan köylerde görülmektedir. Sahilden ancak birkaç kilometre uzakta bulunan köylerde bile artık balık yenmemektedir. Balık çok kıymetli bir gıda maddesi olduğundan ve Türkiye'de büyük bir balık bolluğu mevcut bulunduğundan bu hal teessüfe şayandır. Yağ ihtiyacı ekseriyetle koyun yağı ile kapatılmaktadır. Yemekyağı yenmesi nadirdir. Nebati (bitkisel) yağlar, bilhassa pamuk yağı kullanılmaktadır. Dolaşmış olduğumuz sahada zeytinyağı istihlaki azdır. Eskişehir vilayetinde aspiryağı (yalancı

safran) kullanılmaktadır. Bu ziraat vekaletinin teşviki üzerine iki sene evvel şarktan getirilip ekilmeye başlanılan bir nebatın tohumlarından çıkarılmaktadır. Bu yağ ayçiçeği yağı ile yakın surette alakadardır. Lezzeti iyidir. Lakin bütün bu nebati yağlar hemen hemen vitaminsiz olduğundan dolayı kıymetleri düşüktür. Gezdiğimiz mıntakalarda pirinç az yenilmekte idi. Sebze ve meyve, evvelce söylediğimiz gibi, muhtelif mıntıkalarda muhtelif cinslerde ve muhtelif bolluktadır. Yerine göre kabak, ıspanak, fasulye, domates, havuç, pancar, patlıcan, çok yerlerde de patates mevcuttur. Patatesi bilhassa mühim bir gıda maddesi olmak üzere kabul etmekteyiz. Meyvelerden kayısı, elma, armut, vişne, şeftali ve bilhassa bir çok vilayetlerde üzüm, hemen hemen her yerde kavun karpuz mevcuttur. Meyve yetişmeyen köylerde meyve, sebze gibi, satıcılardan alınmaktadır. Tabii fakir köylerde bu hal daha az görülmekte olup buralarda az çok meyve ve sebze azlığı vardır. Lakin bu iki nevi madde-i gıdaiye vitamin hamuleleri (değeri) itibarı ile son derecede lüzumludur. Bundan dolayı köylerde şimdiye kadar susuzluktan dolayı yapılamamış olan meyve ve sebze zeriyatını (ekimini) temin etmek en mühim vazifelerden biridir.

Meşrubat olarak esas itibari ile yalnız sudan bahsolunabilir. Küçük istisnalardan geçilirse her köyde iyi cinsten su mevcuttur. Çeşmeler her yerde çok mazbut, su lezzetli, sıcağa rağmen serindir. Su bazı köylere civardaki membalardan getirilir. Yalnız Amasya'da fazla miktarda çay içildiğini gördük, bu hal ihtimal eski bir adetin devamıdır ve sıhhat üzerine pek müsait bir tesir yapmamakktadır.

Beslenme vaziyeti

Beslenme vaziyeti her köyde iyidir. İyi beslenmemiş olduğu hissini veren hiç kimseye rast gelmedik. Çocukların beslenmesi de büyüklerininkine tekabül (benzer) etmektedir. Süt çocukları hemen hemen bila istisna (hepsi) 1.5 yaşına kadar meme emmektedir. Birinci yaşın sonuna doğru munzam (ek) gıda almaktadır. Lüzumundan fazla uzun müddet yalnız meme ile beslenen ve bu itibarla pek

iyi neşvünema (gelişme) bulmayan tek tük çocuklar da gördük. Bilhassa tagaddi teşevvüşü (beslenme sorunu) denilen hallere süt çocuklarında hiç tesadüf etmedik.

Süt çocuğunun bakılması çok defa büyük kardeşleri tarafından deruhte edilmektedir (üstlenilmektedir) ve fevkalade bir derecededir. Hiçbir zaman ihmal edilmiş, fena bakılmış süt çocukları görmedik. Ciltleri, temizlikleri en fakir köylerde bile fevkaladedir. Çocuklar açık hava ile çok temas ettiklerinden vücutları sağlamdır. Dişleri erken çıkıyor; çocuklar erken oturmaya başlıyor ve erken yürümeyi öğreniyorlar. Kendileri makul çocuk bakımı noktai nazarından (yönünden) her yerde numune (örnek) olarak gösterilebilir.

Küçük çocukların vaziyeti de memnunluğa değer. Bu yaşlarda hareket kabiliyeti fazla olduğundan dolayı, dünyanın her tarafında olduğu gibi, temiz tutulmaları güçtür. Bu yaşların hususiyetleri göz önüne alındığı takdirde küçük çocukların temizliği de pek ala iyidir.

Mektep çocukları kendi yaşlarındaki şehir çocuklarına nispetle vücudça daha iyi gelişmiştir. Erkenden ziraat işleri ile meşgul ediliyorlar. Elbiseleri ekseriyetle muntazamdı, hiçbir zaman fazla pis veya perişan değildi. Fakir köylerde bile vaziyet böyle idi. Mektep bulunan yerlerde çocukların okuma, yazma ve hesap bilgileri ile umumi bilgileri gayet iyi idi. Çocuklar cevval, serbest olup vazıh (açık) cevaplar vermekte idiler. Manevi gıdaya olan açlık çok defa hayret derecede büyüktür. Bize, çok defa kendilerine gazeteler, kitaplar getirip getirmediğimizi sordular. Çocukların elinde mektep kitaplarından başka okunacak eser yoktur, bu itibarla sırf okumak zevki yüzünden tekrar tekrar mektep kitaplarını okumaktadırlar. Kahiller (erişkinler) çok defa muntazam surette gazete buluyorlar ise de (Köylü Gazetesi) çocukların bunu okuyup anlaması güçtür. Diğer taraftan okuyup yazmak bilenlerin bilhassa çocuklar olduğu unutulmamalıdır. Bu itibarla, muntazam fasılalarla çıkan ve çocukların ihtiyaçlarına uyan bir gazete temin etmeyi ve köylere kitap göndermeyi düşünmek lazımdır. Bundan her halde iyi neticeler alınır. Modern ruha uygun ve çok iyi idare edilen bir çok mektepler gördük.

Amasya'da Sarayözü'ndeki mektep bilhassa zikredilmeye değer. Burada gayet güzel el işleri, çamurdan yapılmış plastikler çocuklar tarafından vücuda getirilmiştir.

Köylerin temizliği umulmadık derecede iyi idi. Dikkatle muayene edilen 60 köyde, evvelce dediğimiz gibi, evlerin içini de gezdik; temizlik derecesi şöyle bulunmuştur:

Yedi köyde temizlik derecesi fevkalade. Bunlara numune köyü denilebilir. 25 köyde temizlik derecesi çok iyi. 18 köyde temizlik derecesi tatmin edecek derecede. 10 köyde temizlik derecesi tatmin etmeyecek derecede.

Çocukların sıhhi vaziyeti gayet iyi idi. En mühim hastalıklar bugün bile malarya, trahom ve ishal hastalıklarıdır.

Mücadele mıntıkalarında malaryanın dehşeti kalmamıştır. Malarya mücadelesi ve prophylaxie (koruma) sahalarında sarf edilen muazzam gayretler çocuklar arasında taze malarya vakalarının gayet nadirleşmesi neticesini vermiştir.

Her köyde bir doğum ölüm kitabi olduğu için nüfus hareketini mükemmel surette tetkik etmek kabildir. Burada fikirlerimi hülasa olarak söyleyerek vekaletin neşrettiği neticelere istinat edeceğim.

1934 senesinde kontrole tabi tutulmuş 1.094.433 nüfusta 42.751 doğum, %9.6 süt çocuğu ölümü; 1935 senesinde kontrole tabi tutulmuş 1.208.581 nüfusta 53.353 doğum, yüzde 12.5 süt çocuğu ölümü tespit edilmiştir. Nadir bulunur derecede müsait olan bu neticeler vekaletin vasi ve enerjik çalışması ve fevkalade olan organizasyonu sayesinde elde edilmiştir. Bu şekildeki bir sıhhileştirme hareketinin şümul ve manasını pek az kimseler tasavvur edebilir. Numune sayılabilecek olan bu gibi muvaffakiyetlerden dolayı memleketi tebrik etmek lazımdır. Malarya prophylaxienin henüz başlamamış olduğu mıntıkalarda çocuklar arasında da henüz sık olarak malaryaya tesadüf edilmesi tabiidir. Lakin buralarda memurlar tarafından elde edilen her türlü yardımlar yapılmaktadır.

Trahom mücadelesi ve ishal

Aynı hudutsuz hayranlığı cenup (güney) vilayetlerindeki trahom mücadelesine karşı da hissetmekteyiz. Binlerce çocuk ve büyük buralarda her gün muntazam tedavi görmektedir. Mücadeleden alınan neticeler, hastalığın tabiatı icabı olarak, ancak uzun zaman sonra herkesin gözüne çarpabilecek bir mahiyettedir. Lakin biz şahsen böyle muazzam bir teşkilat ve muvaffakiyetli bir mücadele görmedik.

İshal hastalıkları da elan bugün küçük çocuklar ve süt çocukları arasında bazı kurbanlar almaktadır. Fakat bunların tedavisi de büyük terakkiler (gelişme) göstermiş, bunların yüzünden olan vefeyat (ölümler) gözle görülecek derecede azalmıştır. Bu hastalıklara karşı olan mücadele gelecek senelerin esaslı vazifelerinden biridir. Bu mücadele için lazım gelen ihzari çalışmalar Ankara müesseselerinde Sıhhat Vekili'nin sevk ve idaresi altında birkaç zamandan beri takip edilmektedir.

Başka hastalıklardan kızamık, boğmaca v.s. gibi intani (bulaşıcı) hastalıkları da saymak lazımdır. Çok defa uzun süren fasılalardan (aralardan) sonra bazen pek şiddetli olmak üzere münferit (ayrı ayrı) köylerde zuhur etmektedirler. Son senelerde bu hastalıklar bazen çocuklar arasından birçok kurbanlar almış ise de kendilerine karşı açılan mücadele çok ilerledikçe küçülmektedir. Bazı köylerin adeta tecrit edilmiş gibi olan vaziyetleri yüzünden bu gibi hastalıkların çıktığı haberi hastalık geçtikten sonra alakadar (ilgili) memurlara gelebiliyor ve bu suretle tedbirler geç kalıyordu. Bir müddetten beri bu gibi hastalıkların süratle haber alınmasını temin eden tedbirler alınmıştır. Bu sayede hekim tarafından tedavi edilebilmeleri imkanı temin edilmiştir.

Cilt hastalıkları

Ender olarak cilt hastalıklarına rast geldiğimizi bilhassa zikretmek lazımdır. Empetigo denilen hastalık çok nadirdi, hiç uyuz görmedik. Bu haller çocukların iyi bakıldığını ve çok temiz tutulduğunu ispat eden en büyük delillerdir.

Elimizde tüberkülin tatbiki gibi mutlak ve kati bir ölçü olduğu için köylerde tüberkülozun ne dereceye kadar intişar etmiş bulunduğunu araştırmaya bilhassa kıymet verdik. 19 köy ve 6 vilayetteki 1528 çocuk üzerinde tatbikat yaptık ve bu çocukların kısmi azamini (bir bölümünü) kontrol edebildik. Çocukların ancak yüzde 9.39'unun tüberküloz intanı (verem mikrobu) almış olduğunu, fakat bunların kısmi azamının tekrar iyileşmiş olduğunu tespit ettik. Bu teamül (oluşum) ömründe bir defa hastalanmış fakat ondan sonra çoktan beri şifayab olmuş (iyileşmiş) bulunan çocuklarda bile müspet (olumlu) çıkar. Elde ettiğimiz neticelere benzeyen müsait (uygun) neticeler kısa bir zaman evvel Dr. Hüsamettin Kural tarafından neşredilmişti. Bizim neticelerimiz bunları teyit etmektedir (onaylamaktadır). Tüberkülozun intişarı (yayılması) köylerde şehirdekine nispetle daha azdır (Mesela İstanbul'da olduğuna nispetle). Şehirlerde "beyaz ölüm" henüz bir çok kurbanlar verdirmektedir.

Almanya'nın iktisadi vaziyeti müsait olan mıntıkalarında 0-15 yaşları arasındaki çocuklarda yüzde 30-40 tüberküloz görülmektedir. Demek oluyor ki Türk köylerindeki vaziyet çok daha müsaiddir (uygundur).

Annelerin doğurganlığı ve çocuk ölümleri

Son söz olarak tetkikatimizin (araştırmamızın) en mühim mevzuuna yani annelerin veludluğu ve çocuk ölümü bahsine geliyoruz. 8 bin kadın üzerinde istatistik tetkikati yaptık. Bu miktar ziyaret ettiğimiz bütün vilayetlerdeki kadınların yüzde 1-3'ünü teşkil etmektedir. Fazla umumileştirmek istememekle beraber bu tetkikattan umumi istatistik telakkilerine (anlayışlarına) göre iyi bir vasati (orta) netice elde etmek kabil olduğunu söyleyebiliriz. 100 kadına göre hesap edilince şu neticeler elde edilir.

Yaş	Doğum adedi	Ölen çocuklar	Kalan çocuklar
18-24	209.5	40.9	168.6
25-29	332.7	89.6	243.1
30-34	440.2	134.9	305.3
35-39	545.3	176.2	369.1
40-44	604.9	211.5	393.4
45-...	686.8	309.7	377.1

Bu neticeler şayanı hayret derecede (şaşılacak kadar) müsaittir. Doğum adedi muntazam ve dik olarak yükselmekte, 40-44 yaşlarının teşkil ettiği gruptaki kadınlarda vasati 6.05 çocuk bulunmaktadır. 45 yaşından fazla olan grupta vasati 6.87 çocuk isabet etmektedir ki bu hal son senelerde köyde hafif bir doğum azalması mevcut olduğunu fakat bunun endişeye sebep olamıyacağını gösterir.

Çocuk Ölümleri

Şimdi çocuk ölümlerine gelelim. Malarya mücadele mıntıkaları (bölgeleri) müstesna (dışında) olmak üzere süt çocuğu vefiyatını yahut ayrı ayrı yaş gruplarına ait çocuk vefiyatını hesap etmeye yarayacak doküman olmadığından, süt çocuğu vefiyatını (ölümü) yahut başka yaş gruplarına ait vefiyatı tespit kabil değildir. Her kadının vasati (ortalama) kaç çocuğunun öldüğünü hesap etmek sureti ile çocuk vefiyatını bilvasıta (bu yolla) hesap etmek kabildir. Tabii, bu esnada her yaş grubundaki ölümler ayrı bir delaleti haizdir (duruma işaret etmektedir). Mesela 18-24 yaşındaki kadınların çocuk vefiyatı yüzde 20 ise bu nispet 40-44 yaşındakilerin grubunun gösterdiği yüzde 30 nispetinden daha yüksek sayılmalıdır. Çünkü evvelce vasati (ortalama) evlenme yaşı 14 olduğuna nazaran 40-44 yaşları grubundaki bir kadının "çocuğum" diye ifade ettiği ölüm vakaları haddi zatında (gerçekte) kâhil (olgun) yaşındaki şahıslara ait bulunmaktadır. Şu halde 30-34 yaşındaki grubun öte tarafındaki gruplardaki çocuk vefiyatı hakikatte bulunan rakamdan daha aşağıdır.

Ölen çocuklarla kalan çocukların birbirine nispeti (oranı), tarafımızdan tetkik edilen 13 vilayetin her birinde birbirine fevkalade benzemektedir. Bu hal bilhassa genç yaş gruplarında göze çarpmaktadır. Bu da vardığımız neticelerin doğruluğunu gösterir. Umumiyetle ölüm nispeti çok defa zan edildiğinden kat kat azdır: Mesela 18-24 yaşlarına ait olan ilk gruplarda - yalnız süt çocuklarına ait olan ölüm değil - umum çocuk ölümü takriben yüzde 25 kadardır. Hususi iklim şartları göz önüne alınırsa bu rakam katiyen fazla yüksek sayılmaz. Şu halde yalnız münferit vakaların bilinmesi yüzünden, ara sıra duyulan köylerdeki vefiyatın fevkalade yüksek olduğu iddiası bizim elde ettiğimiz neticelere uymamaktadır. Bu iddia hiç değilse tarafımızdan tetkik edilen vilayetler ve köyler hakkında vârid (geçerli) değildir.

Altı aydan beri Ankara'da poliklinikte tespit etmekte olduğumuz istatistik ile bu vaziyet mukayese edilirse (karşılaştırılırsa) keyfiyetin doğruluğu bir kat daha meydana çıkar. Bu son istatistik 2810 kadın üzerine istinat etmektedir (dayanmaktadır). Bunlardan 2196 tanesi basit tabaka, 614 tanesi münevver tabaka denilen sınıfa dahildir. Kadın başına isabet eden vasati (ortalama) rakamlar bu sayfada ayrı bir cetvel halinde gösterilmiştir.

Köyler ve Ankara'daki basit tabaka

Köylerdeki vaziyet ile Ankara'daki basit tabakanın vaziyeti arasında fark azdır.

Köylerdeki doğum adedi biraz daha yüksekçedir, çocuk ölümünün gösterdiği farklar azdır, hatta köylerdeki büyük yaş tabakalarının teşkil ettikleri gruplarda şehirde olduğuna nispetle biraz daha azdır; hiç kimse Ankara'daki çocuk vefiyatının fevkalade yüksek olduğunu iddia edemez; yapılan istatistik tetkiklerinden anlaşıldığına göre köyler için de vaziyet böyledir. 18-24 yaşlarına ait gruplar tetkik edilirse (incelenirse) görülür ki köylerdeki çocuk vefiyatı şehirde, en mutena şerait altında bakılan "münevver tabaka" çocukları arasındaki ölümlerden ancak iki misli fazladır. Daha yaşlı gruplarda

köylerdeki ölüm nispeti ile şehirdeki ölüm nispeti arasındaki farkın gittikçe büyümesinin en mühim sebebi "münevver tabaka" da doğum rakamının süratle düşmesidir.

Beynelmilel teamüle (ölçütlere) göre 3.4 adedi kadın başına isabet eden berhayat (hayataki) çocukların ölçüsü olmak üzere kullanılmaktadır. Bu rakam temin edilmiş ise nüfusun artması katiyetle beklenebilir. Köylerde daha 35-39 yaşındakilerin grup tarafından bile temin edilmiş bulunan 3.6 adedi bunu geçmektedir. Daha ilerdeki gruplar bunu 3.9 ile geçiyor. Hatta "45 yaşından büyüklerin" grubu da bunu 3.7 ile tecavüz etmektedir, çünkü göstermekte oldukları vefiyatından sayılamaz. 3.4 adedi şehirde ancak "45 yaşından büyükler" grubu tarafından geride bırakılmaktadır. 3.7 adedi ile, "münevver tabaka" bu adetten çok geride kalmaktadır. Şu halde nüfus artması köyler için mükemmel bir surette temin edilmiş demektir. Türkiye nüfusunun yüzde 80'ini köylüler teşkil ettiği cihetle, şimdiye kadar tespit etmiş olduğumuz vaziyet bütün vilayetlerde de aynen mevcut ise, bu nüfus artması bütün Türkiye için aynen temin edilmiş olmak gerektirir.

Köylerin sağlam bir nüfus siyasetine nail bulunuşu mes'ud bir inkişafın (gelişmenin) temel taşıdır.

11 Mart 1938. Alman birlikleri Avusturya'ya girdi.

14 Mart 1938. Hitler Viyana'da büyük sevgi gösterileri ile karşılandı.

Nisan 1938 Viyana, Bayan Eckstein Anlatıyor

Tarım Bakanı Şakir Kesebir'in beş yaşındaki kızı, Tülin Viyana'da hasta olmuştu. Önce pnömoni (zatürre) ardından ampiyem (akciğer zarı iltihabı). Şakir Bey'in eşi, orada oğullarını ziyarete gitmişti. Viyana'dan telefon etti. Çocuğun durumunun çok kötü olduğunu, ölebileceğini söyledi. Bu arada Viyana'ya giden Şakir Bey, Schummi'nin hemen Viyana'ya gelmesini rica etmişti. Hitler, Avusturya'ya daha bir kaç hafta önce girmişti. Ben şiddetle karşı çıktım. Fakat sonuçta, araya Atatürk girdi ve Schummi'nin Viyana'da tek başına bir tek adım atmayacağına dair söz verdi. Elçilikten bir ataşe, sürekli onunla birlikte olacaktı. Schummi trenle önce Budapeşte'ye gitti. Orada, kendisini Viyana'da eşlik edecek olan Türk elçiliğinin birinci ataşesi karşıladı ve beraber trenle Viyana'ya gittiler. İstasyonda kızın amcası onlan karşılamış ve demiş ki: "Çok geç kaldınız. Hastaneden ayrıldığımda, Tülin son nefesini veriyordu."

Schummi "Ben şimdi buradayım. Çocuğu görmek istiyorum" der ve hastaneye gider. Schummi çocuğun mosmor ve şiş bir yüzü olduğunu görür ve hemen teşhisini koyar: Kalp tamponadı. Hemen ameliyat önermiş. Çocuk ameliyathaneye alınmış. Cerrah Profesör Denk çocuğu görünce; "Ben cesetleri ameliyat etmem" demiş. Schummi "hemen ameliyat istiyorum" diye ısrar edince, thoraks (göğüs) ve perikard (kalbi çevreleyen zar) açılmış, içindeki iltihap boşaltılmış ve çocuk soluk almaya başlamış. Schummi Viyana'da üç hafta kaldı. Schummi, Viyana'dan deprese halde geldi. Nazilerin, hayal bile edilemeyecek zulmünün farkına varmıştı. Bu üç hafta "Türk Gölgesinden" bir adım dahi farklı atmamıştı. Schummi, doktorların, neden doğru tanı koyamadıklarını anlamıştı. Çünkü onların akılları başka yerlerdeydi.

Birkaç hafta sonra, Bayan Kesebir, Ankara'ya bir Yahudi doktor, sosyal demokrat bir hemşire ve Yahudi nişanlısı kayıp bir kızla geldi. Diplomatik pasaportla neler yapılamazdı ki!

Schummi, aile tarafından "ikinci baba" olarak isimlendirildi. Çok geniş olan Kesebir ailesinin bir ferdi olarak kabul edildi.

1938 yazında Schummi ve ben Anadolu'nun 12 bölgesinde 3 ay süren bir çalışma turuna çıktık. Bayan Şakir, Minna ve üç çocuğu Çiftehavuzlar'daki evine götürdü. Komşuları başbakan ve Türkiye'nin "şeker kralı"ydı.

26 Mayıs 1938. Atatürk, Ankara'dan ayrılıyor.

8 Temmuz 1938. Çocuk başasistanı Dr. Selahattin refakatinde Isparta, Burdur, Antalya, Denizli, Muğla, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Bursa, Kocaeli, Bolu vilayetleri merkez ve köylerinde çocuk hastalıkları ve vefiyatı (ölümleri) hakkında bir tetkik seyahati yapması Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti'nden bildirilmiştir [38].

T. C.
ANKARA VİLÂYETİ
SIHHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET
MÜDÜRLÜĞÜ

Genel No. 3318
Özel No. 64

8. 1938 / 193

Öz : Prof.Dr. Eckstein ile
Başasistan Dr. Selâhaddi
H.

Eki

Nümune Hastanesi Baştabipliğine

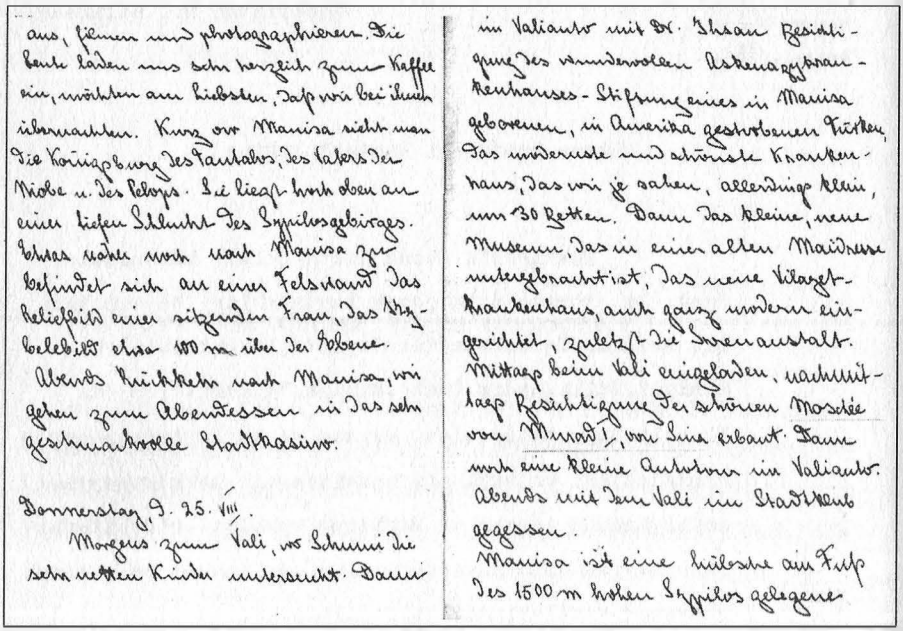
Hastaneniz Çocuk hastalıkları mütehassısı Prof. Dr. Eckstein'in çocuk hastalıkları başasistanı Dr. Selâhaddin refakatile İsparta,Burdur,Antalya, Denizli,Muğla,Aydın,İzmir,Manisa,Balıkesir,Bursa, Kocaeli,Bolu vilâyetleri merkez ve köylerinde çocuk hastalıkları ve vefiyatı hakkında bir tetkik seyyahatı yapması tensip ve Dahiliye vekâleti ile bilmuhabere seyyahatına muvafakat olunduğu Sıhhat ve içtimaî muavenet vekâletinden bildirilmiştir.
İşbu seyyahata başlamalarının ve harcırah ve zarurî masraflarına mukabil verilecek avansı almak üzere vekâlet muhasebe müdürlüğüne müracaat etmelerinin tebliğini ve işten ayrıldığı tarihin bildirilmesini rica ederim .

Vali V.

Resim Belge 8 Temmuz 1938

25 Ağustos 1938, Manisa. Erna Eckstein Günlüğünden...

Vali Lütfi Kırdar'ı* ziyaret ediyoruz. Orada yeğeni Dr. İhsan ile tanışıyoruz [25].

aus, fiinnen und photographieren. Die Leute laden uns sehr herzlich zum Kaffee ein, möchten am liebsten, daß wir bei ihnen übernachten. Kurz vor Manisa sieht man die Konigsgräber des Tantalos, des Vaters der Niobe u. der Pelops. Sie liegen hoch oben an einem tiefen Schnitt des Sypilosgebirges. Etwas weiter vorn nach Manisa zu befindet sich an einer Felswand das Reliefbild einer sitzenden Frau, das Muttergottesbild etwa 100 m über der Ebene.

Abends Rückkehr nach Manisa, wir gehen zum Abendessen in das sehr geschmackvolle Stadtkasino.

Donnerstag, 9. 25. VIII.

Morgens zum Vali, wo Schumi die sehr netten Kinder unterrichtet. Dann

im Valiamt mit Dr. Ihsan Besichtigung des wundervollen Askenazyanen-Krankenhauses - Stiftung eines in Manisa geborenen, in Amerika gestorbenen Türken. Das modernste und schönste Krankenhaus, das wir je sahen, allerdings klein, nur 30 Betten. Dann das kleine, neue Museum, das in einem alten Maidrasse untergebracht ist, das neue Milzgeschwulstkrankenhaus, auch ganz modern eingerichtet, zuletzt die Sonnenanstalt. Mittag beim Vali eingeladen, nachmittags Besichtigung der schönen Moschee von Murad I., von Sina erbaut. Dann noch eine kleine Autofahrt im Valiamt. Abends mit dem Vali im Stadtkasino gegessen.

Manisa ist eine hübsche am Fuß des 1500 m hohen Sypilos gelegene

25 Ağustos 1938, Manisa. Fayton Vali konağının önünde durdu. Prof. Eckstein, eşi ve Dr. Selahattin Tekand konağın merdivenlerinden ana kapıya doğru yöneldiler. Bütün günün yorgunluğu yüzlerinden okunuyordu. Kapıda uzun boylu genç birinin kendilerine doğru ilerlediğini gördüler. Durdular.

Genç adam kendisini son derece yavaş ve kibar bir sesle tanıttı:

-Ben Dr. İhsan. Sayın Valimiz Dr. Lütfü Beyin yeğeniyim. Manisa'ya hoş geldiniz.

---

* Lütfi Kırdar: D. 1889. I. Dünya Savaşı'na doktor olarak katılan Kırdar, Kurtuluş Savaşı'nda Kızılay Başkanı oldu, Milli Mücadele'nin her aşamasına katıldı. Bazı illerde valilik, belediye başkanlığı yapan Kırdar, stadyum, tiyatro gibi bir çok yer yaptırdı ve bir kaç kez milletvekilli oldu. Menderes Hükümeti döneminde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olan Kırdar, yargılandığı Yassıada'da 1961 yılında geçirdiği kalp krizi sonucu öldü.

Genç doktoru takip ederek, yemek salonuna doğru ilerlediler. Dr. Lütfü Kırdar kendilerini yemek salonunun kapısında karşıladı.

Yemekte uzun bir süre Türk mutfağının zenginliği, Türk yemeklerine alışmak, zeytinyağlıların özellikleri gibi konuşmalar oldu. Kahveler içilirken, Prof. Eckstein genç doktora doğru bir soru yöneltti:

- Nereden mezun oldunuz?
- İstanbul Üniversitesi'nden.
- Yeni mezunsunuz galiba.
- Evet.
- İhtisas yapmayı düşünüyor musunuz ?
- Benim aklımda böyle bir şey yok. Bir kasabaya yerleşip, orada doktorluk yapmak istiyorum.
- Yarın isterseniz bizimle köylere gelin. Çalışmalarımıza yardım ederseniz, sevinirim. Belki çocuk hekimliği size cazip gelebilir. Türkiye'nin sizin gibi genç, dinamik çocuk doktorlarına ihtiyacı var. Doğan bebeklerin üçte biri ilk yaşını doldurmadan ölüyor. Bu ölümleri azaltmak, basit bazı tedbirlerle mümkündür. Ancak bu tedbirleri Anadolu düzeyine yaymak için eğitilmiş insanlara ihtiyacımız vardır.

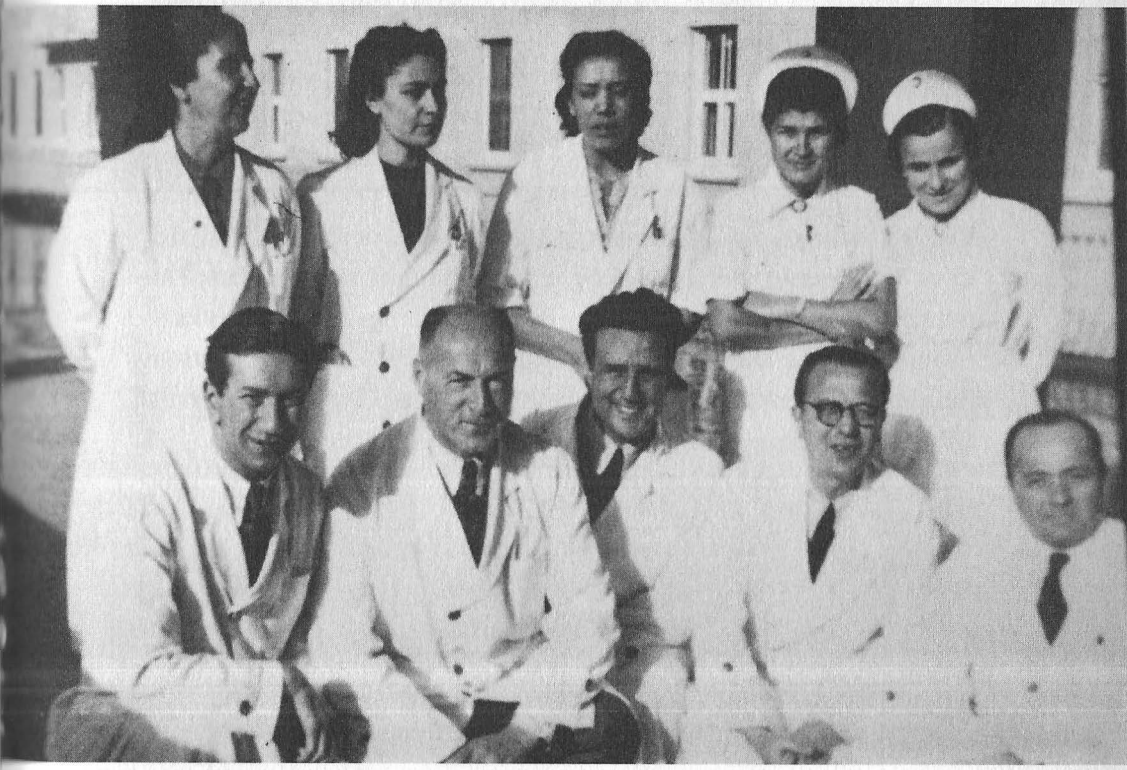
Birden Eckstein'nın çoğul konuştuğunu fark ettiler. İrkildiler. Üç yıldır Anadolu'da, çocukların sağlığı için uğraşan Eckstein, Türkiye'nin sağlık politikasını, Türkiye Cumhuriyeti'nin idealizmini benimsemişti.

Erna Eckstein'ın, bu genç adama içi birden ısınmıştı. Bu konuşmalar sırasında eşinin bu genç doktoru beğendiğini hissetmişti. Yoksa, çalışmalarına neden yardım etmesini istesindi. Şimdiye kadar, çalışmalarını hep tek başına yapmış ve sadece Dr.Tekand'ı yanına almıştı.

İhsan Doğramacı Yazıyor

Prof. Eckstein'ı ilk defa 1938 yazında Manisa'da tanıdım. Ege bölgesinin köy çocuklarını tıbbi ve içtimai bakımlardan tetkik için bir seyahate çıkmıştı. Bu gezinin son kısmına ben de iştirak ettim. O zamana kadar Profesörü tanımamış olduğum için kendisini merakla takip ediyordum. Başka hayat şartları içinde yetişmiş olmasına rağmen bizim köyümüzü ve köylümüzü yadırgamıyor, onlarla kaynaşmaktan adeta zevk alıyordu. Hareketlerinde samimiydi. Köy çocuğu hastalık ve ölümlerine ait araştırmalarını muhtar kayıtlarından değil, bizzat evlerin kapısını birer birer çalarak ana ve babalardan tahkik ediyordu. [26-27]

1938'de Ankara Numune Hastanesi'nde Prof. Albert Eckstein'ın asistanı olarak ihtisas çalışmalarıma başladım. [27-28]

Soldan sağa üst sıra: Asistanlar Emine, Semiha, Neriman
Soldan sağa alt sıra: İhsan, Albert, Akif.
(Eckstein aile albümü)

1938, ANADOLU İZLENİMLERİ [29-30]

1938 yılında Anadolu'da yaptığımız tetkik gezisinde 12 vilayeti dolaştık. Dr. Selahattin ve eşim Erna Eckstein Schlossmann ile birlikte çalıştık. Burada Sağlık Bakanlığı ilgililerine, Hulusi Altaş ve Dr. Asım Arar'a teşekkür etmeliyim. Burdur, Isparta, Antalya, Muğla, Aydın, Denizli (Goncaeli, Çeltikçi, Ecirli, Aziziye, Akköy, Gölemez, Sarayköy, Duaceli, Sigma, Hasköy-Saray, Süleymanya); İzmir (Kuşçular, Gülbahçe, Bademler, Zediköy, Çaybahçe, Kuşçuburun, Doğanlar, Narlıköy, Pınarbaşı, Tahtalı, Küçük Çiyli, Balatçık, Ağaköy); Manisa (Yılmazköy, Saruhanlı, Hacıramanlı, Çoban İsa, Karaoğlanlı, Sart); Balıkesir (Yeniköy, Ayvadlar, Ayşebaşı, Köseler, Karaman, Dereçiftlik, Karakavak); Kocaeli (Cairköy, Tekeköy, Çubuklu, Kaibler, Kaimas, Safali, Tarakçı, Almatlı, Ketenciler, Uzuntarla, Yeni ve Eski Eşme); Bolu (Paşaköy, Elmalı, Sultanköy, Karacasu, Demirciler, Çaygökpunar, Kindere, Bürmük, Yeniçağ, Alput, Yukarı-Aşağı Soku) ve Bursa (Gürsu, Vakuu, İsmetiye, Yiğit Ali, Husein Alaniz, Kirali, Inkaya, Hamitler, Fethiye, Çavuş, Geçik) vilayetlerinde tüm isimlerini verdiğimiz köylerde incelemelerimizi yaptık. Her vilayet için bir tablo oluşturduk.

Burdur

Köy	km	Hane	Nüfus	Kadın	Sıtma	Enterit	Okul	Su Kaynağı
Akpunar	25	100	560	86	+	-	+	Kuyu
Navla	49	120	780	91	-	-	+	Kuyu
Yeşil Ova	66	110	800	113	+	+	+	Çeşme
Kirov köy	20	250	800	186	+	+	+	Çeşme
Arvanli	39	250	800	186	+	+	+	Çeşme
Çebis	38	100	555	96	+	+	+	Çeşme
Suludere	15	50	400	50	+	+	-	Kuyu
Yassı Güme	23	100	500	131	-	-	-	Çeşme
Akigaki	20	90	600	76	-	-	-	Çeşme

Isparta

Köy	km	Hane	Nüfus	Kadın	Sıtma	Enterit	Okul	Su Kaynağı
Küçük Findas	20	35	170	45	-	+	-	
Büyük Findas	25	200	1100	287	-	+	+	çok iyi
Atabey	28	700	3000	297	+	+	+	çok iyi
Eğridir Yeşil Ada	40	150	500	146	-	-	-	göl
Seniç Bey	20	30	250	35	-	-	-	Çeşme
Kelinç	20	250	1100	271	+	+	+	Çeşme
Senir	30	250	1340	196	-	+	+	Çeşme
Baladiz	22	60	300	90	+	-	+	Çeşme
Çünür	5	160	600	127	-	+	+	

Antalya

Köy	km	Hane	Nüfus	Kadın	Sıtma	Enterit	Okul	Su Kaynağı
Solak	22	80	290	57	+	+	+	Kuyu
Yeni Köy	26	23	96	22	+	-	-	Kuyu
Dumanlar	30	45	195	48	+	-	-	Kuyu
Alaylı	39	45	250	54	+	-	-	Kuyu
Manavgat	85	100	1000	153	+	+	+	Kuyu
Eski Antalya	90	65	360	94	+	+	+	Kuyu
Karataş	35	32	169	48	+	-	-	Kuyu
Çamile	50	50	350	80	+	-	+	Çeşme
Kensirler	44	28	170	23	+	-	+	Çeşme
Dereli	42	20	98	29	+	-	+	Kuyu
General Galip köy	20	50	556	52	+	+	+	
Ekşili	43	80	550	127	+	-	-	Çeşme
Kovanlık	36	80	534	70	+	+	-	Çeşme
Badem Ağacı	63	230	928	111	+	+	+	Çeşme
Mellidağ	57	100	634	160	+	+	-	Çeşme

Muğla

Köy	km	Hane	Nüfus	Kadın	Sıtma	Enterit	Okul	Su Kaynağı
Pisi köy	12	700	2335	180	+	+	+	Çeşme
Kafaça	15	300	1100	211	+	+	+	Kuyu
Geveneş	24	80	420	124	+	+	-	Çeşme
Leyne	42	400	1600	322	+	+	+	Çeşme
Eski Hisar	36	250	1000	241	+	+	+	Çeşme
Gökabat	45	50	430	71	+	+	+	Çeşme
Karateke	42	40	220	29	+	-	-	Çeşme
Yaşillitaş	40	24	100	20	+	-	-	Çeşme
Ula	15	700	3500	158	+	+	-	Çeşme

Aydın

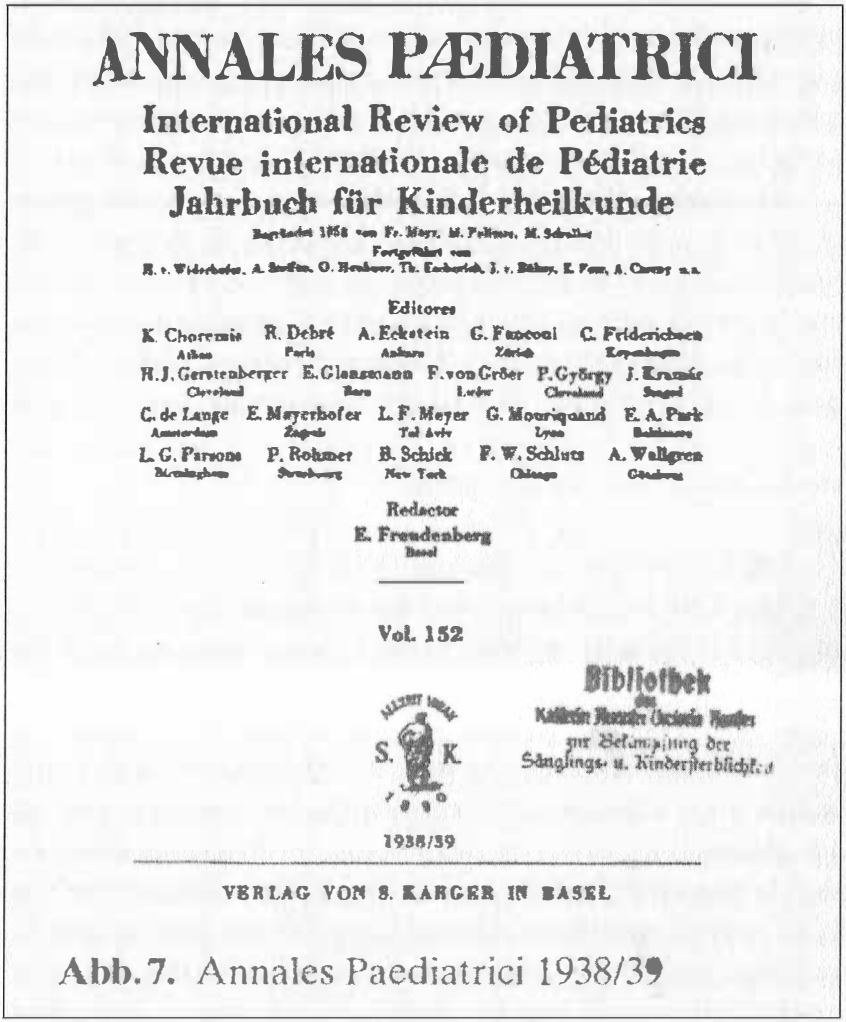
Köy	km	Hane	Nüfus	Kadın	Sıtma	Enterit	Okul	Su Kaynağı
Karapınar	10	400	2800	322	+	+	+	Kuyu
Sinirteke	17	305	1520	131	+	+	+	Kuyu
Erbeli	16	170	800	100	+	-	+	Çeşme
Tekin	30	45	260	57	+	+	-	Kuyu
Ortaklar	30	365	1700	204	+	+	+	Çeşme
Umurlu	10	650	2821	213	+	+	+	Çeşme
Beyköy	17	100	414	81	+	-	+	Tulumba
Köşki	22	162	1150	167	+	-	+	Çeşme
Başcagir	31	255	1070	122	+	+	+	Gökderiş Dere

İlkteşrin 1938 Ankara

Birinci Türk Çocuk Hekimliği Kongresi

Ankara Numune Hastanesi

Prof. Eckstein "Türkiye'de nüfus siyasetine ve içtimai hijyene ait meseleler ile bunların çocuk hekiminin vazifesi noktai nazarından tetkiki" başlıklı konuşmasını yapar [31].

ANNALES PÆDIATRICI

International Review of Pediatrics
Revue internationale de Pédiatrie
Jahrbuch für Kinderheilkunde

Editores

K. Choremis, Athen; R. Debré, Paris; A. Eckstein, Ankara; G. Fanconi, Zürich; C. Friderichsen, Kopenhagen
H. J. Gerstenberger, Cleveland; E. Glanzmann, Bern; F. von Gröer, Lwów; P. György, Cleveland; J. Kramár, Szeged
C. de Lange, Amsterdam; E. Meyerhofer, Zagreb; L. F. Meyer, Tel Aviv; G. Mouriquand, Lyon; E. A. Park, Baltimore
L. G. Parsons, Birmingham; P. Rohmer, Strassburg; B. Schick, New York; F. W. Schlutz, Chicago; A. Wallgren, Göteborg

Redactor
E. Freudenberg
Basel

Vol. 152

Bibliothek
der
Kaiserlich Russischen Gesellschaft
zur Bekämpfung der
Säuglings- u. Kindersterblichkeit

1938/39

VERLAG VON S. KARGER IN BASEL

Abb. 7. Annales Paediatrici 1938/39

A. Eckstein'ın editörler kurulunda olduğu Annales Paediatrici dergisi ön kapağı

Anadolu'lu Köy Çocukları

Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein

La Kemaliste Turquie 1938 [32]

Türkiye'de yaşayan bir şehirlinin Orta Anadolu'nun köylerindeki yaşamı tanıması zordur. Orta Anadolu'nun büyüklük bakımından Almanya'nın yarısına karşılık geldiği, kilometre kareye düşen insan sayısının 12 ile nadiren 37'yi bulan olağandışı tenhalığı, köylerin, büyük caddelerin oldukça uzağında yer aldığı ve bazen zorlukla ulaşılabildiği göz önünde bulundurulursa yalnız küçük bir insan grubunun köydeki yaşamı görme fırsatına sahip olması ve buradaki yaşamla ilgili birçok yanlış inancın oluşması anlaşılabilir olacaktır.

Biz bundan dolayı Sağlık Bakanlığı adına yapmış olduğumuz bu ayrıntılı iş gezisini bir şans olarak görmekte, bu gezi sayesinde Kemalist Türkiye'nin köylerdeki olumlu kalkınmasının bizleri ikna etmesi fırsatını bulmuş olduk. Yolculuğumuz Anadolu'nun platolarından, kuzeydeki Karadeniz sahiline, güneydeki Akdeniz sahilinden, Toros Sıradağları yoluyla Fırat havzasından Sakarya'ya dek uzandı ki, burası genç Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı için yapılan son savaşın başladığı yerdir.

"HER KÖY KENDİ BAŞINA BİR DÜNYADIR"

Eğer Türk köy yaşamıyla ilgili bir şey yazmak gerekirse bu ancak büyük krokilerle yapılabilir, çünkü batıya kıyasla buradaki her köy kendine özgü bir yaşam sürdürmektedir; deyim yerindeyse "her köy kendi başına bir dünyadır". Bu, hem coğrafi ve iklim özelliklerinden hem de bazı âdetlerden geniş ölçüde etkilenen yaşam koşullarında kendini gösterir. Türk çiftçileri arasında tıpkı güney ve kuzey Almanya çiftçileri ya da güney Fransa ve Britanya çiftçileri arasındaki gibi büyük farklılıklar vardır. Burada da yöresel şarkılar, türküler söylenmekte ve halk oyunları oynanmakta. İklimin farklılık göstermesinden dolayı kıyafetlerde de büyük farklılıklar göze çarpmakta. Sıcak ve kuru yazıyla, soğuk ve karlı kışıyla Orta Anadolu, muzların, hurmaların, portakalların, pamukların yetiştiği astropikal

iklimiyle güney bölgeler, tren yolculuğuyla birkaç saat uzaktaki sıradağ platosu üzerinde bulunan ve kabaran bir deniz tarafından ayrılan tarlalarıyla, tütün tarımıyla ve fındık ormanlarıyla Karadeniz sahilleri, üzüm ve fıstık ormanlarıyla Gaziantep, büyük koyun sürüleriyle ve devasa tuz stepleriyle Konya. Bütün bunlar insanlar üzerinde bir etki bıraktığına göre, yaşam biçimlerinin de büyük farklılık göstermesi bir zorunluluk.

Buna rağmen köylerdeki çocukların yaşamlarındaki temel düzen aynı. Bebek, annenin sıkı ilişkisiyle büyümekte. Bebeğin ikinci yaşının ikinci yarısına kadar emzirilmesi öyle olağan bir âdet ki, bebeğin emzirilmesi annelere sorulduğunda şaşırıp kalıyorlar. Sevindirici olan köylerde bebeklerin genel bakımı ve temizlik koşulları mükemmel olması. Bebeğin dünyası burada hâlâ yüzyıllardır değişmeyen şekliyle beşik. Bebek, anne tarafından beşiğe yatırılır ve burayı sadece anne göğsünde meme aramak için terk eder. Beşiğin yerinde, nadir olmamakla birlikte kışları evin tavanından aşağı doğru asılı olan, sıcak mevsimde de ağaçların veya evin gölgesine asılan bir tür hamak yer alır. Eğer anne tarladaysa bebekler bu hamaklarla birlikte oraya götürülür ve bir ağacın veya çadırın gölgesine asılır. Eğer daha büyük kardeşler varsa onlar küçük kardeşlerine annelik içgüdüsüyle bakar ve böylelikle annenin yükü hafiflemiş olur.

Anadolulu kadın çiftçilerin doğurganlığı hâlâ kırılmış değil. 8 bin kadın üzerinde yaptığımız araştırmada 44 yaşındaki bir kadının ortalama 6,4 doğum yaptığını saptadık. Ölüm, çocuk yaşında birini ve daha sonra başka kurbanları alsa bile yaklaşık 4 canlı çocuk geride kalıyor. Bu doğal ve yeterli büyüklükteki nüfus artışı için sağlam bir teminat. Burada birçok çocuğun çocukluk döneminden sonra öldüğünü göz ardı etmemek gerekir; genç yaşta evlenen kadın çiftçilerin (kısa bir süre öncesine kadar 14 yaş) çoğu 34 yaşında yetişkin çocuklara sahip oluyor ve bu çocukların ölümü de doğal olarak çocuk ölüm oranı hanesine yazılamıyor. Bizim deneyimlerimize göre kırsal alanda aşırı yüksek ölüm oranı söz konusu değil, bununla ilgili haberler hiçbir temele dayanmamaktadır.

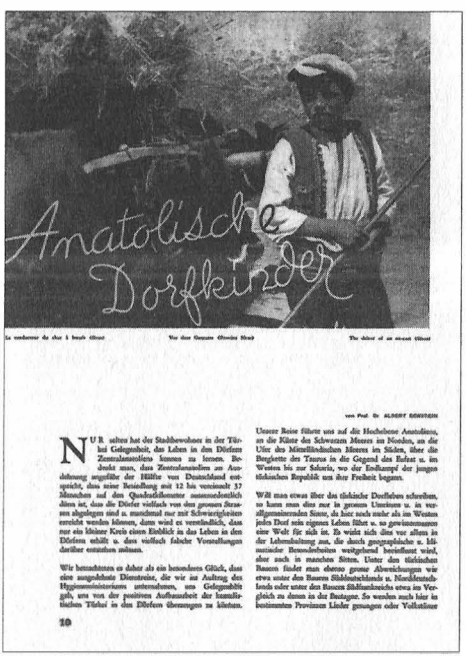
Bu bölgelerde istatistiksel olarak kayıt edilen ve kontrol altında tutulan 3000 köy üzerinde 1.200.000 köylüde bebek ölüm oranı son yıllarda yüzde 9 ve yüzde 12 arasında. Bu oran zor iklim koşulları dikkate alındığında oldukça iyi bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Daha büyük çocuklar, erken yaşta bağımsızlık göstermekte ve bazı açıdan yaşıtları olan şehirli çocuklara göre bazı üstünlüklere sahip hâle gelmektedir. Bu çocuklar ev ve bahçe, özellikle de tarım alanındaki işlere alıştırılmakta. Genç çocukları hasat zamanı çift arabasının arkasında, harman işlerinde, büyükbaş hayvanların barınaklarında görüyoruz. Kızlar evde, çamaşırda ve pişirmede yardım ediyor. 8-10 yaşındaki kızlar annelerine bakarak örgü sanatını öğreniyorlar. Becerikli elleriyle tütün yaprakların dizilmesinde ya da pamuk tarımında bembeyaz pamukların koparılmasına yardım ediyorlar. Hareketlerinde hep bir zarafet var. Sık sık gülen ve şen çocuklar görüyorsunuz, yabancılara karşı ne utangaçlar ne de mahcuplar, sürekli kibar ve nazikler. Uzaklardan, tarladan yoldan geçen araçlara el sallarlar ve "yolunuz açık olsun" derler. Her yerde canlı bir yaşam hüküm sürer, her yerde hareket ve her şeyin üzerinde gençlerin yüzlerine de yansıyan mavi, bulutsuz gökyüzü.

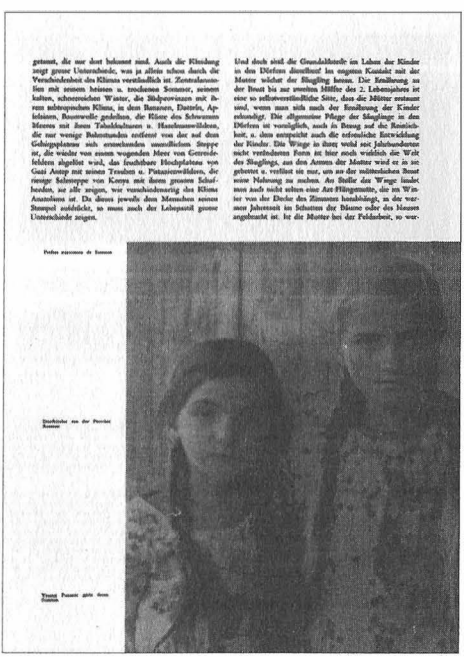
En etkileyici olan, özellikle okulları bulunan köylerdeki gençlerin öğrenim arzularıdır. Çocukların o kadar güzel okuyabilmeleri, yazabilmeleri ve hesaplayabilmeleri, genel kültürlerinin oldukça iyi olması ve oldukça mutlu olmaları ve bir şey öğrenebilmelerini görmek insanı sürekli şaşırtmakta. Burada genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür gelişiminde yapmış olduğu son on yıldaki büyük hamle dikkat çekici. Yaşlı kuşak arasında doğal olarak okuma yazma bilmeyen birçok kişi varken okulu bulunan köylerdeki çocuklar arasında hemen hemen okuyamayan, yazamayan ve hesaplayamayan hiç kimse yok. Böylelikle çocukların köyde özel bir konumu oluşmakta. Çünkü çocuklar bu bölgelerde yaşlı kuşağa göre kat ve kat üstünler. Okul köyün gururu ve öğretmenin köyün gelişimine önemli bir etkisi var.

Bazı okullarda çocuklar ve öğretmenler beraberce bir çeşit yurt

müzesi oluşturuyorlar. Buralarda bizzat çocuklar tarafından küçültülmüş boyutlarda tahtayla kopyalanmış mevcut meyve ve tahıl çeşitleri, çiçekler, hayvanlar ve bunun gibi şeyler, yöreye özgü ev ve tarım araçları bir araya getirilmiş. Türkiye'nin gelişimi çocuklar ve öğretmenler tarafından yakalanmakta. Ülke kaderinin burada ne kadar canlı bir şekilde yaşanıldığı gözle görülmekte. Küçük bir dağ köyünde çocuklar tarafından üretilmiş olan ve çocukların sanatsal yeteneklerini ortaya koyan kerpiç içinde çamurdan yapılmış oyuncaklar gördük.

Geçirdiğimiz ilginç yolculuklar boyunca birçok izlenim içerisinden en etkileyicisi gençlerin bu gelişimiydi. Türk toplumunun yüzde 80'i kırsal kesimde yaşadığı için devletin toprağa sıkıca demir attığı kökler de burada bulunmaktadır. Bu gençler güç ve yaşamla donatılmış, birçok fırtınayı sineye çekmiş ve her zaman dimdik durmakta. Bu gençlik, Cumhuriyet ağacının daima bol çiçek açmasına yardımcı olacaktır. Onlara yabancılara söylenilen dilek geçerli "Yolunuz Açık Olsun".

den die Mädchen in dieser Hinsicht entgegennehmen, die diese vorbereitend im Schoße einer Familie oder einer Lehrerfamilie wird. Und diese Geschwister-Gruppen, so verlangen sie mit selbstverständlicher Freude diese jüngsten Geschwister zu betreuen zu der Mutter.

Die Fruchtbarkeit der ungarischen Bäuerin ist noch zu gebrauchen. Bei unseren Erhebungen an 8000 Frauen antwortete sie, daß die Frau im Alter von 44 Jahren durchschnittlich 6,4 Geburten hat. Und wenn die Tod im Kindesalter u. auch auch später noch manche Opfer fordert, so bleiben doch noch genug erwachsene 4 lebende Kinder, eine sichere Garantie für eine natürliche u. genügend große Bevölkerungsmenge. Man darf dabei nicht übersehen, wie dies gelegentlich der Fall ist, daß viele der verstorbenen "Kinder" erst jenseits des Kindesalters hinweggerissen wurden, da bei dem frühen Heiratsalter der Bäuerinnen (mit 14 Jahren bis vor kurzer Zeit!), die meisten Frauen mit 34 Jahren schon erwachsene Kinder haben, deren Tod gegebenenfalls natürlich nicht auf Kosten der "Kindersterblichkeit" gesetzt werden darf. Von einer übermäßig hohen Sterblichkeit auf dem Lande ist nach unseren Erfah-

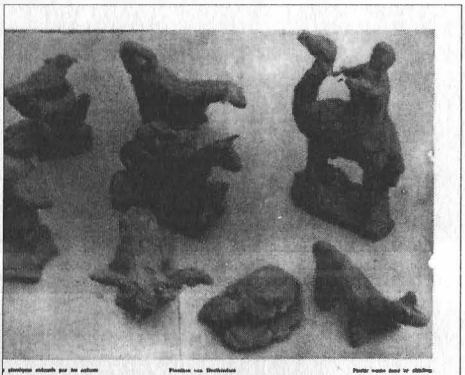

rungen keine Rede, viele diesbezügliche Berichte entbehren jeder Grundlage. Diese sprechen auch die Erfahrungen in den Malenzahlungsgegenden, so denen eine genaue Statistik über die Geburten u. Todesfälle aller Altersklassen geführt wird u. von denen einwandfreie Durchschnittszahlen wir uns immer wieder überzeugen konnten.

Bei einer Bevölkerungszahl von über 1,300.000 Einwohnern u. 6 über 1.000 Einwohner, die zu dieser Gattung gehören, ist die Bevölkerung, hätten die Hygiene-Verhältnisse, den letzten Jahren eine natürliche 9 u. 12 %, was bei Berücksichtigung des ländlichen Verhältnisse als durchaus günstig bezeichnet werden kann.

Die ältesten Kinder zeigen schon früh eine große Selbständigkeit u. sind in mancher Hinsicht den Stadtkindern dadurch voraus. Überlegen sie werden zu den Arbeiten im Haus u. Hof herangezogen, wo allem zu den landwirtschaftlichen Arbeiten. Während der Erste sieht man die jüngsten hinter dem Großvater, bei den Großeltern, beim Hüten der großen Viehherden. Die Mädchen helfen im Haus, bei der Wäsche, beim Backen u. s. w. Die 8-10 jährigen Mädchen haben diese Mütterchen die Kunst der Spinnerei abgesehen. Mit ihren geschickten Händen helfen sie ferner beim Aufreihen der Tabakblätter oder in den Baumwollfeldern beim Pflücken der schneeweißen, wattigen Früchte, immer voll Anmut in ihren Bewegungen. Immer wieder sieht man lachende u. vergnügte Kinder, den Fremden gegenüber sind sie weder scheu noch befangen, dabei stets höflich u. liebenswürdig. Schon von weitem winken sie auf den Feldern dem Vorüberfahrenden mit einem Gutenabschied mit den Worten: "Volnaut aph einut". "Euer Weg sei Euch stets eben". Unbeirrt beginnt Leben, darauf Bewegung u. ihrer ältere der Hand, weltenlose Himmel, der sich auch in den Gesichtern der Jugend spiegelt.

Von allen Erholungen aber am einfachsten ist die Erholungsfunktion der Jugend, besonders in den Dörfern mit Schulen. Man ist immer wieder erstaunt, wie gut die Kinder lernen, schreiben u. rechnen können, wie gut ihr Allgemeinwissen ist u. wie glücklich sie und ernst

Plastiken von Studierenden

herum zu üben. Hier wird einem der größte Sprung in der kulturellen Entwicklung, den die junge sächsische Republik in den letzten Jahrzehnt gemacht hat, so recht zum Bewußtsein gebracht. Während unter der älteren Generation verhältnismäßig noch eine größere Zahl Analphabeten sind, findet man in den Dörfern mit einer Schule kaum ein Kind, das nicht lesen, schreiben u. rechnen kann. Je nachdem die Kinder auf dem Dorfe eine Sonderstellung ein, die sie in diesen Fächern der Stadt-Gemeinden vielfach überlegen sind. Die Schule ist der Stolz des Dorfes u. der Lehrer übt oft einen großen Einfluß auf die kulturelle Entwicklung des Dorfes aus. In unseren Schulen haben die Kinder u. Lehrer gemeinsam über Art Heimatkunde-Anschauungsunterricht, wo sie die verschiedenen Obst-u. Getreidearten, Blumen, Tiere u. dergleichen, auch die ortsüblichen Haus-u. landwirtschaftlichen Geräte, soweit von den Kindern selbst in verschiedenen Materialien in Note entgegenkommt, gemeinsam haben. In graphischen u. statistischen Darstellungen ist die Entwicklung der Türkei von den Kindern oder dem Lehrer festgehalten, man sieht hier, wie lebendig das Schicksal des Landes miterlebt wird. In einem kleinen Gebirgsdorf sahen wir Plastiken in Lehm, die von den Kindern vorbereitet waren u. das künstlerische Talent der Kinder offenbarten.

Von den vielen Einfällen, die wir auf unserer interessanten Reise hatten, war dieser Aufruf das Jugend der »Sozial. Bl. 80 «, der städtischen Bevölkerung auf dem Lande lebt, haben wir hier die Wahrheit, sind diesem der Stadt fast im Boden verwurzelt ist. Sie sind gesprossen aus Kraft u. Leben, sie haben schon viele Jahre über sich ergehen lassen u. immer stand geblieben. Die Jugend ist es, die dem Bauer der Republik in immer steigendem Maße verbunden wird. Ihr gilt die Werbung, daß sie dem Fremden zuruft: "Volnaut aph einut" Möge Euer Weg stets eben sein!

(32)

6 Mayıs 1939, New York Dünya Sergisi [33]

Bayan Eckstein anlatıyor. 1939'da New York'da bir dünya fuarı vardı. İçişleri Bakanı (Olasılıkla Refik Saydam - Yazarın notu), Schummi'nin çektiği filmlerden bazılarını kullanmak için izin istedi. Çünkü o güne değin, Anadolu kadınının güzel fotoğraflarını çekebilen tek kişiydi Schummi. Kadınlar genellikle utangaç olup, dini nedenlerle fotoğraflarının çekilmesini istemezlerdi. Schummi ile birlikte yaptığımız seyahatlerde, kadınlar çocuklarıyla pazar yerine gelirlerdi. Bizde polikliniklerimizi pazar yerine kurardık. Bu sırada fotoğraflarını çekme şansımız olurdu. Mehmet'in köyünde, köyün kadınları bizim onurumuza eski geleneksel kıyafetlerini giyip, bize gruplar halinde poz verdiler.

Mediha Esenel anlatıyor [34]

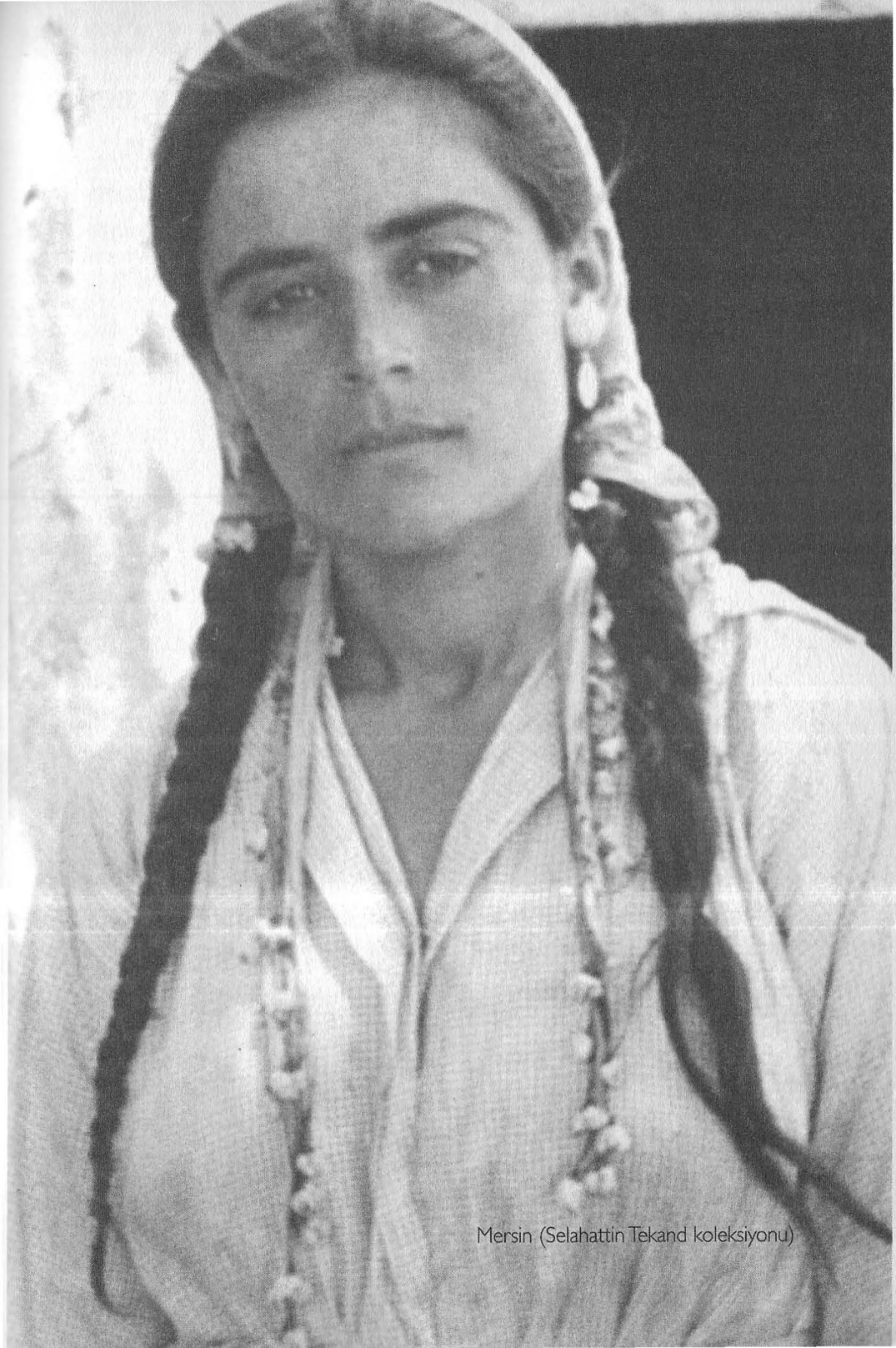
Serginin müdürü Vedat Nedim Tör*, bana sergide çalışmamı teklif etti. Gelen ziyaretçilere Türkiye hakkında açıklama yapacak, broşürler verecektim. Bu işi kabul ettim. Çok da yararlı oldu. Bir çok insanla konuştum. Hatta eski memleketini çok özleyen Ermenilere bile rastladım. Sergi büyük bir salondan ibaretti. Duvarlara asılmış fotomontajlar vardı. Bunlar Boğaziçi'nin hisarlarını, yalılarını gösteren siyah-beyaz, güzel fotoğraflardı. Girişte Zühtü Müridoğlu** tarafından yapılmış gayet büyük bir erkek heykeli vardı. Ayakları bir denizin iki tarafına basıyor, elindeki iki ipi galiba bağlamaya çalışıyordu. Sergiye gelenler bunun ne demek olduğunu soruyordu. Bu, Asya ile Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan Türk'müş.

Yaşlı bir Amerikalı halı dokuyan iki köylü kızın gayet canlı fotoğrafları önünde durarak bana "Bu fotoğrafların yerine tezgahta halı dokuyan iki kız getirselerdi, çok daha ilginç olurdu" dedi. Ona hak verdim.

---

* Vedat Nedim Tör: D. 1897. Cumhuriyet döneminin ilk aydınlarından. Yurtdışında iktisat alanında doktora yaptıktan sonra Türkiye'de birçok yerde çalıştı. Kadro dergisi kurucularından olan Tör, bazı gazetelerde de yazılar yazdı. Yapı Kredi Bankası'nın Kültür ve Sanat Müşaviri olarak 25 yıl çalışan Tör, 1985 yılında öldü.

** Zühtü Müridoğlu: D. 1906. Sanayi-i Nefise Mektebi'nde eğitim aldıktan sonra yurt dışında bazı atölyelerde çalıştı. Arkeoloji Müzesi'nde heykeltıraşlık yapan Müridoğlu, D Grubu kurucularından. Anıtkabir'deki kabartmalar da dahil birçok heykel ve anıtta imzası bulunuyor. Çok sayıda ödül alan Müridoğlu 1992 yılında öldü.

Mersin (Selahattin Tekand koleksiyonu)

Türkiye lehinde hararetli sözler

Nevyork sergisindeki paviyonumuzun açılış resmi büyük tezahürata vesile oldu

Amerika hükûmeti murahhası söylediği nutukta diyor ki:

"Türkiye 15 yıl içinde ortaya yeni ve aydın bir millet çıkardı. Biz terakkinin süratine alışığız. Fakat Türkiye Cümhuriyetinin terakki sahasında gösterdiği sürat bizi hayretlere düşürmüştür. Türkiye son senelerdeki inkişaflarile hakkile iftihar edebilir.,,

Nevyork mayıs — Nevyork sergisinde Türk paviyonunun açılış resmi çok parlak olmuştur. Büyük ehemmiyetle Türkiye için alâkadarlığın artmakta olduğu bu sergi dairesine gitmişler. Ölmeksizlerin önünde ve arkasında, ellerinde Türk ve Amerikan bayrakları bulundurulan zenneşelerle gelen bir geçit resmi. Alay erkânı başka mühim şahsiyetlerden teşekkül eden sergi yerine gelmiştir.

Hava çok güzeldi. Paviyonumuzun önü ve büyük bal davetlilerle dolmuştu. İçinde Amerika hükûmeti nâmına murahhas Edward Flynn bir nutuk söyledi. Herkes üzerinde büyük tesir yapan ve çok alkışlanan nutuk aynen şudur:

Edward Flynnin nutku

Türk zümresinin reisi, sayanlar, baylar:

Yarış sergisinin resmi açılış merasiminde Birleşik Amerika devletleri Krallığın adına dost milletimizin büyük bir devlet düşmanlarıyım. Burada temsil edilen bir çok milletler arasında bilhassa Türkiyeyi memnuniyetle karşılıyorum, çünkü Türkiyenin sergisinde Nevyork sergisinin ayrılmaz dünyası şanına etki bulmuş şekilde tahakkuk ediyorum.

Mazide Türkiyeyi büyük Osmanlı ve garbi İslâm imparatorluklarının yurdu ve ilmi Şarkla bir kapı olarak düşünmeğe alışmıştık. Avrupa daha ilerlemeğe başlarken önce asıl milletinin kemale geldiği bulunuyordu. Fakat bugün, iki asırdanber eski medeniyetin Türkiyedir, çünkü sosyal ve siyasi terakkinin bize hayret verişi bir zaruret hâsıl etmiştir.

Son on beş yıl içerisinde ve meşhur Cümhuriyetçinin Kemal Atatürk'ün ölümünden dolayı bu sene içinde Türkiye ulusal inkişafının mahiyetini başarılmış modernleştirmiştir. Eski mazi esasi ve romantizm ortadadır hâkimmiş, ve Birleşik Amerika devletleri halkının tarihçi aşkı, terakki ve demokrasi gayeşiplerine teş-

Açılış resminde Amerika hükûmeti murahhası nutuk söylüyor.

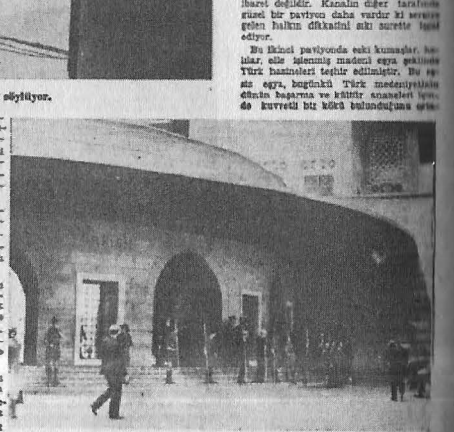
Asya ile Avrupayı barış içinde birleştiren Türkiye

Türkiyeye bağlayan ticaret münasebetlerinde mütekabil görmekteyiz. Amerika müesseseleri için tâcirler, hali, Ankara ilişkisi, inşir ve bahasız üzerinde Türk ehliyeti daima yüksek kabiliyetin alâmeti olmuştur. Ve muayyen Sovyet Birliği ile beraber, ithalatımızın mühim bir kısmını bizden temin etmektedirler.

Bütün bu ve benzeri çok bir çok müşterek alâkalardan dolayı, ve bir Amerikalının kültürel ve sınai terakkiye verdiğimiz ehemmiyetten dolayıdır ki hükûmetimiz bize terakki için ve sergiler için samimiyetle duyuyoruz.

Milletler beklendiği bir zamanda bulunan heyeti Türkiyenin Asya ve Avrupa arasında kültürel ve coğrafi bir bağ olarak hâiz olduğu eşsiz çok güzel bir şekilde temsil etmekte dir. Paviyonumuzun mimarisinde de Türk mimarisinde eski ve modern cereyanları takip etmek suretile aşağı yukarı dokuz asırlık bir tarihi arzetmektedir.

Sergimizin anlaşmasından dolayı beraber, sergimiz tebrik ederim. Türkiyenin Nevyork dünya sergisinin terbiyeri hedeflerine olan bu hizmetinin, Birleşik Devletler halkını büyük demokratik Türk milletine karşı daha sıkı dostluk hisleri ile kâşirmalarına ve bu suretle bizi bu-

Paviyonumuz üzerinde boyköstların kaldırılması

Birleşik Amerika Devletleri ridamında bulunan Türkiyeyi en samimi şekilde selâmlarım.

Sergi reisi B. Grover Whalenin nutku

Bugün resmen açılışımız Türk paviyonunun içinde yüz kadem yürüyünce yedi bin senelik Türk tarihi görünüyor önünden geçer. Bir kaç dakika içinde tarihi bir milletin. Hâlâ zamanlarından bugüne kadar olan terakkisini yüzden geçirmek ve Türkiyenin istikbali hakkında bir kanaate varmak mümkündür. Türk devlet paviyonunun duvarında Türkiyenin giriş olarak «Yurtda sulh ve cihanda da sulh» diye bir yazı görülüm, bunun büyük bir hak duydum.

Bu dost devletin gayesi, Türkiyeyi şark ve garp arasında temsil eden ve elinde düşünülmüş bir bağ tutan bir inanı heyecanla ifade etmiyorum.

Türkiye ilk defa olarak bir dünya sergisine iştirak ediyor. Bu büyük şerefin dolayı sergi heyeti teşekkür duymaktadır. Eminim ki Amerika halkı burasını geniş kitleler halinde ziyaret etmekte takdirlerini ifade edecektir. Türkiyenin sergiye iştirak «Barış meydanında» ki devlet paviyonundan ibaret değildir. Kanalın diğer tarafında güzel bir paviyon daha vardır ki sergiye gelen halkın dikkatini alâ surette işgal ediyor.

Bu ikinci paviyonda eski kumaşlar, halılar, elle işlenmiş maden eşya şeklinde Türk hazineleri teşhir edilmiştir. Bu eşya, bugünkü Türk medeniyetinin dünün başarına ve kültür ananeleri içinde kuvvetli bir kökü bulunduğuna ispat koymaktadır. Bu eşyayı yüzden geçiren ellerin yüzden dönüşünü burada da hissedeceğini tahmin için eşyayı kısaca gözden geçirmek lâzımdır.

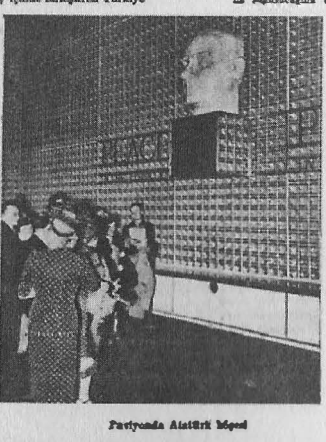
Benim kanaatimce bunu nesle mensup olanlar bir kıta halinde sulhün bozulmasını görebilmeyecekler, çünkü modern makine ve vasıtalarla yüzde getirilen modern inkılâplar, tarihin eski gidişine nispetle çok büyük bir süratle cereyan etmektedir. Bu inkılâpların bir takımı vardır ki âdeta milletle tesiri yapmaktadır.

Türkiye son seneler içindeki inkişaflarında hakkile iftihar edebilir ve paviyonunda bunları kudretle ifade edecek şekilleri bulmuştur. Bu büyük milletler arası sergiden yapacağımız bir hâsıl bulacağımız, inanıyorum ki, Türkiye gibi dostlarımızın bir sergi açılışı bir hafta sonra başa, eğlenç milletler, milletler cemiyetinin ve Pan - Amerikan Birliğinin ahde vefasını temsilen bayrakların dalgalanmasını hâsıl etmektedir.

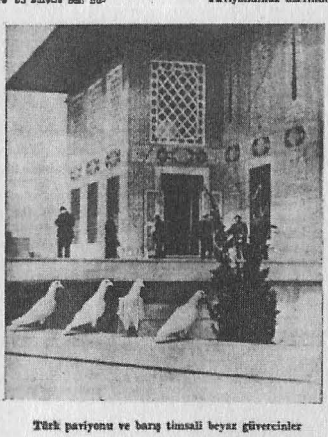
Bay başkan efendi, bu bir kaç sözü ben ve şimdi vatandaşımız Türk milletine bildirmek benim için büyük bir haktır. Umut ederim ki terakki ve barışın canlı nümayişleri halinde bu milletler arası sergide gördüğümüz hareketler karşısında duyduğumuz minnetle bu sergi sahasında devam edecektir.

Paviyonumuza rağbet

Sergiden beriye büyük bir muvaffakiyetle ayrılmıştır. Paviyonumuza karşı büyük rağbet gösterilmektedir.

Paviyonda Atatürk köşesi

Türk paviyonu ve barış timsali beyaz güvercinler

Dr. Neriman Olgür Anlatıyor. [35] Ekim 1938'de Eckstein Hoca'nın yanında çalışmaya başladım; 1940'da uzmanlığımı aldım. Hoca asistanla çok meşgul olurdu, vasıflı, çalışkan ve inanılmaz dakikti. Saat tam 8.00'de kliniğe girerdi.

Ailem o sırada İstanbul'daydı. Bunalmıştım. Rapor alıp, İstanbul'a gittim. Ankara'ya dönüşte başhekime durumu anlatınca, bana çok çıkıştı. Eckstein'a başhekimin davranışından söz edince, "Bir daha başhekime gitme, ne zaman istersen, ben sana izin veririm" dedi. O zamanlar Başhekim Dr. Rüştü Çapçı'yla arası iyi değildi. Eckstein herkesin dertlerine eğilirdi.Yanından ayrıldıktan sonra Keçiören Çocuk Yuvası'nda çalışmaya başladım. Kuşpalazı salgını çıktı. Onu hemen yanımda görünce, nasıl rahatladığımı anlatamam.

6

Savaş Yılları...

11 Şubat 1941. Ecnebi Musevilerin transit geçişleri hakkında kararname yayımlandı. Tabiiyetlerinde bulundukları devletler tarafından kısıtlama getirilmiş ecnebi Museviler ancak konsolosluklardan transit vizesi alarak Türkiye topraklarından geçebilecekler.

25 Kasım 1941. Tüm Yahudi sığınmacıların Alman vatandaşlıkları ellerinden alındı; yurtdışında yaşayan yarı Yahudi ve Yahudi olmayan sığınmacıların, kişisel olarak vatandaşlıktan altılmadılarsa Alman vatandaşlıklarına dokunulmadı.

1941-1942

Bayan Eckstein Anlatıyor

1935 yılında Warburg Finans Kurumu çok sayıda Yahudi çocuğun Almanya'dan Danimarka'ya geçişini sağlamış ve onları da mali açıdan desteklemişti. Savaş başlayınca , bu çocukları İsveç'e geçirme şansının olabileceği ortaya çıkmıştı. Fakat bu sırada parasal destek ortadan kalkmıştı. Sovyetler Birliği bu çocukların topraklarından geçerek, Filistin'e gitmelerine izin vermişti fakat Türk Hükümeti transit geçişe izin vermemişti. O sırada Başbakan olan eski Sağlık Bakanı Refik Saydam'la eşim görüştü. Saydam İngiltere Hükümeti'nin Filistin'e gidecek Yahudilere vize verilmemesi konusunda baskıları olduğunu söyledi... Ancak Refik Saydam kişisel olarak bu vizenin verilmesini taahhüt etti. Bütün tanıdıklarımızı seferber edip, bu çocukları garda karşıladık, onlara tatlılar, şekerler ve meyvalar verdik. (1944'de Filistin'i ziyaretimizde bu çocukların büyük çoğunluğu ile karşılaştık).

Hayim Barlas* Anlatıyor [36]. 1942 öncesi Filistin'le Türkiye'yi bağlayan tek demiryolu hattı vardı. Osmanlılar tarafından inşa edilmiş ve Şam'dan geçerek Galile Denizinin (Kinneret) güney ucuna; daha sonra Afula ve Hayfa'ya ulaşırdı. 1942'de İngilizler bir deniz kenarı tüneli yaparak Hayfa ile Beyrut'u birleştirdiler.

Savaş sırasında, Ankara'da yarı Yahudi ve Yahudi doktorlar yaşamaktaydı. Bu göçmenler Atatürk'ten profesyonel izin almışlardı. Nazilerin yükselişi sırasında, üniversitelerinden atılan Yahudi ırkından 50 kadarı tanınmış hekimlerdi. Bunlardan biri Prof. Eckstein'di. Hem hükümetin ileri gelenleriyle hem de ABD, İngiltere ve İsviçre büyükelçileriyle yakın ilişki içindeydi. Öyle ki onların aile doktoruydu. Eckstein'in tavsiyesiyle ABD Büyükelçisi Steinhard'tan bir randevu ayarlandı. 5 Mayıs 1942'de randevuya gittiğimde, çok sıcak karşıladı ve benden İngiliz büyükelçisinin söz etmesiyle haberdar olduğunu belirtti.

Dışişleri Bakanı, Türk Hükümeti'nin sorunun çözümüne olumlu bakmak üzere tekrar gözden geçirebileceğini söylerken; Romanya ve Macaristan'dan 270 çocuğun Türkiye üzerinden geçebileceği; bu transit geçişin 50-60 kişilik gruplar halinde olacağı ve diğer lojistik destek konuları konuşuldu.

Morgan ile Barlas arasındaki bu konuşma; İngiliz elçiliğinde 18 Haziran 1942'de gerçekleşen toplantı tutanaklarıyla desteklendi.

Rob Weiss Anlatıyor. Bay Barlas'ın yaptıklarını yakından biliyorum. Çocuk gruplarının lideri olan Jashka Indig 1941-45 yıllarında onunla çok yakın ilişki içindeydi. Onun yardımıyla 90 Yahudi mülteci, Avusturyalı ve Alman çocuklar, Yugoslavya'yı 27 Mart 1941 Perşembe günü terk ettiler, grup Tuna üzerinden Karadeniz'e, Boğaza ve sonra Filistin'e sağlıklı bir biçimde ulaştılar [36].

* Hayim Barlas: Ankara'daki Yahudi Ajansı'nın resmi temsilcisi. Türkiye'den transit olarak geçmek isteyen mülteci gruplara yardım ederdi.

10 Lira'nın* Arkasındaki Kadın

15 Ocak 1942 Ankara - Bayan Eckstein Anlatıyor

Schummi, her sabah olduğu gibi soğuk duşunu aldı. Hava çok soğuktu. Kar her yeri kaplamıştı. Üç aydır toprağı görmemiştik.

...

Bir gün, gazetede New York Dünya Fuarı'na götürülen fotoğraflardan birini yeni tedavüle giren kağıt 10 Liranın arkasında birini görünce çok şaşırdık [37]. Schummi, Bolu Mengen'de çekmişti bu fotoğrafı. Üç kadın fotoğrafından birisi hizmetkarımız Mehmet'in kardeşinin karısıydı. Bunu Mehmet'e gösterdik. Mehmet bu işten hiç hoşlanmadı. Resme uzun süre baktıktan sonra yüzünü buruşturdu. "Benim karım değil fakat kardeşimin karısı." Ben neden karısının fotoğrafının paranın üzerinde olmasından hoşlanmadığını sorduğumda,

* 10 Türk Lirası: 1 Nisan 1950'de tedavülden kalktı.

10 Lira'lık banknotun üzerindeki Albert Eckstein'in çektiği fotoğraf.
(Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün Prof. Dr. Nejat Akar'a özel izni ile kullanılmıştır)

"Herkesin kanma dokunmasını istemem" dedi. Kardeşi de bir başka dostumun hizmetkânıydı. Ona bu resmi Atatürk'ün seçtiğini; nedeninin de kadının Türkiye'de ki en güzel kadını temsil ettiğini söylediler. Bu nedenle gurur ve mutluluk duydu.

Nazife Kumru Anlatıyor [38]. Bolu'nun Mengen ilçesi Bürmük Köyü'nde 1926'da doğmuşum. Yaşım geldiğinde köyün biraz ilerisindeki ilkokula başladım. Yöresel kıyafetler içinde, boynuma astığım silgiyle her gün okula gidiyordum. Atatürk'ün öldüğü yıl, okuldan eve dönerken, yolda karşılaştığım teyzem bana seslendi... O zaman Numune Hastanesi'nde hemşire olarak çalışıyordu. "Alman doktor geldi, fotoğraf çekiyor, gel seninkini de çeksin" dedi. Böylece fotoğrafım çekildi.

Aradan bir süre geçtikten sonra köyde, "Nazife, fotoğraflarını köyün delikanlılarına dağıtmış" dedikodusu yayıldı. Bu sözler annemi çok kızdırdı. "Ben kimseye fotoğrafımı vermedim" dediysem de derdimi anlatamadım. Sonradan fotoğrafın paranın üzerine basıldığını anladık.

1942 Ankara

Bayan Eckstein Anlatıyor. İkinci evimiz, Karanfil Sokak'ta oldukça modern, merkezî ısıtmalı güzel bir evdi. Nakil birkaç hamal ve arabayla gerçekleştirildi. 1939'da Herbert, İngiltere'ye okula gitti, birbirimizi görmeyecektik. Her hafta birbirimize mektup yazdık. Bu mektuplar savaş sırasında Güney Afrika yoluyla; sonra da Kahire yoluyla gelirdi. Adrese ulaşmaları 3 ay zaman alırdı. Bütün bu yıllar boyunca, tek bir mektup kayboldu. Peter'i 1940'da İstanbul'da Robert Koleje yazdırdık. Bunun iyi bir karar olup olmadığı tartışmalıydı. Kosswing* ailesinin içine büyük bir sevgi ile ve ailenin ağabeyi

* Kurt Kosswing: D. 1903. Almanya'dan kaçıp Türkiye'ye gelen bilim adamı. Bilim adamı ve akademisyen yetiştiren Kosswing, Manyas Kuş Cenneti'ni buldu. Almanlardan "Bizim gavurlar" diye bahseden, zooloji ve hidrobiyoloji uzamanı Kosswing, 1982 yılında Almanya'da öldü. Vasiyeti üzerine Türkiye'ye getirildi.

olarak kabul edildi. Çocuklar bizden ayrıldıktan sonra, ev sahibi eve kendisinin oturacağını söyleyerek çıkmamızı istedi. Arkadaşlarımız Waldapfel'lerle Atatürk Bulvarı'nda dubleks bir apartman dairesine taşındık. Burası kayan bir kapı ile ikiye bölünmüş daireden ibaretti.

15 Ocak 1942. Ankara'da ekmek karneye bağlandı.

SAVAŞ YILLARI

Bayan Eckstein Anlatıyor

Amerikan Büyükelçisi McMurray ile arkadaştık. Schummi'nin "Yahudi Yardım Örgütü'ndeki" çalışmalarını bilirdi. McMurray, bir Çek'e çok güvenmiş ve ona sadece para vermekle kalmamış aynı zamanda yemeğe davet etmişti. Bu Çek'in daha sonra bir Alman Nazi casusu olduğu ortaya çıktı. İngilizler ve ABD'liler pasaportu çok iyi incelemelerine rağmen aldatılmışlardı.

1943'de Güney Fransa Almanlar tarafından işgal edildi. Burada birçok Yahudi Türkü pasaportları yenilenmeden yaşıyorlardı. Türk hükümeti, bu Yahudilerle, Almanlarla bir anlaşma yapmadan yeni pasaportlarının verilmeyeceği gibi bir yaklaşımı sergiliyordu. Doktor Alfred Marchionini aracılığı ile Schummi, Von Papen'e ulaştı. Von Papen Berlin'e sormadan, anlaşmaya "evet" deyince, bu insanlar kurtuldular.

Bir Pazar günü, sanırım 1938'de gezintiden dönerken evimizin önünde bir otomobil gördük. Bir kadın indi ve Prof. Eckstein ile konuşup konuşmadığını söyledi. Gizli bir sır verirmişçesine, otomobilde Ossitzky* isminde, Nazi hapishanesinden bir kaçağın olduğunu söyledi. Ossitzky tanınmış bir yazar ve politikacıydı. Sol eğilimliydi.

* Karl von Ossitzky: D. 1889. Alman Barış Derneği üyesi, yazar, gazeteci. Anti-militarist yazılarından ötürü cezaevinde kaldı. 1933'de Nazilerin iktidara gelmesi üzerine tutuklandı, toplama kampına gönderildi ve verem oldu. Polis gözetiminde tedavi görürken Nobel Barış Ödülü'nü kazandı. Yasaklı olduğu için ödül töreni 1936'da gıyabında yapıldı ve Almanya Nobel yasağı getirdi. 1938'de ölen Ossitzky adına İnsan Hakları Madalyası veriliyor.

Schummi ne yapacağını bilemez haldeydi. Yanda oturan Reuter* çağrıldı. Hikaye ona da inanılmaz gelmişti. O da gazeteci olan Mrs. Baade'nin yardımcı olabileceği üzerinde durdu. Çocuklardan birisini Mrs. Baade'ye gönderdik. Biz de Reuter'lere gittik. Mrs Baade bir odada adamla konuştu: Birkaç dakika sonra geldi ve dedi ki "Bu Ossitzky değil." Çifti gönderdik. Sonra da bunların Nazi casusları olduğu ortaya çıktı.

Ernst Reuter (Doç. Dr. Pelin Bilir arşivi)

* Ernest Reuter: Alman politikacı. Siyasal Bilgiler fakültesinde ders verdi, Ekonomi Bakanlığı'nda uzman olarak çalıştı.

Naziler, Yahudilerin dışındaki doktorlara gitmeyi tercih ederlerdi. İçlerinden sadece birisi bunu açıklıkla dile getirmişti. "Çocuğumun, bir Yahudi tarafından tedavi edilmesindense; ölümünü tercih ederim." Çocuğu, menenjitten öldü.

Von Papen'den önceki elçi, Herr von Keller Nazi değildi; bizi Almanya Büyükelçiliği'ne davet ederdi

1944'de Alman-Türk ilişkileri kopunca, Alman Büyükelçiliği Ankara'yı terk etti. Avusturya ve Çek büyükelçiliklerini de boşalttı. Von Papen, Çek Büyükelçiliği'ni evi olarak kullanıyordu. Türk yetkilileri tarafından restore edilip, sürgündeki Çek Hükümeti'ne verildi.

24 Şubat 1942, Ankara.
Almanya Büyükelçisi Franz von Papen'e* suikast girişimi.

24 Şubat 1942. Romanya Köstence'den Filistin'e gitmekte olan 769 vizesiz Yahudi göçmeni taşıyan Struma vapuru Karadeniz'de batırıldı.

Bayan Eckstein Anlatıyor. Türk Hükümeti'nin isteği üzerine, Schummi yalnızca müttefik elçiliklerin değil, Alman Büyükelçiliği'nin de çocuklarına bakardı. Bayan Papen torunlarıyla hastaneye kendisi gelirdi. Tabii bunlar polikliniklerde değil; Schummi'nin ofisinde muayene edilirdi. Bir gün, çocuklardan birisi ile geldiğinde Schummi, çocuğu Kulak Burun Boğaz uzmanının da görmesini ister. KBB'ye yanına bir erkek hademe katarak gönderir. Muayeneden sonra, Bn. Papen, Schummi'ye döner ve teşekkür ederek, hastaneden ayrılır.

Kısa bir süre sonra, hastane müdürü Schummi'ye gelir ve Bayan von Papen'e kötü davrandığından ciddi olarak şikayet eder. KBB'ye

* Franz von Papen: D. 1879. Hitler'in iktidara gelmesinden sonra önemli rol oynayan devlet adamı diplomat. Türkiye büyükelçisi olarak görev yaptığı 1939-1944 arasında Türkiye'nin Müttefiklerle ittifak kurmasını engelledi. 1945 yılında Savaş Suçlusu olarak tutuklandı, Nürnberg Mahkemesi'nde suçsuz bulunduysa da Alman Mahkemesi Nazi olduğu için 8 yıla mahkum etti. 1949'da serbest bırakılarak para cezasına çaptırıldı ve 1969 yılında öldü.

giderken Schummi'nin ona refakat etmesinin gerekliliğinden söz eder. Schummi'nin diğer diplomatlara yaptığı gibi kapıya kadar geçirmesi gerekliliği düşüncesindedir. Bu durumu bakanlığa bildireceğini söyler. Schummi'nin tepkisi çok sert olur ve hatta neredeyse yumruklaşmaya kadar gideceklerdir. Schummi hemen arkadaşı Selim Sarper'i* arar. O sırada Dışişleri Bakanlığı'ndadır. Sarper, Schummi'ye tamamiyle hak verir. Onu sakinleştirir ve cebinden çıkardığı kendi tespihini Schummi'ye verir.

25 Şubat 1942, Ankara

Rüştü Çapçı, Baştabip [39]

Çocuk Mütehassısı Prof. Eckstein'a

Evvelki gün hasta çocuğunu getiren Alman Sefiresi Franz von Papen için lazım gelen ilgiyi göstermenize ilaveten herkese bahusus (hele) ecnebi sefaretlerine (yabancı elçiliklere) mensup hastalara mübalağalı yaptığınız halde, madam von Papen'i bir erkek hademe ile kulak servisine göndermeniz ve dönüşte odanızdan ayrılırken muvafık (uygun) bir uğurlama yapmaksızın hastanız ile meşgul olmanız Türk Cumhuriyet Hükümeti'nin Hastanesi Baştabibi olmam itibariyle bu vak'ayı sayanı teessüf (üzücü) gördüğümü tahriren de bildiriyorum.

Bu keyfiyeti (durumu) şifahen (sözlü olarak) size anlattığım zaman herkese aynı muameleyi yapacağınızı vaad ederek benden ayrıldınız. Bilahare (daha sonra) beni görmeğe geldiğiniz zamanki tavır ve ifadeleriniz hiçte size yakışmayacak bir vaziyet olduğunu kemali teessüfle bildirir. Bu yerinde olmayan hareketlerin ve

* Selim Sarper: D. 1899. Hukuk okuduktan sonra büyükelçiliklerde çalıştı. BM ve NATO'da Türkiye'yi temsil eden, diplomat ve siyaset adamı olan Sarper, 1960-1961'de Dışişleri Bakanlığı yaptı. 1968'de öldü.

kabulün tashihi hususunda da vazifedar olduğumu bilmenizi rica ederim [12].

28 Şubat 1942
Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti Müsteşarlığı
Sayı: 27
Bay Prof. Dr. A. Eckstein
Numune Hastanesi, Şehir
25.2.1942 tarihli mektubunuz karşılığıdır.
1-Bütün müracaat eden hastalara ve bilhassa memleketimizin misafiri olmak sıfatıyla yabancılara karşı birbirinden farksız ve müsavi (eşit) olarak muamele edildiği ve daima edilmekte olduğu hakkında mektubunuzla ve görüştüğümüz zaman vermiş olduğunuz teminat üzerine bu mes'ele ile iştigale artık lüzum kalmamıştır. Hastane baştabibinin size bu iş hakkında yazarak gönderdiği mektupta ise şahsınıza ait her hangi hakarete delalet eder söz bulunmadığı ve ancak vazifesi hudutları dahilinde hareket etmiş olduğu anlaşılmaktadır.
2-Mevcut hastaneler talimatnamesi mucibince, müessesenin nizam ve intizamı bakımından Baştabibin bütün servisler için olduğu gibi sizin servisinizin işleri ile de alakadar olması lazım gelmekte olup, bunun ile otoritenizi küçültecek bir ciheti olmadığı gibi mukavelenamenize mugayir (aykırı) bir ciheti (yönü) de görülememiştir.
Baştabibin mektubu ilişik olarak gönderilmiştir.
Samimi hürmetlerimin kabulünü rica ederim [12].

Bayan Eckstein Anlatıyor

Papen suikasttan sonra, Papen yaralanmamıştı, ama kulak ağrısından şikayet ediyordu. Schummi'yi arayıp, kendisine bakıp bakamayacağını sormuştu. Schummi hastaneye gelmesinin daha iyi olacağını, bir KBB'cinin görmesinin uygun olabileceğini söylemişti. Schummi, hastane müdürüne von Papen'in geleceğini haber verir. Hastane müdürü Papen'i kapıda karşılayıp, odasına götürür. Papen, Eckstein'i görmek isteğini söyler. Papen Schummi'yi kollarını açarak karşılar ve herkesin anlayacağı şekilde: "Sizinle tanışmış olmaktan dolayı mutlu olduğumu ifade edeyim ve ailem için, bütün yaptıklarınız için size teşekkür ederim." Schummi'den KBB servisine kadar kendisine refakat etmesini rica eder. Muayene sonunda iki kulak zarının da yırtıldığı anlaşılır.

7 Temmuz 1942, İstanbul. Başbakan Refik Saydam öldü.

"ALLAH IS GREAT"

Savaş Yılları. Bn. Eckstein Anlatıyor. "Çok ciddi bir çiçek salgını ile karşılaştık. Çiçek için oluşturulan barakalarda iğne atsan yere düşmez haldeydi. Schummi, poliklinikte çiçekli bir hasta görür ve hastane başhekimine bu çocuğun da çiçek nedeniyle karantinaya alınmasını ister. Başhekim, çocuğun ciddi bir suçiçeği olmadığını düşünüp, köye gitmesine izin verir. İki gün sonra neredeyse tüm köy halkı çiçek hastalığı nedeniyle hastaneye getirildi. Hükümet hızla hareket etti. Hemen zorunlu olarak aşılama gerçekleştirildi. Ekmek o sırada karneye bağlıydı; karne yenileme sırasında aşılamanın yapılıp yapılmadığı sorgulanıp- aşı yaptıranların karneleri yenileniyordu.

"Allah is great". Bu salgınlar sırasında öğrendiğimiz bir deyimdi. Epidemi birkaç haftada düzeldi.

Schummi, daha önce tifüs salgınında olduğu gibi, tüm Alman kolonisini aşıladı.

Ira A. Hirscmann Yazıyor [39]. Sonunda Kahire'den Ankara'ya ulaştım. Boğazım ağrıyordu ve çok yüksek ateşim vardı. 72 saat bu durumda yaşadım. Sanırın yaşamımı Joe Levy'nin gece gündüz yaptığı hasta bakımına ve insanüstü gayret sarf eden Dr. Albert Eckstein'e borçluyum. Eckstein parlak bir Alman mültecisiydi.

Mart 1944, Ankara.

Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne: Hastanemiz Profesörü Dr. Eckstein, 27/4/1943 tarihinden başlayıp 17/5/1943 tarihinde biten (21) günlük bir izinle Cebelülübnan - Kudüs'e gitmek üzere bu gün hastanemizden ayrılmış bulunduğunun malumat edinilmesini saygılarımla rica ederim [12].

Baştabip

Bn. Eckstein Anlatıyor. Almanlar Türkiye'den ayrılırken bir gün, Ticari Ateşe Maitzig'in çocuğuna çağrılır. Çocuğunun ateşi yükselir. Maitzig Türkiye'deki Nazilerin başındadır ve bürosu da casusların karargâhıdır. Schummi evden ayrılırken, Maitzig der ki:

-Yardımınız için teşekkür ederim. Eğer orada akrabalarınız varsa, sizin için Almanya'da belki bir şeyler yapabilirim..

Schummi yanıt verir:

-Hemen hepsi hali hazırda öldürülmüşlerdir. Hepsi!

Maitzig sıkıntılı bir şekilde muayene ücreti olarak ne kadar ödeyeceğini sorar.

Eckstein:

"Sizin paranız benim için çok kirlidir" der ve sırtını döner çıkar.

2 Ağustos 1944, Ankara. TBMM, Almanya ile siyasi ve iktisadi ilişkileri kesme kararı aldı. Türkiye'de yaşayan 600 kadar Alman, Kırşehir, Yozgat ve Çorum gibi kasabalarda enterne edildi.

1944, Kesebir'lerin Ziya Gökalp Caddesindeki evi, gece

Yemekten kalktıklarında Eckstein konuyu nasıl açacağını düşünüyordu. Dalgın hali Şakir Kesebir'in dikkatini çekmişti. Yıllardır tanışırlardı. Eckstein'in en zor anlarında bile, sorunun üstesinden gelebileceğini bilirdi. Koltuğa oturdular. İlk sözü Kesebir açtı. Hemen her zaman havaların soğukluğundan ya da sıcaklığından söz ederlerken; savaş sırasında ilk sözler Almanların cephedeki son durumları oluyordu. Hizmetçi kadın kahvelerini getirdiğinde son günlerin en önemli olayı olan 2 Ağustos 1944'de TBMM'nin Türkiye ile Almanya arasında olan ilişkilerin tümünün askıya alınmasıydı. Bir çok Alman için durum çok zorlaşmıştı. İngiliz Hükümeti'nden Çekoslovak pasaportu alan birkaç kişi (sürgündeki Çekoslovak Hükümeti) (biz ve Ebert'ler). Diğerlerinin pasaportunda "J" harfi vardı. Kadınlar için "Sara" ismi; erkekler için (?) işareti vardı. Alman vatandaşlığından çıkarılanların, bir sorunu olmuyordu. Fakat yari-arienler için veya Almanya'yı politik nedenlerle terk edenler için durum farklıydı. Bu hükümet kararının ardından ülkedeki tüm Ari ırk olarak kabul edilen ve Alman pasaportu taşıyan Almanlar bulundukları yerlerden toplanarak Yozgat, Çorum ve Kırşehir'e gönderilmişlerdi. Yahudi Almanlara ya da vatansız olan Almanlara dokunulmamıştı. Ankara'dakilerin gönderildikleri yer ise Kırşehir'di. İkinci kez sürülen bu Almanların toplama kamplarındaki durumlarının iyi olmadığına dair haberler gelmişti. İçlerinde Reuter, Landberger ve Erna Eckstein'in da olduğu bir grup oluşturmuşlardı.

Eckstein derin bir nefes aldı. Konunun sıkıntı verdiği koltuktaki halinden belliydi.

- Kırşehir'e gönderilen Almanları biliyorsunuz. Oradaki vatandaşlarımızın durumlarının çok kötü olduğunu duymuştuk. Her ne kadar onlar Alman pasaportu taşıyorlarsa da, Yahudi değilseler de hemen büyük bir kısmi Hitler'den kaçarak, Türkiye'ye sığınmışlardır. Biz Ankara'da kalanlar, her ay bir miktar para toplayıp bunu içimizden Eugen Merzbacher vasıtası ile onlara gönderdik. Orada bir de küçük bir kütüphane oluşturduk. Tabii biliyorsunuz, böylesi bir durum Türk Hükümeti'nin emirlerine karşı gelmektir. Ancak son gidişinde

Kırşehir Emniyeti'ndeki polisler arkadaşımızı tutuklamışlar ve üzerindekilere ve paraya da el koymuşlar. Şimdi biz gene bir miktar para topladık. Ancak bunu onlara nasıl ulaştıracağımızı bilemedik.

- Benden bu konuda yardım istediğinizi anlıyorum. Anadolu'da gezerken Kırşehir'e uğramış mıydınız bilmiyorum. Ama birlikte bir gezinin ilginç olacağını sanıyorum. Ancak biliyorsunuz sizin resmi izin almanız gerekiyor. Önümüzdeki hafta ister birlikte, isterseniz Bn. Eckstein ile birlikte Kırşehir'e gideriz. Kırşehir valisi bu konuda sizlere yardımcı olacaktır.

Ira A. Hirscmann Yazıyor [39]. Kış yaklaştıkça, trajik ısdırap hikayeleri Ankara'yı içine almaya başladı. Parlak bir Alman göçmen doktoru olan Eckstein, Türk hükümeti emrinde çalışanlardan para toplamak üzere bir komite oluşturdu. Sadece cüzi (az) miktarda para toplanabildi. Maaşların düşük olması nedeniyle eli açık Alman kolonisi daha fazlasını yapamazdı.

28 Aralık 1944, Ankara

Prof. Eckstein Yazıyor. Ankara'daki ABD Büyükelçisi Laurence Steinhardt'a Alman göçmenler ve bunların Almanya'ya dönüşleri hakkında önemli bir not verdi. Bu insanları üç ayrı yaş grubuna ayırıyordu.

"60 yaşın üzerindekilerin kayıpları ölüm, hastalık ve işe uygun olmayışları nedeniyle özellikle fazla olup, daha yaşlı kişiler başka bir yere yerleştirilmeye daha güç katlanmaktadırlar. Çoğu, geçmiş mahrumiyetler ve sıkıntılar nedeniyle mahvolmuşlardır.

45-60 yaş arasındaki göçmenlerin, Nasyonal Sosyalizmin gelişmesi ve sonuçlarını, tüm trajediyi kendilerinde ve akrabalarında yaşamışlardır.

Hitler Almanya'sına karşı duydukları düşkırıklığı ve üzüntülerin acısı bu grupta özellikle farklıdır, çünkü eski Almanya anıları belleklerinde hâlâ yaşamaktadır ve gelenek ve kültürlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Müttefik ya da tarafsız ülkelerde ikinci birer vatan ve böylece varolma olanağı bulanların eski vatanlarına dönme

istekleri hemen hemen hiç yoktur, özellikle aileleri ve dostlarının düzenli biçimde yok edilmesi ve yok etme düzenleri olan konsantrasyon kamplarının korkusu yalnız onlar tarafından değil, umarım tüm dünya tarafından hiç unutulmayacaktır. 25-40 yaş arasındaki insanların da Almanya'ya geri dönüş istekleri pek olamaz: Nürnberg yasaları, tapınaklarının bozulması, kişisel hakaretler, kötü davranışlar, konsantrasyon kamplarındaki aile bireyleri ve nihayet kendilerini koruyacak yabancı ülkelere kaçış bunların çocukluk ve sonraki gelişme dönemlerinin kilometre taşlarıdır.

Nihayet 25 yaşın altındaki kişiler her şeyden önce göçmenlerin çocuklarıdır ve onların düşünceleri de anne-babalarınınkiyle aynıdır. Göç ettikleri ülkelere bir tür yetim olarak kabul edildikleri için, -onlar için- Almanya ile tüm köprüler atılmıştır.

Sanıyorum ki, bu göçmen bilim adamlarının çoğunluğu, Alman üniversitelerinden gelebilecek davetleri kabul ederek ülkelerine döneceklerdir. Bu davet, Hitler rejimi tarafından görevden alındıkları üniversiteden olmasını gerektirmemektedir. Ancak görevden alındıkları işlere uygun görev sorumluluğunun olması, koşullarının da bu görev sorumluluğuna uygun olması gerekmektedir.

"DOMUZ ÖLDÜ"

30 Nisan 1945.

Bayan Eckstein Anlatıyor. 30 Nisan'da bir telefon aldık:

"Domuz öldü."

Çekoslovakya Elçiliği'ne gittik. Şampanya ile bu günü, Hitler'in ölümünü kutlamamız gerekiyordu. Bütün arkadaşlarımız bu şampanya şişesini - o gün - için sakladığımızı biliyordu.

Çek büyükelçisi ve eşi bizi elçiliğin giriş holünde bir kaç arkadaşla beraber karşıladılar. Şişe seremoni ile açıldı. Herkes mantarın patlamasını bekliyordu. Ama olmadı çünkü şampanya uzun yıllar boyunca tatlı şaraba dönmüştü. Ama olsun, gene de keyifle içtik.

7

Ankara Tıp Fakültesi Günleri

20 Haziran 1945, TBMM/Ankara.

Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel* kürsüye ilerlediğinde yapacağı konuşma kafasında çoktan hazırdı.

"Sayın mebus arkadaşlarım,

9/Haziran/1937 tarih ve 3228 sayılı yasa ile Ankara'da bir tıp fakültesi kurulması hakkındaki kanun sizlerin oybirliği ile kabul edilmiştir. Ancak araya giren savaş, bu kanunun ancak kamulaştırma ve plan konusunda yapılan çalışmaların yapılabilmesine olanak vermiştir.

Şimdi teklif ettiğimiz bu kanun teklifi ile yarım kalmış bir işi tamamlamak istiyoruz. Bu cihetle (nedenle) sizlerin de oylarıyla.....

"Geçici Madde 1. Ankara Tıp Fakültesi'nin kuruluşu sırasında bu fakültenin profesörleri memleketimizin veya yabancı memleketlerin bilim kurullarında profesör unvanı almış olanlar arasından tayin olunurlar."

4761 Sayılı Ankara Tıp Fakültesi Kurulması hakkındaki kanun, oybirliği ile kabul edilip ve yayınlanır [40].

---

* Hasan Âli Yücel: D. 1897. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdikten sonra öğretmenlik, maarif müfettişliği yaptı. 1935'te milletvekili seçilen Yücel, 1938'de milli eğitim bakanı oldu. Bakanlığı döneminde 1. Eğitim Şurası'nı topladı ve Köy Enstitüleri de dahil birçok okulun kurulmasını sağlayan Yücel, 1946 yılına kadar Bakanlığı'nı sürdürdü. Dünya klasiklerinin Türkçeye çevrilmesini sağlayan Yücel, parlamentoya giremediği dönemlerde gazetelere makale yazdı. 1961'de öldü.

7 Temmuz 1945. Milli Savunma Sağlık Daire Başkanı Tümgeneral Prof. Dr. Abdülkadir Noyan dekanlığa atanıyor.

Hasan Âli Yücel başkanlığında dekanlık binasında bir toplantı yapıldı. İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Tevfik Sağlam, Prof. Fahri Arel, Prof. Abdülkadir Noyan; Sağlık Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Zeki Nasır Berker ve Yüksek Öğrenim Genel Müdürü Necmettin Halil Onan toplanıyorlar. Çocuk kürsüsü direktörlüğüne Prof. Dr. Albert Eckstein'in atanmasına diğer hocalarla birlikte karar verilir.[41]

ANKARA TIP FAKÜLTESİ'YLE SÖZLEŞME
14 Temmuz 1945

Bir taraftan Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel adına hareket eden Ankara Tıp Fakültesi Dekanı Ord. Prof. Dr. Abdülkadir Noyan* ve diğer taraftan Profesör Dr. Eckstein arasında aşağıdaki şartlar dairesinde sözleşme yapılmıştır [42].

1- Profesör Eckstein, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Ankara Tıp Fakültesi çocuk hastalıkları kliniği Profesörlüğüne atanmıştır. Profesör, kendisine verilen öğretim işlerinde ve bilimsel araştırmalarda olanca varlığı ile çalışmayı, kendi branşının bütün derslerini kendisi vermeyi, imtihanlarını (sınavlarını) kendisi yapmayı, derslerini Türkçe vermeye çalışmayı kabul eder ve yüklenir.

2- Profesör Eckstein, sözleşme yılı sona ermeden evvel çocuk hastalıkları biliminin bütün esas bahislerini (temel konularını) teşkil eden bir ders kitabı telif etmeyi yüklenir. Bu ders kitabının Türk dilindeki eş yazısının basılması ve yayınlanması Profesörün yardımıyla yapılacaktır. Profesör bu kitabı kendi hesabına bastırmak hakkını haizdir.

3- Bu sözleşmenin devam süresi bir yıldır. 1 Ocak 1946 da başlar 31 Aralık 1946 da biter.

4- Profesör Eckstein, öğrencilere vereceği derslerden başka memleketin uzmanlarına mahsus

* Ord. Prof. Abdülkadir Noyan: D. 1886. Askeri Tıbbiye'den mezun olduktan sonra askeriyede çalıştı. Milli Mücadele başlayınca Anadolu'ya geçti. 1943'te tümgeneral ve Milli Savunma Bakanlığı Sağlık Dairesi Başkanı oldu. Emekli olduktan sonra Ankara Tıp Fakültesi'nin ilk dekanlığını yapan Noyan, 1977 yılında öldü.

düzenli ve parasız olgunlaştırma kursları vermeyi yüklenir.

5- Profesör Eckstein, öğretimi ile ilgili olan sosyal yardım teşkilatlarının gelişmelerine yardım etmeyi, halkın aydınlatılmasına mahsus konferanslar vermeyi ve gerektiğinde bu yardımlara kendi kürsüsünün doçent ve asistanlarını katmayı yüklenir.

6- Profesör Eckstein, Türk Hükümeti tarafından kendisinden istenilen herhangi bir eksper görevini kabul etmeye mecburdur. Sözleşme gereğince ücretli veya ücretsiz herhangi bir başka göreve intisap etmesi ancak milli eğitim bakanının müsaadesi ile mümkündür. Kendisi her çeşit siyasi ve iktisadi ve ticari çalışmalardan uzak duracağı ve yabancı bir devletin propagandasına yönelik herhangi bir çalışmada bulunmayacağına söz verir. Yabancı kurum ve idarelerde hiçbir görev kabul edemez.

7- Profesör, doçent ve asistanları ile hiç olmazsa ayda iki defa (collegium) yapacaktır. Toplantılar enstitü ve öğretim yılı içinde görülmüş / bağlı derslere incelemeler , en son metotlar ve en yeni bilimsel araştırmalara sınırlı kalacaktır.

8- Profesör, öğretim yılı sonunda ve bilimsel incelemelerinin sonuçlarını bildiren açık bir rapor verecektir. Bundan başka her dersten önce o dersin metnini doçent ve asistanlarına vermeyi ve onların bilimsel eserler hazırlamalarına yardım etmeyi kabul eder.

9- Profesör Eckstein aylık ücreti 1250 (bin iki yüz elli) Türk lirasıdır. Bu ücretten halen

mevcut ve ilerde konulabilecek bütün devlet vergileri kesilecektir.

10- Bu sözleşmenin bitiminde, Profesör Eckstein' e yalnız Ankara'dan dönüş yol gideri olmak üzere 250 (iki yüz elli) Türk lirası ve karısına ayni miktarda yol parası verilecektir. Çocukları da birlikte ve yanında döndükleri takdirde on yaşından küçük olanlara her biri için 125 (Yüz yirmi beş) Türk lirası ve on yaşından yukarı olup reşit bulunmayan çocukları için 250 (İki yüz elli) şer Türk lirası verilecek ve bundan başka göç masrafı olmak üzere Profesör Eckstein' e kesimli olarak 1000 (Bin) Türk lirası verilecektir. Profesör Eckstein sözleşmenin bitiminden önce Türkiye'den ayrılacak olursa bu madde geçerliliği uygulanmayacaktır.

11- Bu sözleşme Ankara' da yapılmış olduğundan Profesör Eckstein kendisine, karısına ve çocuklarına, ayrıca geliş yol ve göç giderleri adı altında hiç bir şey verilmeyecektir.

12- Profesör Dr. Eckstein aylık ücretinden kanuni (yasal) kesintiler çıktıktan sonra alacağı paradan her ay serbest döviz olarak dışarıya çıkaracağı beşte birden başka, sözleşmesinin bitiminde ekonomi yaparak biriktirdiği paranın beşte birini de Bakanlar Kurulu'nun 18/4/1946 tarih ve 3/4054 sayılı kararıyla verilen izine dayanarak, serbest döviz olarak dışarıya çıkarabilecektir.

13- Görevlendirilmek suretiyle yapılan yolculukların giderleri, Hükümetin birinci derecedeki memurlara hakkında uygulanan kanun gereğince

verilir.

14- Profesör Eckstein gerektiğinde Dekanın iznini almak şartıyla gerek dersleri ve gerekse imtihanları (sınavları) için yerini tutabilecek kimseyi seçmek hakkına sahiptir.

15- Profesör Eckstein'in aylığı tamamen ödenmek üzere yarı yıl ara vermesinde iki hafta, büyük ara vermede bir buçuk ay izin alma hakkı olacaktır. İzinli olduğunda her yere gidebilir. Fakat bu yolculuğu için kendisine para verilmez.

16- Hastalandığında ücreti ara vermeksizin altı ay süre ile ödenir. Eğer hastalık daha fazla sürerse Milli Eğitim Bakanlığı sözleşmeyi bozabilir. Ölüm halinde (intihar müstesna) dul karısı ve olmadığı halde reşit olmayan çocukları altı aylık ücretini ve bin (1000) Türk lirası göç giderini alırlar. Profesör hastalığı dolayısıyla görevini yapmadan aylık almışsa, aldığı bu ücretler mirasçılarına verilecek altı aylık tazminattan kesilir.

17- Sözleşmenin uzatılmasını istemeyen taraf, öteki tarafa sözleşmenin bitiminden iki ay önce bu sözleşmeyi uzatmak istemediğini yazıyla haber vermekle ödevlidir. Aksi halde sözleşme bir yıl daha yenilenmiş sayılır.

18- Tıp ve branşlarının uygulanmasına ilişkin olan kanuna uygun olarak Türkiye'de bu sanatların yürütülmesi Türk uyrukluğundaki doktorlarla sınırlandırılmış olduğundan, Profesör Eckstein Tıp Fakültesi kliniklerindeki hizmeti dışındaki doktorluk ve şubelerinden birini özel olarak yapamayacağı gibi bir muayenehane

dahi açamaz. Türk doktorları tarafından konsültasyon için davet edildiği ve konsülte edilen olaya ilişkin görüşünü bildirmesi rica edildiği vakit, hareket tarzı, serbest doktorluk yapmak şeklini içermemesi koşuluyla özel durumlarda daveti kabul eder olayla ilgili görüşünü bildirir.

19- Profesör Eckstein'ın, kliniğine yatırılan ve poliklinikte muayene edilen hastalara yaptığı tıbbi ve cerrahi ihtimam karşılığı olarak hiçbir ücret isteme hakkı yoktur.

20- Profesör Eckstein görevi sırasında sorumluluğu hakkındaki kanun geçerliliklerine tabidir. Profesör kürsüsündeki bilimsel ve pratik görevini hakkıyla yapmadığı takdirde sözleşme Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bozulabilir.

21- Profesör Eckstein, görevini düzenli olarak yapmayı mani hiçbir hastalığı olmadığına dair üç profesörün imzası altında verilmiş tıbbi sertifikayı göstermeyi yüklenir.

22- Profesör Eckstein 1 Ocak 1946 tarihinden itibaren aylık almaya hak kazanır.

23- Profesör Eckstein ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında meydana gelecek davalarda Türk mahkemeleri yetkilidir.

24-Bu sözleşme eş yazı olarak düzenlenmiş ve imzalanmıştır.

18 Temmuz 1945, Ankara. İsmet İnönü Profesörler Kurulu'nu ziyarete geliyor[68].

28 Eylül 1945, Ankara. Jean Walter projesine göre morfoloji binasının temeli, Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel tarafından atıldı[68].

16 Ekim 1945, Ankara

İhsan Tombuş Anlatıyor [43]. Çocuk doktoru Neşet Naci Arzan, Samanpazarı'ndaki muayenehanesinde öldürülür.

Dr. Neşet Naci Arzan, öldürüldüğü sırada eşi Nilüfer hanım ve oğlu Numune Hastanesi'nde yatırılmaktaydı. Çocuk yapılan bir enjeksiyon neticesinde felç olmuştu. Bu hastalığın yeni bir metodla Amerika'da tedavisinin mümkün olduğunu bilen doktor, çocuğu Amerika'ya götürme hazırlığı içindeydi.

Bir gazete "Doktor Neşet Naci öleceğini biliyormuş" diye başlık atmış ve şu ayrıntıya yer vermişti: "Ankara cinayeti hakkında her gün yeni bir rivayet çıkmaktadır. Bu söylentilerden biri de Doktor Neşet Naci'nin öleceğini daha önceden bilmiş olmasıdır. Anlatılanlara göre doktor ölümünden bir gün evvel Numune Hastanesi çocuk hastalıkları mütehassısı Prof. Ekstayn'a (Eckstein) 'Ben öleceğim!' demiştir. Profesör, Neşet Naci'nin bu sözlerine hayret etmiş ve 'Niçin böyle fena şeyler söylüyorsun, çocuğun iyileşiyor. Amerika'ya gideceksin. Bilakis memnun olmalısın' demiş.

Bu söylentilerin doğru olup olmadığını sorduğumuz Prof.Ekstayn (Eckstein) şunları söyledi: "Diğer doktor arkadaşlarla konuştum. Basına bir şey söyleyemeyeceğim. Yalnız mahkeme beni davet eder ve sorarsa bildiklerimi ancak orada söyleyebilirim."

Ankara 1. Asliye Ceza Mahkemesi ilk tanık olarak Prof.Eckstein'ı dinler.

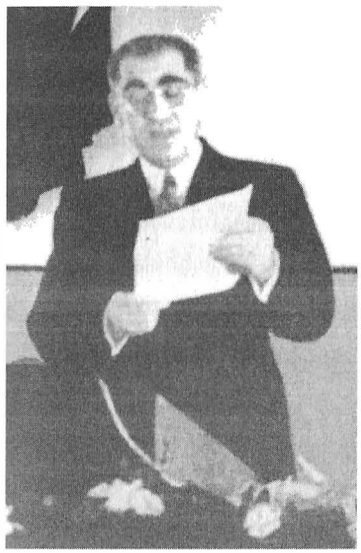
Türkçeyi iyi bilmediği için konuşması tercüme edildi.

"Neşet Naci ölümünden bir gün önce hastaneye gelmişti. Bana Fransızca olarak 'Bittim, bittim, öleceğim' dedi. Ben onun bu sözlerini çocuğunun hastalığına yorumlamıştım. Ertesi gün doktor öldürülünce, acaba doktorun bu sözleri ile ölümü arasında münasebet var mı diye düşündüm."

19 Ekim 1945 Cuma Saat 11.00, Ankara. Gülhane Tıp Akademisi Büyük Dershane, Ankara Tıp Fakültesi'nin açılışı [44]

Cumhurbaşkanı İnönü, Başbakan Şükrü Saraçoğlu*, Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, Ord Prof. Dr. Abdülkadir Noyan salona birlikte girdiler. Salon ayakta alkışlamaya başlamıştı. Eckstein, ikinci sırada diğer Alman meslektaşları ile yan yana oturuyordu. İstiklal Marşı'nın ardından yerlerine otururlarken, Hasan Ali Yücel konuşmasını yapmak üzere kürsüye doğru ilerledi. Cumhurbaşkanını selamladıktan sonra, konuşmaya başladı:

"Sayın Arkadaşlar,
Türk milletinin bütün tarih boyunca, insan hayatıyla yakından ilgilenmiş bulunduğunu anlatmak için vatanımız üzerine yayılmış canlı belgelere bakmak, bize yeter değerde tanıklar verir... durağı belli tıp müesseselerinden ve onların ilkinin kurulduğu 12. Asrın sonundan başlayabiliriz..."

Ankara Tıp Fakültesi'nin açılış günü (19 Ekim 1945)

* Şükrü Saraçoğlu: D. 1887. Yurt dışında siyasi bilimler okudu ve Ulusal Kurtuluş Hareketi'ne katıldı. 1923 yılında TBMM'ye giren Saraçoğlu, Maarif, Adliye, Hariciye Vekili görevlerinde bulundu. 1942'de Başbakan oldu. 1950 yılında siyaseti bıraktı, 1953 yılında öldü.

...

Yücel, konuşmasını büyük bir heyecanla sürdürüyordu.

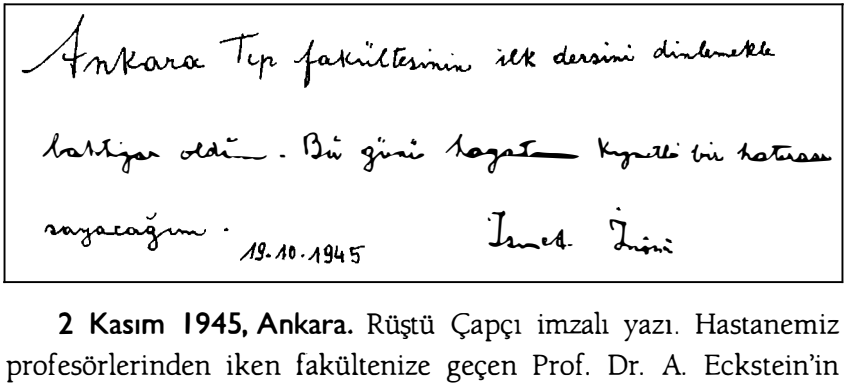
"Arkadaşlarım,

Atatürk'ün 'milli varlığa dayanarak garp medeniyetine tam giriş' anlayışının bize kazandırdığı devrim hamlesini ben de her Türk aydını gibi şu kutlu günün ışığında bütün yüreğimle tebcil etmeliyim (kutsamalıyım)..."

...

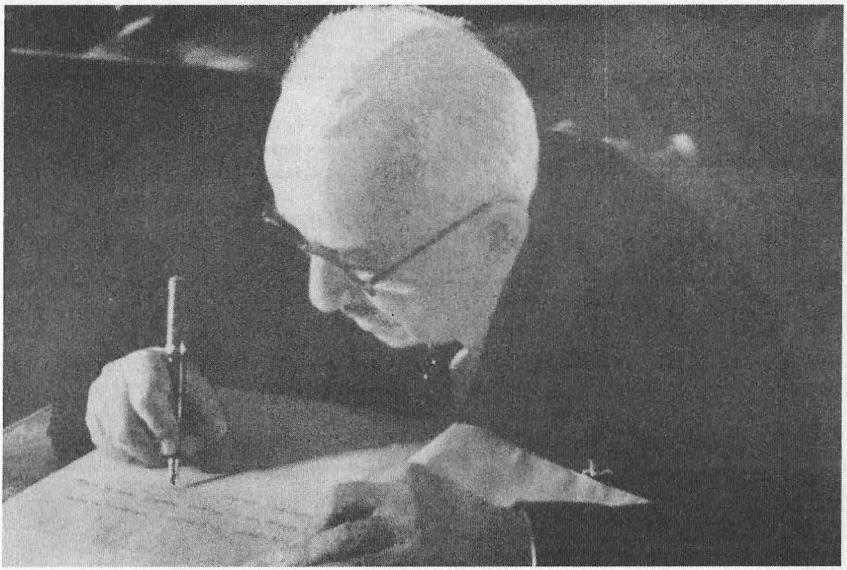
İsmet İnönü şeref defterine şunları yazar:

"Ankara Tıp Fakültesinin ilk dersini dinlemekle bahtiyar oldum. Bu günü hayatimin kıymetli bir hatırası sayacağım." [71]

Ankara Tıp fakültesinin ilk dersini dinlemekle bahtiyar oldum. Bu günü hayatımın kıymetli bir hatırası sayacağım. 19.10.1945 İsmet İnönü

2 Kasım 1945, Ankara. Rüştü Çapçı imzalı yazı. Hastanemiz profesörlerinden iken fakültenize geçen Prof. Dr. A. Eckstein'in 8089 sayılı ana karnesini kaybettiğini ifade ettiğini, Melchior ve Marchionini'nin ana karnelerinin alınarak Yüksek Bakanlığa sunulduğunu ve kasım aralık ayları için her üçüne de ekmek karnelerinin verilmediğini ve gereğinin yapılmasına...[42].

Ali Rıza Erkan Anlatıyor [45]. Ankaralıların kalbinde taht kuran Hocaya, eşim çocuklarımı sık sık muayene ve tedaviye götürürdü. Oğlum, 1947'de on aylık iken difteri sonucu bronkopnomoniye yakalanmıştı. Çocuğuma bir süre penisilin uygulandı. Hastalık çok ağır seyrediyordu. Ölümle karşı karşıya bulunan oğlumu hocaya götürdük. Çocuğu muayene ettikten sonra, eğer sıtma geçirmemiş isem benden kan alarak çocuğa vereceklerini söyledi. Cumhuriyet

İsmet İnönü

yıllarından önce, herkes gibi, ben de sıtma geçirdiğimden bundan vazgeçildi. Ölüm halinde olan oğluma, keten lapasına benzer ve vücudu sıcak tutan macun halindeki bir ilacı uyguladı. Oğlum o ilaç sayesinde sağlığına kavuştu [46].

Dr. Naime Candaş Anlatıyor [47]. Ben volenter asistanlığımın iki senesini 1944-1946'larda Hoca'nın yanında yaptım. Bunlar hekimlik yaşantımın en tatlı seneleri idi. Asistanları ile adeta arkadaş gibiydi. Çekinmeden küçük ayrıntılara kadar kendisiyle danışıklı çalışırdık.

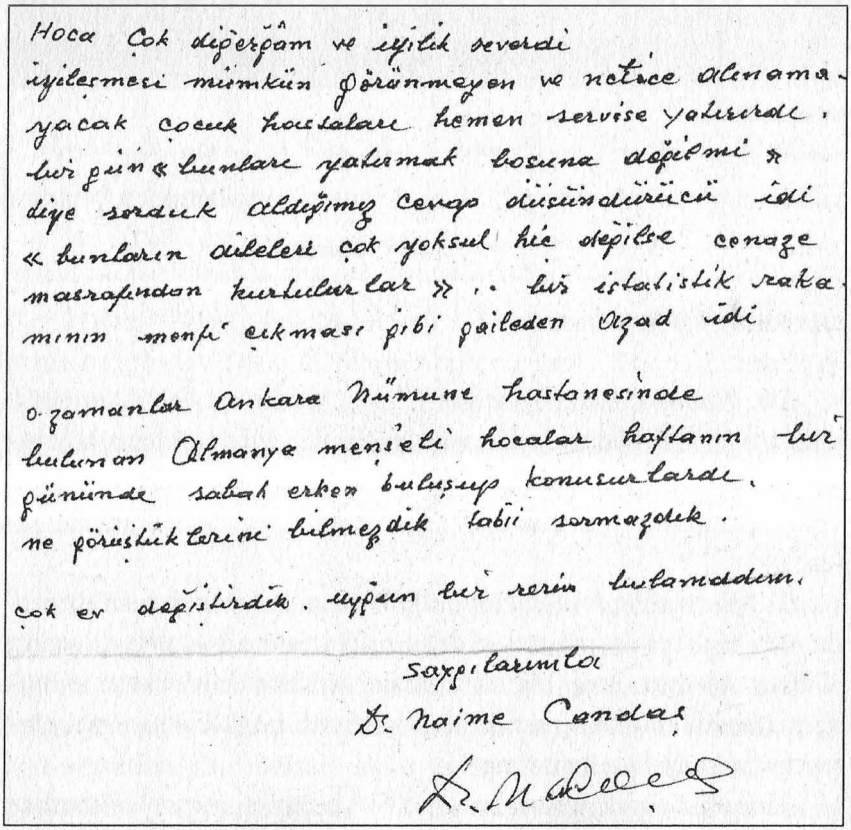
Vakalar üzerindeki küçük bulgularımızı büyüterek takdir ederdi. Ben Malatya'da çalışmış olduğum için Sıtma hastalığı ile yakın alakam olmuştu. Ateşi bir türlü düşmeyen küçük hastamın kanında plazmodi aradım ve buldum. Hoca bunu büyük başarı gibi göstererek arkadaşlara ilan etmişti.

Hocamız espri yapmasını severdi. Ve zaman zaman asistanlara takılırdı. Örneğin güzel bir kız görünce, o zaman bekar olan Dr.

Cavid'e: "Bu da mı olmaz Cavit" der. Cavit'te o zamanın meşhur kadın sinema oyuncularının adlarını sayarak: "Hocam, bunlar gibi olacak" der, bizler de gülerdik.

İyileşmesi mümkün görünmeyen ve sonuç alınamayacak çocuk hastaları hemen servise yatırırdı. Bir gün "Bunları yatırmak boşuna değil mi?" diye sorduk. Aldığımız cevap düşündürücüydü. "Bunların aileleri çok yoksul. Hiç değilse cenaze masrafından kurtulurlar." Ölümlerle ilgili bir istatistik rakamının menfi çıkması gibi gaileden azat idi.

O zamanlar, Almanya kökenli hocalar haftanın bir gününde sabah erken buluşup konuşurlardı. Ne görüştüklerini tabii sormazdık.

Hoca Çok değerdim ve iyilik severdi
iyileşmesi mümkün görünmeyen ve netice alınamayacak çocuk hastaları hemen servise yatırırdı.
Bir gün «bunları yatırmak boşuna değilmi»
diye sorduk aldığımız cevap düşündürücü idi
«bunların aileleri çok yoksul hiç değilse cenaze
masrafından kurtulurlar» .. bir istatistik rakamının menfi çıkması gibi gaileden azad idi

o zamanlar Ankara Nümune hastanesinde
bulunan Almanya menşeli hocalar haftanın bir
gününde sabah erken buluşup konuşurlardı.
ne görüştüklerini bilmezdik tabii sormazdık.

çok er değişirdik. uygun bir zerin bulamadım.

saygılarımla

Dr. Naime Candaş

Naime Candaş'ın mektubu

1945 kışı, Ankara. Sonradan Halkevi olan 12 Eylül 1980 sonrası yıkılan bina

Demirağ kardeşlerin düzenledikleri toplantıda, o akşam Ankara'nın önde gelen siyasileri, bürokratları, fakülte hocaları ve zenginleri günün tadını çıkarıyorlardı. Eckstein'lar hiç yabancılık çekmiyorlardı. Çünkü hemen hepsiyle tanışmışlar, bir çoğu ile de yakın dostluk kurmuşlardı. Kalabalığın arasından bir genç süzülerek yanlarına yaklaştı. Daha önce onu görmemişlerdi. Kendisini tanıtmak üzere elini uzattı.

- Ben Doktor Bahtiyar Demirağ, Profesör Eckstein. İyi akşamlar.

Gerilmiş yüzüne bakarken, Prof. Eckstein bu ismi duyduğunu anımsadı. Devlet Demiryolları Hastanesi'nde iki üç yıldır çalışan çocuk doktoruydu. Hakkında hiç kötü bir şey duymamıştı.

- Memnun oldum Dr. Demirağ. Memnun oldum. Nasılsınız?

- Teşekkür ederim. Sizinle tanışmış olmak benim için büyük bahtiyarlık.

- Ben de uzun zamandır sizinle tanışmak istiyordum. Hastalarınızdan methinizi duydum "Hastane mabedimdir" diyormuşsunuz. Sizi ayrıca kutlamak için de tanışmak istiyordum.

- Özür dilerim, anlayamadım.

- Annales Pediatrici'de Temmuz 1944'de yayınladığınız "Laurence-Moon-Biedl" vakası için [48].

- Teşekkür ederim.

- Demiryolları Hastanesi'nden yayın yapmanın ne kadar zor olduğunu tahmin ediyorum.

- Teşekkür ederim.

-Almancanız mükemmel. Bu olguyu Fransızca yazmışsınız. Fransızca da biliyor musunuz?

-Çok iyi olduğunu söyleyemem. Ama eşim Zerrin [49], bu konuda bana çok yardımcı oluyor.

-Benim için ikinci dil çok önemlidir. Yeni kurulan bir fakültede uluslararası bilim alanında söz sahibi olabilmek için Almanca, Fransızca ve hatta İngilizce bilmek çok gereklidir.

Almancayı nerede öğrendiniz?

-1936-1939 yılları arasında Berlin ve Köln üniversitelerinde çalışmıştım. Savaş çıkınca ülkeye geri döndüm.

-Sizinle fakültede birlikte çalışmanın zevkli olacağını düşünüyorum. Sizin gibi genç insanlara ülkemizin ihtiyacı vardır. Bu teklifimi lütfen düşünün.

13 Şubat 1946 Ankara

Tıp Fakültesi Dekanlığına

Dr. Bahtiyar Demirağ'ın "Çocuk yaşlarında akut asıl mafsal romatizmasının özellikleri ve meteorolojik faktörlerin tesirleri" adlı tezini okudum.

Müellif Ankara Çocuk Klinik ve Polikliniklerinden 1031 vaka, İstanbul çocuk kliniğinden ve bir kısmı da Ankara Devlet Demir Yolları Hastanesi'nden olan 45 vakayı incelemiştir ve Ankara ile İstanbul'un meteorolojik durumu da bu incelemede göz önüne alınmıştır. Çeşitli vilayetlerden gelen klinik ve poliklinik materyal sayısal olarak eşit değildir ve karşılaştırmaya pek uygun nitelikte değildir. Öte yandan, Ankara Çocuk Kliniği materyali üzerinde dikkatli ve tam incelemeler yapılmıştır. Ankara'nın iklim faktörleriyle romatizma arasındaki ilişkiler açık bir biçimde tebarüz ettirilmiş (belirtilmiş) ve çocukluk yaşlarında romatizma problemi üzerinde değerli açıklamalarda bulunulmuştur. Çocuklarda romatizmanın mevsimlerle ilgisinin başka iklimlerdeki ülkelerden çok farklı olduğu ve hemen her mevsimde aynı şekilde seyrettiğini ileri sürmüştür.

Bundan başka çocuklarda romatizmanın nedenini, gidişindeki özelliklerini, kalp komplikasyonlarını, Erythema Nodosum'u, ve kan değişik-

liklerini kendi vakalarından bazı enterasan olanlarını bildirmiş ve çocuklarda romatizma meselesine dair önemli literature geçirmiştir.

Dr. Bahtiyar Demirağ'ın muayeneleri, çocuklarda romatizma problemi üzerinde kıymetli bilgileri göstermektedir.

Bu çalışması bir konu üzerinde ilmi çalışma kabiliyetini gösterecek niteliktedir. Özellikle istatistik grafikleri çok iyi düzenlenmiştir. Pek iyi derecede bir tezdir [50].

Prof. Dr. A. Eckstein, Çocuk Hastalıkları Profesörü

26 Mart 1946, Ankara. Ernst Praetorius*, bir pankreas ameliyatı sonrasında yataktan düşerek ölür. Protestan mezarlığında şiddetli fırtına ve tipi altında gömerler.

9 Mayıs 1946, Ankara Resmi Yazı Sayı: 1037

Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Katına

Fakültemiz Çocuk Hastalıkları Kliniği Profesörü Dr. Eckstein'in görevi ehemmiyetli ve doçenti yoktur. Bazı Türkçe tabirleri bulmakta müşkülat (güçlük) çektiğinden bu hususta da yardıma ihtiyacı vardır.

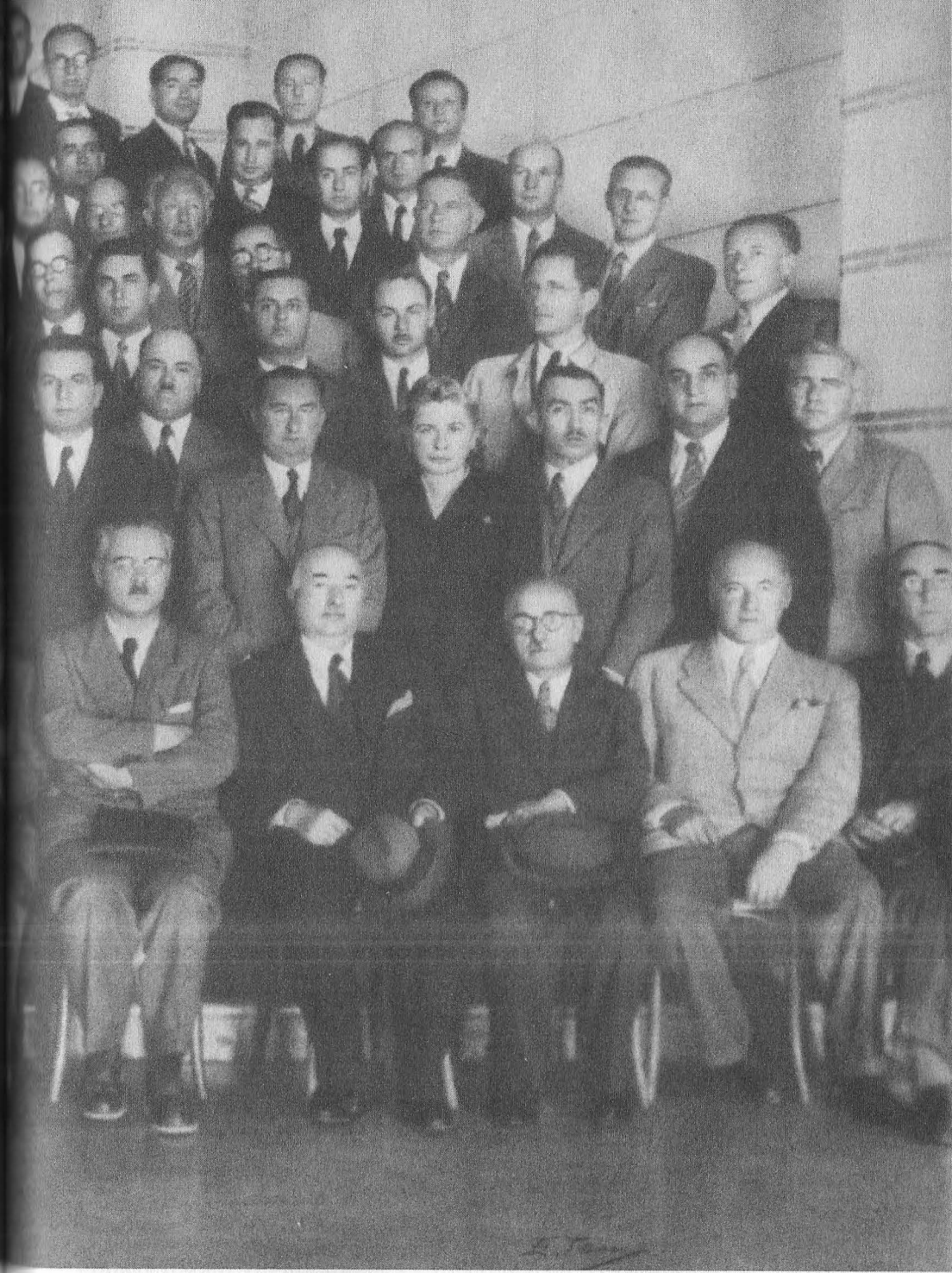
Bu müşküllerin önlenmesi için, bu klinik doçentliği imtihanını kazanan ve halen Askeri Mevki Hastanesi'nde askerliğini yapmakta olan Dr. Bahtiyar Demirağ'ın terhisi için Yüksek Bakanlığınızca teşebbüste bulunularak tayininin biran evvel yapılmasına müsaadelerini derin saygılarımla arz ederim [50].

Ankara Tıp Fakültesi Dekanı
Ord. Prof. Dr. Abdülkadir Noyan

* Ernst Praetorius: D. 1880. Nazi iktidarının militarizmini protesto edip Türkiye'ye geldi. 1935'de Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası Şefliği'ne getirildi. 1946'da öldü.

22 Haziran 1946, Ankara. İlk rektör seçimi

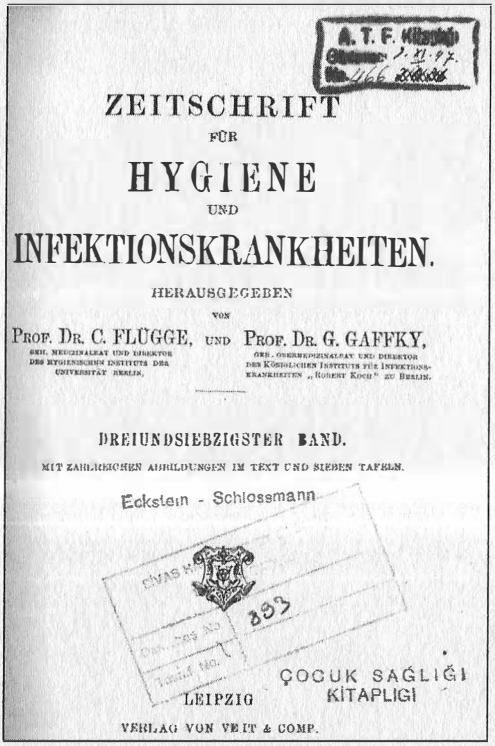

Oturanlardan sağdan ikinci, Prof. Eckstein

7 Mart 1947, Ankara, Cuma. Ankara 3. Noteri Zihni Navman'ın nezaretinde Ankara Üniversitesi'ni temsilen Rektör Ordinaryüs Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu* ile Prof Dr. Albert Eckstein arasında 1947 yılının sözleşmesi bir yıl süreli olarak imzalanır [50].

Ord Prof. Dr. Abdülkadir Noyan Yazıyor

Ankara Tıp Fakültesi kütüphanesi için yabancı profesörlerden kitap satın alınmasına karar verilmiş, yabancı profesörlerin kitapları için ayrılan 16 bin 650 TL kullanılmıştır. Bu arada Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein'ın da kitapları satın alınmıştır. Alınan kitaplar Numune Hastanesi kitaplığında koruma altına alınmıştır [41].

Tıp Fakültesine satın alınan kitaplardan biri: Eckstein-Schlossmann damgalı; sonra 2.11.1947'de Ankara Tıp Fakültesi Kitaplığı kaydı, ardından Çocuk Sağlığı Kitaplığı; ardından Sivas Halk Kütüphanesi; ardından bir sahaf. (Yazarın notu)

* Ord. Prof. Şevket Aziz Kansu: D. 1903. İstanbul Tıp Fakültesi'nden 1923'de mezun oldu ve yurt dışında ihtisasını tamamladı. Atatürk tarafından Türk Tarih Kurumu'na seçildi. 1944'de ordinaryüs profesörlüğüne yükseltilen Kansu, Ankara Üniversitesi'nin ilk rektörü. Kanseroloji ve Ekoloji Derneği onursal üyesi olan Kansu, 1983 yılında öldü.

Türkiye'de Çocuk Hastalıkları ve Çocukların Korunması Problemleri [51]

Yazan: Prof. Dr. A. Eckstein

Almancadan Türkçeye çeviren Dr. Necdet Özlem

Ankara Üniversitesi
Tıp Fakültesi Yayınlarından
Sayı: 3

Türkiye'de Çocuk Hastalıkları
ve
Çocukların Korunması Problemleri

Yazan:
Ord. Prof. Dr. Med. Albert ECKSTEIN

Almancadan Türkçeye çevirmi
Dr. NECDET ÖZLEM

BAŞBAKANLIK
İSTATİSTİK
Genel Müdürlüğü

NORMAL TÜRK MEME ÇOCUKLARININ
BİRİNCİ YAŞTAKİ
AĞIRLIK ARTIŞI

Yazanlar:
Dr. Albert Eckstein
Dr. Franz Eppenstein

Çeviren:
Galibe Akademir

Yayın No. 276
İncelemo No. 128

İSTANBUL
DEVLET İSTATİSTİK BASIMEVİ
1947

Haziran 1947

Türkiye'nin sosyal hijyen sahasındaki büyük mücadelecisi ve yol göstericisi Dr. Refik Saydam'ın Aziz hatırasına;

Bu kitap, ortaya çıkışını eski Sağlık Bakanı Dr. Refik Saydam'la yapılan ve Türkiyedeki çocukların durumlarıyla ilgili olan bir konuşmaya borçludur. Kendileri bu konuşma sırasında bu konularla ilgili objektif bilgiler eksik olduğu için geniş araştırmalar yapılması isteğinde bulunmuşlardı.

...

BATI AVRUPA'DAKİNİ ANDIRAN KÖYLER

Anadolu'nun büyük bir kısmında evler kerpiçten yapılmıştır. Kerpiç içine küçük saman parçaları karıştırılan bir çamurla yapılır; mahallinde hazırlanır ve güneşte kurutulur. Evlerin damları düzdür; toprakla örtülen bu dam büyük ağaç sütunlara dayanır. Evlerin duvarları imkan bulunan yerlerde taş parçalarıyla örülmüştür. Bu yapı stili evlerin içinde yazın muayyen bir serinlik temin eder; kışın da evi soğuktan korur. Yalnız çok sağlam olmamaları sebebiyle bu evler zelzele mıntıkaları için mahzurludurlar; zelzelede kolaylıkla yıkılabilirler ve çöken büyük ağaç sütunlar çok defa ölüm kazalarına sebep olurlar. Çok şiddetli sağanaklar esnasında da bu evler yıkılma tehlikesine maruzdurlar. En önemli avantajları ucuza mal olmaları usta ve ameleye ihtiyaç hissettirmeden yapılabilmeleridir. Bu evlerin içinde çok defa bir iki büyük oturma odası ve bir mutfak vardır. Mamafih (bununla beraber) yemeğin açıkta bir ocakta, odun ateşi üzerinde pişirilmesi de nadir değildir. Yemek pişirmek için nadiren de mangal kullanıldığı vakidir (olur). Mangal kolaylıkla her yere taşınabilir ve icabında odaları ısıtmak için evin içine de alınabilir. Yalnız içindeki kömür iyice yanıncaya kadar mangalın açıkta kalması lazımdır; ancak bu suretle oxyde de carbone (Karbon monoksit) teşekkülü sona ererek asphyxie (boğulma) tehlikesi ortadan kalkar. Aksi takdirde ara sıra görülen oxyde de carbone zehirlenmeleri meydana çıkar.

Odun ve mangal kömürünün çok kıt ve pahalı olması sebebiyle, kışın evlerin tezek yakmak suretiyle ısıtıldığını pek çok köylerde gördük. Anadolu'nun bazı mıntıkalarında (bölgelerinde) yapı tarzları itibariyle daha ziyade Batı Avrupa'daki emsallerini andıran köylere rastladık. Bu evler taştan veya ormanlık yerlerde tahtadan yapılmışlardır; birkaç katlıdırlar, birçok odaları, balkonları ve ahırları vardır.

...

Köylü bir yabancıya suyunun iyi evsafından bahsedilebildiği zaman gurur duyar ve komşu köylerin hiçbirinde bu kadar iyi bir

su bulunmadığını ehemmiyetle belirtmeye çalışır. Batı memleketlerinin bağlık mıntıkalarındaki köylüler nasıl şaraplarını överlerse, buradaki köylüler de sularını öyle methederler ve bundan çok hoşlanırlar. Anadolu köylerinde su ekseriyetle kuyulardan tedarik olunur. Bu kuyuların etrafında genel hijyenik icaplara riayet derecesi pek muhteliftir.

...

Sosyal durumları pek iyi bulunmayan ve şehirli halkın büyük çoğunluğunu teşkil eden tabakanın süt çocuklarıyla, köylü halkın süt çocukları arasında, bakım şartları itibariyle önemli ayrılıklar yoktur. Genel olarak süt çocuklarının bakım şartlarının, hatta en fakir vaziyetlerde bile nispeten iyi bulundukları söylenebilir. Memleketin bir başından öbür başına kadar süt çocuklarını meme ile besleme metodunun bir kaide (kural) teşkil etmesinden de anlaşılacağı gibi, Türk annelerinde yüksek vasıfta bir çocuk bakımı içgüdüsü vardır.

Yalnız batı memleketlerindeki süt çocuğu bakım metotlarına nazaran buralardaki süt çocuğu bakım metotları esaslı bazı hususiyetler gösterirler. Mesela pek küçük istisnalarla süt çocukları Türkiye'de hâlâ kundağa sarılmaktadırlar. Süt çocukları kolları vücutlarına yapışık kalmak ve bacakları gergin bir halde bulunmak suretiyle geniş bezlere sımsıkı sarılırlar, yani kundaklanırlar. Süt çocukları bu halleriyle "Luca della Robbia'nin" Floransa yetimhanesindeki meşhur kundaklı çocuklarını andırırlar (Wickelkinder).

Kundaklanmış süt çocuklarının taşınmaları rahat ve kolaydır. Mahdut şehirli zengin sınıf müstesna, Türkiye'de kundak, bebekleri taşımak için biricik metoddur. Çok eski zamanlara kadar gerilere giden süt çocuklarını kundaklamak adetinin yerleşmesinde belki de taşıma kolaylığı esaslı bir amil (neden) olmuştur.

...

Evde beşik süt çocuğunun hemen bütün dünyasıdır; o evin iç aleminde bile tamamen ayrı, hayatının ilk safhalarını beşiğinin içinde yalnız başına geçirir. Beşikler muhtelif mıntıkalarda pek değişiktirler.

Beşiğin yapılış tarzının bir dereceye kadar ailenin zenginliğini de aksettirdiği söylenebilir. Mevcut beşikler çok defa hamak şeklinde olup umumiyetle iplerle tavana asılmışlardır. İçleri kalın dokunmuş bir kumaş veya bir kilimle örtülmüştür. Bütün beşiklerin müşterek vasfı, hepsinin sallanabilmeleridir. Bu hassalarından (özelliklerinden) bebekleri sükunete getirmek için bol bol istifade edilir. Köylü kadınlarının büyük bir kısmı tarlalarda çalıştıkları ve çok defa bütün günlerini açıkta geçirdikleri cihetle (için), bunlar çocuklarını da beraber alırlar ve istirahat zamanlarında onlara tarlada meme verirler. Bu suretle süt çocukları çok çok açık havada kalmış bulunurlar. Bu vaziyet tabiatiyle yalnız bahar ve yaz günleri için bahis mevzuudur (söz konusudur). Hatta çok sıcak mıntıkalarda yazın bile bebekler muntazaman tarlaya götürülmezler, ancak akşam vakti açık havaya çıkarılırlar.

...

Bazı mahdut mıntıkalarda (bölgelerde) ve çok nadir olmak üzere, köylülerin bebeklerin idrarlarını toplamak için sübek denilen özel bir alet kullandıklarını gördük.

Tahtadan oyulmuş bir borudan ibaret bulunan sübek idrarı geldiği yerden alarak beşiğe tespit edilmiş bir kaba nakleder. Sübeklerin temizlenmeleri zor ve hijyen bakımından kullanılmaları mahzurlu olduğu için birçok seneden beri sağlık makamları tarafından yapılmaları ve satılmaları yasak edilmiştir.

İLKÖĞRENİM

Cumhuriyet hükümeti şehirli çocuklara olduğu gibi köylü çocuklara da ilk tahsil öğretimini mecburi (zorunlu) kılmıştır. Kemalist Türkiye'nin kuruluşundan beri, okuyup yazma savaşının Cumhuriyet hükümetlerinin kültür programlarında önemli bir yer aldığı ve köylerde elementer bir okul bilgisine sahip olan çocukların sayılarının seneden seneye arttığı görülmektedir. Son seneler içerisinde her köyün bir okul binasına ve lüzumlu öğretmenlere sahip

olabilmesi hakkında gerekli kanunlar çıkarılmış ve bir program yapılmıştır. Bu arzunun tamamen tahakkuk edebilmesi için belki aradan birkaç zaman daha geçmesi icap edecektir. Bununla beraber okuyup yazma sahasında elde edilmiş olan bugünkü terakkiler (gelişmeler) bile Kemalist Türkiye'nin önemli başarıları olarak kabul edilebilecek kadar büyüktürler.

Bugün Anadolu köylerinin okul binaları hükümetin hazırladığı bir plana göre yapılmaktadır. Uygun ve modern yapı tarzları ile bu okul binaları, köylerin geleneklere tabi olunarak yapılmış şekilsiz evleri arasında ta uzaktan dikkati çekerler. Birkaç köyün müşterek (birlikte) ihtiyacını birden karşılamak üzere inşa edilmiş bazı büyük köy okullarında leyli (yatılı) kısım da vardır. Bu gibi okullarda leyli çocuklar bütün öğretim ayları boyunca okulda kalırlar, orada yerler ve yatarlar. Son zamanlarda Türkiye'de köy enstitüsü denilen bir takım özel karakterde okullar kurulmuştur. Memleket için çok enteresan bir yenilik teşkil eden bu enstitülerde, tamamen köylü sınıfına mensup bulunan çocuklar köy okullarının müstakbel öğretmenleri olarak yetiştirilmektedirler. Enstitü öğrencilerine nazari bilgiler yanında köylülere ait her türlü pratik işler de öğretilmektedir. Memleketin muhtelif mıntıkalarındaki tarım işlerinin esas noktaları hakkında etraflı bilgi edinen, çiftçilikte ve mahalli endüstride faidesi dokunabilecek sanatlar öğrenen ve daha birçok çeşitli malumata (bilgiye) sahip olan bu öğrencilerin, genel kalkınmada önemli bir rol oynayacaklarından şüphe edilemez.

Enstitülerde okuyan çocukların köye olan bağlılıklarını arttırmaya, hatta özel metotlarla bu bağlılığı bir kat daha derinleştirmeğe gayret edilmektedir. Memleket içi gezilerimde, köylünün kalkınması ve köylerde hayat standardının yükselmesi problemleriyle en yakından ilgilenenlerin ve bu sahada en pozitif şekilde çalışanların köy öğretmenleri olduklarını gördüm. Türk köy öğretmenlerinin, büyük Friedrich zamanında kültürel tesirleri (etkileri) tarihe mal olan Prusya köy öğretmenleriyle eşit bir rol oynadıkları muhakkaktır.

Köylerdeki sosyal hijyenik faaliyetlerimizde, köy öğretmenleri biz hekimlerin de iş arkadaşlarıdırlar.

Bu vesile ile (nedenle) her köylü çocuğun kuvveti nispetinde ve aklının yeterliği derecesinde çiftçilik faaliyetlerine katıldığına hemen her zaman şahit (tanık) olduğumuzu söylemek isterim. Köylü çocukların daha pek körpe yaşlarda muayyen (belirli) işleri (davar gütmek, tarlada çalışmak) görmeğe çağırıldıklarını müşahade etmek (saptamak) bana çok dokunmuştur.

Türkiye'nin muhtelif semtlerine dağılmış beş vilayetinde, tarım işlerine katılan köylü çocukların hayret verecek kadar eşit nispetlerde (oranlarda) bulunduklarını göstermektedir. 0 - 14 yaşlarındaki bütün çocuklara nazaran çalışanların nispetleri yüzde 13 ile yüzde 16 arasında değiştiğine göre bunların hemen hepsinin yaşlı çocuklardan ibaret bulunmaları lazım gelir.

Genel hayat standardı Türkiye'deki bütün şehirli çocuklar için aynı seviyeyi muhafaza etmez; arada derece farkları gösterir. Çünkü zenginlik ve fukaralık gibi bütün dünyada çocukların hayatına hakim olan iki büyük sosyal zıddiyet Türkiye'de de mevcuttur. Yalnız bu sahada Batı Avrupa memleketleriyle Türkiye arasında; Türkiye'de bu iki sosyal zıddiyetin (karşıtlığın) daha sert olmasından yani zenginlerin ve varlıklı burjuva sınıfının daha mahdut (kısıtlı), buna mukabil fukara tabakanın daha geniş bulunmasından ibaret bir nüans vardır. Diğer cihetten (öte yandan) Türkiye'nin bilhassa pittoresque (ilginç) durumları, aynı zamanda çok defa gayri sıhhi (sağlığa aykırı) lokalleriyle temayüz etmiş (öne çıkmış) büyük şehirlerinde, Batı Avrupa'daki Slums'larla kıyaslanabilecek mizer mahalleri çok nadirdir. Çocukların sağlığı bakımından bunun büyük ehemmiyeti (önemi) vardır. Bu ehemmiyeti, eksikliği ve romantik güzelliğiyle meşhur İstanbul şehrinde, Türkiye'nin şehircilik planlarına göre yapılmış ve son on iki yıl içinde inkişaf etmiş (gelişmiş) olan yeni merkezi modern Ankara'ya nazaran çocuklarda tüberküloz nispetlerinin çok daha yüksek bulunması misali (örneği) ile anlatabiliriz. Kudüs şehri ile 20 - 30 senelik yepyeni Tel - Aviv şehrinin çocukları için de aynı vaziyet bahis mevzuudur (söz konusudur). Yakın

doğunun birçok eski şehirlerinin tarihi ve romantik cazibelerine büyük değer verilebilir. Fakat çocuk hekimi sıfatı ile, hatta ara sıra güzellikleri de bile bile bir tarafa bırakarak, fazla gayri sıhhi (sağlığa aykırı) kartiyelerin esaslı şekilde ıslah ve temizlenmelerini temin etmek bizim vazifemizdir.

İklim ile hastalıklar arasındaki münasebetlerin Orta Anadolu'ya ait hususiyetlerini araştırırken Ankara'daki poliklinik hastalarımızdan istifade edeceğiz. Aylara göre toplanmış elimizde mevcut hastalık rakamlarına bakarak, muayyen hastalıkların iklim faktörleri ile olan muhtemel münasebetlerini incelemek niyetindeyiz. Bu işe, Ankara'da çocuklarda dahi nispeten çok görülen ve senelerden beri alakamı çeken migraine (migren) vak'aları üzerindeki müşahadelerimle başlıyorum. Ekseriya (genellikle) tek taraflı olan bu şiddetli baş ağrılarının ani olarak meydana çıkmaları çok karakteristiktir. Migraine (migren) için Türkçe'de yarım başağrısı gibi hususi bir tabirin (anlatımın) mevcudiyeti (varlığı), bu hastalığın memlekette ne kadar yakından bilindiğini göstermektedir. Migraine nöbetleri münferit çocuklarda fasılalarla tekerrür ederler(aralıklarla tekrarlar). Elimde 320 den fazla tipik migraine müşahadesi bulunmaktadır. Bunların muhtelif aylardaki yüzde nispetleri şöyledir:

Aylar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Yüzde nispeti	10.5	8.4	7.1	6.9	16.6	7.6	6.5	5	6.4	7.8	6.3	8.2

Hastalığın muhtelif aylara oldukça müsavi (eşit) bir şekilde dağıldığını görüyoruz. Bununla beraber hava vaziyetinin daha az sabit bulunduğu kış aylarında (kasımdan şubata kadar) nispetler (oranlar) biraz yüksektirler. Bir de mütezayit (artan) rüzgarlar, toz fırtınaları ve yağmurlarla muttasıf (geçen) ilkbahar aylarında, mesela nisanda bilhassa mayısta migraine vakaları çoğalmaktadır. Bu rüzgarlı, yağmurlu mevsim mahalli (yerli) halk tarafından "kırk ikindi" gibi hususi (özel) bir isimle anılır. Bütün bu olaylar biraraya getirilince, migraine'lerin zuhurları (oluşumu) ile atmosferik tesirler arasında bir alakanın mevcudiyeti neticesi meydana gelir.

Her memleketin serveti her şeyden evvel sağlam ve yaşama kabiliyeti olan çocuklardır. Milletin gelecekteki temelleri bunlar olup memleketin gelecekteki mukadderatı (kaderi) bunların elindedir. Her çocuğun, doğduğu günden itibaren maruz kaldığı (karşılaştığı) her türlü hayat zorlukları karşısında himaye (korunma) ve yardım görmek hususunda kanuni bir hakkı vardır. Binaenaleyh (bundan dolayı) her devletin en asli vazifesi bu yoldaki işleri görmek için her şeyi yapmaktır.

...

Süt çocuğu bakımında diğer bir hususiyeti de, bebeklerin altlarını temizleme metodu teşkil eder. Köylerde ve şehirli halkın sosyal durumları iyi bulunmayan sınıfında bazen kundak bezleri içine ince elenmiş, kil ihtiva eden kuru bir toprak (höllük) konur ve çocuk bu toprağın üzerine yatırılır. Evvelce fırınlanmış olan bu toprak tamamiyle mikropsuzdur; absorption kuvveti çoktur. Islaklığı çeker, aynı zamanda idrarın ve gaitanın kokusunu da giderir. Bebeklerin altlarını bu şekilde temizleme usulü bidayette (önceden) bana çok itimada şayan görünmemişti. Fakat pek az bir zaman sonra tercih noktaları bulunduğuna ve iyi kullanıldığı takdirde vazifesini tamamiyle yaptığına kanaat getirdim. Bu toprak kundak içinde büyütülen çocukların apış aralarında intertrigo, pyodermie gibi cilt iltihaplarının her nevi, bilhassa eskiden batı şehirlerinde çalışırken fena bakılan, muntazam yıkanmayan ve kaynatılmış bezlere sarılmayan süt çocuklarında gördüklerimle mukayese edilirse, fevkalade nadir sayılır. Toprakla temizleme metodunda, tecrübelerime dayanarak, keza bebekler için aşikar bir tetanus tehlikesi bulunmadığı kanaatinde olduğumu söyleyebilirim. Aksi takdirde, bu usulün yaygınlığı ile mütenasip (uygun) olarak, bebekler arasında daha sık tetanus vakalarına rastlamamız icap ederdi.

Enflasyon seneleri esnasında, çamaşır ve sabun yokluğu yüzünden Almanya'da da kundak bezleri yerine torf denilen ersatz (yapay) bir maddeye başvurulduğu malumdur. Anadolu köylerinde bugün bile yer yer muvaffakiyetle kullanılan toprakla temizleme

metodunun ilk defa, olağanüstü şartlara maruz kalmış bazı doğu memleketlerinde tatbik edilmeye başlanılmış bulunması büyük bir ihtimalle düşünülebilir.

...

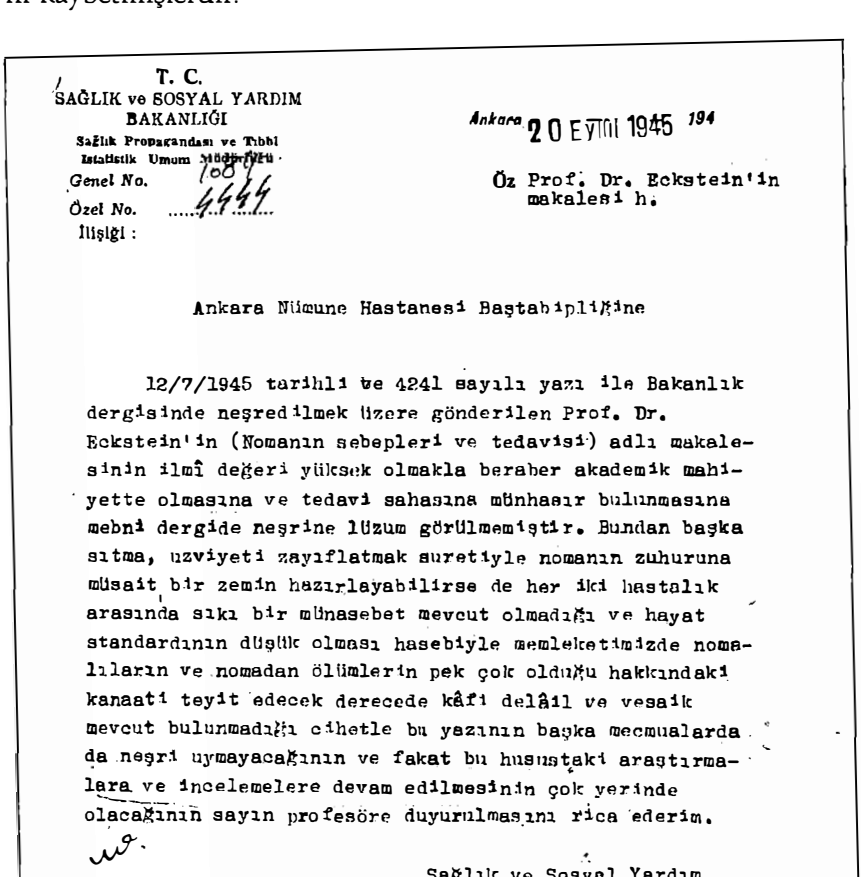
Vasati (ortalama) emzirme müddeti, müşahadelerime (gözlemlerime) nazaran Türkiye'de 1 seneyi tecavüz ettiği halde, Reich Sağlık Dairesinin bildirdiğine göre Almanya'da vasati olarak, ancak 4.1 aydır (1940). Hatta bazı vilayetlerde bu miktar 3.3 aya kadar düşmektedir. Memede besleme tekniği de, esaslı farklar arz etmektedir. Garbi (Batı) Avrupa ve Anglosakson memleketlerinde çocuklar yalnız muayyen saatlerde, vasati olarak 4 saatte bir, yani 24 saatte 5 defa emzirildikleri halde, Türkiye'de, saatle mukayyet olmayan, serbest emzirme şekli caridir (geçerlidir). Bu suretle çocuklar, her gıda ihtiyacını duyuruşlarında emzirilmektedirler ki, bu ilk aylarda vasati olarak 24 saatte 10 - 12 defa emzirme demektir. Bu suretle Türk çocukları daha büyük gıda almaktadırlar ki bunun vücut ağırlığı artışında müessir (etkili) olacağı pek tabiidir. Buradaki emzirme tekniği ile annelerin emzirme kudretinin geliştirilmiş ve bu suretle de birinci yaş içinde meme ile tabii şekilde beslenmenin kolaylaştırılmış olması da muhtemeldir. Umumi bakımın ve bilhassa her türlü hastalıklardan uzak kalışın meme çocuğunun inkişafı üzerindeki büyük ehemmiyeti aşikardır (açıktır).

Meme çocuklarının vücut ağırlığı inkişafına (gelişimine) ait bir norm terkibi (hazırlık) için aşağıdaki noktaların göz önünde tutulması gerekir:

1- Her bir çocuk için, muntazam ve kusursuz ağırlık tespitleri icra edilmelidir.

2- Çocuklar ideal şartlar altında beslenmelidir, yani 5'inci ay sonuna kadar yalnız meme sütü ile ve bundan sonra da her gün 1 öğün lapa ve 1 öğün sebze yemeği ve diğer öğünlerde meme sütü ile beslenmelidir. Anne memelerinin süt verimi, çocuğu doyuracak kadar çok olmalıdır.

Hakiki tabiat afetlerine gelince: bunlardan bilhassa yer sarsıntıları Türkiye'de ara sıra korkunç tahribata sebep olmaktadırlar. Erzincan zelzelesi felaketi (1939) Türkiye'de bulunduğum zamanlarda vukua gelmiştir. Bu zelzelede birkaç dakika içinde, aralarında binlerce çocuk da bulunmak üzere takriben 50 bin insan hayatlarını kaybetmişlerdir.

T. C.
SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM
BAKANLIĞI
Sağlık Propagandası ve Tıbbî İstatistik Umum Müdürlüğü

Genel No. 1087
Özel No. 4444
İlişiği :

Ankara 20 EYLÜL 1945 194

Öz Prof. Dr. Eckstein'in makalesi h.

Ankara Nümune Hastanesi Başhabipliğine

12/7/1945 tarihli ve 4241 sayılı yazı ile Bakanlık dergisinde neşredilmek üzere gönderilen Prof. Dr. Eckstein'in (Nomanın sebepleri ve tedavisi) adlı makalesinin ilmî değeri yüksek olmakla beraber akademik mahiyette olmasına ve tedavi sahasına münhasır bulunmasına mebni dergide neşrine lüzum görülmemiştir. Bundan başka sıtma, uzviyeti zayıflatma suretiyle nomanın zuhuruna müsait bir zemin hazırlayabilirse de her iki hastalık arasında sıkı bir münasebet mevcut olmadığı ve hayat standardının düşük olması hasebiyle memleketimizde nomalıların ve nomadan ölümlerin pek çok olduğu hakkındaki kanaati teyit edecek derecede kâfi delâil ve vesaik mevcut bulunmadığı cihetle bu yazının başka mecmualarda da neşri uymayacağının ve fakat bu husustaki araştırmalara ve incelemelere devam edilmesinin çok yerinde olacağının sayın profesöre duyurulmasını rica ederim.

Sağlık ve Sosyal Yardım
Bakanı yerine Müsteşar

Albert Eckstein'ın yazdığı noma makalesinin yayınlanmasının uygun olmadığını gösteren resmi yazı [42]

Nomanın çeşitli evreleri (Fotoğraflar: A. Eckstein)

...

Türkiye'de noma* nadir bir hastalık tablosu değildir. Noma hakkındaki ilk yayınımda (1939 Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası. 5 ve Sıhhiye Mecmuası: 15) 1936 - 1938 seneleri içinde çocuk servisine yatan 39 vaka üzerindeki klinik müşahedelerimden (gözlemlerimden) bahsetmiştim. O zaman da üzerinde durduğum gibi, benim bu müşahedelerim Türkiye'deki ve yabancı memleketlerdeki nomaya dair yayımlara göre nispeten daha geniş idi. 1936 senesinden bugüne kadar klinikte tetkik ettiğimiz noma vakalarının adetleri simdi 300'ü bulmaktadır. Bu müddet zarfında bir defa da 1944 senesinde 156 noma vakası üzerindeki müşahadelerimi ve tatbik ettiğimiz sülfonamit tedavisinin neticelerini *Annales Paediatrici* mecmuasında yayımlamış bulunuyorum.

Türkiye için önemini açık şekilde kavramış bulunduğu noma problemiyle beni ödevlendiren, dikkat nazarımı bu hastalığa çeken, beni teşvik eden ve destekleyen merhum doktor Refik Saydam'ı burada şükranla anmayı bir vazife bilirim.

* Noma: Bağışıklık sistemi zayıfladığında ortaya çıkıyor. Özellikle yüzde doku kaybı. Beslenme bozukluğu önemli bir neden. Türkiye'de artık görülmüyor.

Noma probleminde aşağıdaki noktalar önemlidir:

1) Şimdiye kadar araştırmalar yapılan 30 vilayetin her birinde noma vakalarına rastlanılmıştır. Bazı Türk meslektaşların şahsi beyanatlarına (açıklamalarına) göre, noma memleketin diğer vilayetlerinde, bilhassa Şark vilayetlerinde de müşahede edilmektedir. Bu vakalar hem Sağlık Bakanlığı'nın, hem de bizim topraklarımızın dışında kalmışlardır. Bu vilayetler pek muhtelif iklim ve hayat şartları gösterdiklerine nazaran, iklim ve hayat şartları faktörlerinin Noma'nın patojenisinde direkt bir iştirak hisseleri bulunmadığı neticesine varılabilir.

2) Noma vakaları sadece köylü halk arasında görülüyor. Şehirliler arasında rastlanılan nadir vakalarda hastanın çok kötü hayat şartları içinde bulunduğu tespit edilmiştir. Nomanın bazı köylerde daha nadir olarak da bazı ailelerde çoğunluk gösterdiğine şahit olduk.

3) Noma bütün yaş gruplarında görülebilen bir hastalık olmakla beraber, nomaya karşı bilhassa küçük çocukluk çağını tercih eden bariz bir yaş dispozisyonunun mevcudiyeti aşikardır. Elde mevcut noma vakalarının takriben yarısının ilk dört yaşları içinde bulunan çocuklara ait olduğunu görüyoruz.

4) Nomanın meydana çıkabilmesi için organizmanın mukavemet kuvvetlerinin (bağışıklık sistemi) azalması şarttır. Organizmanın mukavemetini kıran, azaltan sebepler pek değişik olabilirler. Hemen daima mahtud müşahedelere dayanan Batı Avrupa ve Anglo-Amerikan yayımlarında kızamık bu sebepler arasında ön planı işgal etmektedir. Bizim adetleri 300'ü bulan nomalılarımızda ise, organizmanın mukavemet kuvvetlerinin azalmasındaki tesiri genel olarak malum bulunan sıtma başta gelmektedir. Vakalarımız arasında çok nadir olmak üzere tifo, tifüs, boğmaca, kızamık, kala azar, lösemi ve sarkom gibi hastalıkların da organizmanın mukavemetini azaltarak nomaya zemin hazırladıklarını müşahade etmiş bulunduğumuzu da kaydedebiliriz.

Ankara Tıp Fakültesi'nin ilk yayımlarına noma mücadelesine ait on senelik tecrübelerimin bir özetiyle iştirak etmeyi seçişimden

maksat, çocuk hastalıkları sahasında da sadece programlı bir çalışmanın muvaffakiyetli sonuçlar verebileceğini göstermek içindir.

Türkiye'de bulunduğum on sene içinde yalnız noma problemi ile uğraşmakla kalmadık. Aynı zamanda çocukluk çağında sıtma, ishal hastalıkları, genel sosyal hijyen gibi ehemmiyetli konularda da ilerlemeler temin etmeğe gayret ettik.

Yardımlarını benden esirgemeyen ve bu işteki muvaffakiyetimde hisseleri bulunan meslektaşlarım meyanında bilhassa Doktor Haldun Tekiner, Doktor Necdet Özlem* ve Doktor Selahattin Cevdet'i zikretmek isterim. Noma problemi hakkında araştırmalarımı destekleyen Profesör Doktor Kamile Aygün**, Doktor Ali Korur ve Doktor Hikmet Başkut'a da bu vesile ile teşekkür etmeyi vazife bilirim.

* Dr. Necdet Özlem: Ankara Numune Hastanesi çocuk doktoru. Prof. Dr. çevirilerine yardımcı.

** Prof. Dr. Kamile Şevki Mutlu: Ankara Tıp Fakültesi Histoloji Embrioloji Kürsüsü kurucusu.

8

Sonun Başlangıcı

30 Ocak 1947, Ankara

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı'na

İç İşleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nden gönderilen 6/2/947 günlü ve 5857 sayılı yazının bir sureti ile 14/2/947 günlü mazinizi (yazınızı) aldım.

Ben bu memlekete eşimle beraber Alman uyruklu olarak gelmiştim. Bilahare (daha sonra) hiçbir devletçe muteber sayılmayan Hitler'in 2 Ekim 1941 tarihli emirnamesiyle Alman Tabiiyetinden ihraç edildik. Ve bilahare mecburi (zorunlu) olarak Çekoslovak Konsolosluğu'ndan aldığım bir pasaportla dolaşmak mecburiyetinde kaldım. Bu vaziyet arzumun hilafına (isteğim dışında) vak'i olmuştu. Nitekim ilişik olarak sunduğum Çekoslovakya elçiliğinden alınan vesikada da görüleceği gibi Çekoslovak tabiiyetinden sayılmıyorum. Alman uyruğunda bulunduğumu gösterecek bir vesikayı verebilecek her hangi salahiyetli bir makam mevcut değildir. Esasen yukarıda adı geçen Hitlerin emri ile Alman tabiiyetinden ihraç edilmiş olmamız bu gün hiçbir Devletçe tastik edilmediğinden, eskisi gibi Alman uyrukluğu sıfatiyle bize oturma belgelerinin verilmesi için İç İşleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğüne tavassutunuzu saygı ile rica ederim.[42]

Prof. Dr. Eckstein

18 Şubat 1947, Ankara

Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu kuruluyor. Dr. Eckstein kurucu 57 üye arasında yer alıyor.[52]

30 Nisan 1947, Ankara

Beşinci Uluslararası Pediatri Kongresi
New York Temmuz 14 - 17.1947

Sayın Profesör Eckstein.

Beşinci Uluslararası Pediatri Kongresi Tertip Heyeti (Çocuklarda Malarya) Mevzulu (konulu) yazınızı göndermenizi sizden rica etmektedir. Yazınız paraziter hastalıklara tahsis edilmiş olan kısmi (bölgesel) toplantılarda takdim edilecektir. Kısmi içtimalar (toplantı) 16 temmuzda öğleden sonra beşinci cadde 103 sokaktaki New York Tıp Akademisi'nde saat 2 - 4 arasında toplanacaktır. Sizin mevzuunuzun tam saati ayrı bir mektupla bildirilecektir. Kısmi içtimalarda takdim edilecek mevzuular 15 dakikayı geçmemeli ve projeksiyonla gösterilmesini kolaylaştırılmak üzere Standart Ebatta olmalıdır. Lütfen bu tekliflerimizi kabul ettiğinizi tertip heyeti (düzenleme kurulu) başkanına bildirmenizi ve 15 Temmuz'dan önce yazınızın bir kopyasını göndermenizi rica ederiz saygılar.[42]

Rustin McIntosh
Program Heyeti Başkanı

30 Nisan 1947, Ankara

Resmi Yazı

ABD Büyükelçisinin baskısıyla Giessen, Leipzig, Freiburg, Würzburg ve Münster'den gelen çağrıları reddeder.

Ankara Tıp Fakültesi Dekanlığına:

Almanya'da bulunan 4 üniversitenin tıp fakültesinden orada çalışmak üzere davet edilmekteyim. Bunlar Dusseldorf, Gressen, Freiburg ve Leipzig üniversiteleri çocuk klinikleridir. Ankara Üniversitesi'ndeki vazifemden ayrılmayacağımı ismi geçen üniversitelere bildirmekle beraber ayrıca keyfiyeti Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı'na bildirmeyi lüzumlu gördüm. [42]

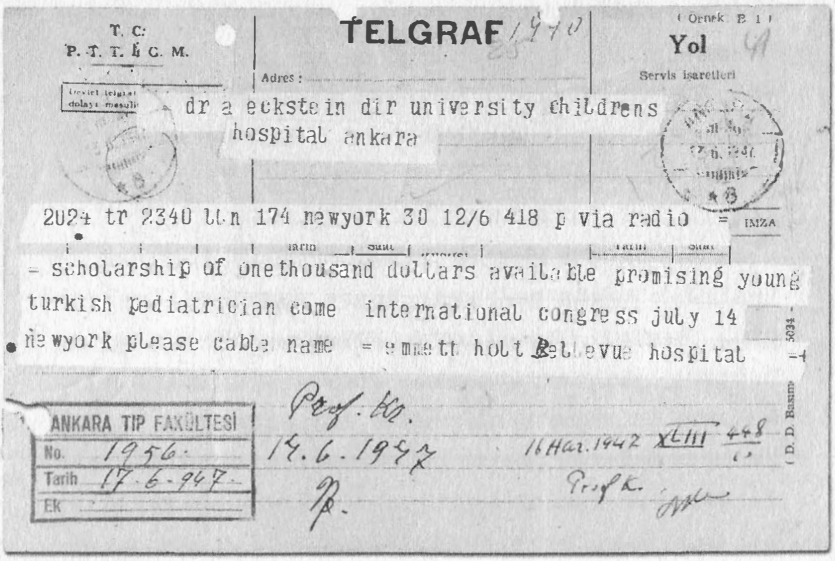
Ankara Tıp Fakültesi
Çocuk Kliniği Prof. A. Eckstein

Münster ile yaptığı mektuplaşmalarda o zamanki Kuzey Ren-Vestefalya Kültür Bakanı Christine Teusch'un mektubunda şöyle bir ibare vardı:

"Çağrımızı kabul ederseniz size öncelikle hoşgeldiniz demek isterim. Böylece 1935'de Düsseldorf Tıp Akademisi Ordinarius ve Klinik Direktörü görevinizden alınmanızla yapılan suçu Kuzey Ren Vestefalya Eyaleti olarak düzeltme olanağı bulacağız."

Eckstein'ın yanıtı:

"Yazınızda, bu göreve çağrı ile benim işten atılmama yol açan olayları telafi etmek (düzeltmek) istemenizi vurgulamanız beni derinden etkiledi. Size tüm kalbimle teşekkür ederim; ancak açıkça vurgulamak isterim ki, içimde uzun zamandır hiç kötü duygular kalmadı ve yalnızca bir tek isteğim var, o da zor bir sınavdan geçmiş olan ülkenin hızla ve sürekli bir iyileşme göstermesidir."

T. C.
P. T. T. İ. G. M.

TELGRAF

Yol

Servis işaretleri

Adres :

= dr a eckstein dir university childrens hospital ankara

2024 tr 2340 lln 174 newyork 30 12/6 418 p via radio = İMZA

= scholarship of onethousand dollars available promising young turkish pediatrician come international congress july 14 newyork please cable name = emmett holt bellevue hospital =

ANKARA TIP FAKÜLTESİ
No. 1956
Tarih 17-6-947
Ek

Prof. Ko.
14.6.1947
Pr.

16 Haz. 1942 XLIII 448

Prof K.

13 Haziran 1947

New York/ ABD çıkışlı bir telgraf

dr a eckstein dir university childrens hospital ankara

2024 tr 2340 lln 174 newyork 30 12/6 418 p via radio

= scholarship of onethousand dollars available promising young turkish pediatrician come international congress july 14 newyork olease cable name=emmett holt bellevue hospital

Ankara Tıp Fakültesi .17 haz 1947 no 1956 Alindi Prof. K.[42]

17 Haziran 1947 Ankara

Resmi Belge

Tıp Fakültesi Dekanlığı'na

12/6/47 tarihli Bellevue Hastahanesi'nin Direktörü Prof. Dr. Emmelt Holt tarafından çekilen telgraf ilişik olarak takdim kılınmıştır. Bu telgrafta kabiliyeti olan bir çocuk mütehassisi "Scholarship" araştırıcı olarak 1000 dolar ücretle istenilmektedir. Ayrıca 14 Temmuz'da International Pediatrie kongresine iştirakim rica edilmektedir. Üniversitemiz çocuk kliniğinden Newyork Bellevue Hastanesi'nde çalışmak ve travay yapmak için bilgi ve istidadını yakından bildiğim ve itimadım (güvenim) olan Doçent Dr. Bahtiyar Demirağ'ı tavsiye etmekteyim. Üniversiteye bağlı olan bu büyük hastahanede Dr. Bahtiyar Demirağ'ın araştırma şeklinde çalışması her türlü kolaylığı göreceğinden iyi neticeler vereceğine kaniim (inanıyorum). Amerika'nın en meşhur ve muazzam bir hastahanesinden vaki olan bu davet Tıp Fakültemiz için övünmeye değer bir mahiyettedir. Bu davet kabul edilmekle her iki üniversite hastahanelerinin karşılıklı münasebetler (ilişkiler) tesis etmesi (kurması) ve çalışma birliği vücuda getirmesi imkan dahiline girecektir. Dr. Bahtiyar Demirağ'ın bu iş için gönderilmesine müsaadelerini ve bu hususda gereken kolaylığın teminine delaletlerini saygılarımla rica ederim.[42]

Çocuk Kliniği

Eckstein

29 Haziran 1947, Ankara. Üniversiteler kanunu çıktıktan sonra ordinaryüs profesörlüğe atanmak üzere müzakereler yapılır. Profesörler Kurulunda Ord. Prof. Dr. Abdülkadir Noyan, Prof. Kemal Hüseyin Plevnelioglu ve Prof. Dr. Zeki Hakkı Pamir'den oluşan bir komisyon kurulur. Bu komisyonun incelemelerinden sonra, profesörler kurulunda adaylar birer birer gizli oylanırlar. 19'a karşı 0 oyla Prof. A.Eckstein'ın Ordinaryüslüğü kabul edilir.[41]

1 Temmuz 1947, Ankara

Ord. Prof. Dr. Eckstein

Çocuk Hastalıkları Kliniği Profesörü

Ordinaryüs unvanınızın tanınması hakkında Profesörler Kurulunca verilen karar Üniversite Senatosunun 3/6/1947 günlü toplantısında uygun görülmüş ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca da 3/6/1947 tarihinde onanmış olduğu Üniversite Rektörlüğünden bildirilmiştir.

Hakkınız olan bu yükselmeyi kendim ve arkadaşlarım adına kutlar başarılar dilerim.[42]

Ankara Tıp Fakültesi Dekanı

Ord. Prof. Dr. Abdülkadir Noyan

ALMAN FAKÜLTELERİNE GIDA YARDIMI

1947-48 Ord. Prof. Dr. Abdülkadir Noyan Anlatıyor

Almanya'da Üniversite Tıp profesörlerinin gıdasızlıktan muzdarip ve müteessir olduklarına dair haberler geliyordu. Prof. Dr. Marchioni'nin teklifi üzerine bu profesörlere yardım yapılması esas itibariyle kabul edildi. Her profesör maaşından muayyen bir para vermeye razı oluyordu. Yardımın ne şekilde ve nerelere yapılacağını tespit etmek için Prof. Dr. Marchionini, Prof. Dr. İrfan Titiz, ve Prof. Dr. Nafiz Uzluk'tan oluşan bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun verdiği kararların esasları: Sıkıntı içinde bulunan 12 fakülteye her ay beşer kiloluk gıda paketi gönderilmesi. Paketler içinde pirinç, fındık,

şehriye, üzüm, incir gibi kuru besin maddelerinin gönderilmesi.

Bu hediyeleri alan Alman fakülteleri dekanlarından teşekkür mektupları geldi. Yalnız Berlin'de bulunan ve Rus bölgesine tekabül eden fakültelere gönderilen gıda maddelerinin açıldığı, bazen hepsinin bazen da bir kısmının zayi olduğu anlaşılıyordu. İngiliz ve Amerikan bölgelerinde bulunan fakülteler gönderilen hediyeleri muntazam olarak alıyorlardı. Bu hediyelerin parasını birkaç ay yalnız profesörler ödediler sonradan doçentlerin de bu hayırlı işe iştirak etmeleri temin edildi.[41]

Mayıs 1947, Ankara. Dr. Doğramacı, Prof. Eckstein ile birlikte dönemin Ankara Tıp Fakültesi Dekanı olan Prof. Dr. Abdülkadir Noyan'a gider. İşlemlerin tamamlanmasından sonra öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlar.

Doçentlik sınavı için gene birlikte Prof. Şevket Aziz Kansu'ya giderler. Müracaat süresinin geçmiş olması nedeni ile Dr. Doğramacı doçentlik sınavına giremez. 1948 yılında girdiği sınavda Amerika'da yapmış olduğu "hamilelikte geçirilen kızamıkçık ve diğer viral hastalıkların bebekte konjenital sakatlıklara sebep olabileceği" tezi reddedilir. Ret gerekçesi şöyledir:

"Söz konusu çalışma annelerin incelenmesi suretiyle yapıldığından çocuk hastalıkları tezi olamaz."

Yeni hazırladığı doçentlik tezi ile 1949'da İstanbul Tıp Fakültesindeki üniversitelerarası jüriye müracaat eder. Tez savunması kabul edilir ve doçent olur.[53]

15 Mart 1948, Ankara

Numune Hastanesi, Çocuk Kliniği Asistan Odası

-O ne ?

- Tıbbiyelilerin yayınladığı 14 Mart Tıp Dergisi

-Ver bakayım. Ne kadar güzel hazırlamışlar.

-Bizim klinik ile ilgili neler var ?

- Eckstein Hoca için "7 - 8 Sömestrde hocalarımızdan neler öğrendik" sütununda "Çocuk Sevgisini" diye yazmışlar.[54]

6 Nisan 1948, Ankara

Albert Eckstein Yazıyor

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı'na

11 Haziran 1948'de Zürich'te toplanacak olan İsviçre Çocuk Hekimleri Kongresi'nde bir konferans vermeye ve onu takiben Freiburg ve Würzburg Üniversitelerine ve Düsseldorf Tıp Akademisi'ne davetli bulunduğum için ve İngiltere'de Çocuk Hekimleri toplantısına iştirak edeceğimden yaz tatili iznimin haziranın ilk haftasından itibaren verilmesini saygı ile rica eder bu tarihte Pediatri, öğretim ve imtihanlarının bitmiş olacağını saygılarımla arz ederim.[42]

7 Mayıs 1948

İçişleri Bakanlığı

Emniyet Genel Müdürlüğü sayı 25973

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı'na

C: 8/3/948 günlü ve 830 sayılı yazınıza:

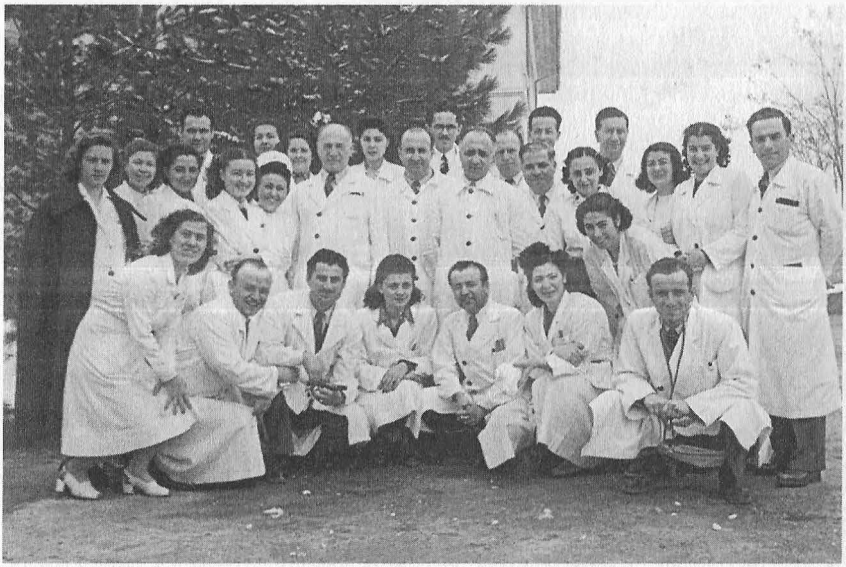
Fakülteniz Çocuk Hastalıkları Profesörü Albert Eckstein'ın özel dosyasında yapılan incelemeden, bu yabancının beraberinde eşi Erna Schlossman Eckstein ve çocukları olduğu halde Berlin Konsolosluğumuzun 20/5/935 günlü vizesini havi Alman pasaportu ile yurdumuza geldikleri ve Yahudi soyundan olmaları sebebiyle 941 yılında neşredilen bir kanunla Alman vatandaşlığını kaybettikleri, Çekoslovakya'nın Kudüs Konsolosluğu'ndan tedarik ettiği Çek pasaportunun yurdumuzdaki Çekoslovak Elçiliği'nce uyrukluğunu tanınarak müddetinin uzatıldığı anlaşılmıştır.

Mezkur pasaportun 31/12/945 tarihinde süresi sona erdiği halde yenisiyle tebdil ettirmek (de-

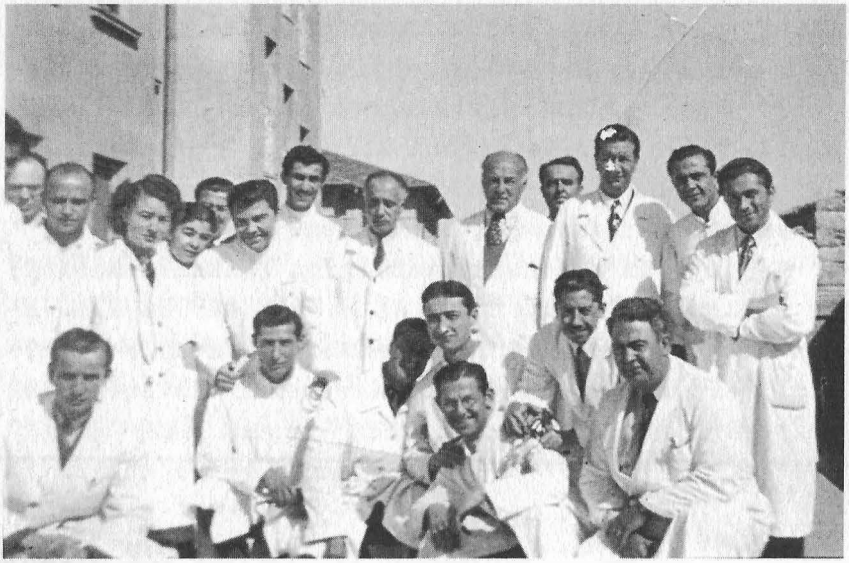
ğiştirmek) üzere başvurmasından, isteği üzerine Çekoslovak uyruğundan çıkarılan profesör ve ailesinin tekrar Alman uyrukluğuna kabul edildiklerinin de Alman menfaatlerini koruyacak memleketimizde Alman mümessili bulunmadığından tevsikine (belgelenmesine) imkan görülememiştir.

Keyfiyetin kendisine tebliğini (bildirilmesini) ve sözü geçen Eckstein ve eşine ait 145 sayılı uzman oturma belgelerinin haymatloz sıfatiyle değiştirilmek üzere ilişik beyannamenin doldurularak tez elden gönderilmesini rica ederim. (42)

Emniyet G. Müdürü Y.

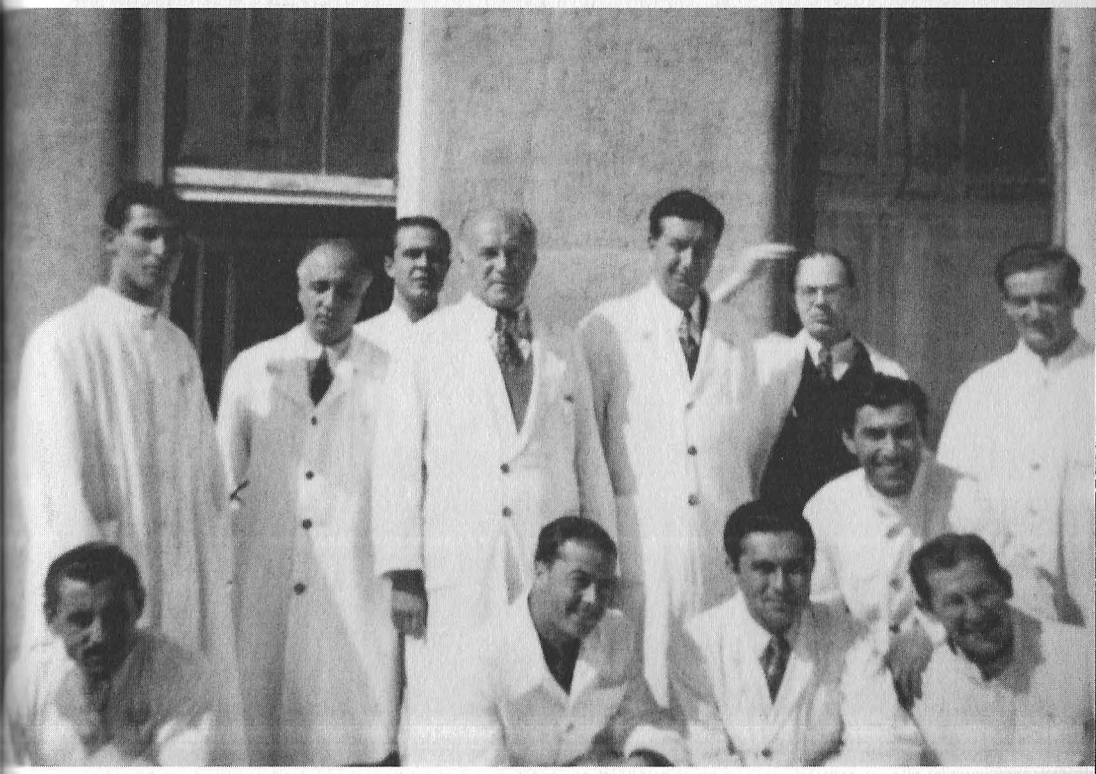
Ankara Numune Hastanesi Çocuk Kliniği doktorları (1948).
(Prof. Dr. Sabiha Cura albümü)

Ankara Tıp Fakültesi, 1949 (Eckstein aile albümü)

Ankara Tıp Fakültesi, 1949 (Eckstein aile albümü)

1948-1949 yılları klinik fotoğrafları (Eckstein aile albümü)

Dr. Sabiha Cura Özgür Anlatıyor. [55] Birgün, yatan bir hastamın başında onu muayene ederken, büyük bir solunum stresi içinde olan hastaya nasıl yardım edeceğime karar veremedim. O tarihte Doçent olan Sayın Dr. Bahtiyar Demirağ'ı hastanın başına çağırarak ne yapabilirim diye sordum. 6-7 aylık asistandım. Bahtiyar Hoca hastayı muayene ederken, Prof. Dr. Eckstein koridordan geçti. Hastaneye yeni gelmişti. Üstünde paltosu ve elinde çantası vardı. Kapıdan seslendi, "Ya, efendim, bu spontan pnömotoraksı (kendiliğinden gelişen göğüs kafesi boşluğuna hava kaçması) kim yatırdı?" O kadar hayret etmiştim ki "Hocam nasıl tanı koydunuz? diye sordum. "Ben pnömotorakslı hastayı solunum sesinden anlarım, koridordan geçerken sesini duydum" dedi. Çekilen radyografide hocanın tanısı doğrulandı.

Prof. Eckstein muntazam olarak odasında poliklinik yapardı ve hasta bitinceye kadar muayene sürerdi. Öğle yemeği, tatili gibi gereksinimleri yoktu. Polikliniğe iki asistan alır, biriyle hasta bakar diğeri de söylediği reçeteleri yazar ve hastalara bilgi verirdi.

Bir gün çok hasta olarak kliniğe geldim. O tarihlerde asistanlar geceleri hastanede yatar ve haftada bir gün eve çıkabilirlerdi. Benim de yukarı katta Numune Hastanesi'ne bir arkadaşla paylaştığım bir odam vardı. O gün işe başlarken bütün boyun lenf bezlerimin palpasyonda ağrılı olduğunu fark ettim. Ateşim vardı fakat Hoca ile polikliniğe başladık. Herhalde o gün yavaş gidiyordum ki Hoca kızdı ve "Çok hasta birikiyor, çabuk olun" dedi. Benim ise ayakta duracak halim yok. Hocanın ikinci ihtarını alınca her halde ben de sinirlenmiş olacağım ki "Her tarafım ağrıyor, lenfadenopati içindeyim, lösemi oldum galiba" dedim. Eckstein yüzüme baktı "Hayır sizde lösemi yüzü yok. Sen kızamıkçık olmuşsun, çabuk evine git" dedi ve gerçekten iki gün sonra döküntüler açığa çıktı.

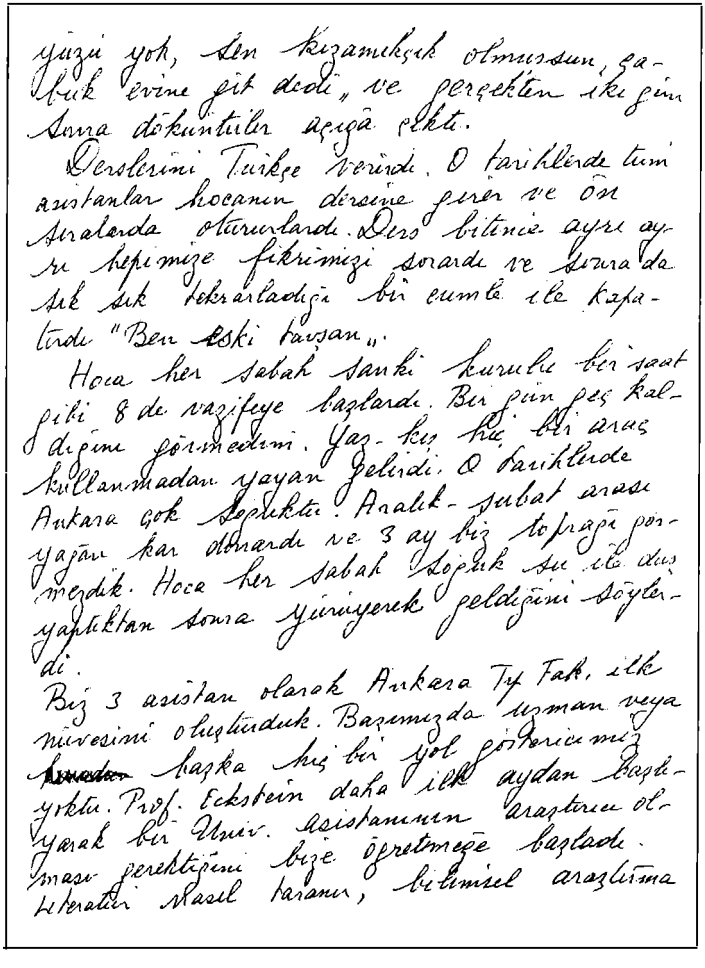
Derslerini Türkçe verirdi. O tarihlerde tüm asistanlar hocanın dersine girer ve ön sıralarda otururlardı. Ders bitince ayrı ayrı hepimize fikrimizi sorardı ve sonra da sık sık tekrarladığı bir cümle ile kapatırdı "Ben eski tavşan."

1949 Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi Kadrosu
(Önden 2. sıra soldan 3. sırada Erna Eckstein)

Hoca her sabah sanki kurulu bir saat gibi 8'de vazifeye başlardı. Bir gün geç kaldığını görmedim. Yaz-kış hiçbir araç kullanmadan yayan gelirdi. Hoca her sabah soğuk su ile duş yaptıktan sonra yürüyerek geldiğini söylerdi.

Prof. Eckstein, asistanlığımızın ilk ayından başlayarak bir üniversite asistanının araştırıcı olması gerektiğini bize öğretmeğe başladı. Literatür nasıl taranır, bilimsel araştırma nasıl yapılır? Bunları yanımıza oturarak beraberce yaptık. O devirde çok kısıtlı olanaklar olmasına rağmen hemen yayınlanacak çalışmalara başlattı.

yüzü yok, sen kızamıksık olmuşsun, gaflık evine git dedi" ve gerçekten iki gün sonra döküntüler açığa çıktı.

Derslerini Türkçe verirdi. O tarihlerde tüm asistanlar hocanın dersine girer ve ön sıralarda otururlardı. Ders bitince ayrı ayrı hepimize fikrimizi sorardı ve sonra da sık sık tekrarladığı bir cümle ile kapatırdı: "Ben eski hayvan".

Hoca her sabah sanki kurulu bir saat gibi 8 de vazifeye başlardı. Bir gün geç kaldığını görmedim. Yaz-kış hiç bir araç kullanmadan yayan gelirdi. O tarihlerde Ankara çok soğuktu. Aralık-şubat arası yağan kar dinmezdi ve 3 ay biz toprağı görmezdik. Hoca her sabah soğuk su ile duş yaptıktan sonra yürüyerek geldiğini söylerdi.

Biz 3 asistan olarak Ankara Tıp Fak. ilk nüvesini oluşturduk. Bazımızda uzman veya başka hiç bir yol göstericimiz yoktu. Prof. Eckstein daha ilk aydan başlayarak bir Ünv. asistanının araştırıcı olması gerektiğini bize öğretmeğe başladı. Literatür nasıl taranır, bilimsel araştırma

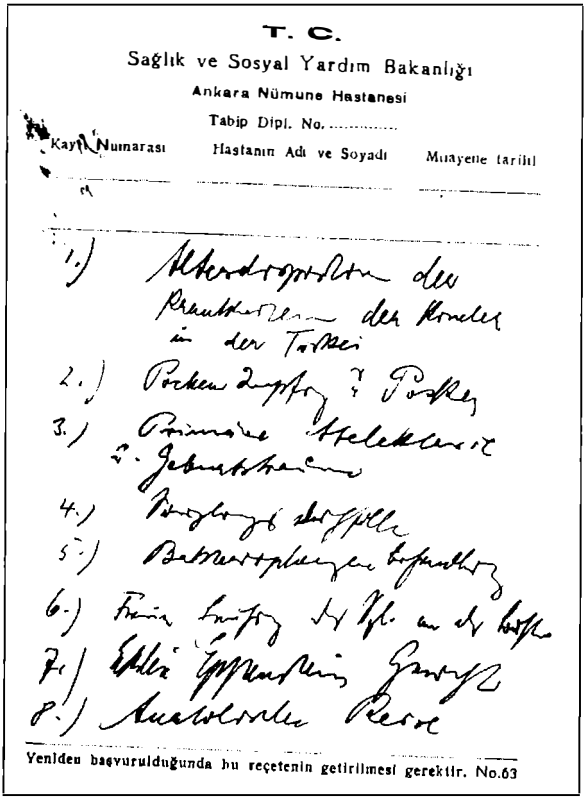
Sabiha Cura Özgür'ün mektubu

Dr. Muzaffer Sertabipoğlu Yazıyor

Ben Ankara Tıp Fakültesi'nin ilk mezunlarındanım. Diploma numaram 68'dir. Eckstein Hocamızdan feyiz alanlardanım. Hocanın benim belleğimde kalan, unutamadığım bir deyimi, bebekleri severken "Gagavuz, Gagavuz" deyimini kullanmasıydı. Eckstein, Türkiye'yi ikinci vatan saymış, ve az zamanda Türkçe'yi öğrenerek çevirmensiz ders verebilmişti. [56]

Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein'ın Bazı Hastaları (92-97)

İlhami Nasuhioğlu [57], Şükrü Cin (1945'lerde zatürreden tedavi oldu.) [58]; Esen Beder (Eckstein'ın muayenesinde diğer çocuk doktorlarına kıyasla daha sevecen olduğunu hatırlıyor) [59]; Emel Babacan [60]; Murat Belge [61]; Seçil Akgün Karal [62]; Filiz Ali [63]; Engin Evliya Sor [64]; İlhan Erkan ve Gönül Erkan [46].

T. C.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı

Ankara Nümune Hastanesi

Tabip Dipl. No. .....

Kayıt Numarası | Hastanın Adı ve Soyadı | Muayene tarihi

Yenileu başvurulduğunda bu reçetenin getirilmesi gerektir. No.63

22 Haziran 1948, Freiburg. "Çocukluk Çağında Sıtma" konusunda Freiburg Üniversitesi'ne 10. "Aschoff" [65] konferansını vermek üzere Almanya'ya davet edilen Eckstein, kürsüye heyecanla ilerledi. Kürsünün basamaklarını çıkarken konuşmasının nasıl bir tepki oluşturacağını kestirememişti. Almanya'yı terke zorlanmasının üzerinden on yılı aşkın bir süreç geçmişti. Alkışların kesilmesinin ardından sözlerine başladı :

"İlim dünyasında çok değerli bir Patolog, ve aynı zamanda büyük bir insan olan Ludwig Aschoff'un hatırasını teessür ve minnet duygularıyla burada huzurunuzda yad eylemeği şerefli bir vazife addediyorum. Bu büyük alimin hatırasını anmaya tahsis edilen bugün, onun manevi mirası hayatı ve çalışmaları hakkında konuşmak şerefini, halen vatanları dışında mesuliyetli vazifeler görmekte bulunan sayısı pek az Almanlardan biri olan, bana vermiş olmanızı mazide olup bitenlere rağmen karşılıklı anlayışı arttıracak bir işaret telakki ediyorum.

Bu karşılıklı anlayışta geçmişteki ve bugünkü müthiş sefaletlerin, acıların sona ereceği ve kopmuş rabıtalarla, yıkılmış dostluk köprülerinin yeniden samimiyet bağlarıyla kurulacağı müjdesini görüyor ve buna ümitle inanıyoruz.

...

Sözlerime son verirken üniversitenizin ilim adamlarına derin minnet duygularıyla ne kadar bağlı olduğumu söylemekliğime müsaadenizi rica ederim. Burası bana önceleri talebe, sonra asistan ve doçent olarak ilerdeki çalışmalarımın yollarını açmış ve göstermiştir. Bütün bu insanları bilhassa büyük hocam Ludwig Aschoff, Johannes Von Kries, baba dostum Carl Noeggerath'i bu minnet ve şükran çerçevesi içine alıyorum." [66]

9

Son

17 Temmuz 1948 tarihli Ulus gazetesinde "Yabancı profesörlere yapılan harcamaların kesilmesiyle, öğrencilerimize ayrılan bütçe arttırılmıştır. Bu da başarılmıştır. Bu kişiler Prof. Benno Landsberger; Hans Güterbock; Walter Ruben ve Wolfram Eberhand, Prof, Halasi-Kutlu (Macaristan) uzman Eckman'dır" şeklinde bir yazı yayınlanır.[67-68] İlk ikisi siyasal görüşleri nedeniyle TBMM'de yöneltilen çok ağır hücumların ardından gerçekleştirildi.[69]

Sabiha Cura Anlatıyor. İsviçre'ye yaptığı seyahatten döndükten sonra Eckstein, çok sinirliydi. Günlerce odasına kapandı. Hastayken bile, poliklinik hastalarına kendisi bakardı. Ama o günlerde hiç hasta bakmadı.[70]

12 Ekim 1948

Prof. Dr. N. Şakir Dirisu (Dekan) imzalı yazı

Prof. Dr. Eckstein
Çocuk Hastalıkları Kl. Ord. Profesörü
31/XII/1948 gününde bitecek olan sözleşmenizin yenilenmesi için bu tarihten iki ay evvel Profesörler Kurulundan karar alınması icab ettiğinden, bu sözleşmede yüklendiğiniz hususlar hakkında tarafınızdan Dekanlığa aşağıda yazılan bilgilerin verilmesi gerekmektedir.

1- 1948 yılında sözleşmeniz gereğince yapmağa mecbur olduğunuz bilimsel araştırmaların listesini,

2- Sözleşmeniz gereğince, bu yıl sonuna kadar çocuk hastalıkları biliminin bütün esas bahislerini teşkil eden bir ders kitabı telif etmeyi kabul ettiğinize göre, bu hazırlanan ders kitabını,

3- Öğretiminizle ilgili olan sosyal yardım teşkilatlarının gelişmesine yardım etmeyi ve halkın aydınlatılmasına mahsus konferanslar vermeyi ve gerektiğinde bu yardımlara kendi kürsünüzün doçent ve asistanlarını katmayı yüklendiğinize göre 1948 yılı içinde bu hususta yapmış olduğunuz çalışmaları bildirir raporunuzu,

4- Öğrencilere verilen dersten başka memleket uzmanlarına mahsus düzenli ve parasız olgunlaştırma kursları vermeyi taahhüt ettiğinize göre vermiş olduğunuz bu kursları bildirir raporunuzu,

5- Doçent ve asistanlarınızla ayda iki defa kollokyum yapmanız icabettiğine göre yapılmış olan bu kollokyumların bir listesini,

6- 8 inci madde gereğince her dersten önce o dersin metnini doçent ve asistanlara vermeyi ve onların bilimsel eserler hazırlamalarına yardım etmeği kabul ettiğinize göre, bu hususdaki çalışmalarınız hakkındaki raporunuzu,

20/10/1948 tarihine kadar Dekanlığa göndermenizi derin saygılarımla rica ederim.[42]

19 Ekim 1948

Prof. Eckstein Yazıyor

Tıp Fakültesi Dekanlığına

12 Ekim 1948 tarihli yazıya cevap. Ekli olarak 1948 yılında,

a) yapmış olduğum bilimsel araştırmaların,

b) doçent ve asistanlarımın yapmış oldukları bilimsel araştırmaların,

c) servisimizde yapılan kollokyum ve seminerlerin listelerini sunuyorum.

1948 yılında muntazam fasılalarla (düzenli olarak), dinleyiciler arasında bir çok hastane uzmanları da bulunan ve bütün meslektaşlara açık olan konferanslar tertip edilmiştir. Bu konferansların bir kısmı bizzat tarafımdan, bir kısmı da doçent ve uzman arkadaşlarım tarafından verilmektedir. Eylülün başından itibaren daha muntazam bir programla bu konferanslara her çarşamba günü saat 13.30 - 14.30 arasında Numune Hastanesi'nde devam edilmektedir. Buna ilaveten 1948 Aralık ayının ilk yarısında çocuk hastalıkları uzmanlarına bir tekamül (gelişim) kursu açmak niyetindeyiz.

200 yataklı bir çocuk hastanesinin projelerini geçen mayıs ayında hazırlamış ve fakülteye sunmuştum. Bu projelerin kabul edildiği de malumdur.

1948 yılı sonunda tamamlanması gereken kitabın hazırlanmakta olduğunu da saygılarımla arz ederim. [42]

4 Kasım 1948, Ankara. Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein Yazıyor

Çocuk Hastalıkları Kliniği Sayı: 61

Ankara Tıp Fakültesi Sayın Dekanı'na,

Bir müddet evvel fakültenin tasvip ettiği (onayladığı) Tıp Fakültesi yeni çocuk kliniği inşaatı projesinin, bütçenin son kat'i şekli münasebeti ile reddedildiğini iznimden dönüşümde teessürle öğrendim. Bu sebepten, Çocuk Kliniği'nin içinde bulunduğu şartların, böyle bir kliniğin gerek dahili teçhizat (donanım) gerek faaliyetine uygun ihtiyaçlarını hiçbir suretle karşılamadığına yeniden nazari dikkatinizi celbetmeyi (çekmeyi) bir vazife addediyorum. Numune Hastanesi Çocuk Hastalıkları kısmı şefliği vazifesini aldıktan kısa bir müddet sonra 11/10/1935'de Sağlık Bakanlığına verdiğim bir raporda kliniğin faaliyeti ile alakadar en lüzumlu içtihat için tekliflerde bulunmuştum.

Bu raporun esas hatlarını (Ricthlinien für den Betrieb von Kinderkrankenhausern u. Krankenhausabteilungen für kranke Kinder) "Hasta çocuklara mahsus çocuk hastaneleri ve hastane kısımlarının faaliyeti hakkında yol gösterici esas noktalar" adlı makalem teşkil ediyordu. Bu makaleyi Alman Çocuk Hastalıkları Birliği'nin emri ve Ceheimrat Finkelatein ile Prof. Noeggrath'in iştirakları (katılımları) ile hazırlamış ve 1930'da neşretmiştim. (Zeitschrift für des gesammte Krankenhauswesen, 1930, Hoft 2). Buna benzer mesleki bir raporu 1932 senesinde Cenevre'de Beynelmilel Sağlık Komisyonu'nun emri üzerine "Zehn Gebote für das Kinderkrankenhaus" "Çocuk Hastanesi için 10 şart" (Nosokomeion, IV.1932) adı altında kaleme aldım.

Her iki raporda da bahs edilen esas noktalar, ekseri memleketlerin çocuk klinikleri tarafından, para bakımından imkanları müsait olmadığı halde kabul ve tatbik edilmişlerdir. Maalesef bu hususta, bu ihtiyaçları hiçbir şekilde karşılayamayacak durumda olan idarem altındaki Ankara Çocuk Kliniği'nin ıslahı için şimdiye kadar harekete geçilmemiştir.

Bununla beraber Sağlık Bakanlığı 1935 senesinde en kısa zamanda modern ihtiyaçlara uygun bir çocuk hastanesinin Ankara'da inşa edilmesi hususundaki arzusunu kat'i olarak izhar etmişti. Bu arada İzmir'deki yeni çocuk hastanesi inşaatından kazanılan tecrübelerde nazarı itibara

alınacaktı.

Ertesi sene Numune Hastanesi'nde tüberkülozlu çocuklara tahsis edilecek hususi bir kısmın açılması hususuna sağlık bakanının nazarı dikkatini celb etmeye (çekmeye) çalıştım. (5/VI/1936 tarihli rapor).

Aynı zamanda tüberkülozlu çocukların tedavisi için Ankara civarında bir pavyon tesis edilmesini de teklif ettim. Bu çocukların tedavileri çocuk kliniğindeki doktorlar vasıtası ile temin edilebilecekti.

Tüberkülozun çocuklarda çok yayılmış bir hastalık oluşu aynı zamanda yer ve yatak azlığı yüzünden çocuk kliniği dahilinde böyle bir kısım açmaya mümkün bulunmayışı böyle bir teklifte bulunmama sebep teşkil etti.

Bundan ayrı bir karantina kısmı da mevcut olmadığı için tüberkülozun muhtelif şekillerinden hasta olan çocuklar önce yaşlarına göre umumi koğuşlarda, bunun gibi tüberkülozlu süt çocukları da süt çocuğu koğuşunda yatıyor, bunu müteakip (bunun sonrasında) klinik muayeneler neticesinde açık tüberküloz vak'alari tespit edilerek enfeksiyon hastalıkları kısmına geçiriliyordu. Mamafih burada da diğer hastalardan tam bir tecrit mümkün değildi.

Maalesef bugün içinde bulunduğumuz bakım şartları da o zamankilerin aynıdır. Yeni ne bir tüberküloz pavyon inşa edilmiş ne de çocuk kliniği dahilinde tüberkülozlu çocuklara mahsus bir kısım konmuştur.

14/6/1937 tarihinde o zamanki Sağlık Bakanının arzusu üzerine 100 yataklı ve bir poliklinikli çocuk hastanesi için bir proje hazırlanmıştır. Bu proje esas itibari ile kabul edilmiş fakat icra mevkiine (yürürlüğe) konulmamıştır. Bunu takip eden senelerde II inci Cihan Harbi'nin patlaması ile husule gelen vaziyet dolayısıyla 1939'dan 1945'e kadar yeni bir çocuk kliniğinin inşaatı düşünülemezdi. Mamafih umumi vaziyetin düzelmesi ile böyle bir inşaatın tahakkuk ettirileceği tekrar tekrar vaad ediliyordu.

Bu sebepten dolayı bu seneler zarfında çocuk hastaneleri kurulmasının ehemmiyet ve lüzumunun daha geniş bir kitleye tanıtılabilecek bir materyali gerek kendi hususi çalışmalarım gerekse istifademe arz edilen devlete ait esas bilgilerin yardımı ile toplamaya çalıştım. Bu materyal bir

kitap halinde (Türkiye Çocuk Hastalıkları ve Çocukların Korunması Problemleri) adı altında neşredilmiştir (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınlarından, Sayı: 3).[51]

1946 senesinde Sağlık Bakanı ile mükerrer (tekrarlanan) konuşmalardan sonra arzusu üzerine poliklinikleri havi ve 300 yataklı umumi bir çocuk hastanesi için yeni bir proje yaparak 2/11/1946 tarihinde kendisine takdim ettim. Bu planda esas itibariyle kabul edilmiş ve tatbikat sahasına geçileceği vaad olmuştu. 1948 senesinde malumunuz olduğu veçhile Fakültede müteaddit (birçok) konuşmalardan sonra 200 yataklı ve iki poliklinikli bir çocuk hastanesi için yeni bir plan hazırladım. Bu arada 50 yataklı ve bir polikliniğin çocuk cerrahisi ve ortopedi için ayrılması düşünülmüştü. Bu plan önce fakülte tarafından kabul olunarak bu iş için iki milyon Türk Lirası tahsis edildi. Daha sonra Üniversite Senatosu ve Sağlık Bakanlığı tarafından da tasvip edildi.

İzinde bulunduğum sırada tasarı Meclis Komisyonu tarafından reddedilerek yeni hastane inşaatından vazgeçilmiş ve bu işe ayrılan tahsisat başka fasıllara devredilmiştir. Böylece, bugün içinde bulunduğumuz durum mevzuu bahis (söz konusu) olan yeni çocuk kliniği inşaatını bir tarafa bırakacak olursak 1935 senesindekinin aynısıdır. Bununla beraber Ankara şehri nüfusunun o zamandan beri oldukça mühim bir miktarda artması, münakale vaziyetinin (ulaşım durumunun) düzelmesi ve halkın bu hususta aydınlanması neticesinde gerek poliklinik ve gerek klinikteki hasta adedi daimi bir surette artmaktadır. Bu nokta 1935 senesi ile bugün arasındaki en esaslı farkı teşkil eder.

Bugün Çocuk Kliniğinin yatak sayısı intani (bulaşıcı) hastalıklar kısmı hariç 35'dir. İntaniye kısmında ise çocuklara tahsis edilen yatak adedi sabit olmayıp lüzuma göre değişiyorsa da hakiki ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır.

Netice itibariyle daimi surette hastaların bir kısmını ekseriya (çoğunlukla) bir yatağa iki çocuk, süt çocuklarında bazı zaman yatağa üç çocuk gelmek üzere yatırmak mecburiyetinde kalıyoruz. Bunun ne demek olduğunu izah etmeme lüzum yoktur. Bu durumda hastalığın nakledilmesi gibi bir tehlikeden başka bakım da son derece güçleşmiş olur.

Mevcut yatak adedi kadar hasta yatırmak da bir hal çaresi olarak görülemez çünkü çoğu uzak yerlerden ve hiç de ender olmayarak gece gelen çok ağır hastaları şartlar ne olursa olsun yatırmak mecburiyetinde kalıyoruz.

Zira burada doğrudan doğruya hayati tehdit eden bir tehlike mevzuu bahistir. İki çocuğu bir yatakta yatırmak bu vaziyette gelen bir çocuğu geri çevirmekten yine daha iyidir. Enfeksiyon hastalıkları kısmındaki şartlar da aynı şekilde ihtiyaçlarımızı karşılamaya kafi gelmez. Burada ayrıca hasta çocukları hastalıklarının cinsine göre tecrit edilme imkanının olmayışı evvelkilere ilave olur. Bir kabul veya tecrit kısmının noksan olusu ağır bir yük olarak telakki edilmelidir. Hem infeksiyöz hem de diğer bir hastalığı (mesela pneumonie, Enteritis) olan, bilhassa yeni ve erken doğmuşlarla süt çocuklarına mahsus ayrı bir kısmın bulunmayışı da bu meyandadır. Bunlardan maada küçük çocuklara mahsus bir kısımla tüberkülozlu çocuklara mahsus bir kısım da noksandır. Polikliniğin içinde bulunduğu şartlar da mesuliyet kabul etmeyecek şekildedir. Senede 30.000 hastayı geçen bir poliklinik adedi için iki kısma ayrılmış tek bir oda mevcuttur. Bekleme salonu olmadığı için hastalar açıkta dar bir koridorda beklemek mecburiyetinde kalıyorlar. Sağlam veya hazım bozuklukları olan çocukların enfeksiyon hastalıkları olanlardan (boğmaca, kızamık v.s) ayrılmaları imkan haricindedir. Bunun doğuracağı neticeleri söylemeye lüzum yoktur.

Laboratuar olarak iki küçük oda mevcuttur. Bu vaziyette muayeneleri en lüzumlu olanlarına inhisar (sınırladırma) ettirmekle dahi buradaki çalışma pek çok güçlüklerle karsılaşır. Aynı vaziyet biraz fazla olarak ilmi çalışmalar için de varittir (geçerlidir). Bunlardan gayri asistan ve hemşirelere mahsus odalar yoktur.

Arşiv bile iğreti bir şekilde yerleştirilmiştir. Ben burada çocuk kliniği faaliyetinin içinde bulunduğu şartları göstermek için sadece en esaslı noktaları ele aldım. Bunlar kliniğin en kısa zamanda yapılacak bir ıslahata muhtaç olduğunu ispat etmeye kafi gelecektir.

Bir yanlışlığa meydan vermemek için, Numune Hastanesi Sağlık Bakanlığının Çocuk Hastalıkları kısmı Şefi Dr. Haldun Tekiner gibi hastane

Başhekimi Rüştü Çapçı'nın bütün bu noktalarda benimle hem fikir olduklarını yapılacak bir ıslahatla alakadar olarak veya çocuk hastanesinin planlarını tetkik ederek daima benimle beraber çalıştıklarını tasrih etmek isterim.

Çocuk kliniğinin zamana uymayan ve ihtiyaca kafi gelmeyen vaziyetini ve bu vaziyet neticesinde doğabilecek tehlikelere fakültenin dikkat nazarini çekmeyi bir vazife telakki ediyorum.

Bugünkü hijyenik şartlara ve ihtisasımıza ait tecrübeler neticesinde görülen ihtiyaçlara uygun bir üniversite çocuk kliniğinin kurulması için çare ve yollar bulmanızı rica ederim. [42]

Ord. Prof. Dr. A.Eckstein

25 Kasım 1948, Ankara [42]

Çocuk hekimlerine yönelik bir tekamül (geliştirme) kursu açılır.

Konular:

1) Türkiye'de çocuk hastalıkları ve korunmaları problemleri (A.E.)

2) Toksoplasmosis ve histoplasmosis (A.E.)

3) İshallerin etyoloji ve tedavideki özellikleri (A.E.)

4) Menenjit ve tüberküloz tedavisinde yenilikler (A.E.)

5) Erythroblastosis fetalis ve rh faktörü (kan grup uyuşmazlıklarına bağlı klinik durum), (Bahtiyar Demirağ)

6) Çocuk yaşlarında hemolitik anemiler (Bahtiyar Demirağ)

7) Çocuk yaşlarında akut romatizma (Bahtiyar Demirağ)

8) Virütik hastalıklar ve korunma (İhsan Doğramacı)

9) Şimik ve antibiyotik tedavide ilerlemeler (İhsan Doğramacı)

6-20 Temmuz 1949,
Van ve Diyarbakır gezisi

Van (1949)
(Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün Prof. Dr. Nejat Akar'a özel izniyle)

Reise nach

Van u. Diabekir
vom 6. VII - 20. VII 1949.

Zur rechten Zeit haben wir noch alle Papiere bekommen, die bestätigen, daß das Innenministerium, in die Ostprovinzen zu reisen und als Nichtigkeit ein „Tamir" des Hygieneministeriums, daß wir die medizin. Equipes in Van und Umgebung u. Kulpa aufsuchen sollen und daß man in diesen Provinzen alles tun soll, damit wir viel sehen und ein angenehmes Leben haben.

Um 11 Uhr fliegen wir ab. Eine schwarze Gewitterwand steigt im Westen und Norden

23 Eylül 1949, Ankara. Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein Yazıyor

Ankara Tıp Fakültesi Dekanlığı'na,

Teklif edilen Hamburg Tıp Fakültesi Çocuk Kliniği profesörlüğünü kabul etmek kararında bulunduğum cihetle fakültenizle olan ve bu sene sonunda hitama (sona) eren mevcut kontratımı yenileyemeyeceğimi şimdiden üzülerek bildirmek zaruretinde (zorunlu) kaldım. Her türlü ihtiyaçları karşılayabilecek bir çocuk kliniğinin Ankara Üniversitesi için olan büyük lüzumuna ait kanaat ve temennilerimi memleketinizden ayrılırken son bir defa daha tekrarlamaktan kendimi alamıyorum. Türkiye'de bulunduğum müddetçe, müteaddit raporlarla zaruretini tebarüz ettirdiğim (belirttiğim) böyle bir çocuk kliniğinin yapıldığı haberleri beni Hamburg'da bile çok sevindirecektir.

Büyük yardım ve teveccühlerine mahzar olduğum Ankara Tıp Fakültesi'ne teşekkürlerimi sunarken, istikbal için de önemli başarılar dilemeyi bir borç sayarım.[42]

13 Ekim 1949, Ankara. Dilekçenin üzerine bir not düşülmüş. "Kabul edildi." Bir de paraf. Prof. Dr. Şakir Dirisu.[42]

4 Kasım 1949, Ankara. Ord. Prof. Dr. A. Eckstein Dilekçesi

İstanbul'da açılacak olan Doçentlik imtihanlarında hazır bulunmak üzere 7 kasımdan 12 kasım 1949'a kadar görevimden ayrılmam icap ettiğini...[42]

Ali Kızıltan'ın Doçentlik Tezi. Ali Kızıltan'ın Çocuk Hastaneleri konulu tez savunması için İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, II. Bina Kürsüsüne gidiyor.

Tezin başlangıç bölümünden:

"Büyük olmayan şehirlerde hasta çocuklar için, umumi hastanede bir bölüm ayrılmakla iktifa edilebilirse de, - istatistiklere göre genel nüfusun yüzde otuz beşi kadar olan - çocuklar büyük şehirlerde mühim bir miktar teşkil ettiklerinden, hasta çocukların tedavisi için bunlara tahsis edilmiş başlı başına tesislere ihtiyaç vardır. Bu sebeple sıhhat müesseseleri layıkiyle gelişmiş bulunan memleketlerde çocuklar kısmı, kendi içinde muhtelif bölümlere ayrılan tam teşkilatlı genel çocuk hastanesi haline gelmektedir.

Bu itibarla, çocuk hastanelerine ait bu çalışmanın bir bütün olabilmesi için, hastanelerin umumi esaslarını kısmen de olsa içine alması, özellikler gösteren kısımlarının ise imkan nispetinde aydınlatılması icabetti.

...

Projenin programı, Ord. Prof. Dr. Eckstein'in "rapor über die Errichtung von Allgemeinen Kinderkrankenhauser in der Türkei" başlıklı yazılarında, İstanbul ve Ankara için düşünülebilecek bir genel çocuk hastanesine ait olarak tespit ettikleri programın tamamen aynıdır. Çocuk hastanelerinin özelliklerinden bahsedilirken de, gene bu yazıdaki esaslara bağlı kalınmıştır.

Projenin hazırlanması sırasında , çeşitli eleman ve bölümlerin gerek tek başına ve hastanenin bütünü içindeki özellikleri ve gerekse hastanenin yapısı ve organizasyonu bakımından gösterdikleri özellikler Prof. Dr. Eckstein ile değişik plan teklifleri üzerinde görüşülerek son şekil üzerinde mutabık kalınmıştır. A.K." [70]

14 Kasım 1949, Ankara. Prof. Dr. Şakir Dirisu imzalı Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na yazılan yazı

Ord. Prof Dr. A. Eckstein Hamburg'a gideceğinden, çıkarmak istediği eşyalarda gereken kolaylığın gösterilmesine...[42]

22 Aralık 1949, Ankara

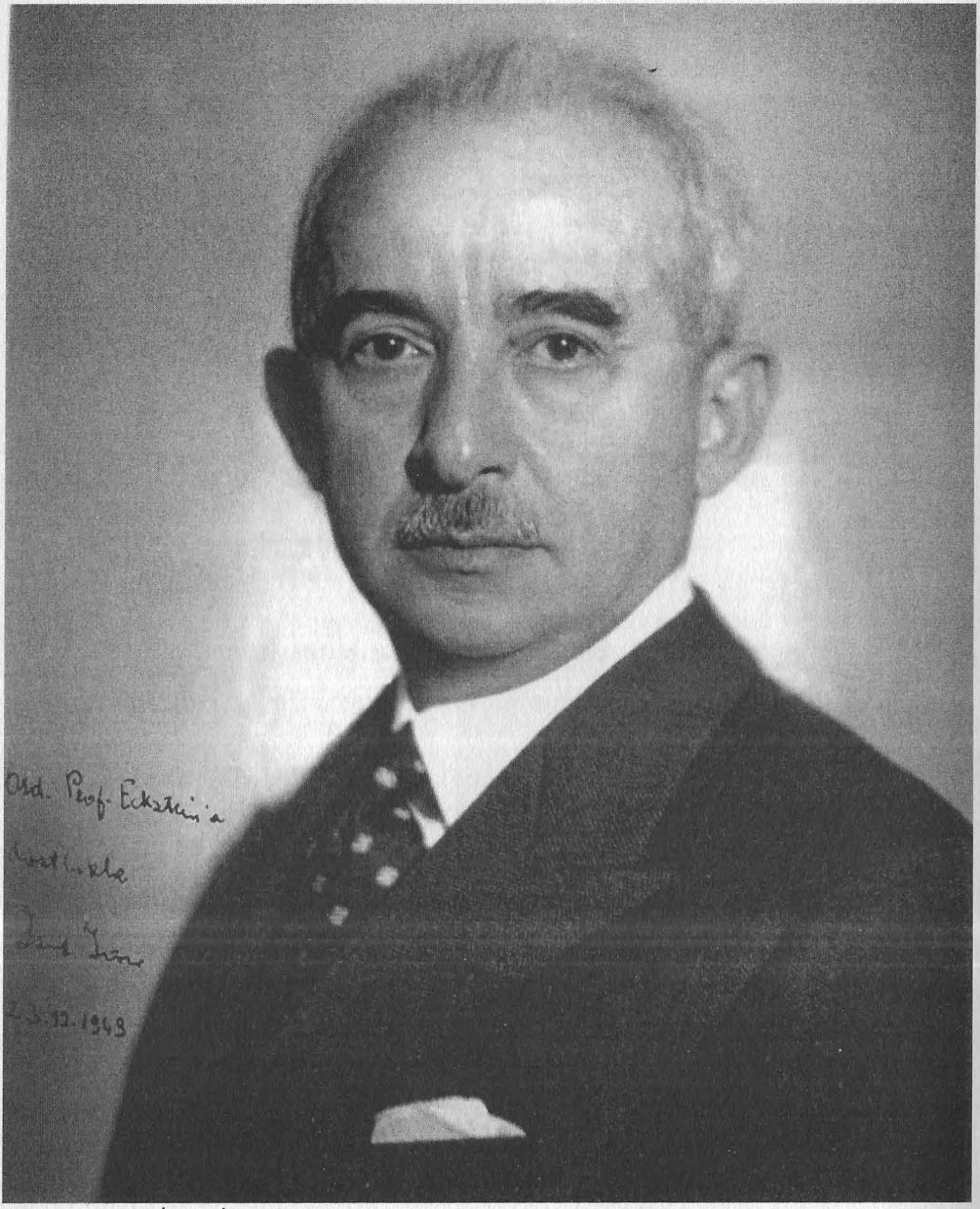
Sayın Ord. Prof. Dr. Eckstein

Yüksek şahsiyetinizin, memleketimize ve biz tıp talebelerine lütfettiği feragatli (özverili) çalışma ve örnek sevgiden unutulmaz minnettarlık duygularını izhar eden (gösteren) Tıp Öğrenci Derneği 22 Aralık 1949 Perşembe günü yaptığı toplantıda siz muhterem hocamızı ikinci Fahri Üye olarak şeref defterine almaya oy birliği ile karar vermiştir. Derneğimiz bu vesile ile iyi yolculuk ve muvaffakiyetli (başarılı) çalışmalar temennileri ile sonsuz saygılarını sunmakla kendini bahtiyar addeder.[42]

A.Ü.Tıp Öğrenci Derneği Başkanı
Hayri Kalabalık

23 Aralık 1949, Ankara. Eckstein, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü ziyaret ediyor. İsmet İnönü kendi portresini imzalayarak, Eckstein'a veriyor:

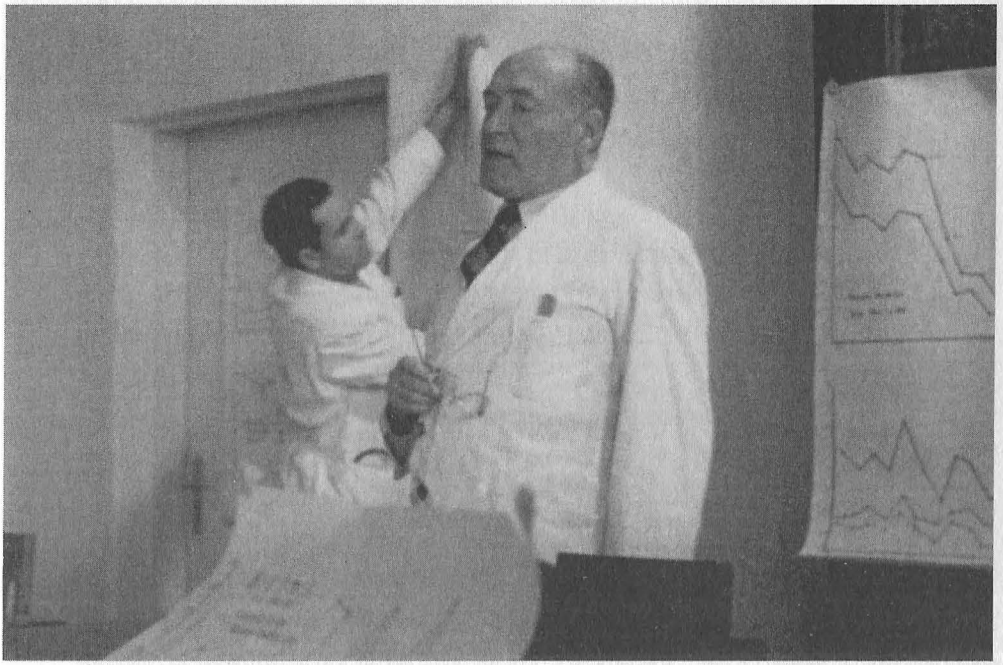
"Ord. Prof. Eckstein'a
Dostlukla
İsmet İnönü"

Başvekil İsmet İnönü

24 Aralık 1949, Ankara

Tıp fakültesinde 'veda dersini' veriyor.

Aralık 1949, Ankara. Bayan Eckstein Anlatıyor

Türkiye'den ayrılırken gümrük müdürü pazar günü olmasına rağmen geldi.

Bir saat kadar oturup kahve içtikten sonra söyle bir soru sordu:

- Beraberinizde ne götürmek istersiniz? Ben Schummi'ye verilen tüm gümüş hediyeleri düşünüyordum. Fakat o bununla hiç ilgilenmedi ve dedi ki:

- Fakir bir ülkeye gidiyorsunuz. Kaç kilo pirinç, şeker, çay ve kahve almak istersiniz?

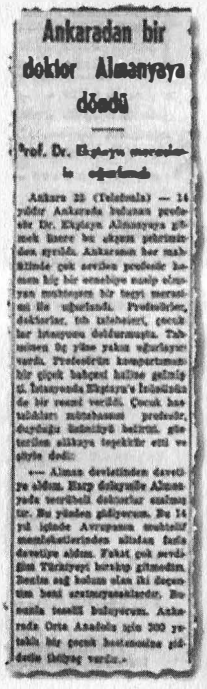
Kahve götürmenin yasak olduğunu söyleyince cevabı şöyle oldu:

- Bu ülkede bir Eckstein için neyin yasak olacağını öğrenmek isterim.

26 Aralık 1949

VATAN

Ankara'dan Bir Doktor Almanya'ya Döndü [71]

Ankaradan bir doktor Almanyaya döndü

Prof. Dr. Ekstein merasimle uğurlandı

Ankara 25 (Telefonla) — 14 yıldır Ankarada bulunan profesör Dr. Ekstein Almanyaya gitmek üzere bu akşam şehrimizden ayrıldı. Ankaranın her mahallinde çok sevilen profesör hemen hiç bir ecnebiye (yabancı) nasip olmayan muhteşem bir teşyi (uğurlama) merasimi ile uğurlandı. Profesörler, doktorlar, tıb talebeleri, çocuklar istasyonu doldurmuştu. Tahminen üç yüze yakın uğurlayıcı vardı. Profesörün kompartımanı bir çiçek bahçesi haline gelmişti. İstasyonda Ekstein'a İnönü'nün bir resmi verildi. Çocuk hastalıkları mütehassısı profesör, duyduğu üzüntüyü belirtti, gösterilen alakaya teşekkür etti ve şöyle dedi:

— Alman devletinden davetiye aldım. Harp dolayisiyle Almanyada tecrübeli doktorlar azalmıştır. Bu yüzden gidiyorum. Bu 14 yıl içinde Avrupanın muhtelif memleketlerinden aldığı fazla davetiye aldım. Fakat çok sevdiğim Türkiyeyi bırakıp gitmedim. Benim sağ kolum olan iki doçentim beni ayırmıyacaklardır. Burada tesellî buluyorum. Ankarada Orta Anadolu için 300 yataklı bir çocuk hastanesine şiddetle ihtiyaç vardır.»

Prof. Dr. Eckstein merasimle uğurlandı

Ankara 25 (telefonla) - 14 yıldır Ankara'da bulunan Profesör Dr. Eckstein Almanya'ya gitmek üzere bu akşam şehrimizden ayrıldı. Ankara'nın her mahallinde sevilen, çok sevilen profesör hemen hiç bir ecnebiye (yabancı) nasip olmayan muhteşem bir teşyi (uğurlama) merasimi ile uğurlandı. Profesörler, doktorlar, tıp talebeleri, çocuklar istasyonu doldurmuştu. Tahminen üç yüze yakın uğurlayıcı vardı. Profesörün kompartımanı bir çiçek bahçesi haline gelmişti. İstasyonda Eckstein'a İnönü'nün bir resmi verildi. Çocuk hastalıkları mütehassısı profesör, duyduğu üzüntüyü belirtti, gösterilen alakaya teşekkür etti ve şöyle dedi:

- Alman Devleti'nden davetiye aldım. Harp dolayisiyle Almanya'da tecrübeli doktorlar azalmıştır. Bu yüzden gidiyorum. Bu 14 yıl içinde Avrupa'nın

muhtelif memleketlerinden altıdan fazla davetiye aldım. Fakat çok sevdiğim Türkiyeyi bırakıp gitmedim. Benim sağ kolum olan iki doçentim beni aratmayacaklardır. Bununla teselli buluyorum. Ankara'da Orta Anadolu için 300 yataklı bir çocuk hastanesine şiddetle ihtiyaç vardır."

Bayan Eckstein Yazıyor

Ayrılış Notu

Schummi, zaman içinde Ankara'daki çocukları tedavi ettiğinden, dostluklarımız inanılmayacak ölçüde genişti. Nereye gidersek gidelim, çocuklar Schummi'nin elini öperdi. Ankara'dan ayrılırken yüzlerce Türk, bebekleri veya çocukları ile son kez bizi uğurlamak üzere istasyona gelmişlerdi. Gazetelerin daha sonra yazdıklarına göre, bu uğurlama töreni Ankara'da o zamana kadar yaşanan en büyük ayrılış töreniydi. Tren görevlisi şeker ve çiçekleri yandaki kompartımana taşımıştı. Çiçekleri İstanbul'da Alman Hastanesi'ne; şekerlerin büyük kısmını Kosswig'lere verdik.

21 Mart 1950, Hamburg. Hamburg Hansestadt Senatosu Eckstein'i profesör olarak atadı.

18 Temmuz 1950, Hamburg. O gün, ormanda birlikte piknik yapmışlardı. Çok güzel bir gün geçirdiler. Akşam eve döndüklerinde hiç keyfi kalmamıştı. Mide bulantısı ve kusmalar şiddetlendi. İlk akla getirdikleri zehirlenmiş olabileceğidir. Hastaneye kaldırılır. Ancak tüm tıbbi girişimlere karşın yitirilir. Bn Eckstein, zehirlediklerinden şüphelenmektedir. Otopsi yapılmasını özellikle istemektedir. Sonucunda bazı kaynaklara göre enfarktüs bulguları vardır. Kimi kaynaklara göre ise beyinde tümör çıkar. Beyindeki tümörün, belki de yaşamının son bir yılında ortaya çıkan tüm karakter değişimlerini açıklayabilecek bir teşhis olduğu ileri sürülür. Ancak beyin tümörü değildir. Kalp krizidir.

Ardından konuşmayı, en iyi arkadaşı Erich Rominger yapar. Editörler kurulunda yer aldığı Annales Pediatrici 1951'de bir sayısını

ona ithaf eder. [72] Ölümünün ardından bilimsel dergilerde hakkında yazılar yazılır.

Külleri İngiltere Cambridge 'de evinde saklanmaktadır.

ANNALES PÆDIATRICI

International Review of Pediatrics
Revue Internationale de Pédiatrie
Jahrbuch für Kinderheilkunde

Begründet 1858 von Fr. Mayr, M. Politzer, M. Schuller Fortgeführt von H. v. Widerhofer, A. Steffen, O. Heubner, Th. Escherich, J. v. Bókay, E. Feer, A. Czerny u.a.

Organ der Schweizerischen Gesellschaft für Pädiatrie — Organe de la Société Suisse de Pédiatrie

Editores

J. Brdlik Praha · de Castro-Freire Lisboa · K. Choremis Athen · S. van Creveld Amsterdam · R. Debré Paris
R. Dubois Bruxelles · St. Engel London · B. Epstein Praha · G. Fanconi Zürich · C. Friderichsen Kopenhagen
P. Gautier Genève · F. Gröer Kraków · P. György Philadelphia · P. Kiss Budapest · E. Mayerhofer Zagreb
L. F. Meyer Tel-Aviv · M. Michalowicz Warszawa · G. Mouriquand Lyon · E. A. Park Baltimore
A. von Reuss Wien · P. Rohmer Strasbourg · E. Rominger Kiel · B. Schick New York · G. de Toni Genova · A. Wallgren Stockholm

Redactores

E. Freudenberg Basel · E. Glanzmann Bern · A. Hottinger Basel · M. Jaccottet Lausanne

Vol. 177 Oktober 1951 No. 4

GEDENKSCHRIFT
FÜR
A. ECKSTEIN

BASEL (Schweiz) S. KARGER NEW YORK

Printed in Switzerland

10

Ardından Ne Dediler?

Prof. Dr. Behçet Tahsin Kamay Anlatıyor [73]

Senelik bir mukavele (sözleşme) ile 4/9/1935 tarihinde Ankara Numune Hastanesi Pediatri Servisi Direktörü olarak gelerek, 1/10/1945 tarihinde Ankara Tıp Fakültesi'nin kuruluşu üzerine Fakültemizin Pediatri Kliniği Profesörlüğüne geçti Memleketinden vaki davet ve vazife tekliflerine birçok defalar göğüs geren bu iyilik bilir insan, nihayet Hamburg Üniversitesi Pediatri Kliniği Ordinaryüslüğü'ne tayinini reddedemeyerek istemeye istemeye ve yüreği sızlayarak on beş sene emek verdiği Ankara Numune Hastanesi'nden, Fakültemizden ve memleketimizden talebelerini ve hasta yavrularını gözyaşı ve matem içinde bırakarak ayrıldı. Meğer ki bu ayrılık kısa bir zaman sonra ebedi olacakmış ve bu veda son bir veda imiş.

Eckstein, kıymetli bir doktor, değerli bir çocuk hastalıkları profesörü olduğu kadar; çok geniş kültürlü bir alim, felsefi ve sosyal problemler üzerinde kafa yoran bir mütefekkirdi (düşünür).

Kendisine has bol esprili o kadar güzel ve tatlı bir görüşmesi vardı ki, dinleyenleri kendisine hayran bırakırdı. Fikirlerini o kadar kuvvetle, maharetle, ince bir zeka ile idare etmenin sırrını bilirdi ki, insan bu fikirlerin arkasına katılmak cazibesinden kendisini kurtaramazdı.

Öyle babacan bir hali, öyle tatlı bir bakışı, öyle kandırıcı ve ikna edici yumuşak bir konuşması vardı ki, en yaramaz ve huysuz çocuklar bile, kendilerini bu konuşmanın sihrine kaptırarak yumuşayıverirlerdi.

Onun yanından ayrılan zavallı analar sanki çocuklarının bütün hastalıklarını Dr. Eckstein' in muayene odasına bırakmış ve evlatları şifa bulmuş gibi sevinç, neş'e ve ümit içinde güle güle dönerlerdi. Çünkü aynı zamanlarda o, iyi bir halk hekimi ve bir psikolog idi.

Memleketimize gelen ecnebilerden Prof. Eckstein kadar Türk ailelerinden büyük ve samimi bir dost halesiyle etrafı çevrilmiş pek az insan tanıyorum. Zira o, her ailenin kara gün dostu idi. Anaların yavruların, tanıdıklarının ve tanımadıklarının acılarını paylaşmaktan derin ve insani bir zevk duyardı.

Prof. Eckstein'i tanıyanlar, onun güzel, samimi, canlı, sürükleyici ve bilgili konuşmalarından zevk alan dostları kendisini sevdiği kadar, bu şereften mahrum kalan kimseler bile onun hastalara, analara, küçüklere karşı gösterdiği ince şefkati, hassasiyeti, baba halini duyanlar bile onu gıyaben severlerdi.

Rahmetli, yalnız Ankara Numune Hastanesi'nin klinik ve polikliniği içine kapanarak veya Tıp Fakültesi kürsüsünden derslerini takrir etmekle (anlatmakla) kendisini vazifesini yapmış ve başarmış bir insan olarak asla telakki (kabul) etmemiştir.

O, Anadolu'nun ücra köşelerine kadar gitmiş; oraları karış karış gezmiş; Türk köyüne ve Türk köylüsünün içine girmiş, kapılarını çalmış ve onlara misafir olmuştur. Gittiği her yerde köylünün aşını yemiş, ayranını içmiş, sağlık ve sosyal dertlerine nüfuz etmiş, bir halk hekimi ve bir Türk muhibbi (dostu) idi. Türk köylüsüne ve onun tabiat karşısındaki irade ve azmine hayrandı. O, hayranlığını nasıl her yerde ifade ederse, gördüğü dertleri ve yaraları da yalnız kendi içinde saklamayarak, hastalığı ve tedavi çareleri ile birlikte, yazılarıyla sözleriyle, dersleriyle, konferanslarıyla, talebelerine, üniversite muhitine, devlet ve hükümet erkanına duyurmak medeni cesaretini de her zaman göstermiş ve ideali için çalışmaktan yorulmamıştır. En büyük emeli Ankara'da 300-500 yataklı bir çocuk hastanesinin açıldığını görmekti. Bunun için ne kadar çalıştığını ve ne kadar uğraştığını hepimiz biliriz. Ne yazık ki, bu güzel idealini görmeden veya duymadan maddi varlığı toprağa göçtü.

Eckstein' in Türkiye'yi ikinci vatanı kadar çok sevdiğine ve Türk milletine yürekten bağlanmış olduğuna eminim.

O, bir mütefekkire, bir ilim adamına yakışır bir şekilde yıllarca beraber yaşadığı milletin tarihine, kültürüne, medeniyetine, güzel sanatlarına ve edebiyatına da alaka göstermiştir. Onun Türk muharrirleri (yazarları), romancıları, hikayecileri ve sanatkarlarının eser ve biyografileri hakkında geniş bir bilgi hazinesine malik olduğunu söyleyebilirim.

Bu aziz dost ile ilk defa olarak 1938'de adliyede toplanan bir eksper heyetinde tanışmak ve sevişmek bahtiyarlığına nail oldum. Ondan sonra da sevgimiz hiç eksilmeden arttı.

Ankara Tıp Fakültesi'nde beraberce çalışmak saadetine erdikten sonra daha sık temas etmek, fikir mübadelesinde (değişiminde) bulunmak, sohbetinden istifade etmek fırsatına daha da çok malik oldum. Makalelerini bana okumak, kitapları ve eserleri hakkında mütalaa (görüş) sormak gibi gösterdiği tevazu ve mahviyetinin de ayrıca minnettarıyım.

Aziz meslektaşımızın ölümü kadirbilir memleketimizde yürekleri sızlatan büyük bir acı olmuştur. Bilhassa Fakültemiz, Eckstein'ın şahsında büyük ve kıymetli bir Türk dostunu, değerli bir ilim adamı...

Dr. Nimet Taşkıran Yazıyor[74]

Eckstein mütekamil (olgun) bir insan, iyi bir hoca idi. Yetiştirdikleri bugün kalburüstü hekimlerdir. Kendisiyle ne kadar çok ve yakın dostluğumuz vardı.Yabancıların ve sefaretlerin özel hekimi gibi idi. Buralardaki cerrahi vakalara tercihan beni çağırırdı. Ne kadar çok gecelerimizi sabahlara kadar hasta başında geçirmişizdir. Dostluğu ve beraberliği bende daima hoş bir hatıra bırakmıştır.

Jülide Gülizar[75] 28 Kasım 1989 Cumhuriyet

Benim Ankara'm

Bir Eckstein geçti Ankara'dan

1935'den 1950'ye kadar Ankara'da dünyaya gelenlerin pek çoğuna Albert Eckstein'ın şifalı elleri hiç değilse bir kez dokunmuştur. Benim geldiğim Ankara'nın her yaştan annelerinin dilinden düşmeyen bir isimdi Eckstein. Bir güvenin, bir güvencenin simgesiydi

Kimdi bu adam? Sevilen, güven duyulan her ünlü gibi o da biraz efsaneleşmişti. Hem de daha yaşarken. Hakkında bir çok güzel öykü anlatılırdı ama, en çok dillerde dolaşanı Hitler zulmüyle ilgili olanıydı. Hitler'in zulmüne dayanamayan bu ünlü Alman hekimi ve de profesör, çareyi Türkiye'ye sığınmakta bulmuş. Burada öylesine sevgi ve saygıyla karşılanmış, öylesine rahat bir ortam bulmuş ki, Eckstein, " Türkiye benim ikinci vatanım" demiş. Hatta daha da ileri giderek, burada ölmek ve burada gömülmek istediğini söylemiş. Eh, buna can mı dayanır? Ankara halkı bu Hitlerzedeyi, bu Türkiye sevdalısını bağrına basmış ki, ne basma...

Ben kendisini gördüğümde 55 yaşında olduğunu söylemişti. Adını duya duya öylesine merak etmiştim ki, bir yakınımın çocuğunun rahatsızlığında peşlerine takılmıştım. Amacım, bu kahraman doktoru görmek, kim olduğunu, neden Türkiye'ye geldiğini öğrenmekti. Yaşamımda ilk kez bir Hitlerzede göreceğim için heyacanlıydım.

Karşımda son derece ciddi bir profesör buldum. Konuşmak için can atıyordum ama, hiç oralı olmuyor, hiç yüz vermiyordu: Kulağını yalnızca anneye vermiş, gözleriyle yalnızca önündeki çocuğa bakıyordu.

Yarım saate yakın bir zaman geçti. Bu yarım saati şaşkın ve hayran geçirdiğimi anımsıyorum. Çünkü karşımda bir hasta çocuk ve bir doktor yerine, birbiriyle şakalaşan, çekişen, birbirini sevip okşayan iki haylaz vardı sanki. Kah doktor çocuğun poposuna bir şaplak atıyor, kah çocuk doktorun burnunu ellerinin arasına alıp çekiştiriyordu.

Gülüşmeler, küçük çığlıklar arasında muayene bitti, ilaçlar

yazıldı. "Siz oyun mu oynadınız, doktorluk mu yaptınız" diye soruyorum. " Çocuk doktorluğu, çocuklaşarak yapılıyor" diyor, "öyle büyüklere olduğu gibi, sorular sorup cevaplar bekleyerek değil."

....

Eckstein'a pat diye soruyorum niçin Almanya'dan kaçtığını. "Kaçmadım ki" diyor. Evet, kaçmamış. Aslında hiç de öyle kahramanca bir öykü değil Türkiye'ye geliş nedeni 1932'de Ordinaryüs Profesör olmuş. Düsseldorf Tıp Akademisi'nde görev yaparken, bir gün görevinden alınıvermiş. Her alanda yeni arayışlar ve olumlu girişimler içinde olan Türkiye bu fırsatı kaçırmamış, Ankara Numune Hastanesi'nde çalışması için bu ünlü hekime çağrıda bulunmuş. O da kabul edip gelmiş. Yıl 1935.

- Oysa hakkınızda çok güzel şeyler anlatılıyor. Sizi bir kahraman gibi görüyorlar. Hitler'den kaçıp buraya sığındığınız filan...

sözümü kesiyor. "Biliyorum" diyerek. "Savaş yıllarında pek çok ilim adamı, sanatçı Hitler'in mezaliminden kaçtığı için, beni de öyle sanıyorlar, ama benimki öyle değil."

- Peki bir daha Almanya'ya dönmeyecek misiniz? Burada mı öleceksiniz?

- Yoo, bir gün döneceğim.

Albert Eckstein, yanılmıyorsam 1950 başlarında ülkesine döndü. Ardında çocuklar için, özellikle de Türk çocukları için yaptığı pek çok araştırma, çalışma ve annelerin gönlünde kurduğu tahtı bırakarak. Annelerin yüreğine giden yolun, onların çocuklarına gösterilecek sevgiden geçtiğini bilen bu güzel insanın ölüm haberi de yedi-sekiz ay sonra geldi.

Oğlu Klaus Eckstein Anlatıyor[76]

Babam Bavyera'daki evde keman çalarmış. Hatta nota bile yazmış. Arkeolojiye çok meraklıydı.. Fotoğraflarını Leica ile çekermiş. Othmar Pferschy[77] İstanbul'un en meşhur fotoğrafçısıydı. Babamın çok yakın arkadaşıydı.

Babamın para ile arası yoktu. Harçlığını annem verirdi.

Uludağ'a gidişimizi hatırlıyorum. Trenle Eskişehir'e sonra otobüsle Bursa'ya, taksi ile Kirazlıyayla'ya gittik.

Uludağ, 1942

11

Yaşam Sürüyor

Eckstein ailesi

Klaus Eckstein: Oğlu. İngiltere'de öğretmenlik yapıyor. İki üç yılda bir Türkiye'ye geliyor. Ankara' da Ayşe Abla Okulu'nda İngilizce danışmanlığı yaptı. Tatillerini Side'de geçiriyor. Üçü evlatlık olmak üzere toplam yedi çocuğu var.

Herbert Eckstein: Oğlu. Pediatrik Ürolog. Nisan 1958 ile Aralık 1960 tarihleri arasında Hacettepe Çocuk Hastanesi'nde çocuk cerrahı olarak çalışmış ve o bölümün kuruluşuna katkı da bulunmuştur. Üriner sistem taşları konusu ilgi alanıydı. 1987'de öldü. Adına 1995 yılında bir bilimsel toplantı yapıldı ve bilimsel bir anı kitabı yayınlanmıştır. [78]

Peter Eckstein: Oğlu. Pratisyen hekim. Halen İngiltere'de yaşıyor. 74 yaşında. Emekli.

Dr. Erna Eckstein: Eşi. 1956'da Türkiye'ye Prof. Dr. Ihsan Doğramacı'nın daveti üzerine geldi. Hacettepe Çocuk Hastanesi'nin kuruluşunda çalıştı 1960'ların başında Almanya'ya döndü. 1964'de İngiltere Cambridge'e yerleşti. 1994'de Türkiye'yi ziyaret etti. 1998 Mart ayında, 104 yaşında öldü.

Asistanları

Dr. Selahattin Tekand: İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra 1937'de Ankara Numune Hastanesi'nde çocuk uzmanlığı eğitimini tamamladı. Prof. Dr. A. Eckstein'in ilk asistanı. 6

Temmuz 1999'da İzmir'de vefat etti. Ölümünden üç yıl öncesine kadar aktif olarak çocuk hekimi olarak çalışıyordu.

Prof. Dr. Sabiha (Cura) Özgür: Ankara Tıp Fakültesi Çocuk Hastalıkları Kürsüsü'nden ayrıldıktan sonra, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı'nı kurdu. Yıllarca başkanlığını yaptı. Çok sayıda çocuk doktorunun yetişmesini sağladı. Halen emekli.

Prof. Dr. İhsan Doğramacı: İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Ankara'da Prof. A. Eckstein'in asistanı olarak çalıştı. Hacettepe ve Bilkent Üniversitelerinin kurucusu. 1981 yılında Yüksek Öğrenim Kurulu (YÖK) başkanlığına getirildi. Hiç emekli olmadı.

Dr. Neriman Olgür: Önce Keçiören Çocuk Yuvasında, sonra Haydarpaşa Numune Hastanesinde şef muavini ve şef olarak çalıştı. Halen emekli. İstanbul Moda'da yaşıyor. Oturduğu evin salonundaki konsolda hocanın resmi duruyor.

Prof. Dr. Bahtiyar Demirağ: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Kürsüsü yönetmeni Prof. Dr. A. Eckstein, görevi 1950 yılında Demirağ'a verdi. 1963 yılında Cebeci'de yeni çocuk hastanesinin açılışını, bu bölümün kurumlaşmasını gerçekleştirdi ve çok sayıda çocuk hekimi yetiştirdi. 1981 yılında Ankara'da vefat etti.

Eckstein ailesinin akrabası Oma'nın Bayan Eckstein'a Türkiye'ye hareket etmeden önce hediye ettiği halkalı altın zincir: Hiçbir halkası satılmadan, ölümüne kadar Bayan Eckstein tarafından o günlerin anısı olarak saklandı.

Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein'ın Hayalindeki Çocuk Hastanesi:

1. Prof. Dr. Bahtiyar Demirağ tarafından 1952 yılında Cebeci'de temeli atıldı. 1963 yılında inşaatı bitirildi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı binası olarak hizmet veriyor.

2. Prof. Dr. İhsan Doğramacı tarafından gerçekleştirilen Hacettepe Üniversitesi Çocuk Hastanesi.

Bülent Alganer Yazıyor

1950 yılında yeni doğan oğlumu kontrol için, Ankara'da iyi bir isim yapmaya başlamış olan çocuk hekimi Sayın Prof. Dr. İhsan Doğramacı'ya götürdüm. Gerçekten ilgisi Prof.Eckstein'dan geri değildi.

İlk muayeneden sonra yazı masası önünde oturup tavsiyelerini dinlerken, arkasındaki duvarda Prof. Eckstein'ın büyücek bir resmini gördüm ve Prof. Dr. İhsan Doğramacı'ya onu nerden tanıdığını sordum. Prof. Dr. Doğramacı hiç tereddüt etmeden ve iftiharla diyebileceğim bir tarzda "Ben onun asistanı idim" dedi.

Bu bilgi üzerine ben de hemen, Prof. Eckstein'ın Ankara'da düşünmüş olduğu çocuk hastanesi idealini bilip bilmediğini sordum. Prof. Dr. Doğramacı daha sözümü bitirmeden kısaca ve kendinden emin bir şekilde "Onu ben gerçekleştireceğim" dedi. Gerçekten Hacettepe Çocuk Hastanesi'ni Prof. Dr. Doğramacı kurdu ve ilk defa duyduğumuz bir çocuk ruhiyatçısı çok değerli bir hekimi, Prof. Dr. Mualla Öztürk Hanım'ı görevlendirdi. Sayın Prof. Dr. Doğramacı bu gayretle kalmadı, değer bilen bir insan olarak Prof. Eckstein'in eşini de yönetici olarak Hacettepe Çocuk Hastanesi'ne getirdi. Ancak Prof. Eckstein'ın değerli eşi görevine devam edemedi ve Türkiye'den ayrıldı. [22]

Son Söz

Bu kitabı kaleme alırken, öncelikle unutulan bir yaşamı gün ışığına çıkarmayı hedeflemiştim. Ancak değişik zamanlarda, değişik belgelere ulaştıkça, 1935-1949 yıllarında Ankara'da yaşayan Erna-Albert Eckstein çiftinin yaşam öyküsünden, günümüze de yansımalar olabileceğini anladım. Kitabın ilk basımında "Bu satırların bir başlangıç olduğunu biliyorum. Kim bilir geçmişten günümüze ulaşmayı bekleyen ne kadar çok belge, ne kadar çok anı vardır," demiştim. Gerçekten de 1999 yılında yapılan ilk ve 2003 yılında yapılan ikinci basımından sonra, ilk satırlara yeni bilgiler, anılar, fotoğraflar eklemek gerekti.

Eckstein'ların Türkiye'deki yaşamları benim çok ilgimi çekmişti. Ülkemizde bulundukları 15 yıllık süreçte, ülkeme, ülkemin çocuklarının sağlığına katkıda bulunmuşlardı. Gittikleri yöreleri fotoğraflamışlar, notlar almışlar, binlerce kadınla görüşmüşler, rapor hazırlamışlar, Ankara'ya bir çocuk hastanesi kurmak için inanılmaz gayret göstermişlerdi. Türkiye'yi ikinci vatanları olarak görmüşlerdi.

1933 Üniversite reformunun ardından, seçilerek Türkiye'ye çağrılan Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein, Kemalist Cumhuriyet'in idealizmini benimsemiş; çocuk hastalıklarının modern eğitimini asistanlarına aktarmış; ardından gelenler Ankara Tıp, Hacettepe, Ege Üniversitelerinde çocuk kliniklerinin kurulmasını, ilerlemesini sağlamışlardır. Bu dönem, bir bakıma Türk çocuk sağlığı hekimliği tarihinin önemli bir dönüm noktası niteliğindedir.

Bu kitabı hazırlarken bana bilgi veren- belge ulaştıran Dr. Selahattin Tekand, Prof. Dr. Sabiha (Cura) Özgür, Prof. Dr. İhsan Doğramacı, Dr. Naime Candaş, Dr. Neriman Olgür, Zerrin Demirağ , Prof. Dr. Şinasi Özsoylu, Doç. Dr. Halit Uzun, Hilal Özcan, H. Moll (Almanya), Regine Erichsen (Almanya), Max Plassmann (Almanya), Klaus Eckstein, Almanya Arkeoloji Enstitüsü/İstanbul yetkilileri , Düsseldorf Üniversite Arşivi yetkilileri, Arnold Reisman (A.B.D.), Prof. Dr. İlhan Erkan, Prof. Dr. Bekir Onur ; bazı metinleri İngilizce'den çeviren Aysu Oral ile Almanca çevirilerde yardım eden Kerim Koçak, Dr.Pelin Yargıç ve Prof. Dr. Sabri Kemahlı ; fotoğraflar için Alman Arkeoloji Enstitüsü/İstanbul; Prof. Dr. Sabiha Cura; Dr. Selahattin Tekand ve fotoğrafların kalitesi için Prof. Dr. Alp Can ; sekretarya için Hatice Doğanay ve Sevim Türkmen; kitabın editoryal çalışmasını yapan Nemika Tuğcu; ilk serginin oluşturulmasını sağlayan Tuba Çameli ve Dr.Mustafa Arsan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Eşim Ece Akar'a ve Turgut Gürer'e minnetarım. Ece'nin teşvikleri olmasaydı, bu kitap yazılamazdı. Turgut Gürer'in önerileri olmasaydı, bu kitabı yeniden üretmem mümkün değildi.

Prof. Dr. Nejat Akar,
Ocak 2008, Ankara

Kitabın Öyküsü

13 Eylül 1995, Kahire / Mısır. Dünya Çocuk Hastalıkları kongresine katılıyorum. Kongre merkezine götürecek otobüste yanıma Hacettepe Üniversitesi Çocuk Kan Hastalıkları Profesörü Şinasi Özsoylu oturuyor. Kongre merkezi yolunda, konuşmamız sırasında bir çocuk hekimi olan Albert Eckstein hakkında yeterli bilgi bulamadığımı söyleyince, Albert Eckstein'ın eşinin yaşadığını, Türkiye'ye dönüşte bana adresini verebileceğini söylüyor.

Eylül 1995, Ankara. Mısır dönüşü Erna Eckstein'ın adresi ve telefon numarası elimde. Prof. Özsoylu, bir de Eckstein'ın asistanı olan Prof. Dr. İhsan Doğramacı ile ilgili kendi yazdığı kitabı veriyor.[4] Erna Eckstein'a hemen telefon ediyorum. Cevap yok. Bir mektup yazıyorum.

Bir yandan eski asistanlarını arıyorum. Bulduğum her isme ya telefonla ya da mektupla ulaşmaya çalışıyorum. Bir yandan da 1933 Üniversite reformunun ardından Almanya'dan Türkiye'ye seçilerek çağrılan Alman Bilim Adamları hakkında yazılan buluyorum.

17 Eylül 1995'de Eckstein'ın asistanı Dr. Naime Candaş'dan mektup alıyorum. Kasım başında Erna Eckstein'ının mektubu ve Türkiye anılarıyla. 27 Kasım'da Erichsen'den mektup ve yazmış olduğu kitap elime geçiyor. İlk asistanı Dr. Selahattin Tekand'a ulaşamıyorum.

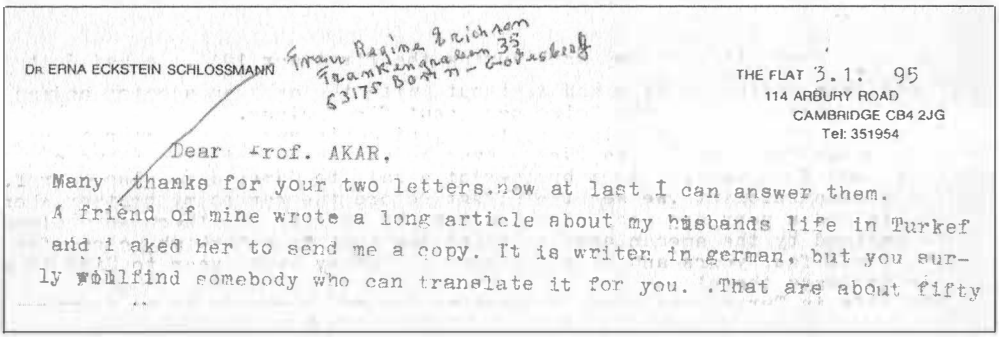
29 Eylül 1995,

09:10. Ankara Tıp Fakültesi arşivlerinden Albert Eckstein kişisel resmi dosyası elime geçiyor. Ne heyecanlı bir an !

19:30. Eckstein'ın ilk asistanlarından Prof. Dr. Sabiha Özgür'den mektup-kitap-fotoğraf geliyor.

6 Kasım 1995, 19:05. Bayan Erna Eckstein ile bir aylık uğraş sonunda Cambridge'de görüşebilmek için telefonu çeviriyorum. Çalıyor, çalıyor, defalarca. Tam kapatmaya karar veriyorum. Açılıyor. Ses çok boğuk. Kalbim heyecandan yerinden fırlayacakmış gibi çarpıyor. "Mektubunuzu aldım. Size mektubu postaladım. Bugün yarın alırsınız" diyor. Düsseldorf'taydım. Beş dakika kadar konuşuyoruz. İngiltere'ye gelirseniz, misafirim olun diyor.

8 Kasım 1995, 21:45. Erna Eckstein'ın gönderdiği "Türkiye Anıları" ile Regine Erichsen'nin adresi elime geçiyor. Hızla okuyorum. İlginç bir nokta. Eckstein'ın çektiği bir fotoğraf 10 TL'nin üzerine basılmış.

DR ERNA ECKSTEIN SCHLOSSMANN

Frau Regina Erichsen
Frankenanlage 35
53175 Bonn - Godesberg

THE FLAT 3.1. 95
114 ARBURY ROAD
CAMBRIDGE CB4 2JG
Tel: 351954

Dear Prof. AKAR,

Many thanks for your two letters.now at last I can answer them.
A friend of mine wrote a long article about my husbands life in Turkef
and i aked her to send me a copy. It is writen in german, but you sur-
ly wouldfind somebody who can translate it for you. .That are about fifty

Erna Eckstein mektubu

ECKSTEİN (Albert), alman hekim (Ulm 1891 - Hamburg 1950). Çağrılı olarak geldiği Türkiye'de Ankara Numune hastanesi çocuk servisi yöneticisi oldu (1935). Yeni kurulan Ankara Tıp fakültesi çocuk hastalıkları kürsüsü profesörlüğüne getirildi (1945). Almanya'ya dönüşünde (1949) Hamburg Üniversitesi tıp fakültesi çocuk hastalıkları kliniği'ni yönetti.

Türkiye'de "noma" üzerinde yoğun çalışmalarda bulundu. Yetersiz beslenme ya da ağır enfeksiyon hastalıkları sonucu çocuklarda kangrenleşmiş ağız iltihabı biçiminde ortaya çıkan bu hastalığın öteki ülkelere oranla Türkiye'de daha çok ve sık görüldüğüne ve büyük bir olasılıkla yüksek düzeydeki sıtma ile ilişkili olduğuna dikkati çekti. Bu hastalıktan ölüm oranını yarı yarıya düşüren bir antibiyotik tedavi uygulaması başlattı. Türkiye'de türkçe olarak yayımlanan başlıca yapıtları: *Noma* (1939), *Çocuk neşvünüma tegaddi ve metabolizmasının fizyolojisi ve patalojisi* (1941), *Türkiye'deki çocuk hastalıkları ve çocukların korunması problemleri* (1947).

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. 1986

Kasım 1995. Numune Hastanesi arşivinden Albert Eckstein'ın resmi kişisel dosyası elime geçiyor. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi kütüphanesi, Hacettepe Üniversitesi kütüphanesi ve Milli Kütüphane'den Eckstein'nın kitaplarına, makalelerine ulaşıyorum.

Regine Erichsen'in mektubu ve kitabı geliyor.

Eckstein'ın çektiği fotoğrafın olduğu Türk Lirasını para koleksiyoncusunda buluyorum. Maaşım kadar bir bedel istenince, satın alamıyorum.

23 Kasım 1995, Ankara. Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein hakkında yazılan bütün belgeleri, anıları, kitapları okuyunca, onu ilk başkanı olduğu çocuk kliniğinde tanıtmam gerektiğini hissettim.

Eckstein'ın "Her memleketin serveti her şeyden evvel sağlam ve yaşama kabiliyeti olan çocuklardır. Milletin gelecekteki temelleri bunlar olup memleketin gelecekteki mukadderatı bunların elindedir.

Her çocuğun, doğduğu günden itibaren maruz kaldığı her türlü hayat zorlukları karşısında himaye ve yardım görmek hususunda kanuni bir hakkı vardır. Binaenaleyh, her devletin en asli vazifesi bu yoldaki işleri görmek için her şeyi yapmaktır" cümlesini kitabında okuyunca etkilenmemem mümkün değildi.

Kliniğin ilk başkanını, Ankara Tıp Fakültesi'nin Çocuk Kliniği'nin resmi kuruluş tarihi olan 1945'in, 50. yılında bir konuşma yapmayı planladım. Konuşmanın başlığı "Anadolu'da Bir Çocuk Doktoru/Ord.Prof. Dr. Albert Eckstein".

Konuşmanın ardından, Eckstein'ın fotoğrafı, Anabilim dalı başkanlığı makam odasına 50 yıl sonra ilk kez diğer anabilim dalı başkanının fotoğrafının yanına asıldı.

Ben de dosyayı kapatıyorum.

2. ECKSTEIN DOSYASINI YENİDEN AÇIYORUM

Yaklaşık beş aylık bir süre, Eckstein dosyası kapalı kaldı. 13 Mayıs 1996 günü Papenburg/Almanya posta damgalı bir mektup almam dosyayı tekrar açmama yol açtı. Gelen mektup, Eckstein ve göçmen bilim adamları konusunda geniş bir araştırma yapan Dr. Helmut Moll'dendi. Açtığım zarf, bende olmayan belgeleri de kapsıyordu.

Eckstein'ın Türkiye'de yaptığı çalışmaların listesinde varolan iki yazıya Milli Kütüphaneden ulaşıyorum. Ulus gazetesinde Falih Rıfkı Atay öntanıtımıyla ve Vedat Nedim Tör'ün yayına hazırladığı *La Kemaliste Turquei*. Bu iki yazıda yer alan Eckstein'nın çektiği fotoğraflar çok etkileyici. Yalnızca o günleri belgelemesi açısından değil aynı zamanda fotoğraf sanatı açısından da çok etkileyici.

O sırada Eckstein'ın oğlu Klaus'dan bir mektup alıyorum. Ailenin, Eckstein'nın çektiği fotoğrafların negatiflerini ölümünden sonra Alman Arkeoloji Enstitüsü'ne bıraktığını öğreniyorum. Alman

Arkeoloji Enstitüsü İstanbul, Taksim'de Ayazağa Sokakta. Fotoğraflara ulaşmalıyım.

Sıcak bir temmuz günü Eckstein'nın ilk asistanlarından Prof. Dr. Sabiha Özgür'ü Çeşme'de ki evinde Ece'yle ziyaret ediyoruz.

Nisan 1997, Ankara. Eckstein'ın ilk doçenti olan Prof. Dr. Bahtiyar Demirağ'ın eşi Zerrin Demirağ'ı ziyaret. Anlatılar, fotoğraflar.

O günlerde, Prof. Dr. Bahtiyar Demirağ'ın Ankara Tıp Fakültesi'ndeki resmi kişisel dosyasına ulaşıyorum.

16 Ağustos 1997, İzmir. Yaz tatilindeyim. Ece'nin annesinin evindeyiz. İzmir'in yeni basılan telefon rehberi gözüme çarpıyor. Şöyle bir karıştırıyorum. T harfinde duruyorum. İçimden İzmir'in en eski, en tanınmış çocuk hekimlerinden biri olan Dr. Selahattin Tekand ismini aramak geçiyor. Belki bu kez kendisine ulaşabilirim. İsmi , adresi buluyorum. Telefon numarasını da hemen çeviriyorum ancak telefon cevap vermiyor. Ankara'ya dönüşte tekrar mektup yazmaya karar veriyorum.

3 Kasım 1997, Ankara. Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein'nın ilk asistanı olan Dr. Selahattin Tekand'a ulaşmak için tekrar bir mektup yazıyorum.

20. 12. 1997, İzmir. Dr. Selahattin Tekand'dan arka arkaya iki mektup geliyor. Zarftan iki de fotoğraf çıkıyor .

Mart 1998, Ankara. Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein ile ilgili kitabımı hazırlarken, Ecstein'ın asistanlarıyla da görüşmeye çalışıyordum. Prof. Dr. İhsan Doğramacı'nın sekreterinden randevu istedim. Ece ile beraber gittik. Benim elimde topladığım tüm belgeler vardı. 45 dakika süren Eckstein ve ailesi bağlamında bir konuşma yaptık. Doğramacı hocanın anlattıklarını ben daha önceden biliyordum. Ama Eckstein'ın bir başka asistanı olan Dr. Neriman Olgür'ün

telefonunu verdi. Benim onu arayacağımı da ekledi.

Temmuz 1998, İzmir. Dr. Selahattin Tekand'ı evinde ziyaret. Eşi Gün hanımla tanışma. Selahattin Bey, daha önceden hazırlanmış bir torbayla geliyor. İçinde Eckstein'ın çektiği fotoğraflar. Tümünü Ekstein kendisi tab etmiş. Sanki bir hazine.

O sırada bir telefon çalıyor. Manisa'dan bir hasta sahibi çocuğunu muayeneye getirmek istiyor. Selahattin Bey'in yüzünde buruk bir sevinç. Üç yıldır artık hasta bakmadığını söylüyor.

Temmuz 1998, Çeşmealtı / İzmir. Eve dönüyoruz. Fotoğrafları masaya yayıyoruz. Ece, bu araştırmanın kitaplaşması gerektiğini söylüyor.

Kitabı tasarlamaya başlıyorum. Kitap, Eckstein'ın Türkiye'de yaşadığı süreyi kapsamalı ama Türkiye öncesi yaşamını da bir şekilde okura aktarmalıydım. Ankara'ya gelişi ile başlayıp, Anadolu gezi izlenimleriyle, savaş yıllarıyla sürmeli, Tıp Fakültesindeki dönemle sona ermeliydi. Anılar, Eckstein sonrası da birer bölüm olmalıydı.

Ankara'ya ilk gelişi - Tıp Fakültesinin açılış töreni - bir bürokratla akşam sohbeti" benim geçmişte yaşadıklarıma benziyordu. Ben bir edebi yazar değildim ama bu bölümleri "öykü" gibi yazabilirdi. Öykü gibi yazdığım bölümlerde, her kullandığım cümleyi belgelere ve anlatılara dayandırmalıydım. Böylece kitabın belgesel niteliğini koruyabilirdim.

Hayalinde yapmak istediği hastane mutlaka olmalıydı.

Belgeleri, yazım hatalarına dahi dokunmadan kitabıma alacaktım. O nedenle, metnin okuyucu için zorlu bir okuma olacağının farkındaydım. Eğer okuyucu, bu kitabı tarihi bir 'macera' gibi okuyacak olursa, bu zorluğun ortadan kalkacağı kanısına vardım.

Kitabı "beynimde" bitirmiştim.

23 Ocak 1999. Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden randevu alıyorum ve Ankara'dan yola çıkıyorum. Sabah İstanbul'dayım. Arşiv bölümüne kabul ediliyorum. Bilgisayar başında katalog numaralarını yazmaya başlıyorum. Benim düşüncem Eckstein'ın anne-çocuk fotoğraflarını çıkarabilmek. Ülkemin geçmişini yansıtan fotoğrafların titizlikle saklandığı, mükemmel bir arşivle karşılaşmam beni çok sevindiriyor.

Fotoğrafların basımı için ücret talep edildiğinden, tüm fotoğrafları bastırmam mümkün değil. Fotoğrafları seçiyorum. Listeyi veriyorum.

7 Şubat 1999. Fotoğraflar elime geçti.

Eckstein fotoğraflarından sergi açmaya karar veriyorum. Açılışını 23 Nisan Çocuk Bayramı olarak düşünüyorum. Kararımdan arkadaşım Op. Dr. Mustafa Arsan'a söz ediyorum. O da, yeni bir özel hastane açtıklarını, orayı sergi salonu olarak kullanabileceğimi, açılış kokteylini de yapacaklarını söylüyor. "Olur" diyorum.

Hastanenin halkla ilişkiler uzmanı Tuba Çameli'ni bana gönderiyor. Ben öyküyü anlatıyorum, fotoğrafları gösteriyorum. Tuba hanım, böyle bir serginin daha farklı sergi salonlarında açılmasını şiddetle öneriyor. Kabul etmiyorum. Bir kere söz vermiştim.

Ben kitabın basımı ile uğraşırken, o da sergi için uğraşmaya başladı.

22 Nisan 1999. Tuba hanım, hastanenin muhasebe servisinde çalışan arkadaşını sergiyi gezmeye götürdüğünde, serginin en önemli fotoğrafı olan '10 TL'nin üzerindeki fotoğrafla paranın fotokopisini' görmesiyle:

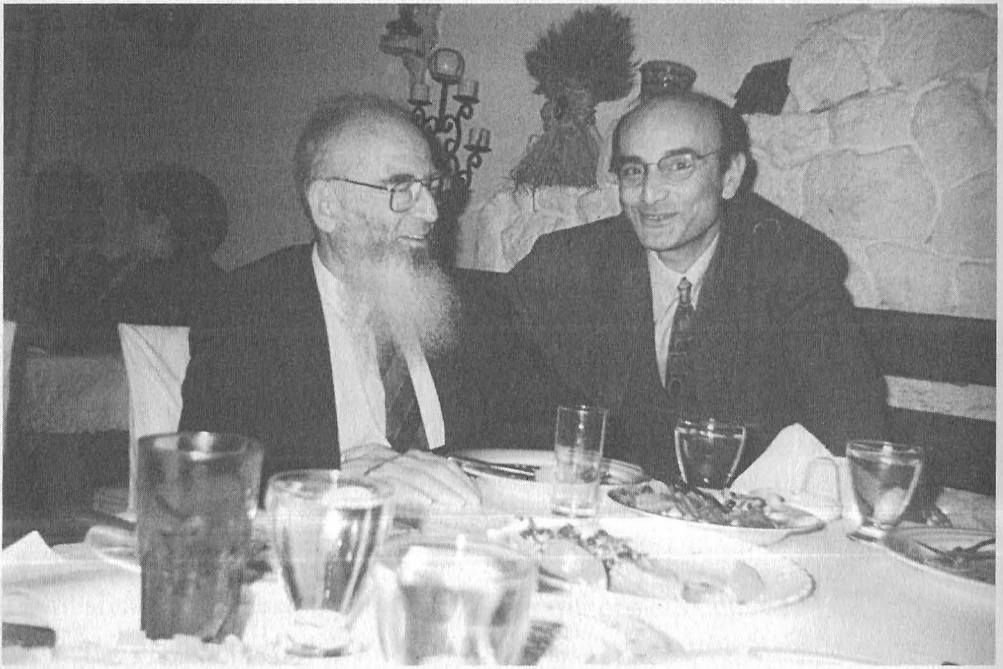
"Aaaa. Bu benim annem. Biz bu fotoğrafı yıllardır arıyoruz. Evde orijinal para çerçevelenmiş olarak asılı" diyor.

Ağabeyini arıyorlar. Ağabeyi, annesini paranın üzerindeki kadın, Bolu Bürmük köyünden sergi salonuna getiriyor.

23 Nisan 1999, Ankara. Sergiye Prof. Dr. İhsan Doğramacı da geldi. Bana daha önce anlattıklarını içeren kısa bir konuşma da yaptı. Konuşması, hocasına karşı yapılmış bir vefa borcu şeklindeydi.

Sergi ve kitap, ertesi gün *On Liranın yüzündeki kadın* manşetiyle bir gazetede ve bir televizyon kanalında yer aldı.

9 Mayıs 1999, Ankara. Eckstein'ın oğlu Klaus, İngiltere'den geliyor. Selahattin Tekand'ın oğlu Dr. Yaman Tekand, İstanbul'dan sergiyi görmek üzere geliyorlar. Birbirlerinden habersiz, sözleşmeksizin oradalar. Karşılaşıyorlar ve tanışıyorlar.

10 Mayıs 1999 Klaus Eckstein ile Prof. Dr. Nejat Akar'ın (sağda) ilk karşılaşması.

Ord. Prof. Dr. Albert Eckstein'ın Türkiye Çalışmaları (Kaynakça)

Kitaplar

Eckstein A. Türkiye'de nüfus siyasetine ve içtimai hijyene ait meseleler ile bunların çocuk hekiminin vazifesi noktai nazarından tetkiki. Birinci Türk Çocuk Hekimliği Kongresi. Ankara 1938. Ekspres Basımevi, İstanbul, 1939.

Eckstein A, Çocuk Hastalıkları, Sağlık Bakanlığı, 1940.

Eckstein A,, Tekiner H, Özlem N. Çocuk Neşvünema, tedavi ve metabolizmasının fizyoloji ve patolojisi. Ankara, 1941.

Eckstein A. Türkiye'de Çocuk Hastalıkları ve çocukların korunması problemleri. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayını, No: 3, 1947

Eckstein A., Eppenstein F.(Başbakanlık umumi murakabe(denetleme) heyeti üyesi, Normal Türk Meme Çocuklarının Birinci Yaştaki Ağırlık Artışı. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Yayın no: 278, İstanbul Hüsnütabiat Basımevi, 1947. (Çeviren Galibe Akademir)

Türkçe Bilimsel Makaleleri

Eckstein A. Difteri Tedavisine dair. Sıhhiye Mecmuası, 1936 (Şubat), 12(78): 60-71

Eckstein A. Ankara Çocuklarında görülen "Yaz İshalleri". Sıhhiye Mecmuası, 1937 (Şubat), 13(84): 21-61.

Eckstein A., Türkiye Cumhuriytindeki Çocukların Süt ihtiyaçlarının tarzı tatminine dair. Sıhhiye Mecmuası, 1936 (Nisan), 12(79): 152- 162

Eckstein A., Türkiye Cumhuriytindeki Çocukların Süt ile beslenmesine dair evvelce tanzim edilmiş olan raporun tamamlanması. Sıhhiye Mecmuası, 1936 (Haziran-Ağustos), 12(80-81): 270-273

Eckstein A. Köylerdeki sıhhi şartlar, köylünün sıhhi vaziyeti hakkında bilhassa çocuklar nazari itibara almak üzere yapılan tetkikata ait mütalaa.Anadolu Kliniği, 1938, 1-36, Kader Basımevi, İstanbul

Eckstein A. Noma problemi. Ankara'da gözlenen 39 noma vakası Türk Tıb Cemiyeti M. 1939: 5: 94-114.

Eckstein A. Noma tedavisinde yenilikler Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1947; 1: 87-94

Eckstein A. Çocukluk Çağında Sıtma. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1949; 3 (1-2): 1-19. (Çeviri: D. Güzin Çelikmen)

Popüler Yazılar

Eckstein A. Köyde Hayat. Ulus, 1937. 8-9 Sonteşrin.1937, Ankara

Eckstein A. Nüfus artması köyde mükemmel surette temin edilmiştir. 9.11.1937 Ulus

Eckstein A. Das Kind in der Türkei. La Turgule Kemaliste, 1937.

Eckstein A. Anatolische Dorfkinder. La Turquie Kemaliste,1938.

Uluslararası Yayınları

Eckstein A.. Zur Enstehung der Geburtsschadigung des Zentralnervensystems. Wien Med. Wchnschr,. 1937: 87: 370-3

Eckstein A. Die 'Sommerdurchfalle' der Kinder in Ankara. Acta Paedriatrica, 1938: 20; 431-474

Eckstein A. Eckstein La situacion del nino y el desarolla de la proteccion del nino en Turquia, Archivos de Pediatria del Uruguay, 1940:11: 300-306..

Eckstein A. The Condition of children in Turkey. International Nursing Review, 1939

Eckstein A. 'Noma' American journal of Diseases of Children, 1940; 59:219-237.

Eckstein A. Probleme und Aufgaben der Kinderheilkunde in der Türkei. Annales Pediatr 1940; 155:57:113..

Eckstein A. Malaria und Zentralnervensystem im Kindesalter. Annales paedr. 1942: 158; 65-96.

Eckstein A., Doğramacı İ. Ueber die Behandlung der 'sommerdurch falle' mit Bakteriophagen.. Annales paedr, 1941: 156: 65-83.

Eckstein A. Störungen der Ernahrung, des Stoffewechsels und der Verdauungsorgane bei der Malaria der Kinder. Annales paedr., 1942: 159: 25-55

Eckstein A. Malaria in Childhood, Acta Media Orientalia, 1943: 2: 123-132.

Eckstein A., Eckstein - Schlossmann E, Beobachtungen bei der freien Ernahrung der Sauglinge an der Brust. Schweiz. Med. Wochenschr., 1942: 72: 1177-1180

Eckstein A. Ueber die Theraple der Sommerdurchfalle mit Sulfonamiden. Schweiz.

Med. Wochenschr., 1947.

Eckstein A. Weitere Beobachtungen über Noma, Annales paedr. 162, 1944.

Eckstein A. Pockenimpfung und Pocken, Annales paedr., 163, 1944.

Eckstein A. Suphonamide treatment of summer diarrhaea. Bull Hyg 1944: 19: 593-594.

Eckstein A., Nixon WCW. Congenital Malaria, British Medical Journal, 1946: 1: 432-433..

Eckstein A. Ueber Trichomonas - Enteritis bei Kindern. Annales paedr, 1946:. 166;225-237

Eckstein A. Malaria im Kindesalter. Monographie. Verlag S. Karger, Basel, 1946

Eckstein A. Primare Atelektase ınd Geburtstrauma, Paediatr. Danubiana, 1947: 1: 20-28

Eckstein A. Probleme der Kinderheilkunde und des Kinderschttzes in der Türkei. Monographie, Veröffentl. D. Üniversitat Ankara, 1947, (Türkisch).

Eckstein A. Weitere Beobachtungen zur Frage der angeborenen Malaria, Annales Paedr. 1947; 169: 381-403,

Eckstein A. Der ' Bantische Symptomenkomplex ' und seine Beziehungen zu der okkulten Malaria im Kindesaiter. Annales paedr. 1948: 170: 113-130:.

Eckstein A. Malaria recidive bei Kindern, Annales paedr. 1948:171: 1-16.

Eckstein A. Aitersdisposition und Krankheiten der Kinder in der Türkei. Annales paedr. 1948:171: 294-298,.

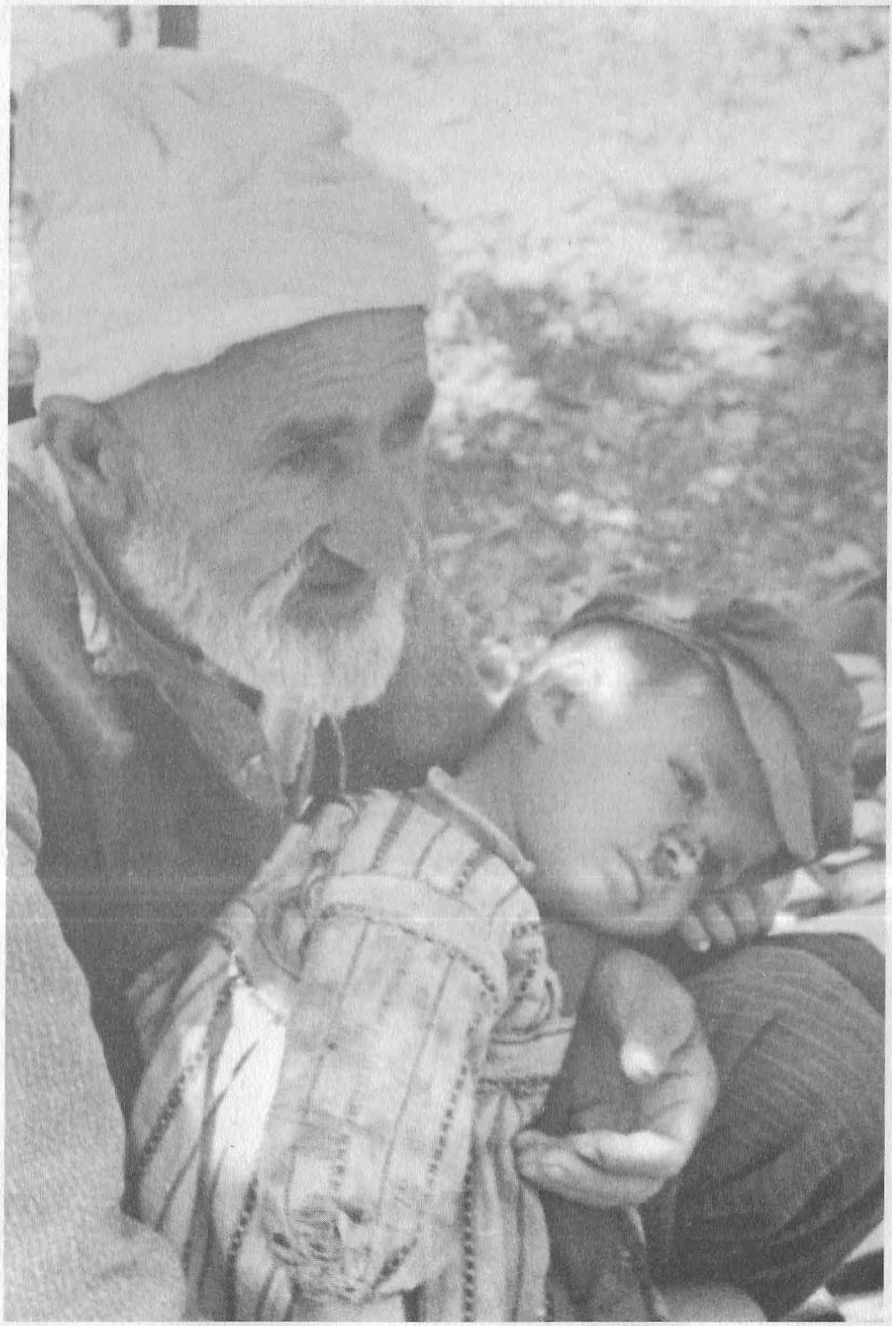
Eckstein A. Malaria im Kindesalter, Acta Paediatr, 1948: 171: 294-298.

Eckstein A. Die Besonderheiten der jahrezeitlichen und Altersdisposition der Meningitis tuberculose. Annales paedr. 1949: 172: 303-308.

Eckstein A. The child in Turkey: in International Child Welfare 1949: 3: 15.

Eckstein A Nachruf auf Prof. Magnus - Alsleben. İstanbul, Seriyato. 1937

Albert Eckstein'in Objektifinden Anadolu Fotoğrafları

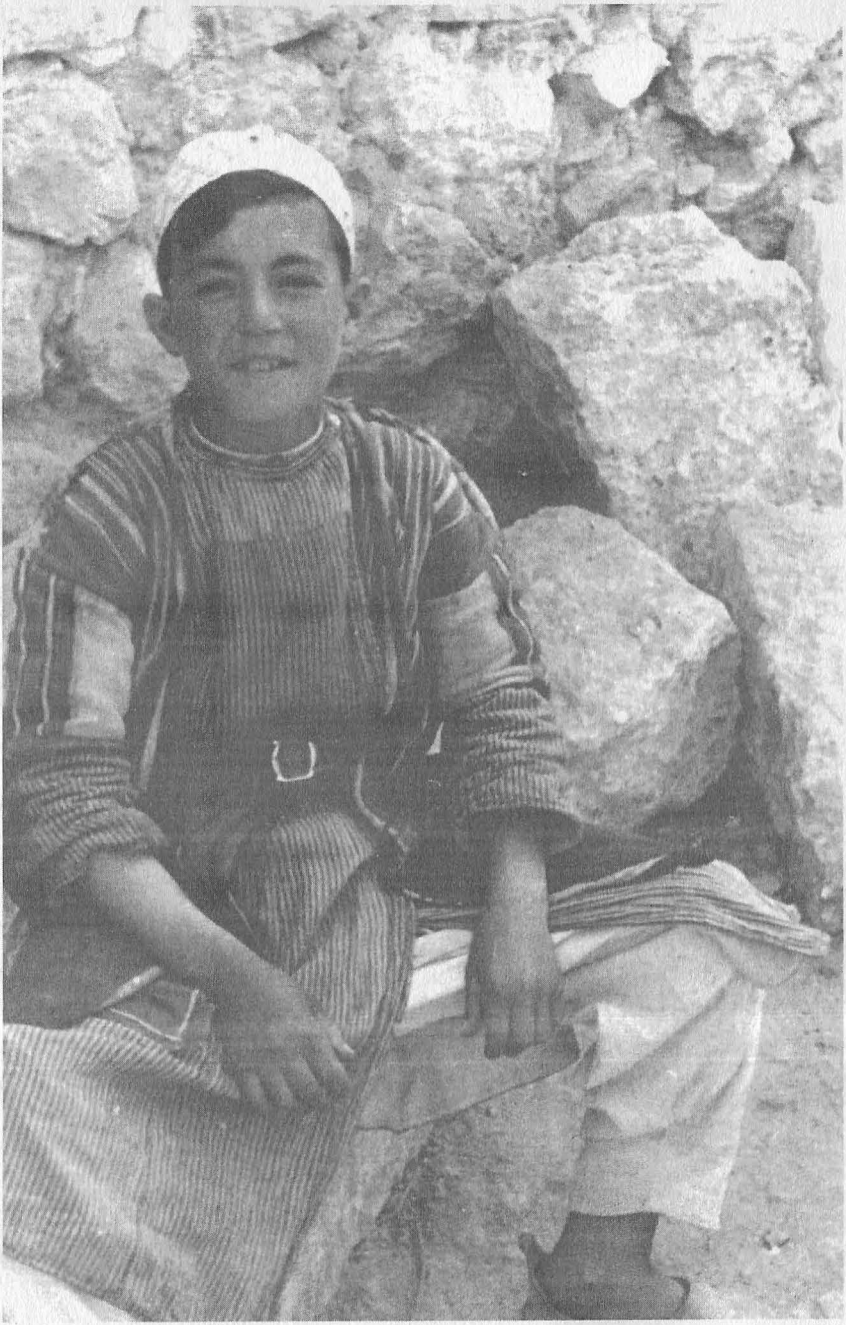
Isparta (Selahattin Tekand koleksiyonu)

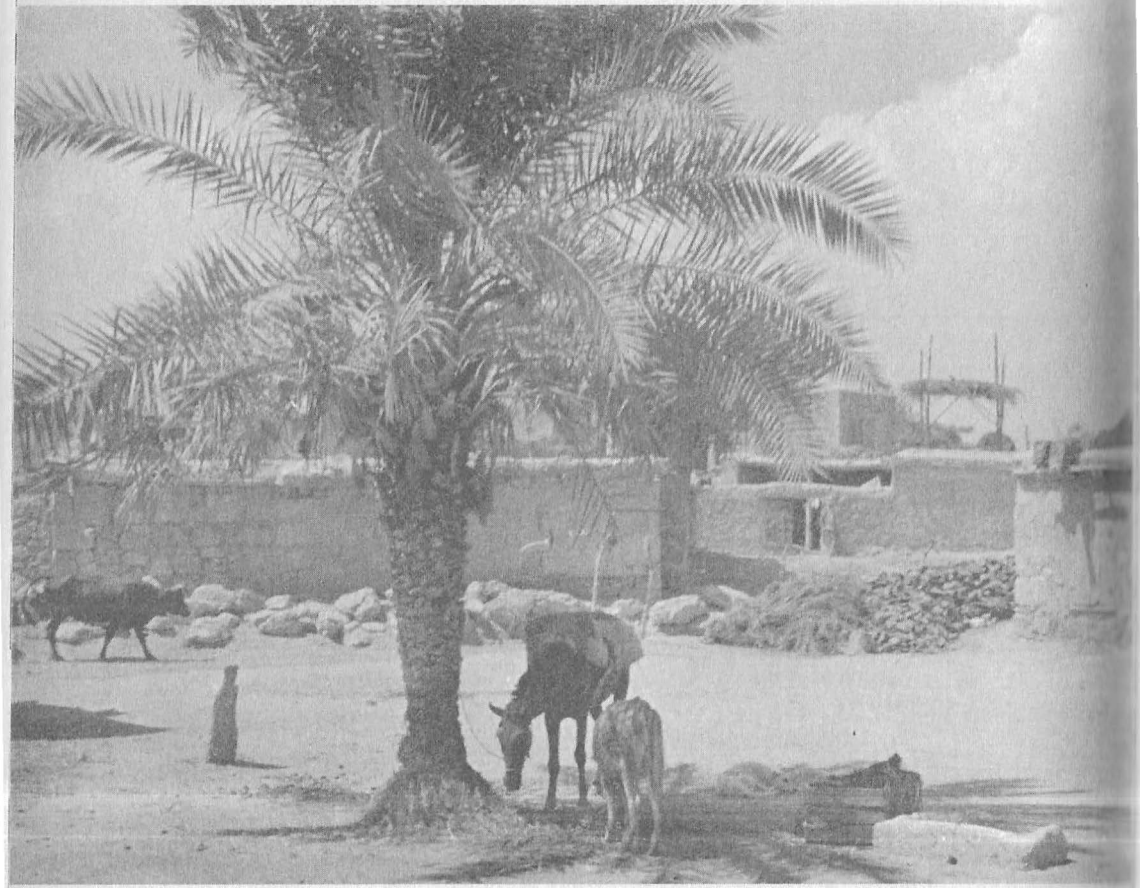
Çorum (Selahattin Tekand koleksiyonu)

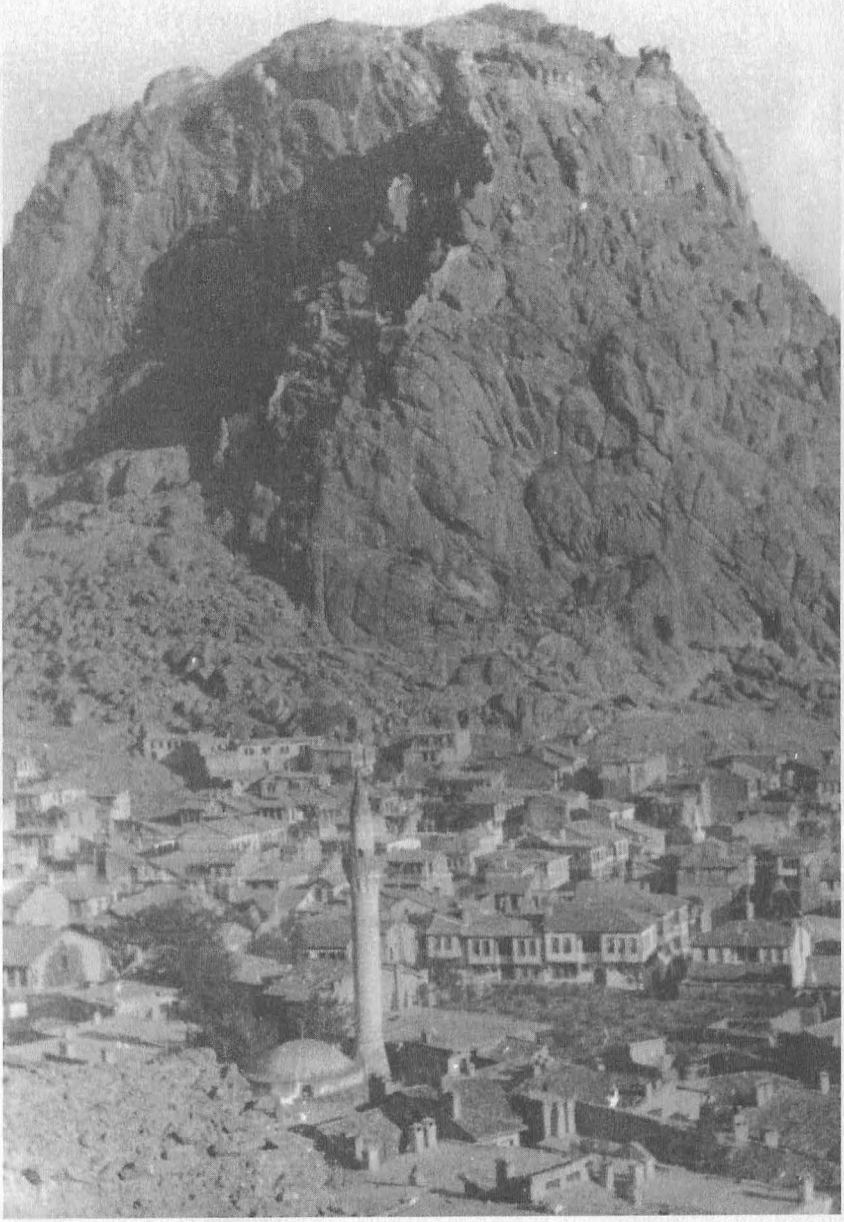
Sivas(Selahattin Tekand koleksiyonu)

Gaziantep, 1937 (Selahattin Tekand koleksiyonu)

Mersin, 1937 (Selahattin Tekand koleksiyonu)

Afyon (Selahattin Tekand koleksiyonu)

Niğde (Selahattin Tekand koleksiyonu)

(Selahattin Tekand koleksiyonu)

Kaynaklar ve Dipnotlar

1. Ahmet Yurdakul, Yorgun Çanlar. Roman. Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 1989.
2. Demirtaş Ceyhun, Ah Şu Biz Kara Bıyıklı Türkler. Sis Çanı Yayınları, No:3, 2. Basım, İstanbul, 1995.
3. Atatürk'ün Doğumu'nun 100. Yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültemiz. Ankara Universitesi Tıp Fakültesi Yayınlarından, Sayı 428. A.Ü. Tıp Fakültesi Basımevi. Ankara, 1981.
4. H. Moll, Emigrierte Deutsche Padiater : Albert Eckstein, Werner Solmitz. Monatsschr Kinderheilkunde 1995; 143: 1204-1207.
5. R. Erichsen, Albert Eckstein und die Kinderheilkunde in der Turkei. 1995
6. G.B. Fleming, Glaskow, Royal Hospital for Sick Children, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Bölümü
7. Carl T.Noeggerath, Prof. Freiburg Çocuk Kliniği Direktörü
8. Arthur Schlossmann, Ord. Prof. Dusseldorf Çocuk Kliniği kurucusu.
9. A.E. Cohn. Rockefeller Vakfı Temsilcisi.
10. Erna Eckstein. Memories of Turkey. 46 Daktilo Sayfası. Kişisel Notlar, İngilizce, 1975.
11. W. Adams. Akademik Yardım Örgütü Sekreteri.
12. Albert Eckstein, Ord.Prof. Dr. Ankara Numune Hastanesi. Resmi Kişisel Dosya. 1935-1945.
13. Heinrich Krippel, Avusturya'lı heykeltıraş. Cumhuriyetin ila-

nından sonra Ankara'da yapılması planlanan Zafer Anıtı için açılan yarışmada 1. oldu ve proje uygulaması için Türkiye'ye geldi. Ankara Ulus Atatürk Anıtı'nı da gerçekleştirdi.

14. Philipp Schwartz, Prof. Macaristan Budapeşte Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunu. 1933'de Nazi rejiminden kaçarak, İsviçre'ye yerleşti. Aynı yıl aldığı davet üzerine Türkiye'ye geldi. İstanbul Üniversitesinde çalışmaya başladı. 1948'de Türk uyruğuna geçti. 1953'de Almanya'ya döndü.
15. A.Saltık, Cumhuriyet Dönemi Sağlık Hizmetlerinin Tarihçesi. Bilim ve Ütopya. 1998; 44: 16-20.
16. Selahattin Tekand, 25.11.1997 tarihli özel mektup.
17. Rudolf Nissen Dr. Göğüs Cerrahisinin öncüsü. 1933'de İstanbul Üniversitesine çağrılı olarak geldi. 1938'de anlaşması sona erince ABD'ye gitti.
18. Erna-Albert Eckstein çiftinin üç çocuğu vardır. Herbett, Peter ve Klaus.
19. Herbert Eulenberg, 1870 doğumlu Alman oyun yazarı. Nazi Almanya'sı döneminde oyunları yasaklanmıştı. Çok meşhur olduğundan, toplama kamplarına gitmekten kurtuldu. 1949'da öldü.
20. Etzi Reuter, Ernst Reuter'in kızı.
21. Prof. Wilhelm Salomon-Calvi, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji Bölümü'nün kurucusu.
22. Bülent Alganer, 31.08.1999 tarihli özel mektup. İzmir.
23. Selahattin Tekand, Kişisel Görüşme, 1998, İzmir.
24. Resmi Belge, 19 Temmuz 1937.
25. Albert Eckstein, Seyahat Günlüğü. Almanca, el yazısı, 1937 (Düsseldorf Üniversite Arşivi)
26. Doğramacı İ. Albert Eckstein'ın Hayatı ve Eserleri. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1950:4; 5-7.
27. Doğramacı İhsan, Kişisel Görüşme. 1998. Ankara.
28. İhsan Doğramacı, Doksan yıllık Yaşamımdan Anılar. Bütün Dünya, 2006/04'den ayrı basım. 7-19.
29. Albert Eckstein, Prof.Dr. Bericht über meine Reise in West-

Anatolian, 1938. (Almanca, Daktilo edilmiş notlar, 80 sayfa)
30. Albert Eckstein, Prof. Dr. Köylerdeki sıhhi şartlar, köylünün sıhhi vaziyeti hakkında bilhassa çocuklar nazarı itibara almak üzere yapılan tetkikata ait mütalaa. Anadolu Kliniği, Kader Basımevi. Nisan 1938 (1937 yılı Anadolu izlenimleri)
31. Albert Eckstein, Birinci Türk Çocuk Hekimliği Kongresi. Ankara 1938. Ekspres Basımevi, İstanbul,1939.
32. Albert Eckstein, Anatolische Dorfkinder. La Turquie Kemaliste,1938.
33. Nejat Akar, 1939 Nev York Dünya Sergisi ve Türkiye. 2005, Ankara.(Kendi Yayını)
34. Mediha Esenel, Geç Kalmış Kitap, Sistem Yayıncılık,1999.
35. Neriman Olgür. Kişisel Görüşme, 1999, İstanbul.
36. Arnold Reisman. Özel yazışmalar, 2007.
37. 10 TL'nin resmi dökümü : Katalog numarası TR-0023, Reichsdruckerei-Berlin Almanya'da basılmış. Ön yüzde İsmet İnönü, turuncu kahve renkte. Arka yüz kızıl koyu kahve renkte.
38. Nazife Kumru. 23.Nisan.1999. görüşme. Ankara
39. Ira A. Hirscmann. Life Line to A Promised Land. The Vanguard Pres, Inc. New York. 1946
40. Berna Arda. Atatürk Türkiye'sinin İlk Tıp Fakültesi'nin Kuruluşu: Ankara Tıp Fakültesi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1996: 49: 1-6.
41. Abdülkadir Noyan. Ankara Tıp Fakültesi Kuruluş Tarihçesi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınlarından Sayı: 76. Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1959.
42. Eckstein Albert, Ord. Prof. Dr. Ankara Tıp Fakültesi, Resmi Kişisel Dosya. 1945-1949.
43. İhsan Tombuş, Ankara Cinayeti. Bilgi Yayınları, 2003, Ankara (roman).
44. Semih Baskan Ankara Tıp Fakültesinin Açılış Töreni ve bu törende verilen söylevler. Ankara Tıp Fakültesi Yayını, Ankara 1995.

45. Ali Rıza Erkan, Cumhuriyet 9 Aralık 1989 .
46. Ali Rıza Erkan'ın oğlu ve kızı Hacettepe Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışıyorlar (Prof. Dr. İlhan Erkan ve Prof. Dr. Gönül Erkan).
47. Naime Candaş (Sayman) Özel Mektup. 1995, İstanbul.
48. Bahtiyar Demirağ. Syndrome "Laurence Moon Biedl". Annales Paediatrici 1944: 162: 334-336.
49. Zerrin Demirağ, Kişisel Görüşme, 1997, Ankara.
50. Bahtiyar Demirağ. Kişisel Resmi Dosyası.
51. Eckstein A. Türkiye'de Çocuk Hastalıkları ve çocukların korunması problemleri. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayını, No: 3, 1947
52. Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu Kurucuları (18 Şubat 1947). Türk Kanser Haberleri, 1999: 129 : 23
53. Şinasi Özsoylu, İhsan Doğramacı ile 40 yıl. Özkan Matbaacılık, Ankara, 1995.
54. 14 Mart Tıp Dergisi, Ankara Tıp Fakültesi, 1948.
55. Sabiha (Cura) Özgür , Özel Mektup. İzmir, 1995.
56. Muzaffer Sertabipoglu,Dr. . 26.5.2000 tarihli özel mektup. Küçükyalı/İstanbul.
57. Prof. Dr. İlhami Nasuhioğlu Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dekanı, Diyarbakır Üniversitesi Rektörü
58. Prof. Dr. Şükrü Cin: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı Başkanı.
59. Prof. Dr. Esen Beder: Ankara Üniversitesi Kulak Burun Boğaz Kliniği öğretim üyesi.
60. Prof. Dr. Emel Babacan: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı öğretim Üyesi
61. Murat Belge : Bilgi Üniversitesi öğretim üyesi.
62. Prof. Dr. Seçil Akgün Karal : ODTÜ öğretim üyesi.
63. Filiz Ali , İstanbul doğumlu piyanist ve müzikbilimcidir.
64. Engin Evliya Sor, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim üyesi Halid Eviya'nın oğlu. Kişisel yazışma. 9.Ağustos.1999

65. Ludwig Aschoff. Patoloji alanında önemli bir bilim adamı.
66. Albert Eckstein. Çocukluk Çağında Sıtma. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1949; 3 (1-2): 1-19. (Çeviri: D. Güzin Çelikmen)
67. Arnold Reisman. Turkey's Modernisation. Refugees from Nazism and Atatürk's Vision. New Acadamia Publishing, Washington DC, 2006.
68. Ulus gazetesi , 17 Temmuz 1948.
69. Güney Gönenç, Kıyımlar, Kıyılanlar Değerbilirlik Üzerine. Cumhuriyet, 18. Ağustos. 1996
70. Ali Kızıltan. Çocuk Hastaneleri. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, II Bina Kürsüsü Tezi, 1949. İstanbul Matbaacılık, TAO, 1951.
71. Vatan, Ankara'dan Bir Doktor Almanya'ya Döndü. 26 Aralık 1949.
72. Annales Paediatrici, Gedenkschrift für A. Eckstein. 1951 177(Oktober) (4).
73. Behçet Tahsin Kamay. Albert Eckstein. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1950: 4; 1-4
74. Numune Hastanesi 40. Yıl Kitabı, Ankara 1966.
75. Jülide Gülizar, Benim Ankaram : Bir Eckstein geçti Ankara'dan . Cumhuriyet, 28 kasım 1989
76. Klaus Eckstein, özel görüşme, 10 Mayıs 1999
77. Othmar Pferschy , 1935-1940 yılları arasında Türkiye'nin resmî fotoğrafçısı olarak çalışan Avusturyalı Fotoğrafçı..
78. Contemporary Issues in Pediatric Urology in Memoriam Herbert B. Eckstein. Editörler: David Innes Williams and Şeref Etker. Pediatrik Cerrahi Dergisi 1995: 9 (1).
79. Ertuğrul Özkök'ün 'Bir Nazi Kurbanının Anadolu Odesası',Pazar Yazısı, Hürriyet, 8 Ağustos, 1999

Kaynakça

Akar N. Ankara Tıp Fakültesinde Yabancılar. Cogito, Güz 2000. No: 24: 271-272. YKB Yayınları.

Akar N. Albert Eckstein: a pioneer in pediatrics in Turkey. Turk J Pediatr. 2004 ; 46(4):295-7.

Akar N. 1939 Nev York Dünya Fuarında Türkiye. Kendi yayını. Ankara, 2005.

Akar N. Prof. Dr. Bahtiyar Demirağ. Çocuk Hastalıkları Araştırma Vakfı Yayını. Ankara, 2005.

Akar N. Noma , Lancet 368 (9540): 989-989 2006

Akar N, Can A. 15 years with Prof.Eckstein in Anatolia. Ankara University Cultural Publication 2. Ankara, 2005

Akar N., Oral, A. and Reisman, A. (200) .Albert Eckstein (1891-1950): modernizer of Turkey's paediatrics in exile. J Med Biogr. 2007 Nov;15(4):213-8.

Arda B. Atatürk Türkiye'sinin İlk Tıp Fakültesinin Kuruluşu: Ankara Tıp Fakültesi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1996: 49: 1-6.

Atay Falih Rıfkı. Türk Köyü Bizim Bildiğimiz Halde midir? Ulus, 1937. 8 Sonteşrin.1937, Ankara

Baskan S. Ankara Tıp Fakültesinin Açılış Töreni ve bu törende verilen söylevler. Ankara Tıp Fakültesi Yayını, Ankara 1995.

Bauza JA. Death of Professor Albert Eckstein. Arch Pediatr Urug. 1951;22(3):225-6.

Contemporary Issues in Pediatric Urology in Memoriam Herbert B. Eckstein. Editörler: David Innes Williams and Şeref Etker.Pediatrik Cerrahi Dergisi 1995 : 9(1).

Demirağ B. Syndrome "Laurence Moon Biedl". Annales Paediatrici 1944: 162: 334-336.

Doğramacı I. Albert Eckstein'ın Hayatı ve Eserleri.Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1950:4; 5-7.

Eckstein A. Köyde Hayat. ULUS, 1937. 8-9 Sonteşrin.1937, Ankara

Eckstein A. Türkiye'de nüfus siyasetine ve içtimai hijyene ait meseleler ile bunlann çocuk hekiminin vazifesi noktai nazarından tetkiki.Birinci Türk Çocuk Hekimliği Kongresi. Ankara 1938. Ekspres Basımevi, İstanbul,1939.

Eckstein A. 8 mm'lik Film. Nejat Akar Özel Arşivi.

Eckstein Albert, Ord. Prof. Dr. Ankara Tıp Fakültesi, Resmi Kişisel Dosya. 1945-1949.

Eckstein Albert, Ord.Prof. Dr. Ankara Numune Hastanesi. Resmi Kişisel Dosya. 1935-1945.

Eckstein A. Türkiye'de Çocuk Hastalıklan ve çocukların korunması problemleri. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayını, No: 3, 1947

Eckstein A. Çocukluk Çağında Sıtma. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1949; 3 (1-2): 1-19. (Çeviri: D. Güzin Çelikmen)

Eckstein A. Köylerdeki sıhhi şartlar, köylünün sıhhi vaziyeti hakkında bilhassa çocuklar nazari itibara almak üzere yapılan tetkikata ait mütalaa.Anadolu Kliniği, 1938, 1-36, Kader Basımevi, İstanbul

Eckstein A. Anadolu İzlenimleri. 1938. (Kişisel Notlar).

Eckstein A. Anatolische Dorfkinder. La Turquie Kemaliste,1938.

Eckstein A. Noma tedavisinde yenilikler Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1947; 1: 87-94

Eckstein Erna. Günlükler (Almanca), 1937,1938

Eckstein Erna. Memories of Turkey. 46 Daktilo Sayfası. Kişisel Notlar, 1975.

Erichsen R. Albert Eckstein und die Kinderheilkunde in der Turkei. 1995

Erichsen R. Die Türkei als Zufluchsort.Emigration deutscher Forscher 33-45. Forschung 1995; 2-3 : 33-35.

Erkan Ali Rıza. Cumhuriyet , 9 Aralık 1989.

Esenel Mediha, Geç Kalmış Kitap, Sistem Yayıncılık,1999.

Gülizar Jülide. Benim Ankara'm. Cumhuriyet, 28 kasım 1989

Hirscmann IA. Life Line to A Promised Land. The Vanguard Pres, Inc. New York. 1946

Kamay BT. Albert Eckstein. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 1950: 4; 1-4

Kızıltan A. Çocuk Hastaneleri. İstanbul Teknik Üniversitesi,Mimarlık Fakültesi , II bina Kürsüsü Tezi, 1949. İstanbul Matbaacılık, TAO, 1951.

Mayer JB. Gedenkschrift. Annales Paediatrici 1951: 177;15

Moll H, Emigrierte Deutsche Padiater: Albert Eckstein, Werner Solmitz. Monatsschr Kinderheilkd 1995; 143: 1204-1207.

Noyan A. Ankara Tıp Fakültesi Kuruluş Tarihçesi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınlarından Sayı: 76. Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1959.

Özsoylu S. Ihsan Doğramacı ile 40 yıl. Özkan Matbaacılık, Ankara, 1995.

Reisman A. Turkey's Modernisation. Refugees from Nazism and Atatürk's Vision. New Acadamia Publishing, Washington DC, 2006.

Saltık A. Cumhuriyet dönemi Sağlık Hizmetlerinin Tarihçesi. Bilim ve Ütopya, 1998: 44:16-20.

Stanford J. Shaw. Turkey and the Holocaust. New York University Press. New York 1993.

Tombuş İhsan. Ankara Cinayeti. Bilgi Yayınları, 2003, Ankara (roman)

Türken S. On Liranın Yüzündeki Kadın. Haber. Sabah. 25.Nisan.1999

Vatan, 26.Aralık.1949
Widmann H. Atatürk Üniversite Reformu. Çeviri: A. Kazancigil, S. Bozkurt. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Atatürk'ün Yüzüncü Doğum Yılını Kutlama Yayınları, Özel Seri 3, İstanbul, 1981.
Wiedemann HR. Albert Eckstein. Eur J Pediatr, 1994: 153;303.
14 Mart Tıp Dergisi, Ankara Tıp Fakültesi, 1948.

DR. ALBERT ECKSTEIN

1935 yılı sonbaharında İstanbul-Ankara ekspresi gecenin içinde yol alırken, Dr. Albert Eckstein, Nazilerin iktidara gelişini, göçe zorlanan Yahudileri, Türkiye'den gelen daveti, Düsseldorf Tıp Akademisi'ndeki görevinden alınışını, yarım kalan araştırmalarını ve geride bıraktığı yakınlarını düşünüyordu. Pencereyi açtı; bozkırın serin, tertemiz havasını içine çekti.

Sağlık Bakanı Dr. Refik Saydam, "Devletimizin en birinci görevi halkın sağlığını korumaktır. Sizin gibi deneyimli hocalarla işe başlamak istiyoruz" dedi. Eckstein, Ankara Numune Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları bölümünde görevliydi artık.

Dr. Eckstein, aile arasındaki adıyla Schummi, İç Anadolu'dan Karadenize, Akdeniz sahilinden Toroslara, yüzlerce köyde incelemelerde bulundu. Değerli doktorlar yetiştirdi. Şifalı elleriyle pek çok çocuğa dokundu. Onun çabalarıyla, Türkiye'de çocuk ölümleri, önemli bir düşüş gösterdi.

Dr. Eckstein, 1950 yılında ailesiyle birlikte Almanya'ya döndükten kısa bir süre sonra öldü. En büyük idealini, çocuk hastanesi projesini asistanı gerçekleştirdi; Hacettepe İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi'ni kurdu. Ardında modern çocuk hastalıkları kliniklerinin kurucularını bıraktı. Prof. Bahtiyar Demirağ, Prof. İhsan Doğramacı ve Prof. Sabiha Özgür.

Çocukların Schummi Amcası'ydı o. Unutulmadı...

Dr. Eckstein'in yaşamöyküsünü yine bir çocuk doktoru, Prof. Dr. Nejat Akar kaleme aldı. Günlükler, anılar, tanıklıklar, belgeler ve Dr.Eckstein'ın Anadolu'daki gezilerinde çektiği fotoğraflarla zenginleştirilmiş kitap, bir halk doktorunu, Türk dostunu, Cumhuriyet tarihinin unutulmuş kahramanlarından birini yeniden gündeme getiriyor.

ISBN 978-605578502-4

9 786055 785024

15 YTL